

ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗ, ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ:

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ
ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ.

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

*“ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗ, ΕΤΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ
ΕΤΚΛΗΜΑΤΟΣ:*

*ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ
ΑΠΟΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ.”*

ΣΥΓΓΡΑΦΗ: Λοϊζου Χαριτίνη (Α.Μ. 3207Μ001)

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Καθ. Εγκληματολογίας Ζαραφωνίτου Χριστίνα

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Καθ. Εγκληματολογίας Ζαραφωνίτου Χριστίνα
Καθ. Εγκληματολογίας Μαγγανάς Αντώνης
Διευθύντρια Ερευνών Ε.Κ.Κ.Ε Τσίγκανου Ιωάννα

ΑΘΗΝΑ 2009-2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Σ' αυτό το σημείο, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φορείς, αλλά και τα μεμονωμένα πρόσωπα, που με πολλούς τρόπους βοήθησαν στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας. Η εκπονηθείσα διπλωματική εργασία απαιτούσε τη συνεργασία διαφόρων φορέων, για την επιτυχή συλλογή των δεδομένων, οι οποίοι, παρά τις όποιες δυσκολίες, ανταποκρίθηκαν με μεγάλη κατανόηση στην προσπάθεια μας. Κατ' αρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους Δήμους Αμαρουσίου και Ταύρου και πιο συγκεκριμένα τις Κοινωνικές Υπηρεσίες και τις υπεύθυνες αυτών κ. Γιαννακοπούλου και κ. Σπυροπούλου, που συνεργάστηκαν, παρέχοντας το απαραίτητο υλικό για την πραγματοποίηση της ερευνητικής διαδικασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω το ΚΕΘΕΑ και συγκεκριμένα τον Υπεύθυνο του Τομέα Έρευνας κ. Γεράσιμο Παπαναστασάτο, αλλά και το θεραπευτικό προσωπικό του προγράμματος «Νόστος», οι οποίοι, με μεγάλη προθυμία, αποδέχτηκαν την πρόταση να συμμετάσχουν στην έρευνα και βοήθησαν στην πραγματοποίηση των απαραίτητων συνεντεύξεων. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω για την πολύτιμη συμβολή του στην στατιστική επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων τον Γιώργο Διονυσίου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω, ιδιαιτέρως, την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Ζαραφωνίτου Χριστίνα, που στάθηκε πολύτιμη αρωγός στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, καθώς παρείχε ουσιαστική βοήθεια, μέσω της άψογης συνεργασίας, των πολύτιμων συμβολών και της συνεχούς καθοδήγησής, που μου προσέφερε σε όλη την διάρκεια της εκπόνησης αυτής.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Οριοθέτηση	10
1.1 Ορισμοί εννοιών	10
1.2 Κοινωνικές αναπαραστάσεις	14
1.3 Στατιστικά στοιχεία-παρουσίαση ζητήματος ναρκωτικών	18
1.4 Νομικό πλαίσιο σχετικά με το ζήτημα των ναρκωτικών	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Εγκληματικότητα και τοξικοεξάρτηση	28
2.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις σύνδεσης εγκληματικότητας-τοξικοεξάρτησης	28
2.2 Είδη εγκληματικότητας τοξικοεξαρτημένων	35
2.3 Κοινωνικές αναπαραστάσεις για χρήστες ναρκωτικών	39
2.4 Κοινωνικός αποκλεισμός	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Φόβος του εγκλήματος και τοξικοεξάρτηση	48
3.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις σύνδεσης φόβου του εγκλήματος και τοξικοεξάρτησης	48
3.2 Προηγούμενα εμπειρικά δεδομένα	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Πολιτικές αντιμετώπισης των ναρκωτικών	56
4.1 Μοντέλα και πολιτικές αντιμετώπισης του ζητήματος των ναρκωτικών	56
4.2 Επιχειρηματολογία υπέρ-κατά αποποινικοποίησης-νομιμοποίησης	64
4.3 Εφαρμοσμένα παραδείγματα πολιτικών αντιμετώπισης των ναρκωτικών	69
4.4 Έρευνες για τις στάσεις της κοινωνίας σχετικά με τις σύγχρονες πολιτικές	74

ΜΕΡΟΣ Β': Παρουσίαση της έρευνας	78
1. Ερευνητικό αντικείμενο	78
2. Μεθοδολογία ερευνητικής διαδικασίας	79
3. Δειγματοληψία	81
4. Περιγραφή του δείγματος	83
5. Ερευνητικές υποθέσεις	85
6. Εγκυρότητα ερευνητικής διαδικασίας	86
7. Αποτελέσματα	87
8. Σχολιασμός αποτελεσμάτων-Ελλείψεις και μελλοντικές προτάσεις	132
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	139
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	143
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	154
1. Ερωτηματολόγιο - πίνακες αποτελεσμάτων	155
2. Οδηγός συνέντευξης - πίνακες αποτελεσμάτων	181

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Διαχρονικά σε όλες τις κοινωνίες, κυριαρχεί το αίτημα των μελών τους, να αποφύγουν ή έστω να περιορίσουν, καταστάσεις πόνου, έντασης και φόβου θέτοντας έτσι, ως πρωταρχικό στόχο την αναζήτηση μέσων, για την επίτευξη της ψυχικής ευχαρίστησης και ευφορίας¹. Η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, στη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου, αποτέλεσε ένα από τα μέσα αυτά, για να ξεφύγει το άτομο από τις καταπιεστικές απαγορεύσεις, που συσσωρεύονται κατά τη συμβίωση σ'ένα κοινωνικό πλαίσιο. Απόδειξη αποτελεί και το γεγονός, ότι η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών είναι, χιλιάδες χρόνια, στο επίκεντρο ανθρώπινων πολιτισμών και αποτέλεσε, σε πολλές περιπτώσεις, κομμάτι της κοινωνικοποίησης πληθυσμών που εντάσσονταν σε συγκεκριμένες θρησκευτικές και πολιτισμικές κουλτούρες².

Η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, λοιπόν, δεν είναι ένα φαινόμενο, που ανέκυψε τα τελευταία χρόνια, επιζητώντας άμεση παρέμβαση για την επίλυση του. Προϋπήρχε, αλλά δεν αποτελούσε κάτι ενάντια στην συμβατική ηθική, κάτι που θα έπρεπε να εκλείψει. Μάλιστα, η χρήση ορισμένων ψυχοδραστικών ουσιών ανεξάρτητα από τις συνέπειες, που έχουν για το άτομο και την κοινωνία συνολικά, ακόμη και σήμερα, είναι αποδεκτή και νόμιμη (π.χ. αλκοόλ και καπνός)³.

Ωστόσο, η κατηγορία των ψυχοδραστικών ουσιών, στην οποία ανήκουν τα «ναρκωτικά» δεν εντάσσεται στο πλαίσιο της προαναφερόμενης αποδοχής και νομιμότητας. Τα ναρκωτικά δεν εκλαμβάνονται όπως άλλες ψυχοδραστικές ουσίες και όσοι κάνουν χρήση αυτών αντιμετωπίζονται, συνήθως, με περιέργεια και αποστασιοποίηση ή με συμπόνια και λύπηση, σαν να αποτελούν «εκθέματα ενός ζωολογικού κήπου»⁴. Οι λόγοι, που οδηγούν σ'αυτό, ποικίλλουν. Σημαντικό, όμως, ρόλο σε αυτή τη διαφοροποίηση διαδραματίζουν, η ιδιαίτερη συμπεριφορά των χρηστών ναρκωτικών, η θεσμική αντιμετώπιση του ζητήματος και οι κοινωνικοί προσδιορισμοί, που συνοδεύουν την ομάδα των εξαρτημένων.

Όσον αφορά στη συμπεριφορά, πράγματι, έχει φανεί ότι η χρήση ναρκωτικών μετατρέπεται σε καταλυτικό για την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του ατόμου

¹ Κουκουτσάκη Α., Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία, Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2002, σελ. 82

² Κίτσος Γ., Ο ρόλος της ισχύουσας νομοθεσίας στην αντιμετώπιση του ζητήματος των ναρκωτικών και η εξέταση της αποποινικοποίησης των παράνομων ουσιών ως εναλλακτικού μέτρου αντιμετώπισης αυτού του ζητήματος. Στάσεις και απόψεις του κοινού, Διδακτορική διατριβή, 2008, σελ. 11

³ Η χρήση του καπνού και του αλκοόλ σε συγκεκριμένα πλαίσια, τα οποία δεν φαίνεται να οδηγούν σ'ένα «απειθάρχητο ηδονισμό», που επεκτείνεται σε όλες τις δραστηριότητες του ατόμου, καθιστώντας το μη λειτουργικό, αλλά περιορίζεται στην επίτευξη της ευχαρίστησης κατά τον ελεύθερο χρόνο, χωρίς, συνεπώς, να δημιουργεί την εντύπωση της συνολικής απόρριψης των κανόνων και των κυρίαρχων αξιών, δεν μπορεί παρά να είναι αποδεκτή. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 83

⁴ Έχουμε ξεχάσει το γεγονός ότι οι χρήστες είναι και αυτοί κομμάτι της κοινωνίας που έχουν ανάγκη την αλληλεγγύη όλων μας. Βλ. Καράμπελας Λ., *Ο τοξικομανής εγκληματίας*, Τεύχος Α, Το πορτραίτο του Έλληνα τοξικομανούς εγκληματία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1988, σελ. 21

στοιχείο, προσδιορίζοντας τη ζωή του και την κοινωνική του ενσωμάτωση⁵. Η εξάρτηση από την ουσία καταλήγει, να προγραμματίζει και να ελέγχει ολόκληρη τη ζωή του και έτσι το άτομο δεν είναι πάντα σε θέση να οργανώσει και να επιδιώξει τους στόχους του, σύμφωνα με την ηλικία, το φύλο⁶ και τις ικανότητες του, καθώς η λογική του και η ανεξαρτησία σκέψης περιορίζονται⁷. Σε μεγάλο βαθμό οι επιλογές του καθοδηγούνται από την εξάρτηση.

Όσον αφορά στη θεσμική διαχείριση του θέματος, προκύπτει, ότι η τοξικοεξάρτηση διαφοροποιείται από άλλες μορφές εξάρτησης, καθώς αντιμετωπίζεται από τον νόμο ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, ως μια πράξη ποινικά κολάσιμη⁸. Συνεπώς, η διαφορά συνίσταται στο ότι η υπάρχουσα τάξη πραγμάτων συνδέει εξ' αρχής τον χρήστη με εγκληματία⁹, επισυνάπτοντας του ένα διπλό στιγματισμό, που εγείρει τις αντίστοιχες απαντήσεις. Σε αντίθεση, λοιπόν, με άλλες ψυχοδραστικές ουσίες στην τοξικοεξάρτηση παρεμβαίνει ο νόμος, ο οποίος σε πολλές περιπτώσεις μη εφαρμόζοντας τις ευνοϊκές διατάξεις του, στην ουσία, τιμωρεί την ίδια την εξάρτηση και όχι τις παραβάσεις, που διαπράττονται σ' αυτό το πλαίσιο. Η φυλάκιση και, παράλληλα, η ελλιπής παροχή ευκαιριών για απεξάρτηση-επανένταξη, εγκαθιδρύει μία ποινική και όχι μία θεραπευτική σχέση ανάμεσα στον εξαρτημένο παραβάτη και το κράτος, και μια σχέση, η οποία καταπατά τα δικαιώματα του πρώτου, διατηρώντας ή αυξάνοντας την ισχύ των στερεοτύπων¹⁰.

Τέλος, οι κοινωνικοί προσδιορισμοί, οι οποίοι αντανakλώνται στις κοινωνικές αναπαραστάσεις δεν είναι όμοιοι με τους προσδιορισμούς, που αφορούν σε ομάδες που εμπλέκονται στη χρήση άλλων ψυχοδραστικών ουσιών. Οι αναπαραστάσεις για τους τοξικοεξαρτημένους ενέχουν, σε κάποιο βαθμό, και το στερεότυπο της

⁵Βρέθηκε, ότι η χρήση αποτελεί τον πυρήνα που επικεντρώνεται όλη η ζωή των χρηστών. Η ενέργεια, οι φόβοι, η καθημερινή δράση περιστρέφεται γύρω από τη χρήση. Βλ. Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., Ο φόβος του εγκλήματος σε ομάδες ουσιοεξαρτημένων, *Ποινική δικαιοσύνη και Εγκληματολογία*, τεύχος 1, 2010, σελ. 48-54

⁶Κακγελλάρη Ρ., Ποινική αντιμετώπιση εξαρτημένων από ναρκωτικές ουσίες παραβατών, Εργαστήριο ποινικών και εγκληματολογικών ερευνών, *Art of crime*, τεύχος 1

⁷Κακγελλάρη Ρ., *Art of crime*, ο.π.

⁸Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 55

⁹Αυτή η εξ' αρχής ταύτιση πέρα από το ότι είναι από μόνη της αρνητική καθώς συνδέει τους χρήστες με εγκληματικούς ρόλους, ευνοεί την ανάπτυξη σχέσεων με παράνομα κυκλώματα και τέλος μέσα από μια αυτοεκπληρούμενη προφητεία σ' ένα φαύλο κύκλο που αναπόφευκτα συνδέει το χρήστη με την εγκληματικότητα. Βλ. Κουκουτσάκη Α., Αθήνα, 2002, ο.π. σελ. 88

¹⁰Κακγελλάρη Ρ., *Art of crime*, ο.π.

επικινδυνότητας, το οποίο ενισχύεται και από τα Μ.Μ.Ε¹¹, μετατρέποντας τους σε μια από τις ομάδες, που υφίσταται κοινωνικό αποκλεισμό¹².

Οι παράγοντες, που προαναφέρθηκαν, εκτός ότι διαφοροποιούν τη χρήση ναρκωτικών από τη χρήση άλλων ουσιών, ήταν σημαντικό να καταγραφούν, καθώς τόσο η θεσμική αντιμετώπιση των φορέων¹³, όσο και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, που διαμορφώνονται κατά καιρούς, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη χάραξη και εφαρμογή πολιτικών, σχετικά με το φαινόμενο των ναρκωτικών¹⁴.

Το γεγονός της διαφοροποίησης των ναρκωτικών από άλλες ουσίες, σε συνδυασμό με τις διαστάσεις που έχει λάβει το φαινόμενο της χρήσης¹⁵ και την ανάγκη ανεύρεσης λύσεων περιορισμού του, αποφεύγοντας, συνάμα, τις συνακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις, τόσο για την ευρύτερη κοινωνία, όσο και για τον πληθυσμό των τοξικοεξαρτημένων, εξηγούν, γιατί η τοξικοεξάρτηση αποτέλεσε και αποτελεί πεδίο διερεύνησης για τους κοινωνικούς επιστήμονες. Όταν μάλιστα μιλάμε για ένα φαινόμενο που επηρεάζει όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής¹⁶, (μικρο, μέσο, και μακροεπίπεδο) μια τέτοια μελέτη έχει ουσιαστική σημασία.

Η παρούσα, λοιπόν, εργασία θα ασχοληθεί με ζητήματα που αφορούν στα ναρκωτικά, στην σύνδεση τους με άλλα κοινωνικά φαινόμενα και στους τρόπους αντιμετώπισης τους από την ευρύτερη κοινωνία, ιδωμένα μέσα από το πρίσμα των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Τρεις είναι οι βασικοί άξονες στους οποίους κινείται η εργασία: α) το φαινόμενο της τοξικοεξάρτησης και η συνδεόμενη με αυτό εγκληματικότητα, β) ο φόβος του εγκλήματος που σχετίζεται και απορρέει από την

¹¹ Τα Μ.Μ.Ε έχουν την ικανότητα όχι μόνο να απεικονίζουν, αλλά να δομούν κιόλας την πραγματικότητα. Βλ. Πανούσης Γ., 2006 ο.π.. Ο ρόλος τους έχει πολλές φορές τονιστεί, τόσο στην διαμόρφωση αναπαραστάσεων, όσο και στην κατεύθυνση των πολιτικών. Όταν μάλιστα αποτελούν ίσως την κυριότερη πηγή πληροφόρησης, τότε ο ρόλος τους γίνεται πρωταρχικός. Όσον αφορά στα ναρκωτικά παρέχουν ελλιπείς-επιλεκτικές πληροφορίες οδηγώντας στην ενίσχυση καθιερωμένων στερεοτύπων και στην ενδυνάμωση ανασφαλειών, με αποτέλεσμα να έχουμε ακόμη μεγαλύτερο αποκλεισμό των εξαρτημένων. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2006, ο.π. σελ. 83.

¹² Ο χρήστης σε αυτή την περίπτωση επενδύεται με στερεότυπα που στόχο έχουν να τον διαφοροποιήσουν από το κοινωνικό σύνολο και έτσι να εξυπηρετήσουν την εξασφάλιση της συνοχής και της διαιώνιση της καθεστηκυίας τάξης. Βλ. Χάϊδου Α., Θετικιστική εγκληματολογία, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 240. Συνεπώς λειτουργεί ως «αποδιοπομπαίος τράγος», στον οποίο κατρεφτίζεται ένα συνονθύλευμα άγνοιας, φόβου, ενοχών και καχυποψίας. Δασκαλοπούλου Ε., *Φόβος του εγκλήματος και θυματοποίηση μεταξύ γυναικών χρηστών*, διπλωματική εργασία, Αθήνα 2005, σελ. 46

¹³ Όσον αφορά στις πολιτικές, η ισχυροποίηση της ανοχής και έπειτα της καταστολής ή το αντίθετο (βλ. νομοθεσίες - πρακτικές των υπεύθυνων φορέων), είναι ενδεικτική και αποδεικνύει πως οι πολιτικές δεν έχουν έρεισμα την επιστημονική γνώση αλλά είναι αποτέλεσμα πιέσεων, περιορισμών και υπολογισμών της κυρίαρχης κοινωνικής και πολιτικής τάξης πραγμάτων. Βλ. Λαμπροπούλου Ε., *Η αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρώπη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2001, σελ. 14

¹⁴ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2006, ο.π. σελ. 82 και Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 19

¹⁵ Βλ. στοιχεία από ΕΚΤΕΠΝ και ΕΚΠΝΤ

¹⁶ Οι επιπτώσεις αφορούν πολλούς τομείς. Υπάρχουν βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις για τον χρήστη και ταυτόχρονα υπάρχουν και σοβαρές επιπτώσεις για την ευρύτερη κοινωνία που αφορούν στη δημόσια υγεία, στην οικονομία, και στην παρέμβαση στα ανθρώπινα δικαιώματα που πολλές φορές τίθενται υπό αμφισβήτηση. Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 11

τοξικοεξάρτηση και γ) οι τρόποι αντιμετώπισης αυτού του ζητήματος σε συνδυασμό με τη διερεύνηση νέων εναλλακτικών πολιτικών.

Πιο αναλυτικά, η διάρθρωση της εργασίας έχει ως εξής: υπάρχουν δύο βασικά μέρη. Στο πρώτο μέρος καταγράφονται θεωρητικά και εμπειρικά δεδομένα, που προέκυψαν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και αφορούν στους βασικούς πυλώνες της εργασίας. Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο, στο οποίο ο βασικός στόχος είναι να αποκτηθεί μια σαφής εικόνα σχετικά με τα ζητήματα που πρόκειται να μελετηθούν, θα γίνει εννοιολόγηση των βασικών προβληματικών (ναρκωτικά, εγκληματικότητα, φόβος του εγκλήματος, αποποινικοποίηση/νομιμοποίηση), οριοθέτηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων και της χρησιμότητας τους στην έρευνα, μια σύντομη στατιστική απεικόνιση του φαινομένου των ναρκωτικών και παρουσίαση του νομικού πλαισίου που σχετίζεται με τα ναρκωτικά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα επιχειρηθεί ο συσχετισμός τοξικοεξάρτησης και εγκληματικότητας, στη βάση θεωρητικών προσεγγίσεων, που κατά καιρούς έχουν ασχοληθεί με την καταγραφή και ερμηνεία αυτού του συσχετισμού. Ταυτόχρονα, όμως, θα μελετηθούν, θεωρητικά, θέματα όπως οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που κυριαρχούν για τους τοξικοεξαρτημένους, τα κυριότερα εγκλήματα με τα οποία συνδέονται και ο κοινωνικός αποκλεισμός που, σε πολλές περιπτώσεις, υφίστανται, τα οποία θα αποτελέσουν και επίκεντρο της έρευνας, που θα ακολουθήσει.

Στο τρίτο κεφάλαιο, θα αναπτυχθεί μια προβληματική αναφορικά με τη σχέση που υπάρχει, βάσει θεωρητικών προσεγγίσεων αλλά και εμπειρικών δεδομένων, μεταξύ φόβου του εγκλήματος και χρήσης ναρκωτικών ουσιών, εντάσσοντας σε αυτό την έννοια της επικινδυνότητας, όπως προβάλλεται στις κοινωνικές αναπαραστάσεις.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, ο πυρήνας του ενδιαφέροντος βρίσκεται στα κυρίαρχα μοντέλα και στις πολιτικές αντιμετώπισης των ναρκωτικών, καθώς και στον ρόλο που διαδραματίζουν τα Μ.Μ.Ε στην επιλογή κάποιου μοντέλου. Επιπλέον, θα παρουσιαστεί η σχετική επιχειρηματολογία, που υποστηρίζει ή απορρίπτει καθένα από τα βασικά μοντέλα και τέλος, θα καταγραφούν, ενδεικτικά, δύο παραδείγματα από την πρακτική εφαρμογή δύο αντίθετων πολιτικών, καθώς και τα αποτελέσματα που είχαν στη διαχείριση του ζητήματος των ναρκωτικών.

Στο δεύτερο μέρος, θα παρουσιαστεί η έρευνα, που πραγματοποιήθηκε τους μήνες Σεπτέμβριο 2009 με Ιανουάριο 2010 και σχετίζεται άμεσα με τους τρεις βασικούς άξονες της παρούσας εργασίας. Συγκεκριμένα, τα βασικά πεδία που διερευνήθηκαν ήταν οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για τους τοξικοεξαρτημένους και το ενδεχόμενο του διπλού στιγματισμού τους (χρήστης-εγκληματίας), ο φόβος του εγκλήματος που εκδηλώνει το δείγμα και ο βαθμός που συνδέεται με τις ομάδες των εξαρτημένων, οδηγώντας σε περεταίρω στιγματισμό, οι απόψεις του δείγματος για

την αποδοχή ή όχι τάσεων εναλλακτικής και πιο επεικούς αντιμετώπισης της τοξικοεξάρτησης. Τέλος, διερευνήθηκε μία νέα υπόθεση, που αφορά στον ρόλο της αποποινικοποίησης της χρήσης¹⁷ και το πώς αυτή θα μπορούσε να επηρεάσει τις αναπαραστάσεις κοινού και χρηστών, να περιορίσει τον στιγματισμό και τον αποκλεισμό της ομάδας των τοξικοεξαρτημένων, να οδηγήσει σε πιο αποτελεσματική διαχείριση του ζητήματος με τις λιγότερες επιπτώσεις για την κοινωνία και τους εξαρτημένους, δίνοντας, ενδεχομένως, τις κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή μιας διαφορετικής αντεγκληματικής πολιτικής.

Κλείνοντας αυτή την ενότητα, ολόκληρη προβληματική της παρούσας εργασίας θα μπορούσε, ίσως, να συνοψισθεί σε ένα βασικό ερώτημα. Αν, πράγματι, η θεσμική διαχείριση της τοξικοεξάρτησης και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για τους τοξικοεξαρτημένους επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις πολιτικές αντιμετώπισης του ζητήματος, μήπως αν αλλάξουν θα οδηγήσουν σε περισσότερο φιλελεύθερες πολιτικές, που θα στοχεύουν στην πρόληψη και όχι στην καταστολή, στην επανένταξη και όχι στον αποκλεισμό; Η κύρια επιδίωξη, λοιπόν, θα είναι η ενίσχυση της άποψης για μια πιο φιλελεύθερη αντιμετώπιση, ιδιαιτέρως, των χρηστών ναρκωτικών ουσιών με στόχο τον περιορισμό των στερεοτύπων και του στίγματος, όπου αυτά υπάρχουν, το οποίο κάθε άλλο παρά ωφέλιμο είναι για την πρόοδο κάθε κοινωνικού σχηματισμού, καθώς οδηγεί στην περιθωριοποίηση και στον αποκλεισμό ομάδες, που κάτω από μια σωστή μεταχείριση θα μπορούσαν να είναι παραγωγικές και ενταγμένες στην κοινωνία.

¹⁷ Η αποποινικοποίηση βέβαια για την οποία μιλάμε αφορά στην αποποινικοποίηση της χρήσης ή της κατοχής μικροποσότητας ναρκωτικών για προσωπική χρήση, και κυρίως για μαλακά ναρκωτικά. Έτσι, στους βασικούς άξονες της τάσης αποποινικοποίησης μπορούμε να εντάξουμε την παύση των ποινικών κυρώσεων για καλλιέργεια, προμήθεια, κατοχή και χρήση ουσιών, όταν αφορά προσωπική χρήση, την διατήρηση της ποινικής καταστολής για την εμπορία ναρκωτικών και την λειτουργία προγραμμάτων μείωσης της βλάβης. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, σελ. 129

ΜΕΡΟΣ Α': Θεωρητική προσέγγιση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

1.1 Ορισμοί εννοιών

Ξεκινώντας από τα «**ναρκωτικά**», σύμφωνα με τον ιατροβιολογικό ορισμό, ως ναρκωτικά χαρακτηρίζονται ουσίες, φυσικές ή συνθετικές, που χρησιμοποιούνται για ιατρικούς ή μη σκοπούς. Στην πρώτη περίπτωση προκαλούν ανακούφιση από τον πόνο, ενώ στη δεύτερη επηρεάζουν το ΚΝΣ¹⁸ του ανθρώπου και προκαλούν εξάρτησή¹⁹. Ωστόσο, η αναφορά στην έννοια «ναρκωτικά» έχει και μια περισσότερο συμβολική διάσταση, στην οποία περιλαμβάνονται και μια σειρά ψυχολογικών, κοινωνικών, εγκληματολογικών και ποινικών παραμέτρων²⁰. Πράγματι, ο όρος ναρκωτικά περιλαμβάνει, τόσο στοιχεία που έχουν να κάνουν με τις ιατροφαρμακευτικές ιδιότητες των ουσιών και τις σωματικές και ψυχικές τους συνέπειες, όσο και με στοιχεία που αφορούν στις κοινωνικές προεκτάσεις του ζητήματος, οι οποίες περιλαμβάνουν το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο γίνεται η χρήση και το σύνολο των κοινωνικών αξιολογήσεων και αναμονών.

Έτσι ο «νομικός» ορισμός, που αναφέρει σε μια από τις κατηγορίες του ο Arnao G.²¹, συνοψίζει όλες αυτές τις προεκτάσεις. Ως ναρκωτικά, λοιπόν, ορίζονται οι ουσίες, των οποίων η χρήση δεν γίνεται για θεραπευτικούς σκοπούς και οδηγούν το άτομο σε συμπεριφορές, που βλάπτουν, το ίδιο ή την κοινωνία και ελέγχονται από τον νόμο²². Με βάση, λοιπόν, το κριτήριο της επικινδυνότητας, στον ορισμό των ναρκωτικών περιλαμβάνονται οι παράνομες ψυχότροπες ουσίες, των οποίων η παραγωγή, η διακίνηση και η χρήση απαγορεύονται, αλλά και οι νόμιμα παραγόμενες ουσίες (π.χ. ψυχοφάρμακα), των οποίων η διακίνηση και η χρήση πρέπει να ελέγχονται²³. Μια τέτοια, λοιπόν, προσέγγιση των ναρκωτικών είναι, που, κατά κύριο λόγο, κατευθύνει την νομοθεσία περί ναρκωτικών και την διαιώνιση της ποινικής καταστολής.

¹⁸ Για ιατρική ορολογία και διακρίσεις των ουσιών βάσει την επίδραση τους στο Κεντρικό Νευρικό Σύστημα Βλ. στο Σιμόγλου Θ. - Ραχωβίτσας Ι., *Ναρκωτικά και Αστυνομία*, Σαββάλας 2006, σελ. 11-12

¹⁹ Με τον όρο εξάρτηση εννοούμε την υποχρεωτική συμπεριφορά που οδηγεί στην αδυναμία της προσωπικότητας να ελέγξει ή να κατευθύνει την συμπεριφορά αυτή και που αναπτύσσεται στο έδαφος ψυχολογικών κενών που φαίνεται να καλύπτονται έστω επιφανειακά από αυτή την συμπεριφορά, με αποτέλεσμα να καθορίζεται από εξωτερικούς παράγοντες τόσο η προσωπικότητα όσο και οι σχέσεις με το περιβάλλον, βλ. Κοινωνική Συμβουλευτική Υπηρεσία του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, *Ανίχνευση τάσεων εξάρτησης από ψυχοδραστικές ουσίες στον πληθυσμό του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, ηλικίας 18-24 ετών*, Τ.Ε.Ι. Αθήνας, σελ. 9

²⁰ Σκαλτσά Μ., *Ναρκωτικά, φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας, που συμβάλλει στον κοινωνικό αποκλεισμό ομάδων. Ο ρόλος της οικογένειας*, Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 4-5

²¹ Βλ. Τέσσερα είδη ορισμών στο Arnao G., *Rapporto sulle droghe*, Feltrinelli, Milano, 1979, p.p. 30

²² Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 60-61.

²³ Αναλυτικά οι ουσίες περιλαμβάνονται στους πίνακες Α'-Δ' του άρθρου 1 του ν. 3459/06

Όσον αφορά στον ορισμό των εννοιών «έγκλημα/εγκληματίας». Είναι σαφές, ότι ο ορισμός αυτών των εννοιών αποτέλεσε και αποτελεί κύριο αντικείμενο μελέτης της εγκληματολογικής σκέψης. Μάλιστα, ακόμη και σήμερα, ο σχετικός διάλογος είναι έντονος και παρουσιάζει ποικιλία αλληλοσυσχετισμών και αντικρουόμενων απόψεων στα διάφορα επιστημονικά πεδία²⁴. Ωστόσο, για να υπάρξει μια συνέχεια με τους στόχους της παρούσας έρευνας, θα προσεγγιστούν οι έννοιες από την οπτική του συσχετισμού τους με τη τοξικοεξάρτηση.

Δύο, λοιπόν, είναι οι κύριοι τρόποι με τους οποίους η έννοια του εγκλήματος-εγκληματία μπορεί να συσχετιστεί με την τοξικοεξάρτηση και τον τοξικοεξαρτημένο. Ο πρώτος αφορά στο ότι ορίζεται ως έγκλημα η τέλεση πράξεων που περιλαμβάνονται στη νομοθεσία περί ναρκωτικών, όπως η παραγωγή, η αγορά και η κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών και τιμωρείται από τον νόμο²⁵ επιφέροντας ποινές, όπως εγκλεισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα και/ή χρηματική ποινή, οι οποίες κυμαίνονται, ανάλογα το είδος και την βαρύτητα της πράξης²⁶. Ο δεύτερος αφορά στο ότι διαπιστώνονται εγκλήματα που διαπράττονται από εμπόρους ναρκωτικών και τοξικοεξαρτημένους και δεν εμπίπτουν στον νόμο περί ναρκωτικών, αλλά σε άλλες ρυθμίσεις του ποινικού κώδικα. Μάλιστα προς αυτή τη δεύτερη κατεύθυνση κινούνται και πολλές έρευνες²⁷, οι οποίες έχουν επισημάνει τη σχέση τοξικοεξάρτησης και εγκληματικότητας, πέρα από την παραβίαση του νόμου περί ναρκωτικών.

Η τρίτη έννοια, που χρήζει εννοιολογικής οριοθέτησης, είναι «**ο φόβος του εγκλήματος**». Ο φόβος αποτελεί ένα συναίσθημα, το οποίο, σε πολλές περιπτώσεις, είναι θεμιτό, αν όχι και ζωτικό, για την επιβίωση του ατόμου αλλά και της κοινωνίας. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις, στις οποίες ο φόβος αυτός είναι υπερβολικός ή εμφανίζεται σε καταστάσεις που δεν τον δικαιολογούν. Τότε είναι, που το συναίσθημα αυτό, αποκτώντας συλλογικές διαστάσεις, είναι πιθανό να εγκλωβίσει²⁸ το άτομο σε αντιλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές, οι οποίες δεν συνάδουν με την

²⁴ Βλ. Φαρσεδάκης Ι., Η εγκληματολογική σκέψη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990, σελ. 19-20

²⁵ Τα άρθρα 5 και 12 περιγράφουν ορισμένα από τα πιο βασικά αδικήματα Βλ. αναλυτικά στο Παύλου Σ. Κ., Μπέκας Γ., 2002, ο.π. σελ.83-94, επίσης βλ. αναθεωρημένο σχετικό νόμο ν. 3459/06

²⁶ Υπάρχουν, ωστόσο, και περιπτώσεις ειδικής μεταχείρισης στην οποία υποβάλλονται οι παραβάτες, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση αυτών που απέκτησαν την έξη της χρήσης και δεν μπορούν να την αποβάλλουν με τις δικές τους δυνάμεις. Βλ. Παύλου Σ. Κ., Μπέκας Γ., 2002, ο.π. σελ 92

²⁷ Βλ. Κίτσος Τ., Εγκληματικότητα των χρηστών ναρκωτικών ουσιών και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Τετράδια εγκληματολογίας, Ζαραφωνίτου Χρ., Τσίγκανου Ι., Ναρκωτικά: Τάσεις και εγκληματολογικές διαστάσεις στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σελ. 174-176, στο Walters G. D., Drugs and crime lifestyle perspectives, Sage Publication, 1994 κ.α.

²⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι πολλές έρευνες επισημαίνουν πως ο φόβος του εγκλήματος περιορίζει την αυτονομία των που αισθάνονται αυτή την ανασφάλεια και επηρεάζει την ποιότητα της ζωής τους και πολλές φορές και την κοινωνική και οικονομική τους κατάσταση. Βλ. Lupton D. & Tulloch J., Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition, *British Journal of Criminology*, Vol. 50, no 3, 1999, σελ. 508-509

πραγματικότητα²⁹. Όταν, μάλιστα, αυτή η ανησυχία και η ανασφάλεια γενικεύονται, είναι πιθανό να οδηγήσουν σε ενδοομαδικές συγκρούσεις ή και στο στιγματισμό ολόκληρων κοινωνικών ομάδων, καταλήγοντας στην ανάπτυξη του λεγόμενου φόβου του εγκλήματος.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Leaute³⁰, ο «φόβος του εγκλήματος» είναι «το συλλογικό άγχος των κατοίκων μίας περιοχής, πόλης ή χώρας, το οποίο προέρχεται από το φόβο πιθανής θυματοποίησης των ίδιων ή κοντινών τους προσώπων από βίαιες εγκληματικές επιθέσεις», εντάσσοντας, βέβαια, τόσο τις σοβαρές/πραγματικές απειλές, που αναφέρει ο Killias, όσο και την εικόνα που διαμορφώνεται στους πολίτες, λόγω άλλων ανασφαλειών³¹, που συνδέονται, με την ποιότητα ζωής ή με την έλλειψη εμπιστοσύνης στις αρμόδιες υπηρεσίες³².

Κατά καιρούς, ένα βασικό αντικείμενο διερεύνησης, σχετικά με τον φόβο του εγκλήματος, ήταν οι παράγοντες που οδηγούν στη δημιουργία του και εντοπίζονται τόσο στο περιβάλλον³³, στο οποίο διαβιώνουν οι ομάδες, όσο και στα ίδια τα άτομα.

Η συγκεκριμένη δομή του περιβάλλοντος χώρου απασχόλησε, σε μεγάλο βαθμό, τους εγκληματολόγους, ως παράγοντας ενίσχυσης του φόβου θυματοποίησης³⁴. Ορισμένοι, κύριοι, περιβαλλοντικοί παράγοντες είναι τα έντονα κοινωνικά προβλήματα, στα οποία εντάσσονται η έλλειψη διαπροσωπικών σχέσεων και αλληλεγγύης, το αίσθημα απουσίας του άτυπου κοινωνικού ελέγχου, η πληθυσμιακή ετερογένεια, τα περιβαλλοντικά προβλήματα, η επικράτηση μίας νοοτροπίας ευδαιμονισμού και εύκολου πλουτισμού, η αύξηση της πολυπλοκότητας, η έλλειψη σταθερότητας λόγω των συνεχών ανακατατάξεων και των ραγδαίων ανασχηματισμών και γενικότερα η πτώση της ποιότητας ζωής³⁵ των πολιτών³⁶.

²⁹ Ζερβής Χρ., *Ψυχοπαθολογία του ενήλικα*, Γ΄ έκδοση, Εκδόσεις ηλεκτρονικές τέχνες, 2003, σελ. 125-126.

³⁰ Leaute J., *Criminologie et penologie, Le cours de droit*, Paris, σελ. 16 όπως αναφέρεται στο Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π., σελ. 33

³¹ Σ' αυτό συναινεί άλλωστε και η άποψη των Lupton και Tulloch, ότι ο φόβος του εγκλήματος είναι το αποτέλεσμα, «άλλοτε άμεσων ατομικών βιωμάτων και άλλοτε πρόσληψης της εμπειρίας άλλων ατόμων, διαμορφούμενης, συχνά, μέσω διαφόρων καναλιών πληροφόρησης και πλαισιωμένης από ευρύτερες ανησυχίες σχετικά με τον τρόπο ζωής», βλ. Lupton D. & Tulloch J., 1999, ο.π. σελ. 507-523

³² Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ, 2002, ο.π., σελ. 33

³³ Ήδη από το 1942 με την έρευνα των Shaw και MacKay αλλά και των συνεχιστών τους Park, Burgess και McKenzie γίνεται μια πρώτη αναγνώριση του σημαντικού ρόλου που διαδραματίζει το περιβάλλον, καθώς μέσω των εγκληματικών ζωνών συσχέτισαν συγκεκριμένες περιοχές της πόλης με την εγκληματικότητα. Βλ. Χάϊδου Α., 1996, ο.π. σελ. 132-144. Ωστόσο η παραγωγή θεωριών που αφορούν στο φόβο του εγκλήματος ως αντικείμενο ξεκίνησε μετά το 1960.

³⁴ Χαρακτηριστική προσέγγιση είναι του Cusson, που χαρακτήρισε περιοχές υψηλής εγκληματικότητας με τον όρο «εγκληματικές». Θεωρούσε, ότι μέσα από μια διαδικασία 6 σταδίων καταλήγει η διαντίδραση μεταξύ Φ.τ.Ε. και πραγματικής εγκληματικότητας, να οδηγεί στη μετατροπή της περιοχής σε εγκληματική. Ειδικότερα, κατά τον Cusson οι «εγκληματικές» ζώνες παρουσιάζουν τρία χαρακτηριστικά: είναι σχετικά σταθερές, ο κοινωνικός έλεγχος είναι αδύναμος και οι ευκαιρίες για εγκληματικές πράξεις είναι παρούσες. Βλ. Cusson M., *Les zones urbaines criminelles, Criminologie*, XXII, 2, 1989

³⁵ Σε ελληνική έρευνα, η ποιότητα ζωής αναδεικνύεται σε προσδιοριστικό παράγοντα της ανασφάλειας εφόσον το 76,8% των ερωτηθέντων που φοβόντουσαν δήλωναν ανικανοποίητοι από την ποιότητα ζωής

Οι παράγοντες, από την άλλη, που σχετίζονται με το άτομο, περιγράφονται κατά κύριο λόγο, με βάση την προσέγγιση του Killias³⁷, σχετικά με το αίσθημα του ευάλωτου³⁸. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Killias τρεις είναι οι βασικοί ατομικοί παράγοντες που οδηγούν στην ενίσχυση του φόβου³⁹: α) όταν ο κίνδυνος εμφάνισης ενός δυσάρεστου περιστατικού δεν είναι αμελητέος, β) όταν οι προβλεπόμενες συνέπειες είναι πολύ δυσάρεστες και δεν είναι εύκολο να αποτραπούν και γ) όταν οι δυνατότητες άμυνας και προστασίας είναι ανεπαρκείς. Με έναυσμα αυτή τη θεωρία έχουν καταγραφεί ορισμένοι παράγοντες, που είναι πιθανό να αυξάνουν το αίσθημα του «ευάλωτου» και ακολούθως τον φόβο του εγκλήματος, όπως τα σωματικά/ψυχολογικά προβλήματα, οι προβληματικές διαπροσωπικές σχέσεις, τα προβλήματα στη στέγαση-μόρφωση-εργασία, η προηγούμενη θυματοποίηση, η έλλειψη εμπιστοσύνης στις κοινωνικές δομές (αστυνομία-κοινωνικές υπηρεσίες)⁴⁰.

Τέλος, είναι απαραίτητο να οριοθετήσουμε δύο, ακόμη, έννοιες τη «**νομιμοποίηση και αποποινικοποίηση**», η εννοιολογική οριοθέτηση, των οποίων, κρίνεται επιβεβλημένη, λόγω της σύγχυσης⁴¹ που επικρατεί σχετικά με το περιεχόμενο τους, αλλά και λόγω του συχνού φαινομένου, οι δύο αυτές έννοιες, αν και διαφορετικές, να χρησιμοποιούνται εναλλακτικά.

Η έννοια της “νομιμοποίησης” συνάδει με τον όρο «από-εγκληματοποίηση», ο οποίος αφορά στην κατάργηση μιας ποινικής πρόβλεψης, ώστε η συμπεριφορά, η οποία μέχρι τώρα αντιμετωπιζόταν ως έγκλημα και επέφερε αντίστοιχη ποινή, να είναι πλέον αδιάφορη για το ποινικό δίκαιο⁴². Σε πιο πρακτικό επίπεδο, όσον αφορά στα ναρκωτικά, η διαδικασία αυτή της από-εγκληματοποίησης σημαίνει, ότι τα

στο δήμο τους, βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 8-9, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 1036

³⁶ Ζαραφωνίτου Χρ., 2006, ο.π. σελ. 1035-1036 και Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π. σελ. 15-17

³⁷ Σε έρευνα που πραγματοποίησε ο Killias και η Clerici, σε αντιπροσωπευτικό δείγμα Ελβετών(1997), ο φόβος του εγκλήματος φάνηκε να αυξάνεται αναλογικά προς το αίσθημα του ευάλωτου, που σχετίζεται με παράγοντες όπως η ηλικία, το φύλο και ιδιαίτερα τη σωματική αδυναμία που θεωρείται σημαντικός γενεσιουργός Killias M., Clerici C., Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime, *British Journal of Criminology*, 2000, 40, p.g. 437-450

³⁸ Σε ανάλυση της Pantazis, η οποία έγινε δευτερογενώς στα αποτελέσματα της British Crime Survey(1994) και αφορούσε 14.500 άτομα ηλικίας άνω των 16 ετών, καταλήγει, πως άτομα σωματικά ή κοινωνικά και οικονομικά αδύναμα, νιώθουν περισσότερο ανασφαλείς από τους υπόλοιπους. Pantazis C., Fear of crime, vulnerability and poverty, *British Journal of Criminology*, 2000, 40, p.g. 414-436

³⁹ Βλ. Killias M., *Precis de criminologie*, Staempfli Editions SA, Berne, 2001, στο Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π. σελ. 39

⁴⁰ Για μια πιο καλύτερη προσέγγιση αυτών βλ. Δασκαλοπούλου Ε., 2005, ο.π. σελ. 39-44

⁴¹ Σύγχυση, επικρατεί λόγω του ότι ο σαφής διαχωρισμός των πράξεων και των ουσιών είναι αδύνατος. Πώς θα μπορούσαμε να διαχωρίσουμε ενέργειες όπως η προμήθεια, η κατοχή και η χρήση, εφόσον δεν θα ήταν δυνατόν ένα άτομο να χρησιμοποιεί μια ουσία χωρίς να την έχει στην κατοχή του; Όσον αφορά στις ουσίες ερωτήματα προκύπτουν, σχετικά με τον διαχωρισμό των “μαλακών” -“σκληρών” ναρκωτικών. Τίθεται π.χ. το ερώτημα: στα “μαλακά” περιλαμβάνεται μόνο η κάνναβη ή και άλλες παράνομες ουσίες, (“έκσταση” και άλλα συνθετικά ναρκωτικά);Κοκκέβη Α., *Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση*, www.okana.gr

⁴² Μάλιστα η αναφορά στον όρο από-εγκληματοποίηση περιλαμβάνει δύο διαδικασίες: α) την de jure από-εγκληματοποίηση που αφορά στην κατάργηση μιας ποινικής πρόβλεψης με πράξη του νομοθέτη και β) την de facto από-εγκληματοποίηση που αφορά στην κατάργηση μιας ποινικής πρόβλεψης με δικαστική πράξη δηλαδή μη εφαρμογή της από τα δικαστήρια. Βλ. Αλεξιάδης Στ., *Εγκληματολογία*, Εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1989, σελ. 455

σχετικά με τα ναρκωτικά ζητήματα τελούν υπό νομικό έλεγχο⁴³, δηλαδή μέσω ενός συστήματος κανόνων ρυθμίζονται όλες εκείνες οι σχετικές με τα ναρκωτικά ενέργειες, δημιουργώντας, έτσι, ένα καθεστώς παρόμοιο με αυτό που ισχύει για το αλκοόλ και τον καπνό⁴⁴. Με βάση μια τέτοια ρύθμιση τα ναρκωτικά δεν θεωρούνται, πλέον, απαγορευμένα, κυκλοφορούν ελεύθερα και απλώς μέσω της νομοθεσία ρυθμίζονται ορισμένες παράμετροι για την σωστή διακίνηση και χρήση τους. Με αυτή, λοιπόν, την έννοια τα ναρκωτικά και οι συμπεριφορές που σχετίζονται με αυτά έχουν αποβάλλει τον εγκληματικό τους χαρακτήρα⁴⁵.

Ο όρος «αποποινικοποίησης», όμως, διαφέρει πολύ από μία τέτοια λογική και αναφέρεται, στις περιπτώσεις όπου διατηρείται ο εγκληματικός χαρακτήρας μιας πράξης, αλλά δεν επιβάλλεται κάποια ποινή⁴⁶. Έτσι, οι σχετικές με τα ναρκωτικά δραστηριότητες παύουν να επισύρουν ποινικές κυρώσεις και σε πολλές περιπτώσεις αφορά στην κατάργηση των ποινικών περιορισμών και των απαγορεύσεων⁴⁷ σχετικά με κάποια ουσία ή τις σχετικές με αυτή την ουσία δραστηριότητες⁴⁸.

1.2 Κοινωνικές αναπαραστάσεις

Για την παρούσα μελέτη, προέκυψε η ανάγκη της εννοιολογικής οριοθέτησης και της καταγραφής της λειτουργικής σημασίας των «**κοινωνικών αναπαραστάσεων**». Το γεγονός ότι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση πολιτικών για κοινωνικά ζητήματα και ιδιαιτέρως, για πολιτικές που αφορούν στην αντιμετώπιση των ναρκωτικών και επιπλέον, το γεγονός ότι αποτελούν βασικό εργαλείο της παρούσας έρευνας, επιβάλλει έναν πιο εκτενή προσδιορισμό τους.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Moscovici, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις ορίζονται ως «η οικοδόμηση από μια κοινότητα ενός κοινωνικού αντικειμένου με στόχο την δράση και την επικοινωνία»⁴⁹. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μία «συλλογική δραστηριότητα ερμηνείας και κατασκευής, που παράγει μία γνώση, της οποίας το γνωστικό, συναισθηματικό και συμβολικό περιεχόμενο παίζουν πρωταρχικό ρόλο σε ότι αφορά στον τρόπο σκέψης και δράσης των ατόμων, στην καθημερινή ζωή»⁵⁰.

⁴³ Κοκκέβη Α., *Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση*, www.okana.gr

⁴⁴ Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 102

⁴⁵ Αλεξιάδης Στ. ο.π., σελ. 456

⁴⁶ Αλεξιάδης Στ. ο.π., σελ. 456

⁴⁷ Π.χ. η περίπτωση κατοχής ναρκωτικών για προσωπική χρήση, που δεν οδηγεί σε ποινικές κυρώσεις, αλλά τιμωρείται με διοικητικές πράξεις, Κοκκέβη Α., *Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση*, www.okana.gr

⁴⁸ Goode E., 1997, στο Κίτσος Γ., ο.π. 2008, σελ. 102

⁴⁹ Ήταν ο πρώτος, που ασχολήθηκε με την έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων, τη δεκαετία του 1960. Βλ. Moscovici S., *Attitudes and opinions.*, *Annual review of psychology.*, vol. 14, 1963, p.p. 251

⁵⁰ Παπαστάμου Στ., *Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σελ. 251

Θα λέγαμε, πως η κοινωνική αναπαράσταση δεν είναι κάτι άλλο παρά ένα κοινωνικό κατασκεύασμα, αποτέλεσμα της εμπειρίας ατόμων ή ομάδων, που τους επιτρέπει, να κατανοήσουν, να ερμηνεύσουν⁵¹, να προβλέψουν και τελικά, να αλληλεπιδράσουν μ'ένα αντικείμενο⁵². Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, λοιπόν, απομακρύνονται από τις προσωπικές ατομικές λειτουργίες και αποκτούν συλλογική διάσταση⁵³, μέσω της οποίας η αφομοιωμένη και ανακατασκευασμένη πραγματικότητα βιώνεται σαν νά'ναι η αντικειμενική πραγματικότητα⁵⁴.

Όσον αφορά στην δομή τους, μια από τις κυρίαρχες απόψεις είναι αυτή των δομιστών (Abric, Flament, Guimelli)⁵⁵, που υποστηρίζει, ότι η αναπαράσταση είναι το σύνολο των πεποιθήσεων, των πληροφοριών, των γνωμών και των στάσεων ως προς ένα δεδομένο αντικείμενο, που οργανώνεται και δομείται από τον κεντρικό πυρήνα⁵⁶ και από τα περιφερειακά στοιχεία⁵⁷.

Όσον αφορά, τώρα, στις λειτουργίες των κοινωνικών αναπαραστάσεων, συνοπτικά, θα αναφέρουμε, ότι επιτρέπουν την ευκολότερη κατανόηση και εξήγηση της πραγματικότητας, ώστε να διευκολύνεται η κοινωνική επικοινωνία, συμβάλλουν στην διαφοροποίηση και εξειδίκευση των ομάδων, και τέλος, ως σύστημα προκωδικοποίησης της πραγματικότητας, λειτουργούν ως οδηγός συμπεριφοράς. Με βάση αυτές τις λειτουργίες, το άτομο επιτυγχάνει τη «κοινωνική κατηγοριοποίηση»⁵⁸ και αποφεύγει την «γνωστική ασυμφωνία»⁵⁹, προσφέροντας του, έτσι, τη δυνατότητα,

⁵¹ Ο Abric, επισημαίνει, ότι λειτουργεί ως μία ερμηνευτική προσπάθεια της πραγματικότητας, που διέπει τις σχέσεις ατόμων με το φυσικό-κοινωνικό περιβάλλον και καθορίζει την συμπεριφορά και τις πρακτικές τους σε καθημερινότητα. Abric J.C, *Les representations sociales: Aspects theoriques., Pratiques sociales et representations*, PUF, 1994, p.p. 11-35, στο Κατερέλος Γ., *Συγχρονες έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία. Δυναμική των κοινωνικών αναπαραστάσεων.*, β' έκδοση, εκδ. Οδυσσεας, 2003, σελ. 52

⁵² Ζαραφωνίτου Χρ., Μαντόγλου Α., 2000, ο.π. σελ. 78

⁵³ Γεωργούλας Σ., *Ανήλικοι Παραβάτες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, σελ. 35

⁵⁴ Abric J.C, 1994, p.p. 11-35, στο Κατερέλος Γ., 2003, ο.π. σελ. 51

⁵⁵ Ξεκίνησε από την ιδέα της κεντρικότητας του Heider. Βλ. Heider F., *Ding und Medium, Symposium, 1, 109-158, 1927*, στο Κατερέλος Γ., 2003, ο.π. σελ. 59

⁵⁶ Ο κεντρικός πυρήνας νοηματοδοτεί και οργανώνει τη αναπαράσταση. Είναι σταθερό στοιχείο, απ'το οποίο παίρνει αξία η αναπαράσταση. Abric J.C, 1994, p.p. 11-35, στο Κατερέλος Γ., 2003, ο.π. σελ. 58

⁵⁷ Τα περιφερειακά στοιχεία, πλαισιώνουν τον κεντρικό πυρήνα και επιτρέπουν την επένδυση της αφηρημένης έννοιας με όρους που είναι κατανοητοί και μεταβιβάσιμοι. Επιπλέον, επιτρέπουν την προσαρμογή της αναπαράστασης αν οι όροι του περιβάλλοντος αλλάζουν, ώστε ο κεντρικός πυρήνας να παραμένει αμετάβλητος Abric J.C, 1994, p.p. 11-35, στο Κατερέλος Γ., 2003, ο.π. σελ. 58

⁵⁸ Σύμφωνα με τον Tajfel η λειτουργία των κοινωνικών αναπαραστάσεων στον καθορισμό των ομάδων βοηθά, ώστε τα άτομα να αποδίδουν χωρίς δαπάνη χρόνου και κόπου χαρακτηριστικά στις ομάδες και να κατατάσσουν σχεδόν αυτόματα τα άτομα που συναντούν σε κάποια από αυτές. Έτσι, ένα άτομο αποδίδει σε κάποιον που συναναστρέφεται στερεοτυπικά θα έλεγε κανείς τα χαρακτηριστικά της ομάδας στην οποία τον έχει κατατάξει και έτσι γνωρίζει εκ των προτέρων πως θα τον αντιμετωπίσει στο επίπεδο της συμπεριφοράς (Άρρητες Θεωρίες Προσωπικότητας). Βλ. Παπαστάμου Στ., 2001, ο.π. σελ. 278-280

⁵⁹ Σύμφωνα λοιπόν μ'αυτή την άποψη το άτομο χρησιμοποιεί τις κοινωνικές αναπαραστάσεις ώστε να αποφύγει την γνωστική ασυμφωνία καθώς βασίζεται στον Festinger το άτομο έχει την τάση να πριμοδοτεί όσα τον βοηθούν να διατηρήσει μία ισορροπία, προσπαθώντας να μεγιστοποιήσει την εσωτερική συνοχή του. Βλ. Παπαστάμου Στ., 2001, ο.π. σελ. 262

αφ'ενός να δρα άμεσα (γνωστική οικονομία) και αφετέρου να προφυλάσσει την «γνωστική του συνέκτικότητα»⁶⁰ σ'έναν τόσο πολύπλοκο κοινωνικά κόσμο.

Η μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, όμως, σε πολλές περιπτώσεις, παρουσιάζει αρκετά προβλήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα σφάλματα⁶¹, που προκύπτουν κατά τη συλλογή ή ανάλυση των δεδομένων⁶², τα οποία περιορίζουν την εγκυρότητα των εμπειρικών διερευνήσεων. Ωστόσο, αν αυτά ξεπεραστούν, σε μεγάλο βαθμό, η μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, για να κατανοήσουμε τα κοινωνικά φαινόμενα και τις διαφορετικές αντιλήψεις που έχουν διάφορες ομάδες γι'αυτά⁶³. Επίσης, καθώς οι κοινωνικές αναπαραστάσεις παράγονται δημόσια και γίνονται κοινά αποδεκτές, σε συγκεκριμένες ιστορικοχωρικές στιγμές, φαίνεται, να συνδέουν τις αντιλήψεις των ατόμων με την κοινωνική δομή, αυτό μας επιτρέπει, με την μελέτη τους, να έχουμε και ενδείξεις σχετικά με την οικονομία, την πολιτεία, την κοινωνία και τέτοιου είδους παραμέτρους, της συγκεκριμένης περιόδου⁶⁴. Ακόμη, είναι σημαντική η μελέτη τους για την ανάδειξη της «δημόσιας ηθικής», καθώς ο ρόλος των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι κυρίαρχος στην διαμόρφωση του ηθικού προσανατολισμού της κοινωνίας, συνολικά⁶⁵. Τέλος, όσον αφορά στην εγκληματολογική έρευνα, συχνά επιλέγεται η θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων για την μελέτη του σύνθετου και πολύπλοκου εγκληματικού φαινομένου, καθώς αναδεικνύει τον σαφή ρόλο που διαδραματίζει το κοινό, τόσο στην καταγραφή της εγκληματικότητας, όσο και στη χάραξη και εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής⁶⁶.

Η παρέμβαση των κοινωνικών αναπαραστάσεων στην αντεγκληματική πολιτική γίνεται μέσω της συμμετοχής των πολιτών, τόσο στη χάραξη⁶⁷, όσο και στην

⁶⁰ Εντάσσονται: «η θεωρία της ισορροπίας» Heider, «η θεωρία της γνωστικής ασυμφωνίας» Festinger και «η θεωρία της σύμπτωσης» Osgood και Tannenbaum, Βλ. Παπαστάμου Στ., 2001, ο.π. σελ. 262-264

⁶¹ Π.χ, η παρέμβαση προσωπικών πεποιθήσεων του ερευνητή, που είναι αδύνατον να απομονωθούν σε απόλυτο βαθμό, η υπερεκτιμημένη χρήση των ερωτηματολογίων, η παγίωση στερεοτύπων, παρά η ανάδειξή τους και η αυτόματη σύνδεση των γνωμών που αναδύονται με το επίπεδο των συμπεριφορών, είναι ορισμένα από τα πιο συχνά σφάλματα. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Εξαρτήσεις, 2006, ο.π. σελ. 80

⁶² Abric J.C., *Methodologie de recueil des representations sociales*, στο *Pratiques sociales et representations*, PUF, 1994, p.p. 59-82, στο Κατερέλος Γ., 2003, ο.π. σελ. 157

⁶³ Ο λόγος που χρησιμοποιούμε το δανεισμένο από την κοινωνική ψυχολογία, εργαλείο των κοινωνικών αναπαραστάσεων, είναι γιατί μας επιτρέπει μια σφαιρικότερη γνώση και προσέγγιση κοινωνιογνωστικών φαινομένων. Αν μάλιστα, δεχτούμε, ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αντικατοπτρίζουν ένα αντικείμενο σε συνάρτηση με τον τρόπο που το αντιλαμβάνεται κάποιο άτομο ή μια ομάδα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, αντιλαμβανόμαστε ότι, μέσω της μελέτης αυτών, μπορούμε να αναδομήσουμε το ίδιο το αντικείμενο, καθώς αυτό δεν υπάρχει από μόνο του, και να κατανοήσουμε, τόσο το κεντρικό νόημα του αντικείμενου, όσο και τις σχέσεις που αναπτύσσει το υποκείμενο με το αντικείμενο σε κάποια χωροχρονική στιγμή. Βλ. Abric J.C., 1994, p.p. 11-35, στο Κατερέλος Γ., 2003, ο.π. σελ. 50.

⁶⁴ Melossi D., Η κοινωνική θεωρία και οι μεταβαλλόμενες αναπαραστάσεις του εγκληματία, σελ. 21-59, στο Κουκουτσάκη Α., *Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σελ. 52

⁶⁵ Melossi D., σελ. 21-59, στο Κουκουτσάκη Α., 1999, ο.π. σελ. 24

⁶⁶ Ζαραφωνίτου Χρ., Μαντόγλου Α., 2000, ο.π. σελ. 81

⁶⁷ Πέρα από την συμμετοχή μέσω εκλεγμένων αντιπροσώπων στη Βουλή, η συμμετοχή πολιτών στην χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής γίνεται μέσω κοινωνικών κινημάτων, Μ.Κ.Ο και ομάδων πίεσης που αναγκάζουν σε μεταρρυθμίσεις-τροποποιήσεις. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Εξαρτήσεις, 2006, ο.π. σελ. 83

εφαρμογή⁶⁸ αυτής της πολιτικής, αποδίδοντας, έτσι, στην μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, είτε άμεσα, είτε έμμεσα, ιδιαίτερη επιστημονική αξία. Παράδειγμα αυτής της παρέμβασης είναι, ο φαύλος κύκλος, που δημιουργείται όταν οι πολίτες λαμβάνοντας μηνύματα⁶⁹ επικινδυνότητας⁷⁰ ορισμένων περιθωριακών ομάδων, διαμορφώνουν ανάλογες κοινωνικές αναπαραστάσεις με αποτέλεσμα την παγίωση στερεοτύπων και τελικά, την ενίσχυση των τιμωρητικών στάσεων⁷¹. Αυτό, όμως, δεν αφήνει ανεπηρέαστη την αντεγκληματική πολιτική⁷², αφού οι πολίτες, είτε ως ομάδες πίεσης, επιζητώντας την αύξηση της τιμωρητικότητας, οδηγούν στην επικράτηση της ποινικής καταστολής⁷³, είτε λειτουργούν ανασταλτικά στην επιτυχή εφαρμογή της συμμετοχικής πολιτικής στη πρόληψη, επανένταξη ή αποκατάσταση των δραστών. Αντίστροφα, όμως, είναι πιθανό, οι πολίτες λαμβάνοντας θετικά μηνύματα και διαμορφώνοντας θετικές στάσεις, να επιδρούν στην αντεγκληματική πολιτική, προωθώντας εναλλακτικές, φιλελεύθερες και συμμετοχικές πολιτικές, που στοχεύουν κυρίως στην πρόληψη αλλά και στην κοινωνική ενσωμάτωση των δραστών.

Ένα, ακόμη, παράδειγμα επίδρασης ή σωστότερα αλληλεπίδρασης κοινωνικών αναπαραστάσεων και πολιτικής, είναι το γεγονός της εμφάνισης σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, της «μηδενικής ανοχής»⁷⁴, η οποία προωθεί φαινόμενα κοινωνικής περιθωριοποίησης και αποκλεισμού, ως προς τους χρήστες τοξικών ουσιών⁷⁵, ενώ στην πραγματικότητα, η διακίνηση και το εμπόριο των ναρκωτικών

⁶⁸ Όσον αφορά στην εφαρμογή της πολιτικής η συνεισφορά των πολιτών ίσως είναι ακόμη πιο έντονη καθώς υπάρχουν πρωτοβουλίες σε τοπικό επίπεδο τόσο στον τομέα της πρόληψης όσο και στον τομέα της επανένταξης και από κατάστασης δραστών και θυμάτων. Βλ. αναλυτικά σχετικά με την συμμετοχή των πολιτών σε τοπικό επίπεδο στο Ζαραφωνίτου Χρ., *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004 και στο Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 84

⁶⁹ Θα μπορούσαμε να πούμε πολλά σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν τα Μ.Μ.Ε, ως κύρια πηγή πληροφόρησης, τόσο για την διαμόρφωση των κοινωνικών αναπαραστάσεων δημιουργώντας πολλές φορές «ηθικούς πανικούς» και ενισχύοντας τις τιμωρητικές στάσεις των πολιτών, βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2006, ο.π. σελ. 1035, όσο και για την χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής είτε δημιουργώντας στους πολίτες ανασφάλειες που τους οδηγούν στην ενίσχυση της ποινικής καταστολής είτε ενδυναμώνοντας την άσκηση του άτυπου κοινωνικού ελέγχου που τα ίδια ως μέσο πίεσης προωθούν, βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, σελ. ο.π. 83. Βλ. επίσης για τον ρόλο των Μ.Μ.Ε στο Λαμπροπούλου Ε., *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας : η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997.

⁷⁰ Η έννοια της επικινδυνότητας ως συναισθηματικά φορτισμένη έννοια, η οποία είναι συνυφασμένη με το συναίσθημα της απειλής και μπορεί να οδηγήσει σε στάσεις και συμπεριφορές που προάγουν την αυθαιρεσία, την κατάλυση των ατομικών ελευθεριών και την προώθηση του κοινωνικού ελέγχου, φαίνεται να κυριαρχεί στην απονομή δικαιοσύνης και στην χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής. Βλ. Τσαλίκोगλου Φ., *Μυθολογίες βίας και καταστολής*, εκδ. Παπαζήση, β' έκδοση, Αθήνα, 1996, σελ. 21-22

⁷¹ Η ιδέα ότι οι τοξικοεξαρτημένοι μπορούν να προκαλέσουν εγκληματικές πράξεις, ακόμη και αν δεν είναι αληθής, είναι που κατευθύνει την αντεγκληματική πολιτική για τα ναρκωτικά, βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., *The victimization of dependent drug users: Findings from a European study*, UK, European Journal of Criminology, Sage Publications, vol. 4, p.p. 385-408, 2007, σελ. 399

⁷² Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 85

⁷³ Βλ. αναλυτικά για την ανάπτυξη αυτών των τιμωρητικών στάσεων στο Ζαραφωνίτου Χρ., «Ο φόβος του εγκλήματος», Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 15-17

⁷⁴ Στην Ποινολογία εκφράζεται με την πολιτική: «Three strikes and you are out», βλ. Young J., *The exclusive society. Social exclusion, crime and difference in Late Modernity*, Sage Publications, London-Thaousand Oaks-New Delhi, 1999, p.p. 121-128

⁷⁵ Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 85

έχει, σαφώς, πιο επιβλαβείς συνέπειες για το κοινωνικό σύνολο και συγκαταλέγεται μεταξύ των κυριότερων απειλών, που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα. Μια τέτοια, λοιπόν, πρακτική δεν θα μπορούσε να μην επηρεάσει τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της ευρύτερης κοινωνίας, που κατέστησαν πρωτεύουσας σημασίας την επικινδυνότητα του χρήστη⁷⁶, ικανοποιώντας το στερεότυπο της αρνητικής, επικίνδυνης, εγκληματικής εικόνας του περιθωριοποιημένου τοξικοεξαρτημένου.

Κλείνοντας, και αφού έχει επισημανθεί η χρησιμότητα της καταγραφής των κοινωνικών αναπαραστάσεων, τόσο στη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων, όσο και της αντεγκληματικής πολιτικής, είναι απαραίτητο να υπογραμμισθούν δύο στοιχεία που αφορούν στον τρόπο προσέγγισης και ερμηνείας αυτών. Πρώτον, ως προς τον τρόπο προσέγγισης τους, πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να εξαχθούν τα σωστά συμπεράσματα, τα οποία, συνήθως, υποβόσκουν πίσω από εκείνα που προβάλλονται στα λεγόμενα των υποκειμένων. Δεύτερον, σε οποιαδήποτε προσπάθεια ερμηνείας των κοινωνικών αναπαραστάσεων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι αφορούν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, ιστορικό, χωρικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό, ώστε να μην προκύπτουν απλουστευτικές γενικεύσεις, που στοχεύουν, στο όνομα της «κοινής γνώμης» και της «συναίνεσης», να δημιουργήσουν πλειοψηφίες, που εύκολα διαχειρίζονται.

1.3 Στατιστικά στοιχεία-παρουσίαση ζητήματος ναρκωτικών

Σ' αυτό το κεφάλαιο, θα γίνει, μια συνοπτική καταγραφή στατιστικών στοιχείων⁷⁷ με στόχο την αποτίμηση της σημερινής κατάστασης, σχετικά με τα ναρκωτικά, την απεικόνιση της εγκληματικότητας που συνδέεται με αυτά και τις γνώμες των Ευρωπαίων πολιτών για σχετικά ζητήματα⁷⁸. Τα στατιστικά δεδομένα, παρά τις όποιες αμφισβητήσεις εγείρουν και τα μεθοδολογικά προβλήματα με τα οποία συνδέονται⁷⁹, είναι, χρήσιμα, καθώς κάνουν πιο εύληπτη την εικόνα του προβλήματος, τις διαστάσεις που λαμβάνει διαχρονικά, καθιστούν πιο εύκολες (αλλά

⁷⁶ Η επικινδυνότητα του χρήστη δεν είναι μόνο κοινωνική αναπαράσταση της ευρύτερης κοινωνίας. Και οι ίδιοι οι χρήστες έχουν διαμορφώσει παρόμοια εικόνα και θεωρούν, ότι είναι εύκολο να εγκληματίσουν, βλ. Έρευνα Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοϊζου Χ., 2008, ο.π., ή να καταστούν και θύματα εγκληματικών ενεργειών βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 399-402

⁷⁷ Η συλλογή των στοιχείων έγινε από την Ετήσια Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (ΕΚΠΝΤ) που δημοσιεύτηκε το 2008, και από την Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οινόπνευματων στην Ελλάδα (2006).

⁷⁸ Βλ. Έρευνα Ευρωβαρόμετρο που πραγματοποιήθηκε τους μήνες Φεβρουάριο-Ιούνιο του 2003.

⁷⁹ Η συλλογή και καταγραφή στατιστικών δεδομένων, για κοινωνικά φαινόμενα, αποτέλεσε και αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο εργαλείο. Εκτός από τους σκοτεινούς αριθμούς και τις ηθελημένες παραλείψεις, η αδυναμία εύρεσης κοινών ερεισμάτων, για τη συγκρισιμότητα των δεδομένων διαφόρων χωρών, είναι μερικά από τα ζητήματα που καθιστούν αβέβαιη τη χρησιμότητα αυτών των στατιστικών στοιχείων.

συχνά καταχρηστικές) τις συγκρίσεις μεταξύ των χωρών και βοηθούν στην αξιολόγηση ήδη εφαρμοσμένων πολιτικών, και στην χάραξη νέων κατευθύνσεων.

Η στατιστική απεικόνιση του ζητήματος των ναρκωτικών, σε συνδυασμό με τις επιδημιολογικές έρευνες, που καταγράφουν τη διάδοση τους, αλλά και τις μορφές που προσλαμβάνουν οι σχετικές με αυτά δραστηριότητες, κατέδειξε ότι η χρήση ναρκωτικών, υπάρχουσα ήδη από παλαιότερες εποχές, φαίνεται να μην αποτελεί πλέον ένα περιστασιακό μέσο διαφυγής, ασύνδετο με τις κυρίαρχες κοινωνικές αξίες⁸⁰, αλλά έχει λάβει διαστάσεις σε ποσοτικό και ποιοτικό επίπεδο, που ξεπερνά τα συγκεκριμένα εθνικά όρια και αφορά στο σύνολο των δυτικών κοινωνιών⁸¹, προσελκύοντας την προσοχή της οργανωμένης κοινωνίας. Οι διαστάσεις, λοιπόν, που απέκτησε το φαινόμενο και επιβεβαιώνονται από τις σχετικές έρευνες οδήγησε στην αναγνώριση του ως «κοινωνικό πρόβλημα», που χρήζει περαιτέρω και συνεχούς διερεύνησης, σχετικά με την πορεία που ακολουθεί⁸², καθιστώντας, έτσι, ιδιαίτερα χρήσιμες τις στατιστικές καταγραφές.

Μια πολύ γενική διαπίστωση, στην οποία καταλήγει η ανάγνωση των στατιστικών, είναι, ότι η παραγωγή και η χρήση ναρκωτικών, διαγράφει στιγμές ύφεσης και αύξησης⁸³ δημιουργώντας μια αίσθηση σταθερότητας. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, τα στοιχεία είναι ενθαρρυντικά και οδηγούν σε μια θετική πρόγνωση για το μέλλον. Παρ'όλα αυτά, όπως επισημαίνουν οι παγκόσμιες επιτροπές και εκθέσεις, δεν θα πρέπει να εφησυχάζουμε, εφ'όσον τα επίπεδα της παραγωγής και ο αριθμός των χρηστών παραμένουν σε υψηλά επίπεδα⁸⁴.

Συγκεκριμένα, για να αποκτηθεί, μέσω των αριθμών, μια εικόνα για τα ποσοστά, στα οποία κυμαίνονται οι διάφορες χώρες, σχετικά με τη χρήση ουσιών, θα καταγραφούν στοιχεία σε σχέση με τρία ευρέως διαδεδομένα ναρκωτικά: τη κάνναβη, την κοκαΐνη, και την ηρωίνη⁸⁵.

Όσον αφορά στην κάνναβη, σύμφωνα με συντηρητικούς υπολογισμούς, περισσότεροι από 70 εκ. Ευρωπαίοι έχουν κάνει χρήση, έστω, μία φορά, δηλαδή

⁸⁰ Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 13

⁸¹ Η σύνδεση των ναρκωτικών και με άλλες μορφές οργανωμένου εγκλήματος όπως το λαθρεμπόριο και το ξέπλυμα χρήματος, κατέστησε αναγκαία την έρευνα γύρω από την φαινομενολογία αλλά και την αντιμετώπιση του φαινομένου, βλ. Ζαραφώνιτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ.1184

⁸² Ζαραφώνιτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1184

⁸³ Η περίοδος 1990-2000 αναφέρεται χαρακτηριστικά ως μια περίοδος κατά την οποία υπήρξε σημαντική αύξηση τόσο της χρήσης όσο και της παραγωγής ναρκωτικών. Ζαραφώνιτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1184, παρ'ότι και στο παρελθόν υπήρξαν αντίστοιχα χρονικά σημεία στα οποία τα σχετικά με τα ναρκωτικά ζητήματα ακολούθησαν ανοδική πορεία.

⁸⁴ Βλ. Ετήσια Έκθεση (ΕΚΤΕΠΝ) Ελλάδα (2006).

⁸⁵ Στοιχεία από την Ετήσια Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (ΕΚΠΝΤ) που δημοσιεύτηκε το 2008

κατά μέσο όρο το ένα πέμπτο όλων των Ευρωπαίων (15–64 ετών). Οι περισσότερες χώρες κυμαίνονται μεταξύ 11% και 22% στο ποσοστό των εξαρτημένων χρηστών.⁸⁶

Σχετικά με την κοκαΐνη, τα πιο πρόσφατα στοιχεία εξακολουθούν να υποδεικνύουν συνολική αύξηση της, στην Ευρώπη. Υπολογίζεται ότι, περίπου, 12 εκ. Ευρωπαίοι (3,6%) έχουν κάνει χρήση, τουλάχιστον, μία φορά (15–64 ετών)⁸⁷.

Τέλος, αναφορικά με την προβληματική χρήση ηρωίνης σε εθνικό επίπεδο, για την περίοδο 2002–2006, κυμαίνονται, χονδρικά, μεταξύ 1 και 6 περιπτώσεων ανά 1.000 άτομα, ηλικίας 15–64 ετών (ενώ η συνολική επικράτηση της προβληματικής χρήσης εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 1 και 10 περιπτώσεων ανά 1.000 άτομα)⁸⁸.

Σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα, δεν διαπιστώνονται εξαιρετικές διαφοροποιήσεις, καθώς, σε μεγάλο βαθμό, ακολουθεί την πορεία της Ευρώπης⁸⁹. Συγκεκριμένα, η κορύφωση των ανοδικών τάσεων της χρήσης παρατηρούνται κατά τη δεκαετία του 90', από όπου αρχίζει να καταγράφεται μια αναστολή της ανοδικής πορείας. Γενικά, πάντως, σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα, το 8,6% του ελληνικού πληθυσμού ηλικίας 12-64 ετών αναφέρουν, ότι έχουν χρησιμοποιήσει έστω και μία φορά στη ζωή τους κάποια παράνομη ουσία, κυρίως κάνναβη⁹⁰. Επίσης, στοιχεία σχετικά με τους θανάτους που αφορούν στη χρήση ναρκωτικών, είναι ενδεικτικά για την πορεία που ακολουθεί η τοξικοεξάρτηση. Επιβεβαιώνοντας, λοιπόν, τα προηγούμενα στοιχεία, η Ελλάδα κατέγραψε ανοδικές τάσεις στα ποσοστά των θανάτων από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 90'⁹¹, με πρώτες σημαντικές μειώσεις το 2002 και το 2003⁹².

Ένα δεύτερο κρίσιμο σημείο, αφορά στη στατιστική απεικόνιση της σύνδεσης εγκληματικότητας και τοξικοεξάρτησης⁹³. Συνολικά, στα κράτη μέλη της ΕΕ τα

⁸⁶ Αναφέρουμε μερικά παραδείγματα: στις Ηνωμένες Πολιτείες, βάσει της εθνικής έρευνας σχετικά με τη χρήση ναρκωτικών και την υγεία, η επικράτηση της χρήσης κάνναβης σε ολόκληρη τη διάρκεια ζωής υπολογίζεται σε 49% για τους νεαρούς ενήλικες, σε 58% στον Καναδά (2004), στην Αυστραλία (2004) τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 48%, ενώ στον ευρωπαϊκό χώρο ήταν 31%. Τα στοιχεία προέκυψαν από την έκθεση του ΕΚΠΝΤ 2008

⁸⁷ Νεότερα στοιχεία (έρευνες 2005–2007) επιβεβαιώνουν την ανοδική τάση που αναφέρθηκε ήδη το περασμένο έτος στη Γαλλία, στην Ιρλανδία, στην Ισπανία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ιταλία, στη Δανία και την Πορτογαλία στη Γερμανία, στις Κάτω Χώρες, στη Σλοβακία και τη Φινλανδία παρατηρείται σταθερή επικράτηση, ενώ στην Πολωνία αναφέρθηκε μείωση. Γενικά, πάντως, η εκτιμώμενη επικράτηση της χρήσης κοκαΐνης σε όλη τη διάρκεια της ζωής είναι χαμηλότερη στους νεαρούς ενήλικες στην Ευρωπαϊκή Ένωση από ό,τι στους νεαρούς ενήλικες στην Αυστραλία, στον Καναδά και τις ΗΠΑ.

⁸⁸ Το 2006 οι προβληματικοί χρήστες οπιοειδών στην ΕΕ και στη Νορβηγία ανέρχονταν σε 1,5 εκατομμύρια (1,3–1,7 εκατομμύρια).

⁸⁹ Σύμφωνα με την Έκθεση του ΕΚΠΝΤ 2008.

⁹⁰ Τα στοιχεία προέκυψαν από την ετήσια έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ για το 2009

⁹¹ Μαζί με την Ιρλανδία, την Πορτογαλία, τη Φινλανδία και τη Νορβηγία. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1184

⁹² Ζαραφωνίτου Χρ Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1184

⁹³ Βέβαια, ένα τέτοιο εγχείρημα από την άποψη της στατιστικής καταγραφής φαντάζει ιδιαίτερα δύσκολο, λόγω διαφόρων παραγόντων, όπως της υπερεκπροσώπησης των χρηστών στα σωφρονιστικά καταστήματα εξαιτίας της υψηλής θεατότητας του φαινομένου, λόγω της στενής σύνδεσης του με άλλα εγκλήματα (οργανωμένο έγκλημα, εγκλήματα κατά της περιουσίας, εγκλήματα βίας κ.α), λόγω έλλειψης

στοιχεία δείχνουν αυξητικές τάσεις, καθώς ο αριθμός των αναφερόμενων αδικημάτων που εμπίπτουν στη νομοθεσία περί ναρκωτικών αυξήθηκε, κατά μέσο όρο, κατά 36% μεταξύ 2001 και 2006⁹⁴. Υπάρχει, ωστόσο, μεγάλος αριθμός και άλλων εγκλημάτων, που συνδέονται, με τα ναρκωτικά, αλλά δεν καταγράφονται ως τέτοια και για τον λόγο αυτό δεν μπορούμε, να έχουμε επίσημα στατιστικά στοιχεία⁹⁵.

Τέλος, παρατίθενται στοιχεία για τη γνώμη των Ευρωπαίων πολιτών σχετικά με το ζήτημα των ναρκωτικών, καθώς το φαινόμενο αυτό καθορίζεται, σε μεγάλο βαθμό, από τον τρόπο που η ευρύτερη κοινωνία το αντιμετωπίζει⁹⁶. Η γνώμη, λοιπόν, των Ευρωπαίων πολιτών συμβαδίζει με την άποψη, πως τα ναρκωτικά είναι μέρος της κοινωνίας και αποτελούν «πρόβλημα»⁹⁷, εφόσον το 62% των Ευρωπαίων βαθμολόγησαν σε κλίμακα 1-10, τα ναρκωτικά με 6 και άνω. Μάλιστα, πιστεύουν ότι το φαινόμενο των ναρκωτικών και ο αντίκτυπος τους στην κοινωνία, τα τρία έως πέντε τελευταία χρόνια, χειροτερεύει, τόσο στην τοπική κοινότητα, όπου κατοικούν, όσο και στην χώρα τους, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και στον κόσμο, γενικότερα.

Όσον αφορά στην εικόνα που έχουν για τους χρήστες ναρκωτικών ουσιών, το μεγαλύτερο μέρος των Ευρωπαίων (ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 50%) θεωρεί, ότι είναι άτομα πάσχοντα-ασθενείς⁹⁸, που χρήζουν άμεσης βοήθειας και θεραπευτικής παρέμβασης⁹⁹. Μάλιστα, τρεις στους τέσσερις πολίτες πιστεύουν, ότι θα πρέπει να υπάρξει μία πολιτική επανένταξης των χρηστών στην κοινωνία, δίνοντας τους την δυνατότητα να θεραπευτούν και να ζήσουν σαν υγιή μέλη της κοινωνίας αυτής¹⁰⁰.

συγκρισιμότητας στις καταγραφές εξαιτίας διαφορών ως προς την εθνική νομοθεσία και ως προς τον τρόπο εφαρμογής και επιβολής των νόμων κ.α.

⁹⁴ Οι περισσότερες, βέβαια, ευρωπαϊκές χώρες ανέφεραν, ότι η πλειοψηφία των αδικημάτων σχετίζονταν με τη χρήση ναρκωτικών ή την κατοχή με σκοπό τη χρήση. Τα αδικήματα που σχετίζονται με τη χρήση αυξήθηκαν κατά μέσο όρο 51% από το 2001 έως το 2006 στην Ε.Ε. Αύξηση σημειώθηκε, επίσης, στην Ε.Ε και στα αδικήματα που σχετίζονται με την προμήθεια (2001– 2006), με πολύ μικρότερο ρυθμό, με μέσο όρο αύξησης 12%. Βλ. Ετήσια Έκθεση του ΕΚΠΝΤ για το 2008.

⁹⁵ Μερικά παραδείγματα τέτοιων εγκλημάτων είναι οι κλοπές, οι ληστείες, τα εγκλήματα βίας και οι επιθέσεις βλ. Καράμπελας Λ., *Ο τοξικομανής εγκληματίας*, Τεύχος Α, Το πορτραίτο του Έλληνα τοξικομανούς εγκληματία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1988, σελ. 246-248, αλλά και οργανωμένα εγκλήματα, όπως λαθρεμπόριο, εμπόριο όπλων, οικονομικά εγκλήματα κ.α. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2004, σελ. ο.π. 1184

⁹⁶ Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 82

⁹⁷ Ζαραφωνίτου Χρ., *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2004, ο.π. σελ. 1184

⁹⁸ Δεν ξεχνάμε βεβαίως, ότι πέρα από την αντίληψη περί ασθένειας η τοξικοεξάρτηση συνδέεται άρρηκτα στις αναπαραστάσεις και με την επικινδυνότητα η οποία αφορά όλους τους χρήστες είτε βρίσκονται σε πρόγραμμα απεξάρτησης είτε όχι. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 88-89

⁹⁹ Η εικόνα του ασθενούς προκύπτει από το σύνδρομο εξάρτησης που δημιουργεί η εμπλοκή με τα ναρκωτικά και κατατάσσει τους χρήστες στα άτομα που πάσχουν σωματικά, ψυχικά και κοινωνικά, βλ. Καράμπελας Λ., *Ο τοξικομανής εγκληματίας*, Τεύχος Α, Το πορτραίτο του Έλληνα τοξικομανούς εγκληματία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1988, σελ. 64-66. Αυτή, ωστόσο, είναι μια εικόνα που κυριαρχεί και στις αντιλήψεις των ίδιων των εξαρτημένων βλ. Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοϊζου Χ., *Ο φόβος του εγκλήματος στις ομάδες των εξαρτημένων ατόμων*, εργασία στο μάθημα Η μικρή εγκληματικότητα στις πόλεις στην Ελλάδα και την Ευρώπη: Αίσθημα ανασφάλειας - φόβος του εγκλήματος» με διδάσκουσα και επιβλέπουσα την Καθηγήτρια κ. Ζαραφωνίτου Χ., στο Π.Μ.Σ Εγκληματολογίας, 2008

¹⁰⁰ Η άποψη αυτή φαίνεται να βρίσκει εφαρμογή, καθώς η προτεραιότητα που δίνεται, σήμερα, από τις ευρωπαϊκές πολιτικές, είναι, όχι τόσο στην καταστολή, αλλά στην πρόληψη και την αποκατάσταση, καθώς και την παροχή υγειονομικής φροντίδας και κοινωνικής μέριμνας προς τους εξαρτημένους. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2004, ο.π. σελ. 1185

Η εικόνα, ωστόσο, διαφοροποιείται, όταν αφορά στους εμπόρους ναρκωτικών, οι οποίοι αντιμετωπίζονται ως οι κατ'εξοχήν εγκληματίες (ένα ποσοστό της τάξης του 70% διατηρεί αυτή την εικόνα), καθώς κερδίζουν πολλά χρήματα από τις δραστηριότητες τους αυτές. Γι'αυτό τον λόγο το μεγαλύτερο ποσοστό των πολιτών επιζητά, να αυξηθούν δραματικά οι ποινές για αυτούς¹⁰¹.

Ολοκληρώνοντας την καταγραφή των απόψεων των Ευρωπαίων πολιτών, η γνώμη τους σχετικά με την επίλυση του προβλήματος των ναρκωτικών, φαίνεται ότι επικεντρώνεται στην αναζήτηση μιας κοινής Ευρωπαϊκής λύσης ή στην εφαρμογή μιας παγκόσμιας πολιτικής (65,9% των ερωτηθέντων). Όσον αφορά στα μέτρα που πρέπει να ληφθούν η κοινή γνώμη στρέφεται προς την κατεύθυνση της εδραίωσης μιας κοινής αντιναρκωτικής πολιτικής και ως βέλτιστη λύση θεωρείται η επαρκής και έγκαιρη πληροφόρηση και γενικότερα η πρόληψη¹⁰².

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί, ότι η μεγάλη πλειονότητα των Ευρωπαίων πολιτών διατηρεί θετική στάση απέναντι στο ενδεχόμενο της νομιμοποίησης, ιδιαιτέρως της κάνναβης, όταν πρόκειται για προσωπική χρήση. Χαρακτηριστικά το 64% των Ευρωπαίων πιστεύουν, ότι η κατοχή και πώληση μικρών ποσοτήτων κάνναβης για προσωπική χρήση, σε χώρες της Ε. Έ., θα πρέπει να είναι νόμιμη¹⁰³.

Όσον αφορά στον ελληνικό χώρο, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα δύο ερευνών, τα οποία δίνουν μια σαφή εικόνα σχετικά με τη γνώμη των Ελλήνων πολιτών για το φαινόμενο των ναρκωτικών. Σε έρευνα του 2004¹⁰⁴ διαπιστώθηκαν τα εξής: α) όσον αφορά στις στάσεις των πολιτών απέναντι στο πρόβλημα των ναρκωτικών, παρουσιάζεται έντονη η ανησυχία της πλειονότητας για την όξυνση του προβλήματος και των διαστάσεων που αυτό έχει λάβει, ενώ παράλληλα φαίνεται να υποβαθμίζει την επικινδυνότητα της χρήσης των νόμιμων ουσιών (αλκοόλ, καπνός), β) σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, καταγράφεται θετική στάση της κοινωνίας τόσο σε σχέση με το χρήστη όσο και σε σχέση με τα κέντρα

¹⁰¹ Η ποινική αντιμετώπιση της εμπορίας ναρκωτικών ουσιών θεωρείται όχι μόνο επιτακτική αλλά και αυτονόητη, βλ. Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 19. Τα Σχέδια Δράσης των χωρών συνηγορούν σε αυτό. Βλ. http://europa.eu/legislation_summaries, αναζήτηση για σχέδιο δράσης 2000-2004. Ορισμένα από τα μέτρα είναι ο έλεγχος στη παραγωγή και την πώληση της κάνναβης και άλλων ναρκωτικών, να επιβληθούν ποινές σε όσες χώρες δεν προσπαθούν να σταματήσουν την εγχώρια παραγωγή ναρκωτικών ουσιών και να περιορίσουν την διακίνησή αυτών εντός των συνόρων τους και άλλα εξίσου δραστικά και κατασταλτικά μέτρα. Βλ. Έρευνα Ευρωβαρόμετρο (2002) που πραγματοποιήθηκε τους μήνες Φεβρουάριο-Ιούνιο του 2003.

¹⁰² Ορισμένα από τα μέτρα είναι ο έλεγχος στη παραγωγή και την πώληση της κάνναβης και άλλων ναρκωτικών, να επιβληθούν ποινές σε όσες χώρες δεν προσπαθούν να σταματήσουν την εγχώρια παραγωγή ναρκωτικών ουσιών και να περιορίσουν την διακίνησή αυτών εντός των συνόρων τους και άλλα εξίσου δραστικά και κατασταλτικά μέτρα. Βλ. Έρευνα Ευρωβαρόμετρο (2002) που πραγματοποιήθηκε τους μήνες Φεβρουάριο-Ιούνιο του 2003.

¹⁰³ Βλ. Έρευνα Ευρωβαρόμετρο (2002) που πραγματοποιήθηκε τους μήνες Φεβρουάριο-Ιούνιο 2003.

¹⁰⁴ Έρευνα του ΚΕΘΕΑ σε συνεργασία με το Ινστιτούτο VPRC, 2004-2005, Κεφάλαιο 11, στην Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΙΝ) για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οινόπνευματων στην Ελλάδα (2006)

απεξάρτησης¹⁰⁵ και γ) η μεγάλη πλειοψηφία 91% (80% σίγουρα ναι, 11% μάλλον ναι) φαίνεται πρόθυμη να προσφέρει εργασία σε απεξαρτημένο άτομο, ενώ υψηλό είναι και το ποσοστό αυτών που απαντούν θετικά σε αντίστοιχη ερώτηση, αλλά αυτή τη φορά για χρήστη ναρκωτικών ουσιών (61%).

Σε πιο πρόσφατη έρευνα του 2005-2007¹⁰⁶ προέκυψε: α) η ελληνική κοινωνία αναγνωρίζει το φαινόμενο των ναρκωτικών ως «μάλλον μεγάλο πρόβλημα» σε ποσοστό 90%, β) ως προς την επικινδυνότητα των ουσιών οι ερωτώμενοι τοποθέτησαν ως πρώτη την ηρωίνη (96%) με δεύτερη την κοκαΐνη (94%), και τρίτο το χασίς (81%), γ) τα ποσοστά δείχνουν ότι σε μεγάλο βαθμό απορρίπτεται η ελεύθερη πώληση (νομιμοποίηση) των παράνομων ουσιών, συμπεριλαμβανομένου και του χασίς. «Όχι» απαντά το 95% στη νομιμοποίηση της ηρωίνης και το 81% στη νομιμοποίηση του χασίς, δ) ως προς την αντιμετώπιση του χρήστη ουσιών ένας στους δύο (51%) πιστεύει ότι η χρήση ουσιών πρέπει να είναι παράνομη και να τιμωρείται από τα δικαστήρια, το 25% θεωρεί ότι δεν πρέπει να είναι παράνομη και να τιμωρείται και το 19% θεωρεί ότι αυτό πρέπει να κρίνεται κατά περίπτωση, ε) η πλειονότητα (73%) κάνει λόγο για ανεπάρκεια κέντρων απεξάρτησης. Μάλιστα, το 93% θεωρεί ότι οι υπηρεσίες απεξάρτησης πρέπει να παρέχονται δωρεάν απ' την πολιτεία και στ) κεντρικός ρόλος αποδίδεται στην υποστήριξη από την οικογένεια κατά την προσπάθεια απεξάρτησης (αναφέρθηκε από το 41%).

Γενικά, λοιπόν, όσον αφορά στην ελληνική κοινωνία, διαπιστώνεται, όπως συμβαίνει και στην υπόλοιπη Ευρώπη, ότι το ζήτημα των ναρκωτικών αποτελεί πράγματι ένα σημαντικό πρόβλημα. Επίσης, καταγράφεται μια θετική στάση απέναντι στα κέντρα απεξάρτησης, αλλά ταυτόχρονα εκφράζεται και έντονη κριτική, κυρίως όσον αφορά στην ανεπάρκεια τους να καλύψουν τις ανάγκες της κοινωνίας. Επιπλέον, παρατηρείται μια ευνοϊκή διάθεση προς τους χρήστες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν αντιμετωπίζεται η χρήση ως παράνομη συμπεριφορά. Ωστόσο, υπάρχει ένα σημείο, στο οποίο οι Έλληνες πολίτες έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τη γνώμη των Ευρωπαίων πολιτών και συνίσταται στο γεγονός της, σχεδόν, ολοκληρωτικής απόρριψης της νομιμοποίησης των ναρκωτικών, ακόμη και του χασίς.

¹⁰⁵ Συγκεκριμένα, από όσους δεν διαμένουν κοντά σε κέντρο απεξάρτησης το 63% συμφωνεί απόλυτα και το 17% μάλλον συμφωνεί με τη λειτουργία κέντρου απεξάρτησης στη γειτονιά του, ενώ η πλειοψηφία όσων διαμένουν κοντά σε κέντρο απεξάρτησης αναγνωρίζει ότι η ύπαρξη του κέντρου είναι αρμονικά ενταγμένη στη ζωή της περιοχής.

¹⁰⁶ Η έρευνα διενεργήθηκε για λογαριασμό του ΚΕΘΕΑ από την εταιρία VPRC το 2005 και περιλάμβανε τηλεφωνικές συνεντεύξεις σε τυχαίο πανελλαδικό δείγμα 1.200 ατόμων και τοπική έρευνα τηλεφωνικών συνεντεύξεων σε τυχαίο δείγμα 600 ατόμων σε περιοχές που γειτνιάζουν με υπηρεσίες απεξάρτησης.

1.4 Νομικό πλαίσιο σχετικά με το ζήτημα των ναρκωτικών

Το σύγχρονο φαινόμενο της χρήσης ναρκωτικών ανήκει σε μία ιδιαίτερη κατηγορία κοινωνικών προβλημάτων, των οποίων η έκταση, η ένταση, η μορφή, οι όροι εμφάνισης και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που δημιουργεί, καθορίζονται, σε μεγάλο βαθμό, από την κρατική πολιτική¹⁰⁷. Αν, μάλιστα, συνυπολογιστεί, ότι η χρήση ναρκωτικών, σύμφωνα με τον ποινικό νόμο αποτελεί αδίκημα και κατατάσσει όσους εμπλέκονται με αυτό, στην κατηγορία των εγκληματιών, γίνεται κατανοητό σε πιο βαθμό ο ποινικός νόμος συντελεί στην ταύτιση του χρήστη με εγκληματικούς ρόλους και στη διαμόρφωση της αντίστοιχης αναπαράστασης¹⁰⁸. Θα ήταν, λοιπόν, αρκετά χρήσιμο να παρουσιαστεί η υπάρχουσα ποινική νομοθεσία¹⁰⁹ για τα ναρκωτικά, τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Ο ρόλος που διαδραματίζει ο ποινικός νόμος και κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικές συνθήκες¹¹⁰ στην καθιέρωση ενός φαινομένου ως εγκληματικό, που οδηγεί, σχεδόν, αυτόματα στον στιγματισμό των εμπλεκομένων ως εγκληματίες¹¹¹, είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός, ότι η χρήση ναρκωτικών, σήμερα, αποτελεί εγκληματική πράξη, παρ'όλο που υπήρχε και παλαιότερα, χωρίς, όμως, να απασχολούσε το κράτος ή τους νόμους¹¹². Οι λόγοι, βέβαια, αυτής της μεταστροφής θα μπορούσαν να αναζητηθούν σε ποικιλία παραγόντων, από την ιατροβιολογική διαπίστωση για τις ανεπανόρθωτες βλάβες που προκαλούν¹¹³, μέχρι την αναζήτηση οικονομικών και πολιτικών παραγόντων (διατήρησης της εξουσίας)¹¹⁴, ως και την απόδοση σε κοινωνικά αίτια, που στόχο έχουν την διασφάλιση της συνοχής¹¹⁵.

¹⁰⁷ Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 13

¹⁰⁸ Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ.86

¹⁰⁹ Ο ποινικός νόμος είναι το κατ'εξοχήν θεσμοποιημένο σύστημα κανόνων που έχει στόχο τον έλεγχο του εγκλήματος, στο οποίο εντάσσονται και τα ναρκωτικά, βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 36

¹¹⁰ Παράδειγμα της επιρροής από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα, αποτελεί η εικόνα για τον εγκληματία. Ανάλογα, την ιστορική εποχή και το αν προωθείται η λογική της «σύγκρουσης» ή της «συναίνεσης», η αντιμετώπιση του εγκληματία από την κρατική εξουσία και ακολούθως, η κοινωνική του αναπαράσταση μεταβάλλεται και κινείται από την εικόνα του καινοτόμου και του ήρωα στην εικόνα του δημόσιου εχθρού και του ηθικά απεχθούς ατόμου, βλ. Melossi D., στο Κουκουτσάκη Α., 1999, ο.π. σελ. 21-22

¹¹¹ Βλ. θεωρία της «ετικέτας», στην οποία την πρωτογενή παρέκκλιση και τη τιμωρία από τον ποινικό νόμο συνοδεύει η δευτερογενής παρέκκλιση που μονιμοποιεί τον στιγματισμό των παραβατών και οδηγεί στην αποπομπή τους από το κοινωνικό σύνολο. Βλ. Χάιδου Α., 1996, ο.π. σελ. 239-249

¹¹² Άλλοτε, ήταν μία φυσιολογική διέξοδος που χρησιμοποιούσε το άτομο για να ξεφύγει από την πιεστική πραγματικότητα (Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 13), άλλοτε ήταν μια δραστηριότητα που αφορούσε ένα συγκεκριμένο-περιθωριοποιημένο μέρος του πληθυσμού, χωρίς, όμως, να βρίσκεται στο επίκεντρο του κοινωνικού ελέγχου και της ποινικής καταστολής Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ.79

¹¹³ Κοινωνική Συμβουλευτική Υπηρεσία του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, Ανίχνευση τάσεων εξάρτησης από ψυχοδραστικές ουσίες στον πληθυσμό του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, ηλικίας 18-24 ετών, Τ.Ε.Ι. Αθήνας, σελ. 7-10

¹¹⁴ Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 13-14

¹¹⁵ Αναγνώριση στο πρόσωπο των χρηστών, των αποδιοπομπαίων τράγων, ώστε η κοινωνία να απαλλαγεί των ευθυνών της και να εξασφαλίσει τη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων. Βλ. Χάιδου Α., 1996, ο.π. σελ. 119-121, Delmas-Marty Μ., 1991, ο.π. σελ. 42-43 και Melossi D., στο Κουκουτσάκη Α., 1999, ο.π. σελ. 23

Όσον αφορά, λοιπόν, στον έλεγχο του ζητήματος των ναρκωτικών, στο διεθνή χώρο, η κατεύθυνση δίνεται από τις διεθνείς συμβάσεις και συνθήκες, οι οποίες συνάπτονται κάτω από την εποπτεία του Ο.Η.Ε. Σε γενικές γραμμές, το βασικό πλαίσιο αυτών των συμβάσεων στηρίζεται στις αρχές της απαγόρευσης και της καταστολής¹¹⁶. Οι περισσότερες χώρες, μάλιστα, όχι μόνο απαγορεύουν την παραγωγή, τη διακίνηση και την χρήση ουσιών, αλλά ακόμη και η κατοχή μικρών ποσοτήτων, από ορισμένες χώρες, θεωρείται αδίκημα¹¹⁷.

Συγκεκριμένα, στο διεθνή χώρο, η πολιτική ενάντια στα ναρκωτικά περιγράφεται από τρεις συμβάσεις¹¹⁸, που είναι συμπληρωματικές και αλληλοϋποστηριζόμενες. Στόχος τους είναι, κυρίως, η ανακάλυψη τρόπων ελέγχου των ποσοτήτων ναρκωτικών, που απαιτούνται για ιατρικούς/επιστημονικούς σκοπούς, ώστε να αποτρέπεται η εκτροπή προς το παράνομο εμπόριο και την παράνομη χρήση. Οι τρεις συμβάσεις¹¹⁹ είναι: α) η «Single Convention on Narcotic Drugs» (1961), β) η Convention on Psychotropic Substances (1971) και γ) η United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988), στις οποίες, όμως, μπορούν, να ασκηθούν κριτικές¹²⁰, όσον αφορά στις ασάφειες, την αυθαίρετη ταξινόμηση των ουσιών, την ιδιαίτερη αυστηρότητα ή την έλλειψη ανοχής.

Όσον αφορά στο πλαίσιο της Ε.Ε., η ημερομηνία ορόσημο¹²¹, για την οργανωμένη θεσμική αναγνώριση και αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών, υπήρξε η ψήφιση της συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992¹²². Οι τρεις πυλώνες¹²³ της συνθήκης φαίνεται να ρυθμίζουν, σε γενικό, βέβαια, πλαίσιο, πολλά απ'τα ζητήματα που αφορούν στα ναρκωτικά, κυρίως, στο θέμα της βλάβης που προκαλούν, της διακίνησης και της ποινικής αντιμετώπισης των εμπλεκομένων¹²⁴.

¹¹⁶ Στις περισσότερες χώρες οι τάσεις, κυρίως για τη μεταχείριση των εμπορών, εμφανίζουν ομοιότητες και κατευθύνονται απ' τις αρχές της ποινικής καταστολής, βλ. Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 20

¹¹⁷ Βλ. στο Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 26

¹¹⁸ Τα στοιχεία συλλέχθηκαν από την επίσημη ιστοσελίδα του Γραφείου του Ο.Η.Ε. που σχετίζεται με τον έλεγχο των ναρκωτικών, βλ. www.unodc.org

¹¹⁹ Οι συμβάσεις περιγράφονται αναλυτικά στο Κίτσος Γ., 2008, ο.π.σελ. 26-27

¹²⁰ Βλ. στο Κίτσος Γ., 2008, ο.π.σελ. 37-39

¹²¹ Ωστόσο, τα προηγούμενα χρόνια το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είχε υιοθετήσει ψήφισμα, με το οποίο αναγνώριζε, τόσο τον παράνομο χαρακτήρα των ουσιών που περιλαμβάνονταν στις Συνθήκες των Η.Ε., όσο και τον κυρίαρχο ρόλο του ποινικού νόμου στην αντιμετώπιση του προβλήματος, σύμφωνα με την υπόδειξη της Επιτροπής Stewart-Clark που συστάθηκε το 1985, βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 42-43

¹²² Σημείο εκκίνησης αποτέλεσε η σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Καταπολέμηση των Ναρκωτικών (1989).

¹²³ Ο πρώτος πυλώνας αφορά σε ζητήματα κατανομής της κυριαρχίας μέσω των κοινοτικών οργάνων, όπως και σε ζητήματα οικονομικής υφής της Ε.Ε., ο δεύτερος πυλώνας καθορίζει την εξωτερική πολιτική και την πολιτική της ασφάλειας και επιτρέπει στα κράτη μέλη να λάβουν κοινή δράση και ο τρίτος πυλώνας αφορά στη συνεργασία στον τομέα των εσωτερικών υποθέσεων και της δικαιοσύνης και επιχειρεί να προσφέρει στους ευρωπαίους πολίτες ένα υψηλό επίπεδο προστασίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Βλ. http://europa.eu/legislation_summaries αναζήτηση για Treaty of Maastricht

¹²⁴ Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 46

Τα Σχέδια Δράσης, παρ'όλα αυτά, είναι, που σε πρακτικό επίπεδο, κατευθύνουν τη δραστηριότητα της Ε.Ε.¹²⁵. Ενδεικτικά, παρουσιάζεται, το πιο πρόσφατο σχέδιο δράσης 2009-2013¹²⁶, του οποίου οι βασικές προτεραιότητες για την καταπολέμηση των ναρκωτικών ήταν: α) να μειώσει τη χρήση των ναρκωτικών, την τοξικομανία και τους εγγενείς κινδύνους, β) να βελτιώσει την ενημέρωση σχετικά με την κατανάλωση ναρκωτικών, γ) να υποστηρίξει την ορθή εφαρμογή της στρατηγικής για την καταπολέμηση των ναρκωτικών στην ΕΕ, δ) να προωθήσει τις διακρατικές ενέργειες (επεξεργαζόμενη πληροφορίες της Europol, και του ΕΚΤΠΝ), ε) να συνδέσει την κοινωνία των πολιτών με την εφαρμογή και την ανάπτυξη της στρατηγικής καταπολέμησης των ναρκωτικών και στ) να ελέγξει, να εφαρμόσει και να αξιολογήσει την εκτέλεση των σχεδίων δράσης¹²⁷.

Πρέπει, ωστόσο, να λαμβάνουμε υπόψη, ότι οι στρατηγικές που προωθούνται από την Ε.Ε. δεν έχουν δεσμευτική ισχύ, αλλά αποτελούν προτάσεις, που βρίσκουν εφαρμογή μόνο μέσα από την ενσωμάτωση τους στην εθνική πολιτική¹²⁸. Για τον λόγο αυτό, πέρα από τις επιταγές της Ε.Ε., μια συνολική εικόνα θα αποκτηθεί, αν παρουσιαστεί και το σχετικό ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο.

Στην Ελλάδα, λοιπόν, οι νομοθετικές επιλογές είχαν πάντα¹²⁹ έναν κατασταλτικό χαρακτήρα¹³⁰. Οι ρυθμίσεις που επιφέρουν ποινές φυλάκισης παραμένουν σε ορισμένες περιπτώσεις, ωστόσο, οι τροποποιήσεις και οι καινοτομίες εξομάλυναν την κατάσταση και έδωσαν μια πιο ελαστική πνοή στον νόμο. Στην Ελλάδα, οι πρώτες ρυθμίσεις για τα ναρκωτικά εμφανίζονται γύρω στο 1920 με τον Ν.1681/1919 περί αλητείας και επαιτείας, στον οποίο απαγορεύτηκε η χρήση, η διάδοση και η πώληση χασίς¹³¹. Ο πρώτος, ωστόσο, νόμος¹³², που αναφερόταν ξεκάθαρα στα ναρκωτικά, είναι ο Ν. 2107/1920, ο οποίος απαγόρευε την καλλιέργεια, την εμπορία και την χρήση κάνναβης. Ακολουθούν, οι νόμοι του 1940 (2430/1940)

¹²⁵ Από την δεκαετία του 1990 τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια έχουν υιοθετήσει πολλά διαφορετικά σχέδια δράσης, http://europa.eu/legislation_summaries, αναζήτηση για σχέδιο δράσης 2000-2004

¹²⁶ Τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Κάρντιφ και της Βιέννης (1998) συντονίστηκαν για την αντικατάσταση του παλαιότερου σχεδίου δράσης του 1995-1999, με στόχο την καταγραφή των νέων κατευθύνσεων στην κατάχρηση και την διακίνηση ουσιών αλλά και για την λήψη νέων μέτρων για την αντιμετώπιση τους, http://europa.eu/legislation_summaries, αναζήτηση για σχέδιο δράσης 2000-2004. Παρόμοιοι είναι οι στόχοι του Σχεδίου Δράσης 2000-2004 το οποίο κατέδειξε την ανάγκη διαβούλευσης με την κοινωνία των πολιτών σε πιο τακτική βάση, αλλά και σχεδίου δράσης 2005-2008 του οποίου οι ενέργειες αποσκοπούσαν στη μείωση της χρήσης ναρκωτικών καθώς και στην άμβλυνση των κοινωνικών και υγειονομικών επιπτώσεων. Βλ. http://europa.eu/legislation_summaries

¹²⁷ Βλ. http://europa.eu/legislation_summaries, αναζήτηση για σχέδιο δράσης 2009-2013

¹²⁸ Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη 2004, ο.π. σελ. 1185

¹²⁹ Μάλιστα η Ελλάδα παλαιότερα διέθετε τις αυστηρότερες ρυθμίσεις από όλες τις ευρωπαϊκές νομοθεσίες, με εξαίρεση την νομοθεσία της Τουρκίας, Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 21

¹³⁰ Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 120

¹³¹ Βλ. αναλυτικά για την εξέλιξη της νομοθεσίας σχετικά με τα ναρκωτικά στην Ελλάδα στο Tsiganou J., *Law-making on drugs and politics in Greece*, ΕΚΚΕ, Athens, 2003

¹³² Η ιστορική ακολουθία των σχετικών νόμων βρίσκεται στο Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 79-86

και του 1954¹³³ (3084/1954), οι οποίοι καθόριζαν αυστηρές ποινές για την εμπορία, την οποία αντιμετώπιζαν ως κακούργημα (ποινή κάθειρξης 5 έως 20 έτη), ενώ τη χρήση την θεωρούσαν πλημμέλημα¹³⁴ και η ρύθμιση του 1970 (με τη μετέπειτα τροποποίηση της το 1972 (1176/1972)), στην οποία διευκρινιζόταν το εννοιολογικό περιεχόμενο των όρων «τοξικομανής-τοξικομανία», καθορίζονταν οι συγκεκριμένες ουσίες, που υπάγονται στις ειδικές ποινικές διατάξεις και ορίζονταν οι ποινές για την εμπορία και τη χρήση¹³⁵. Όμως, ο νόμος του 1987(Ν.1729/1987) και οι συνακόλουθες τροποποιήσεις του¹³⁶ είναι, ίσως, ο πιο ολοκληρωμένος νόμος για τα ναρκωτικά και εκφράζει μια νέα λογική. Χωρίς να υπεισέλθουμε σε λεπτομέρειες¹³⁷, αναφέρουμε τη συνολική αντίληψη, που τον διαπνέει και προσδιορίζεται από 4 σημεία: α) την πρόληψη και την ενημέρωση, β) τη θεραπεία των χρηστών, γ) την κοινωνική επανένταξη και δ) την καταστολή, που αφορά στους εμπόρους¹³⁸.

Γενικά, λοιπόν, ορισμένα από τα βασικά σημεία αυτού του νόμου, είναι, ότι ο εξαρτημένος χρήστης αντιμετωπίζεται περισσότερο ως ασθενής παρά ως εγκληματίας, ότι οι εξαρτημένοι υποχρεώνονται στην παρακολούθηση κάποιου προγράμματος θεραπείας ή συμβουλευτική/ψυχολογικής υποστήριξης, ότι ο όρος «τοξικομανείς» αντικαθίσταται από τον όρο «εξαρτημένοι χρήστες», ότι εισάγεται το κριτήριο «για προσωπική χρήση» κ.α.¹³⁹, τα οποία δείχνουν ξεκάθαρα μια επιεικέστερη λογική, που κυριαρχεί στην αντίληψη του νομοθέτη για τον εξαρτημένο.

Σε συνέχεια αυτού του νόμου και της λογικής του βρίσκεται ο ν. 3459/06, με βάση τον οποίο ο αποδεδειγμένα εξαρτημένος χρήστης τυγχάνει ευνοϊκότερης μεταχείρισης και ωθείται στην ένταξη σε θεραπευτικά προγράμματα και η

¹³³ Μέχρι τότε ο χρήστης αντιμετωπιζόταν σαν ένα περιθωριοποιημένο άτομο, υπεύθυνο για την τέλεση πολλών εγκλημάτων. Στο Ν. του 1954, για πρώτη φορά ο τοξικοεξαρτημένος αναφέρεται ως ασθενής.

¹³⁴ Ο περιστασιακός χρήστης φυλακιζόταν με ανώτατο όριο ποινής 6 μήνες ενώ ο καθ'έξιν μέχρι 2 έτη.

¹³⁵ Ένα σημαντικό νέο στοιχείο σ'αυτό τον νόμο ήταν επίσης το γεγονός ότι γινόταν διάκριση ανάμεσα σε τοξικοεξαρτημένους χρήστες και μη προβλέποντας μειωμένες ποινές για τους εξαρτημένους, αναγνωρίζοντας προφανώς την κατάσταση της «εξάρτησης».

¹³⁶ Βλ. αναλυτικά για τις τροποποιήσεις στο Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 83-85, στο Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1186-1187. Μερικά παραδείγματα των τροποποιήσεων είναι δίνεται περισσότερη έμφαση στην πρόληψη, στην επιεικέστερη μεταχείριση των εξαρτημένων χρηστών αλλά και των περιστασιακών (Ν. 2161/1993), δίνεται περισσότερη έμφαση στην θεραπεία και αυστηροποιούνται οι ποινές, όχι μόνο για τους εμπόρους, αλλά και για τις επαγγελματικές εκείνες κατηγορίες που βρίσκονται σε άμεση σχέση με τα ναρκωτικά π.χ. φαρμακοποιοί (Ν. 2331/1995), η μεταχείριση των εξαρτημένων χρηστών γίνεται πιο επιεικής (Ν. 2408/1996), πλημμελιοποιούνται οι ποινές των μικροδιακινητών-χρηστών (Ν. 2721/1999) και τέλος με τον Ν. 3189/2003 όχι μόνο μειώνεται η ανώτατη ποινή για τους χρήστες από 5 σε 1 έτος, αλλά δίνεται και η δυνατότητα μη καταγραφής του συμβάντος στο ποινικό μητρώο στην περίπτωση που δεν έχει επαναληφθεί (ο χρήστης παραμένει ατιμώρητος, όταν δεν έχει τιμωρηθεί προηγουμένως για παραβίαση του νόμου περί ναρκωτικών και εκδηλώσει την επιθυμία να παρακολουθήσει κάποιο συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα ή όταν οι συνθήκες τέλεσης της πράξης και η προσωπικότητα του χρήστη υποδηλώνουν ότι ήταν συμπτωματική και δεν θα επαναληφθεί, στο Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 122-123. (Βέβαια εδώ μπορούν να εγερθούν πολλές κριτικές σχετικά με το πώς γίνεται η αξιολόγηση και την πιθανότητα φιλτραρίσματος.)

¹³⁷ Βλ. Παύλου Σ. Κ., Μπέκας Γ., 2002, ο.π. σελ. 83-94, στο Κονταξής Α., *Ποινικό δίκαιο και Ναρκωτικά*, Δίκαιο και οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1998 και στο Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 59

¹³⁸ Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ. 22-23 και Κονταξής Α., 1998, ο.π. σελ. 12-13

¹³⁹ Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 81-82

πιστοποιημένη παρακολούθηση αυτών των προγραμμάτων αποτρέπει ακόμη και τη φυλάκιση. Στην ίδια ευνοϊκή μεταχείριση εμπίπτουν και οι εξαρτημένοι χρήστες που κατέχουν ποσότητες ναρκωτικών για προσωπική χρήση και ταυτόχρονα οριοθετούνται τα σχετικά ζητήματα με τους φορείς που παράσχουν υποστήριξη και θεραπεία στους τοξικοεξαρτημένους. Βέβαια, οι ρυθμίσεις που αφορούν στην παραγωγή και την εμπορία ναρκωτικών ουσιών, που εντάσσονται στους πίνακες Α'-Δ', συνεχίζουν να είναι ιδιαίτερα αυστηρές¹⁴⁰.

Συμπερασματικά, η ελληνική νομοθεσία δεν φαίνεται να χάνει, τον κατασταλτικό-απαγορευτικό της χαρακτήρα, διατηρώντας ένα απαγορευτικό μοντέλο για την χρήση. Παρ'όλα αυτά, είναι αδιαμφισβήτητο, ότι πολλές σημαντικές εξελίξεις έχουν επιτευχθεί, εισάγοντας σε πολλά σημεία την θεραπευτική και προληπτική διάσταση¹⁴¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Εγκληματικότητα και τοξικοεξάρτηση

2.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις σύνδεσης εγκληματικότητας-τοξικοεξάρτησης

Ο συσχετισμός τοξικοεξάρτησης και εγκληματικής συμπεριφοράς απασχόλησε και απασχολεί, τον επιστημονικό, και όχι μόνο, χώρο. Η ταυτόχρονη συνύπαρξη αυτών των δύο φαινομένων, πυροδότησε την έναρξη συζητήσεων, σχετικά με την κατανόηση της σύνδεσης τους, την ύπαρξη ή όχι αιτιώδους σχέσης και την κατεύθυνση αυτής. Η παρουσίαση από τα Μ.Μ.Ε εγκληματικών περιστατικών που, συνήθως, τα συνδέουν με χρήστες ναρκωτικών¹⁴², μια πρόχειρη ματιά στις στατιστικές της αστυνομίας, των ποινικών δικαστηρίων και σωφρονιστικές στατιστικές για την εγκληματικότητα, που καταδεικνύουν, πως ένας μεγάλος αριθμός των εγκλημάτων διαπράττεται από χρήστες ναρκωτικών¹⁴³, καθώς και όγκος των σχετικών ερευνητικών πονημάτων, συνηγορούν στην ύπαρξη μιας αιτιώδους σχέσης μεταξύ τους (η οποία μπορεί να είναι και επίπλαστη), η οποία, αποτελεί και το βασικό επιχείρημα για την θέσπιση αυστηρών νόμων κατά των ναρκωτικών και των εμπλεκόμενων με αυτά, αλλά και για την υιοθέτηση μιας απαγορευτικής πολιτικής¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Βλ. αναλυτικά τα άρθρα του ν. 3459/06 στο ΦΕΚ Α'/103/25.5.2006 Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά

¹⁴¹ Ζαραφώνιτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1186

¹⁴² Πανούσης Γ., 2006, ο.π.

¹⁴³ Βλ. Βουγιούκα Κ., *Πρόληψη και καταστολή της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών δια μη θεραπευτικούς σκοπούς*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1977, σελ.458 και στατιστικά για ναρκωτικά στο www.astynomia.gr

¹⁴⁴ Κουκουτσάκη Α., ο.π. 2002, σελ. 85

Αρχικά, λοιπόν, υπήρξε ένα πλούσιο ερευνητικό υλικό¹⁴⁵, το οποίο επιχείρησε να στοιχειοθετήσει την αιτιακή σύνδεση αυτών των φαινομένων. Οι εμπειρικές, αυτές παρατηρήσεις, όμως, δεν περιορίστηκαν μόνο σε αυτό το επίπεδο, αλλά οδήγησαν και στη διαμόρφωση θεωρητικών προτάσεων, που επιχειρούν να ερμηνεύσουν αυτή τη σχέση και να ανακαλύψουν την κατεύθυνση της.

Οι βασικές υποθέσεις που επιχειρούν να εξηγήσουν αυτή τη σχέση είναι τέσσερις¹⁴⁶. Σύμφωνα με την πρώτη, η χρήση ναρκωτικών είναι που οδηγεί στο έγκλημα, το οποίο είναι ένα από τα κύρια «συμπτώματα» (με ιατρικούς όρους) της «ασθένειας», που ονομάζεται εξάρτηση από τα ναρκωτικά¹⁴⁷. Με βάση τη δεύτερη υπόθεση, η εγκληματικότητα είναι που οδηγεί στη χρήση ναρκωτικών¹⁴⁸. Η τρίτη υπόθεση υποστηρίζει, ότι μεταξύ χρήσης και εγκληματικότητας υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση, μια σχέση διπλής κατεύθυνσης, στην οποία δεν είναι εφικτό να προσδιοριστεί, ποια είναι η πηγή και ποιο το αποτέλεσμα¹⁴⁹. Η τελευταία υπόθεση

¹⁴⁵ Μερικά παραδείγματα τέτοιων ερευνών ήταν: α) έρευνα αυτοαναφοράς, που πραγματοποιήθηκε σε περίπου 3000 μαθητές, διαπιστώθηκε ένας σημαντικός συσχετισμός μεταξύ χρήσης ναρκωτικών και της μη συνδεόμενης με τα ναρκωτικά εγκληματικής δραστηριότητας (έρευνα του Akers 1984 στο Walters G. D., ο.π. 1994, σελ. 2), β) έρευνα στους κρατούμενους σε 24 πολιτείες της Αμερικής, στους οποίους μετά από ουρολογική εξέταση βρέθηκε, ότι το 36-75% των ανδρών και το 45-79% των γυναικών έκαναν χρήση μίας ή περισσότερων παράνομων ουσιών (έρευνα του O'Neil 1992 στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ.2), γ) έρευνα που αναφέρει ότι το 45-80% των συλλήψεων για ληστείες στην Ουάσινγκτον και στη Νέα Υόρκη περιελάμβανε χρήστες ή «προβληματικούς» χρήστες ηρωίνης (έρευνα των Eckerman, Bates, Rachal, Poole 1971 στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 2-3), δ) έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 356 χρήστες ηρωίνης που ζούσαν στο Μαϊάμι και οι οποίοι υπολογίστηκε ότι διέπραξαν περίπου 118.134 κακουργήματα (έρευνα Indciardi 1979 στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 3), ε) έρευνα, που πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2002, κατέληξε, στο ότι η χρήση ναρκωτικών, όπως ηρωίνης και κρακ, συνδέεται με εγκληματική συμπεριφορά, όπως συμμετοχή σε συμμορίες και βίαιες πράξεις, καθώς και εγκλημάτων «του δρόμου», όπως κλοπές, ληστείες, αρπαγή χρημάτων στο δρόμο κ.α (Βλ. Allen C., The links between heroin, crack cocaine and crime, where does street crime fit in, British Journal of Criminology, vol. 45, 2005, σελ. 355), στ) έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο, κατέληξε, ότι το 31% των νέων συλλήψεων για συμμετοχή σε συμμορίες αφορούσε άτομα που έκαναν χρήση οπίου (Bennett T., Holloway K., Gang Membership, Drugs and Crime in the UK, The British Journal of Criminology, vol. 44, p.p. 305-323, 2004), ζ) σε άλλη έρευνα βρέθηκε, ότι οι χρόνιοι χρήστες ναρκωτικών παρουσιάζουν 73,11% μεγαλύτερη πιθανότητα να εμπλακούν με οποιαδήποτε εγκληματική δραστηριότητα από τους μη χρήστες ναρκωτικών (French M. T., McCollister K. E., Alexandre P. K., Chitwood D. D., McCoy C. B., Revolving roles in drug-related crime: The cost of chronic drug users as victims and perpetrators, Journal of Quantitative criminology, vol. 20, No. 3, 2004, σελ. 233), η) οι Miller και Gold(1994), σε μια τηλεφωνική έρευνα σε 200 χρήστες κρακ διαπίστωσαν, ότι τα υψηλά επίπεδα εγκληματικής συμπεριφοράς αυτών ήταν, περισσότερο, συνδεδεμένα με την ίδια την χρήση, παρά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους, όπως η φτώχεια (Βλ. Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., Crime and expenditure amongst polydrug misusers seeking treatment, the connection between prescribed methadone and crack use and crime involvement, British Journal of Criminology, 2001, vol. 41, σελ. 120) και θ) έρευνες, που γίνονται σε χρήστες στη διάρκεια της θεραπευτικής διαδικασίας, ή μετά τη λήξη τής, καταγράφουν μια μείωση στην εγκληματική δραστηριότητα αυτών, σε σχέση με άτομα που βρίσκονται στη χρήση (βλ. Ball and Ross 1991, Hubbard et al. 1989, Strang et al. 1997, Gossop et al. 1998 κ.α. στο Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., 2001, ο.π. σελ. 120).

¹⁴⁶ Βλ. στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 3

¹⁴⁷ Βλ. Hall et al. στο Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., 2001, ο.π. σελ. 119

¹⁴⁸ Είναι ο συσχετισμός με παράνομες υποκοιλούρες στις οποίες οι αξίες βρίσκονται εκτός του κοινωνικά αποδεκτού και της συμβατικής ηθικής που απαιτείται για συμμόρφωση (Βλ. Sykes G., Matza D., Techniques of neutralization: a theory of delinquency, American Sociological Review, vol. 22, No 6, 1957), που οδηγούν τα μέλη αυτών στη χρήση. Βλ. Mott and Taylor 1974, McBride and McCoy 1982, Bean and Wilkinson 1988, στο Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., 2001, ο.π. σελ. 119

¹⁴⁹ Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 3

αναφέρει, πως η χρήση και η εγκληματικότητα συσχετίζονται, ανεξάρτητα απ'το ποιο προηγείται και ποιο έπεται, λόγω του ότι έχουν μια κοινή αιτία¹⁵⁰, που τα προκαλεί¹⁵¹.

Στην πρώτη υπόθεση εντάσσονται τρία μοντέλα: α) το Ψυχοφαρμακολογικό μοντέλο, β) το Οικονομικοαναγκαστικό μοντέλο και γ) το Συστημικό μοντέλο¹⁵².

α) Το Ψυχοφαρμακολογικό μοντέλο υποστηρίζει ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά είναι συνέπεια των ψυχοφαρμακολογικών ιδιοτήτων των ναρκωτικών ουσιών¹⁵³. Ορισμένα από τα αποτελέσματα της μακροχρόνιας ή βραχυχρόνιας χρήσης είναι, να αυξάνεται η κλίση¹⁵⁴ των τοξικοεξαρτημένων στην εγκληματική δραστηριότητα και, ιδίως, στην βίαιη εγκληματικότητα¹⁵⁵. Αυτή η υπόθεση βασίζεται, στην ιατρική και ψυχολογική άποψη, ότι η χρήση ναρκωτικών¹⁵⁶, οδηγεί και σε ηθική και πνευματική αποδιοργάνωση. Αυτό είναι πιθανό να μειώσει την κοινωνική επάρκεια του ατόμου στην ανάπτυξη ομαλών κοινωνικών επαφών, να οδηγήσει σε επιθετικές συμπεριφορές ή να άρει τις πιθανές αναστολές απέναντι στην εγκληματική δραστηριότητα¹⁵⁷. Τέλος, από τις σημαντικότερες επιδράσεις της χρήσης, είναι η άρση της κριτικής ικανότητας, της ικανότητας αυτοελέγχου¹⁵⁸ και του περιορισμού-καταστολής των βίαιων ενστίκτων¹⁵⁹.

β) Το Οικονομικοαναγκαστικό μοντέλο υποστηρίζει, ότι η ανάγκη για την κάλυψη της δόσης, ανάγεται σε κεντρικής σημασίας ανάγκη και το άτομο επιχειρεί να την καλύψει με κάθε τρόπο. Ακόμη και αν δεν έχει την οικονομική δυνατότητα, αναζητά, ίσως και παράνομα, μέσα προκειμένου να εξασφαλίσει τη δόση του¹⁶⁰. Συνεπώς, το υψηλό κόστος των ναρκωτικών οδηγεί το άτομο σε αδικήματα κατά της περιουσίας, ώστε να καταφέρει να χρηματοδοτήσει την εξάρτησή του. Σε συνδυασμό,

¹⁵⁰ Σύμφωνα με μια παραπλήσια άποψη είναι, απλώς, μια «τρίτη μεταβλητή», η οποία φαίνεται να έχει επιδράση και στα δύο. Βλ. Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 3

¹⁵¹ Βλ. Kaye et al. στο Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., 2001, ο.π. σελ. 119

¹⁵² Αυτά τα τρία μοντέλα ανήκουν σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του Kuhh στην πρώτη κατηγορία των αιτιακών εξηγήσεων, δηλαδή αυτών που προβλέπουν άμεσες σχέσεις ανάμεσα σε δύο διαφορετικά φαινόμενα, όπου το ένα προκαλεί το άλλο. Βλ. Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., *Drugs and crime deviant pathways*, Ashgate Publishing Company, 2002, σελ. 9

¹⁵³ Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 10

¹⁵⁴ Σε έρευνα των Campbell and Stark (1990), τα άτομα που κατανάλωναν οπιοειδή, αμφεταμίνες ή κοκαΐνη ήταν πιθανό να αναπτύξουν επιθετικότητα και ψύχωση. Χωρίς να είμαστε βέβαιοι ότι αυτό μπορεί να οδηγήσει και στην εκδήλωση βίας σε πραγματικό χρόνο. Βλ. Resignato A. J., Violent crime: a function of drug use or drug enforcement? *Applied Economics*, vol. 32, 2000, σελ. 682

¹⁵⁵ Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 177

¹⁵⁶ Τα ναρκωτικά ανάλογα με τα συστατικά τους έχουν διαφορετικές επιπτώσεις στη συμπεριφορά και συνδέονται με διαφορετικές παραβατικές πράξεις. Π.χ. η κάνναβη προκαλεί αλλοίωση στην αντίληψη του χώρου-χρόνου και σχετίζεται με διάπραξη τροχαίων. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 87

¹⁵⁷ Καράμπελας Λ., 1988, ο.π. σελ. 64-65

¹⁵⁸ Ο αυτοέλεγχος έχει μελετηθεί ως σημαντικός παράγοντας που αν εκλείψει είναι πιθανό να ωθήσει το άτομο προς το έγκλημα. Έρευνα έδειξε ότι ο αυτοέλεγχος είναι ισχυρός προβλεπτικός παράγοντας τόσο για την εγκληματική συμπεριφορά όσο και για την συστηματική χρήση. Μάλιστα μαζί με τους παράγοντες «αναζήτηση ρίσκου» (risk-seeking) και «παρόρμηση» (impulsivity), είναι αρκετά σημαντικοί για την συσχέτιση εγκλήματος και χρήσης. Βλ. Risbeaud D., Eisner M., The "drug-crime link" from a self-control perspective, *European Journal of Criminology*, Sage Publications, vol. 3, 2006, σελ. 58 - 61

¹⁵⁹ Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 177

¹⁶⁰ Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 10

μάλιστα, με το γεγονός ότι μία από τις ιδιότητες των ναρκωτικών είναι η ανάγκη για όλο και αυξανόμενη δόση¹⁶¹, αντιλαμβανόμαστε, πως τα άτομα που εμπλέκονται αδυνατούν να την καλύψουν οικονομικά¹⁶². Δύο παρατηρήσεις βοηθούν, άλλωστε, να καταλάβουμε αυτή τη σύνδεση. Το γεγονός ότι η καταγραφή των περιουσιακών αδικημάτων ακολουθεί τις διακυμάνσεις των τιμών πώλησης των ναρκωτικών και το γεγονός της μείωσης των τιμών τους, όταν οι χρήστες είχαν τη δυνατότητα να τα προμηθεύονται, από νόμιμες πηγές¹⁶³.

γ) Το Συστημικό μοντέλο εξηγεί τη σχέση χρήσης-εγκληματικότητας, μέσω της διαπίστωσης μιας εγγενούς βίας¹⁶⁴, που επικρατεί στις παράνομες αγορές διακίνησης ναρκωτικών¹⁶⁵. Η αναζήτηση δόσης στις παράνομες αγορές ναρκωτικών και οι αναγκαίες επαφές που αναπτύσσονται με τα παράνομα κυκλώματα οδηγούν στη δημιουργία μιας συμβιωτικής σχέσης με τον υπόκοσμο και, ακολούθως, στην εξοικείωση με τα εγκληματικά πρότυπα¹⁶⁶. Οι επιχειρηματικές διαφωνίες για τις περιοχές ελέγχου, η ανάγκη για επιβολή της πειθαρχίας στην παράνομη οργάνωση, οι ληστείες των διακινητών, τα αντίποινα, εγκληματικές ενέργειες εναντίον αυτών που προσφέρουν ναρκωτικά κακής ποιότητας, ή ακόμη εναντίον αυτών των διακινητών που δεν τηρούν τις αρχικές συμφωνίες, είναι μερικές από τις εγκληματικές δραστηριότητες, που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των παράνομων αγορών των ναρκωτικών¹⁶⁷. Άλλοι παράγοντες που αυξάνουν την πιθανότητα εγκληματικών δραστηριοτήτων στις αγορές ναρκωτικών, είναι για παράδειγμα, ότι οι εμπλεκόμενοι

¹⁶¹ Μια από τις παθολογικές συνέπειες της χρήσης είναι η ανοχή η οποία έχει σχέση με την δυνατότητα προσαρμογής του οργανισμού στα αποτελέσματα της ουσίας αναγκάζοντας το άτομο σε μεγαλύτερες δόσεις προκειμένου να επιτύχει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 66

¹⁶² Αρκετά ερευνητικά δεδομένα υποστηρίζουν αυτή την πιθανή εξήγηση συσχετισμού εγκλήματος χρήσης. Βλ έρευνες των Voss and Stephens το 1973, Petersilia *et al.* το 1978, Chaiken and Chaiken το 1982, Johnson *et al.* το 1985 κ. α. στο Resignato A. J., 2000, ο.π. σελ. 683. Σε έρευνα προκύπτει ότι το 90% των παραβατών περιουσιακών εγκλημάτων αναφέρονται ως συστηματικοί χρήστες ηρωίνης. Βλ. Dobinson and Ward 1986 στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 4. Επίσης ερευνητές όπως ο Votey το 1986, οι Ball, Rosen, Flueck and Nurco το 1981, οι Jarvis and Parker το 1989 επιχείρησαν να καταδείξουν ότι η συστηματική χρήση συνδέεται, κυρίως, με εγκλήματα που έχουν οικονομικό κίνητρο, παρά εγκλήματα βίας. Βλ. στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 4. Ακόμη έρευνες καταδεικνύουν μια άμεση σχέση χρήσης και συμμετοχής σε περιουσιακά αδικήματα, κάτι που συμβαίνει, συχνά, σε περιόδους που οι εμπλεκόμενοι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να καλύψουν τις ανάγκες τους. Μάλιστα σ'αυτή την έρευνα γίνεται ένας διαχωρισμός. Τα μικροεγκλήματα δείχνουν μια επιρρεπή προσωπικότητα προς το έγκλημα και προηγούνται της έναρξης της χρήσης, ενώ τα πιο σοβαρά περιουσιακά εγκλήματα έχουν σαφές οικονομικό κίνητρό και έπονται της εγκαθίδρυσης της εξάρτησης από τη ναρκωτική ουσία (κυρίως ηρωίνη-κοκαΐνη). Βλ. Allen C., The links between heroin, crack cocaine and crime, where does street crime fit in, *British Journal of Criminology*, vol. 45, 2005, σελ. 356, 369

¹⁶³ Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 88

¹⁶⁴ Παραδείγματα ερευνών που δείχνουν αυτή τη σχέση είναι μία έρευνα στην οποία φαίνεται, ότι μια στις τέσσερεις δολοφονίες που συντελέστηκαν στη Φλόριντα, μεταξύ 1978-1982, αποδίδονται, αποκλειστικά, σε συγκρούσεις που σχετίζονται με την εισαγωγή, διανομή και πώληση ναρκωτικών ουσιών. Βλ. Έρευνα των McBride, Burgman-Habermehl, Alpert and Chitwood το 1986 στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ.4 και η έρευνα του Goldstain το 1989, σύμφωνα με την οποία από τις 218 δολοφονίες που συνδέονταν με τα ναρκωτικά, οι 161 προκλήθηκαν λόγω συστημικών παραγόντων. Βλ. Έρευνα των McBride, Burgman-Habermehl, Alpert and Chitwood το 1986 στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ.4

¹⁶⁵ Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 10

¹⁶⁶ Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 86-87

¹⁶⁷ Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 179

είναι ελκυστικά θύματα, λόγω της κατοχής ναρκωτικών και μετρητών, λόγω του ότι, πολλές φορές, είναι οπλισμένοι, λόγω της μικρής πιθανότητας καταγγελίας των επιθέσεων¹⁶⁸, λόγω της ανάπτυξης του αισθήματος του «ευάλωτου»¹⁶⁹ κ.α.¹⁷⁰.

Η δεύτερη υπόθεση, κατά την οποία η εγκληματικότητα προηγείται του εθισμού στα ναρκωτικά¹⁷¹, βασίζεται, κυρίως, στο γεγονός, ότι στοιχεία της κοινωνικοποίησης ευθύνονται για την εμπλοκή του ατόμου σε εγκληματικές δραστηριότητες και αυτό οδηγεί και στη χρήση ναρκωτικών. Δηλαδή, η συνεχής έκθεση κάποιου σε κοινωνικές συνθήκες¹⁷², όπου το έγκλημα είναι μια «φυσιολογική» κατάσταση, δημιουργεί τις προϋποθέσεις, ώστε το άτομο να εμπλέκεται στο έγκλημα και στη χρήση χωρίς να έχει αναστολές¹⁷³. Μάλιστα, οι επιστήμονες, που ακολουθούν την προσέγγιση του συμπεριφορισμού, προτείνουν τρεις περιπτώσεις, στις οποίες αυτή η υπόθεση μπορεί να γίνεται πραγματικότητα¹⁷⁴: α) Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν τα άτομα που έχουν, ήδη, τάση για παραβατική συμπεριφορά και η χρήση είναι, απλώς, ο τρόπος για να επιτελέσουν τις εγκληματικές πράξεις χωρίς ηθικές αναστολές. Έτσι, ενώ σε πραγματικό χρόνο η χρήση προηγείται του εγκλήματος, στην ουσία χρησιμοποιείται, μόνο, για να στηρίξει την προδιάθεση προς την εγκληματικότητα¹⁷⁵. β) Η δεύτερη περίπτωση είναι αυτή που τα άτομα, τα οποία είναι ήδη εγκληματίες, κάνουν χρήση ναρκωτικών, είτε ως αποτέλεσμα ενός γενικότερου ηδονιστικού τρόπου ζωής και αποφυγής των δυσάρεστων καταστάσεων, είτε ως επιβράβευση μιας επιτυχημένης εγκληματικής ενέργειας¹⁷⁶. γ) Η Τρίτη περίπτωση αφορά στους εγκληματίες, που λόγω επιτυχούς συμμετοχής σε κάποια εγκληματική πράξη, έχουν τα μετρητά, για να αρχίσουν την χρήση ναρκωτικών ουσιών¹⁷⁷. Η

¹⁶⁸ Σε πολλές περιπτώσεις οι χρήστες δεν δείχνουν τιμωρητική διάθεση απέναντι σε αυτούς που ευθύνονται για τη θυματοποίησή τους. Βλ. Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ, 2008 ο.π.

¹⁶⁹ Η ομάδα των τοξικοεξαρτημένων, είναι πολύ πιο πιθανό να καταστούν θύματα εγκληματικών δραστηριοτήτων ή να γίνουν δράστες αυτών στο Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., The victimization of dependent drug users: Findings from a European study, UK, *European Journal of Criminology*, Sage Publications, vol. 4, 2007, σελ. 386-400

¹⁷⁰ Βλ. έρευνες Goldstein(1987), Rasmussen and Benson (1994) στο Resignato A.J., 2000, ο.π.σελ. 683

¹⁷¹ Πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με αυτή την κατεύθυνση του συσχετισμού όπως για παράδειγμα οι Elliott and Huizinga (1984) οι οποίοι διαπίστωσαν ότι οι μισοί περίπου από αυτούς που συμμετείχαν σε εγκληματικές δραστηριότητες και ήταν τοξικοεξαρτημένοι ήταν εγκληματίες από πριν ενώ οι άλλοι μισοί ξεκίνησαν τις δύο δραστηριότητες σχεδόν ταυτόχρονα. Βλ. Kaplan H.B., Drugs, crime, and other deviant adaptations. Longitudinal studies, Plenum Press-New York and London, 1995, σελ. 190

¹⁷² Οι θεωρίες της Σχολής του Σικάγου ή του διαφορικού συγχρωτισμού του Sutherland θα μπορούσαν να παράσχουν τη θεωρητική βάση πάνω στην οποία μπορεί να οικοδομηθεί μια τέτοια υπόθεση.

¹⁷³ Βλ. Allen C., The links between heroin, crack cocaine and crime, where does street crime fit in, *British Journal of Criminology*, 2005, vol. 45, σελ. 356

¹⁷⁴ Βλ. Walters G. D., 1994, ο.π. σελ.4-5

¹⁷⁵ Η κατασταλτική δράση των ναρκωτικών όπως και του αλκοόλ που οδηγεί στη μείωση του φόβου για την πράξη ή του φόβου για σύλληψη έχει διαπιστωθεί από πολλές έρευνες και έτσι είναι πιθανό να χρησιμοποιούνται από τους εγκληματίες οδηγώντας τελικά στην εξάρτησή τους από αυτές. Έρευνες των Cromwell, Olson, Avarly and Marks (1991) στο Walters G. D., 1994, ο.π.σελ.4-5

¹⁷⁶ Με αυτές τις περιπτώσεις ασχολήθηκαν ο Walters (1990) και οι Gibbs and Shelley (1982) αντίστοιχα βλ. στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 5

¹⁷⁷ Ο Faupel το 1987 ασχολήθηκε με αυτό το ζήτημα στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 5

συλλογιστική, λοιπόν, είναι, ότι η προηγούμενη παραβατική δραστηριότητα παρέχει το πλαίσιο και τις ευκαιρίες για έναρξη της χρήσης¹⁷⁸.

Η τρίτη υπόθεση στηρίζει την άποψη, ότι ο συσχετισμός εγκληματικότητας και χρήσης δεν είναι μονοκατευθυντικός, αλλά, αντίθετα, υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση, μια αλληλεξάρτηση¹⁷⁹. Έτσι, μια υπόθεση που συνδέει τις δύο προηγούμενες αιτιολογικές υποθέσεις φαίνεται να είναι πιο ολοκληρωμένη¹⁸⁰. Σ'αυτή την περίπτωση, λοιπόν, τα μοντέλα που αναπτύσσονται υποστηρίζουν, πως είτε προηγείται η χρήση ουσιών, είτε προηγείται η παραβατικότητα, αυτό λίγη σημασία έχει, καθώς, αυτό που, πραγματικά, έχει σημασία είναι ότι στη πορεία, η εμπλοκή με το ένα, αυξάνει, όλο και περισσότερο, την εμπλοκή με το άλλο¹⁸¹. Ένα τέτοιο μοντέλο είναι αυτό που ο Brochu υποστηρίζει το Expectancy Model, σύμφωνα με το οποίο η χρήση ναρκωτικών μπορεί να ειδωθεί ως μια αυτόεκπληρούμενη προφητεία. Συγκεκριμένα, αυτό το μοντέλο λειτουργεί ως εξής: οι ναρκωτικές ουσίες είναι συνδεδεμένες στο μυαλό της ευρύτερης κοινωνίας με την έκφραση επιθετικότητας και αντίστροφα, η τάση για παραβατικότητα έχει ως κοινωνικό σημάδι τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Κάποιος, λοιπόν, που εμπλέκεται με το ένα ή το άλλο, αναπόφευκτα, συνδέεται στις πεποιθήσεις της κοινωνίας και με το άλλο, κάτι που, τελικά, μπορεί να τον οδηγήσει στο να εμπλακεί και με τα δύο. Έτσι, όμως, επιβεβαιώνονται οι προσδοκίες που συνδέουν την εγκληματικότητα με την χρήση ουσιών και, σε πολλές περιπτώσεις, οι υπόλοιποι κοινωνικοί, βιολογικοί, ψυχολογικοί παράγοντες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο, έμειναν στην αφάνεια¹⁸².

Τέλος, σύμφωνα με τη τέταρτη υπόθεση δεν φαίνεται να υπάρχει ένας φυσικός, πραγματικός, αιτιολογικός, δεσμός ανάμεσα στα δύο φαινόμενα, αλλά, μία κοινή συσχέτιση με μια «τρίτη μεταβλητή»¹⁸³. Η έννοια της «τρίτης μεταβλητής» έχει λάβει διαφορετικές διαστάσεις, οδηγώντας, αντίστοιχα, και σε διαφορετικά μοντέλα.

¹⁷⁸ Οι Smith and Fogg (1978) διαπίστωσαν ότι τα χαμηλά σκόρ στην εκδήλωση συμβατικής συμπεριφοράς και στη νομική συμμόρφωση συνδέεται με την μεγαλύτερη πιθανότητα εμπλοκής με την χρήση ναρκωτικών ουσιών. Βλ. Kaplan H.B., 1995, ο.π. σελ. 190

¹⁷⁹ Όπως, άλλωστε, ανέφερε και ο Thornberry το 1987, δεν μπορούμε να δεχτούμε την μονοδιάστατη αιτιακή συνάφεια, αφού η πιθανότητα η παραβατικότητα, να οδηγή στην εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες, είναι ίδια με την πιθανότητα να είναι αποτέλεσμα τους. Βλ. Thornberry T. P., Toward an interactional theory of delinquency, *Criminology*, vol. 25, p.p. 863-892, 1987

¹⁸⁰ Έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Μαϊάμι σε 254 νέους που ήταν μπλεγμένοι σε εμπόριο κρακ φαίνεται να στηρίζει την υπόθεση της αμφίδρομης σχέσης εγκληματικότητας και χρήσης ναρκωτικών. Βλ. έρευνα των Inciardi and Pottieger 1991 στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 5

¹⁸¹ Αυτή η άποψη θα μπορούσαμε να πούμε ότι σχετίζεται και με την θεωρία της ετικέτας για την πρωτογενή και δευτερογενή παρέκκλιση. Βλ. Χάϊδου Α., 1996, ο.π. σελ. 239-246

¹⁸² Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 180-181

¹⁸³ Οι Fagan, Weis and Cheng (1990) οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι η χρήση ναρκωτικών και η εγκληματικότητα εμφανίζονται σε παράλληλες κατευθύνσεις αλλά δεν είναι συνδεδεμένες με τη μορφή αίτιου-αιτιατού. Στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 5-6

α) Στο πρώτο η έννοια της «τρίτης μεταβλητής» λαμβάνει έναν γενικό χαρακτήρα¹⁸⁴. Παράδειγμα αποτελεί το κοινωνιοψυχολογικό μοντέλο, κατά το οποίο χρήση και εγκληματικότητα εντάσσονται σ'ένα ευρύτερο σχήμα παρέκκλισης και αυτό είναι που δημιουργεί τη σχέση μεταξύ τους. Έτσι, τα δύο αυτά φαινόμενα μπορούν να ειπωθούν, ως δύο από τους πολλούς επιβαρυντικούς παράγοντες που διαμορφώνουν μια παραβατική-αντικοινωνική συμπεριφορά¹⁸⁵. Η «τρίτη μεταβλητή» είναι το γενικό πλαίσιο της παρέκκλισης. β) Στο δεύτερο μοντέλο η «τρίτη μεταβλητή» λαμβάνει τη μορφή όλων εκείνων των κοινωνικών-ψυχολογικών παραγόντων¹⁸⁶, που αποτελούν μερικούς από τους αιτιολογικούς παράγοντες και των δύο φαινομένων. Παράδειγμα αποτελεί το μοντέλο της «κοινής αιτίας»¹⁸⁷, το οποίο αναφέρεται στους επιβαρυντικούς παράγοντες¹⁸⁸, που είναι, πιθανό, μέσα από παρόμοιες αιτιολογικές διαδικασίες, να οδηγήσουν και στη χρήση και στην εγκληματικότητα¹⁸⁹. γ) Το τρίτο μοντέλο είναι αυτό στο οποίο η «τρίτη μεταβλητή» αφορά στο παρόμοιο lifestyle, που αντιπροσωπεύει τα δύο φαινόμενα¹⁹⁰. Πιο συγκεκριμένα, στη «θεωρία του lifestyle» υπάρχουν τρία βασικά στοιχεία, τα οποία αλληλοσυσχετίζονται: οι συνθήκες, οι επιλογές και η αυτογνωσία-αντίληψη. Οι συνθήκες¹⁹¹, ανάλογα με το πώς θα διαμορφωθούν, επηρεάζουν την πιθανότητα της μελλοντικής εμπλοκής του ατόμου με τη χρήση ή την εγκληματικότητα, επιδρώντας στο εύρος των επιλογών ζωής, που έχει ο καθένας. Οι συνθήκες, λοιπόν, δεν καθορίζουν την εμπλοκή ή μη με αυτές τις δραστηριότητες, αλλά καθορίζουν τις δυνατότητες επιλογής, που έχει το άτομο, καθώς, σ'ένα δεύτερο επίπεδο, θα προβεί στην επιλογή ή σε μια σειρά επιλογών από αυτές, που του είναι διαθέσιμες. Τέλος, το άτομο επιχειρεί, να εκλογικεύσει και να πιστοποιήσει τις αποφάσεις, που, τελικά, πήρε και τις οποίες θα εντάξει στον τρόπο ζωής του. Τα τρία αυτά στοιχεία, τα οποία αποτελούν τον πυρήνα, αναπτύσσουν ένα δίκτυο επιρροών, που, τελικά, θα οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός συγκεκριμένου

¹⁸⁴ Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 5

¹⁸⁵ Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 140

¹⁸⁶ Για κάθε έναν, βέβαια, από τους παράγοντες υπάρχει θεωρία, που με βάση εμπειρικά δεδομένα στηρίζει τον ρόλο του παράγοντα στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Βλ. Χάιδου Α., 1996, ο.π.

¹⁸⁷ Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 183

¹⁸⁸ Τα κοινωνιοδημογραφικά χαρακτηριστικά (π.χ. κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, ο τόπος διαμονής κ.α. Trembley et al. 1991, στο Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 140), η επιρροή των συνομηλίκων (Agnew 1991, Kumpfer and Turner 1991, στο Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 140), η απομάκρυνση από το σχολείο (και από άλλους καθιερωμένους θεσμούς όπως η οικογένεια, η εκκλησία κ.α. Trembley et al. 1988, White et al. 1987, στο Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 140), η απομάκρυνση από τις κυρίαρχες αξίες (για παράδειγμα οι νόμοι της θρησκείας, οι νόμοι του κράτους και οι ηθικές αρχές στις οποίες τα άτομα θα πρέπει να συμμορφώνονται, Βλ. Bennett 1990, Fagan et al. 1990 στο Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 140) και η ύπαρξη κάποιων «κρίσιμων γεγονότων» στη ζωή κάποιου (Τα «critical moments» παίζουν σημαντικό, είτε στην εμφάνιση εγκληματικής συμπεριφοράς, είτε στην ανάπτυξη τοξικοεξάρτησης. Π.χ. είναι οι εμπειρίες σωματικής, σεξουαλικής και ψυχολογικής κακοποίησης, η στέρηση ή η απώλεια. Βλ. Allen C., 2005, ο.π. σελ. 357, είναι ορισμένοι επιβαρυντικοί παράγοντες.

¹⁸⁹ Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., 2002, ο.π. σελ. 140

¹⁹⁰ Βλ. στο Walters G. D., 1994, ο.π. σελ. 6

¹⁹¹ Οι συνθήκες είναι εσωτερικές ή εξωτερικές, θετικές ή αρνητικές κ.α. Βλ. Walters G.D., 1994, ο.π. σελ. 6

lifestyle. Μία από τις πιθανότητες είναι το lifestyle, που θα δημιουργηθεί, να περιλαμβάνει την έντονη εξάρτηση από τα ναρκωτικά και τη συμμετοχή σε εγκληματικές δραστηριότητες. δ) Το τέταρτο, και τελευταίο μοντέλο, είναι το «μοντέλο της προσωπικότητας». Σ' αυτό η «τρίτη μεταβλητή» αφορά σε στοιχεία της προσωπικότητας¹⁹² και συγκεκριμένα στην «υποτίμηση του εαυτού» και στην «αντικοινωνική προσωπικότητα», που είναι οι δύο βασικές μεταβλητές¹⁹³. Το μοντέλο αυτό βρίσκει στήριξη από πλήθος ερευνών, που επιβεβαιώνουν τον ρόλο της αντικοινωνικής προσωπικότητας, τόσο για την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς¹⁹⁴, όσο και για την εμπλοκή με την χρήση ναρκωτικών¹⁹⁵.

2.2 Είδη εγκληματικότητας τοξικοεξαρτημένων

Τα εγκλήματα, στα οποία εμπλέκονται οι χρήστες, ποικίλλουν. Ένας διαχωρισμός είναι με βάση, το αν σχετίζονται άμεσα με τα ναρκωτικά ή όχι. Έτσι, οι τοξικομανείς εμπλέκονται, με εγκλήματα, που έχουν να κάνουν με την εμπορία ναρκωτικών¹⁹⁶. Πράγματι, σε σημαντικό ποσοστό, οι τοξικοεξαρτημένοι, αν και δεν ήταν αρχικά στις προθέσεις τους, μετατρέπονται, συχνά, σε εμπόρους ναρκωτικών, εξυπηρετώντας, κατά κύριο λόγο, τους μεγαλοεμπόρους, ώστε να χρηματοδοτήσουν, με αυτόν τον τρόπο, την εξάρτηση τους. Η εμπορία αυτή έχει να κάνει, τόσο με τη διακίνηση των ναρκωτικών, όσο και με την προσέλκυση νέων πελατών. Βέβαια, εφόσον και η κατοχή και η χρήση θεωρούνται απαγορευμένες, θα πρέπει και αυτά να τα θεωρήσουμε εγκλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά¹⁹⁷.

Τα εγκλήματα, στα οποία εμπλέκονται οι τοξικοεξαρτημένοι και δεν έχουν άμεση σχέση με τα ναρκωτικά, είναι πολλών ειδών και περιλαμβάνουν εγκλήματα βίας, περιουσιακά εγκλήματα, εγκλήματα του «δρόμου» κ.α. Πιο συγκεκριμένα, οι χρήστες είναι πιθανό, να εμπλακούν σε εγκληματικές συμμορίες¹⁹⁸. Το γεγονός ότι έρχονται σε επαφή με παράνομα κυκλώματα, προκειμένου να βρουν τη ναρκωτική

¹⁹² Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 184-185

¹⁹³ Kaplan H.B., 1995, ο.π. σελ.187

¹⁹⁴ Η έρευνα των Kosson, Smith and Newman 1990, δείχνει ότι περισσότερο τα άτομα με αντικοινωνική προσωπικότητα εμπλέκονται με όλα τα είδη βίαιης συμπεριφοράς. Άλλη έρευνα έδειξε ότι εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά καταδίκης (Serin 1991) κ.α. στο Kaplan H.B., 1995, ο.π. σελ. 195

¹⁹⁵ Στην έρευνα των King, Jones, Scheuer, Curtis and Zarcone 1990 διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό, που μελέτησαν ως αντικοινωνικές προσωπικότητες, είναι χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Στην έρευνα των Ross, Glaser and Germanson 1988, διαπιστώνεται ότι το 75% όσων εκ του δείγματος ήταν εξαρτημένοι παρουσίαζαν ψυχιατρικές διαταραχές. Βλ. στο Kaplan H.B., 1995, ο.π. σελ. 195

¹⁹⁶ Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε (Inciardi 1996) βρέθηκε ότι από τους 699 χρήστες κρακ και κοκαΐνης, που είχαν εμπλακεί σε 1,76 εκ. εγκληματικές ενέργειες, η πλειοψηφία τους ήταν μικροπωλητές ναρκωτικών. Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., 2001, ο.π. σελ. 120

¹⁹⁷ Βλ. στο Ν. 1729/87 το Άρθρο 12 που αναφέρει ότι ένα από τα βασικά εγκλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά είναι η κατοχή και η προμήθεια ναρκωτικών αποκλειστικά για προσωπική χρήση. Καράμπελας Λ., 1988, ο.π. σελ. 272

¹⁹⁸ Allen C., 2005, ο.π. σελ. 355

ουσία, τους εξοικειώνει, με τα εγκληματικά πρότυπα των παραβατικών υποκοουλτούρων¹⁹⁹ και κάνει πιο εύκολη την ένταξη τους σε συμμορίες, που είτε συμμετέχουν στη διακίνηση των ναρκωτικών, είτε προβαίνουν στη διάπραξη άλλου είδους εγκλημάτων.

Επίσης, είναι πιθανό να εμπλακούν σε εγκλήματα βίας. Η διάπραξη σωματικών βλαβών σε συγγενείς, κυρίως, ή ακόμη και σε άγνωστους, είτε για να τους πάρουν χρήματα, είτε λόγω ψευδαισθήσεων και παραισθήσεων, που προκαλεί η ουσία, είναι ένα πιθανό έγκλημα βίας²⁰⁰. Η διάπραξη ανθρωποκτονιών από πρόθεση είναι, επίσης, ένα ενδεχόμενο, καθώς η χρήση μειώνει τις ηθικές αναστολές και την ικανότητα εκτίμησης του κέρδους ή του κόστους από την επιτέλεση μιας τέτοιας πράξης²⁰¹. Τα ίδια εγκλήματα, πιθανόν, διαπράττονται από αμέλεια, καθώς ο εξαρτημένος, όταν βρίσκεται υπό την επήρεια ή στη φάση της αναζήτησης ουσίας, χάνει την ικανότητα της χωρο-χρονικής αντίληψης και των αντανakλαστικών²⁰². Οι βιασμοί είναι, ακόμη, μια περίπτωση εγκλήματος βίας, στους οποίους μπορεί να συμμετέχουν, είτε ως δράστες, είτε διευκολύνοντας στη τέλεση τους²⁰³.

Άλλα εγκλήματα είναι τα περιουσιακά, κατά της ιδιοκτησίας²⁰⁴, και του «δρόμου»²⁰⁵. Συγκεκριμένα, οι χρήστες είναι πιθανό, να εμπλακούν σε ληστείες, κλοπές, μικροκλοπές από καταστήματα, διαρρήξεις, αρπαγή χρημάτων από περαστικούς κ.α²⁰⁶. Τα εγκλήματα, αυτά, φαίνεται να εμφανίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα σε σχέση με άλλου είδους εγκλήματα²⁰⁷.

Τέλος, άλλα εγκλήματα, στα οποία είναι πιθανό να προβούν οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών, είναι, οι πλαστογραφίες, οι ψευδείς μηνύσεις και οι ψευδείς καταθέσεις, οι παραβάσεις του Κ.Ο.Κ, καθώς και η πορνεία, η οποία είναι πολύ

¹⁹⁹ Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 87

²⁰⁰ Καράμπελας Λ., 1988, ο.π.σελ. 247

²⁰¹ Καράμπελας Λ., 1988, ο.π. σελ. 249

²⁰² Καράμπελας Λ., 1988, ο.π. σελ. 248

²⁰³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα διευκόλυνσης βιασμού αποτελεί αυτό μίας γυναίκας η οποία «βοηθούσε κρατώντας ακίνητη την εξάχρονη κόρη της ενώ τη βίαζαν δύο νεαροί προκειμένου να της δώσουν χρήματα για να προμηθευτεί τη δόση της». Βλ. Καράμπελας Λ., 1988, ο.π. σελ. 248

²⁰⁴ Σπάνια τα εγκλήματα κατά της περιουσίας γίνονται κατά προσώπων. Σ'αυτό, ίσως, παίζει ρόλο ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η έναρξη της χρήσης έγινε λόγω κρίσιμων γεγονότων στη ζωή του, όπως η εμπειρία μιας σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης. Έτσι οι χρήστες ειδικά αυτής της κατηγορία αποφεύγουν να εμπλέκονται σε εγκλήματα που ενέχουν τον κίνδυνο να τραυματιστεί κάποιος άνθρωπος. Βλ. Allen C., 2005, ο.π.σελ. 357

²⁰⁵ Τα ερευνητικά δεδομένα συνδέουν την χρήση, κυρίως με τέτοια εγκλήματα τα οποία εξηγούνται από την εμπλοκή τους με το παράνομο κύκλωμα και από την αναγκαιότητα χρηματικής κάλυψης της εξάρτησής τους. Σε μία έρευνα, μάλιστα που αναφέρουμε ενδεικτικά οι 23 από τους 26 συμμετέχοντες είχαν εμπλακεί με εγκλήματα που αφορούσαν κλοπές και shoplifting. Βλ. Allen C., 2005, ο.π. σελ. 358

²⁰⁶ Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 88

²⁰⁷ Όπως προέκυψε από έρευνα σε 100 άτομα, που βρίσκονταν σε κάποιο πρόγραμμα, περισσότεροι από τους μισούς είχαν εμπλακεί σε περιουσιακά εγκλήματα, ενώ μόνο το 11% είχε εμπλακεί σε βίαια εγκλήματα. Βλ. Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., 2001, ο.π. σελ. 124

συχνή, ιδιαιτέρως για τις γυναίκες, προκειμένου να βρουν τα χρήματα για την δόση τους ή να εξασφαλίσουν μια ποσότητα ναρκωτικών από τους πελάτες τους²⁰⁸.

Ωστόσο, πέρα από τις περιπτώσεις που ήδη αναφέραμε, η πιθανότητα εμπλοκής του χρήστη σε εγκληματικές πράξεις, δεν είναι μόνο ως θύτης, αλλά και ως θύμα. Είναι γεγονός, ότι από την ευρύτερη κοινωνία οι τοξικοεξαρτημένοι χαρακτηρίζονται ως «ο ιδανικός εχθρός», καθώς είναι περιθωριοποιημένοι και παρουσιάζονται ως επικίνδυνοι και θεωρούνται ως μόνιμη απειλή, που, εύκολα, μπορούν να προκαλέσουν βλάβες στους άλλους²⁰⁹. Όμως, από την άλλη πλευρά, όπως έχουν επισημάνει, κατά καιρούς, διάφοροι ερευνητές, οι χρήστες μπορούν να αποτελέσουν αυτό που ονομάζουμε «ιδανικό θύμα»²¹⁰.

Κατ'αρχάς, είναι όλο το "context" της χρήσης που κάνει τους τοξικοεξαρτημένους να συνδέονται με εγκληματικά πρότυπα και καταστάσεις²¹¹. Ο κόσμος των ναρκωτικών θεωρείται, a priori, κόσμος, όπου επικρατεί η βία και κυριαρχούν οι βίαιες υποκοουλτούρες. Έτσι, το να είναι κάποιος δράστης ή αποδέκτης εγκληματικών ενεργειών είναι, σχεδόν, αυτονόητο. Για παράδειγμα οι χώροι που κινούνται για την εύρεση της δόσης τους, χαρακτηρίζονται από υψηλή επικινδυνότητα²¹², το ότι περνάνε χρόνο σε μέρη, που υπάρχουν πολλοί εγκληματίες, χωρίς, αντίστοιχα, να υπάρχουν τα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας, για να τους προστατεύσουν²¹³, το ότι οι χρήστες, πολλές φορές, για να χρηματοδοτήσουν την ανάγκη τους για δόση, εμπλέκονται στις παράνομες αγορές διακίνησης ναρκωτικών, είναι όλοι παράγοντες που αυξάνουν, τις πιθανότητες για «συστημική» βία, της οποίας μπορεί να γίνουν αποδέκτες²¹⁴. Σ'ένα, λοιπόν, τέτοιο πλαίσιο, η βία θεωρείται η μόνη διέξοδος και είναι, κατά κάποιο τρόπο, νομιμοποιημένη και ενταγμένη στην καθημερινότητα τους²¹⁵.

Κατά δεύτερον, όμως, είναι και η ίδια η χρήση της ουσίας, που κάνει πιο πιθανή την έκθεση του χρήστη στον κίνδυνο της θυματοποίησης. Για παράδειγμα, είναι σαφές, ότι μετά τη χρήση της ουσίας και για ένα χρονικό διάστημα χάνουν την

²⁰⁸ Καράμπελας Λ., 1988, ο.π. σελ. 246, 248

²⁰⁹ Βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 385

²¹⁰ Όπως αναφέρει ο Nils Cristie(1986) στο Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 385

²¹¹ Βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 399-400

²¹² Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., 2008, ο.π.

²¹³ Αυτή άποψη ταιριάζει σε μεγάλο βαθμό με την "routine activity theory" των Lindblom and Cohen (1979) στο Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 400

²¹⁴ Goldstein P., The drugs-violence nexus: A tripartite framework, *Journal of Drug Issues*, vol. 15, 1985, p.p. 493-506

²¹⁵ Η προσέγγιση των Wolfgang and Ferracuti (1967) για την "violent subculture" συνδέεται μ'αυτή την οπτική. Βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 400

ικανότητα να αμυνθούν σε εξωτερικές απειλές²¹⁶, και συνεπώς, η συμπεριφορά τους ευνοεί την θυματοποίηση τους²¹⁷. Επιπλέον, η θεωρία του Killias για το αίσθημα του «ευάλωτου», βοηθά να κατανοήσουμε, όχι μόνο το φόβο που αισθάνονται οι χρήστες²¹⁸, αλλά και την πραγματική πιθανότητα να καταστούν θύματα εγκληματικών ενεργειών, καθώς πολλοί παράγοντες αυξάνουν αυτή την πιθανότητα²¹⁹.

Ωστόσο, το ζήτημα της θυματοποίησης των εξαρτημένων, θα μπορούσε να αποτελεί αντικείμενο ολόκληρης ερευνητικής μελέτης και για τον λόγο αυτό, εδώ το προσεγγίζεται συνοπτικά. Αυτό, όμως, πρέπει να γίνει κατανοητό, είναι η μεγάλη πιθανότητα που υπάρχει, οι χρήστες να είναι και θύματα, πέρα από δράστες μιας εγκληματικής ενέργειας, κυρίως λόγω της αυξημένης ευαλωτότητας τους²²⁰.

Από όσα προαναφέρθηκαν, διαπιστώνεται ότι οι χρήστες ναρκωτικών εμπλέκονται, συχνά, σε εγκληματικές δραστηριότητες, οι οποίες ως επί τω πλείστω αφορούν την κτητική εγκληματικότητα²²¹. Πράγματι, ο χρήστης, είτε έχει διαπράξει κάποια εγκληματική πράξη, είτε απλώς κατέχει και κάνει χρήση κάποιας ουσίας, συνδέεται με την έννοια του εγκληματία. Αυτό, όμως, που θα πρέπει να γίνει σαφές και επιχειρείται καθ'όλη τη διάρκεια της παρούσας εργασίας, είναι, ότι το αδιαμφισβήτητο γεγονός της συνύπαρξης εγκληματικότητας και τοξικοεξάρτησης δεν οδηγεί αυτόματα και στην υποστήριξη μιας αιτιοκρατικής συνάφειας μεταξύ των δύο φαινομένων. Άλλωστε, τα θεωρητικά μοντέλα, που ενθαρρύνουν την άποψη της

²¹⁶ Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., 2008, ο.π.

²¹⁷ Η θεωρία "victim precipitation" (Mendelsohn 1956) συνάδει με αυτή την άποψη. Στο Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 400

²¹⁸ Σε έρευνα με ερωτηματολόγια που πραγματοποίησε ο Killias και η Clerici, σε δείγμα Ελβετών το Νοέμβριο του 1997, ο φόβος του εγκλήματος φάνηκε να αυξάνεται αναλογικά προς την ευαλωτότητα του ατόμου που σχετίζεται με την ηλικία, το φύλο, με τα χαρακτηριστικά της γειτονιάς(π.χ. με σημάδια εγκατάλειψης) και ιδιαίτερα με τη σωματική αδυναμία που θεωρείται σημαντικός γενεσιουργός παράγοντας του φόβου του εγκλήματος. Βλ. Killias M., Clerici C., 2000, ο.π. p.g. 437-450. Παρόμοια αποτελέσματα παρουσιάζονται στην έρευνα της Pantazis στο Pantazis C. 2000, ο.π. p.g. 414-436.

²¹⁹ Παράγοντες όπως σωματικά/ψυχολογικά προβλήματα, προβληματικές διαπροσωπικές σχέσεις, προβλήματα στη στέγαση-μόρφωση-εργασία, εμπειρίες προηγούμενης θυματοποίησης και έλλειψη εμπιστοσύνης στις κοινωνικές δομές (αστυνομία, κοινωνικές υπηρεσίες), έχουν από πολλούς επιστήμονες «κατηγορηθεί» ότι αυξάνουν την πιθανότητα θυματοποίησης καθιστώντας το άτομο ευάλωτο απέναντι στις εγκληματικές ενέργειες. Βλ στο Δασκαλοπούλου Ε. 2005, ο.π.σελ. 40-46

²²⁰ Έρευνα που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο 2003 και Μαΐο 2004 σε 4 χώρες: Αγγλία, Ελβετία, Γερμανία και Αυστρία με δείγμα 545 ατόμων, τα οποία βρίσκονταν σε προγράμματα απεξάρτησης και την επίβλεψη των οποίων είχε το ΣΑΠΔ κατέδειξε, πως οι χρήστες θυματοποιούνται κατά πολύ περισσότερο από τους μη χρήστες. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartari M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. p.p.385-408. Και επιπλέον, Ο Hiday et all διαπίστωσε πως τα άτομα με συνοσηρότητα, που πάσχουν δηλαδή από κάποια ψυχική ασθένεια και είναι ταυτόχρονα χρήστες, είναι ακόμη πιο ευάλωτα στο να θυματοποιηθούν. Βλ. Hiday V., Swartz M., Swanson J., Borum R., Wagner H., Criminal victimization of persons with severe mental illness, *Psychiatric Services*, 1999, 50,p.p. 62-68

²²¹ Βλ. έρευνα στο Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., 2001, ο.π. σελ. 119-126. Από έρευνες προκύπτει, ότι τα εγκλήματα βίας δεν είναι τόσο συχνά, είτε λόγω της κατευθυνστικής δράσης των περισσότερων ουσιών, που δεν τους επιτρέπουν επιθετικές αντιδράσεις (Βλ. Δασκαλάκης Η., 1981, ο.π. σελ. 90-91), είτε λόγω του ότι πυρήνας του ενδιαφέροντος τους είναι η εξασφάλιση της δόσης (Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., 2008, ο.π.) και όχι η πρόκληση βλαβών. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, η σοβαρή εγκληματικότητα είναι κάτι το οποίο προσπαθούν να αποφύγουν. Βλ. Allen C., 2005, ο.π. σελ. 356

αιτιοκρατικής σύνδεσης, δέχτηκαν αρκετές κριτικές²²². Επιπλέον, είναι σημαντικό, να αποδεσμευτεί αυτός ο συσχετισμός από στερεότυπα και προκαταλήψεις, που συνήθως προβάλλουν τα Μ.Μ.Ε., επενδύοντας καταχρηστικά και αυτονόητα την έννοια της επικινδυνότητας στους χρήστες, δημιουργώντας την αίσθηση μιας αιτιοκρατικής σύνδεσης των δύο φαινομένων, παραγνωρίζοντας άλλους παράγοντες, και κατευθύνοντας στον αποκλεισμό τους από την ευρύτερη κοινωνία²²³.

2.3 Κοινωνικές αναπαραστάσεις για χρήστες ναρκωτικών

Η κοινωνική πραγματικότητα φαίνεται να δημιουργείται από τον ίδιο τον άνθρωπο²²⁴. Αυτό συμβαίνει, γιατί σε κάθε άτομο στο κοινωνικό πεδίο απονέμεται ένας συγκεκριμένος ρόλος, ο οποίος είναι αρκετά καθοριστικός, καθώς είναι αυτός, που κατατάσσει το άτομο στην αντίστοιχη κοινωνική ομάδα και κάνει τους υπόλοιπους, να του συμπεριφέρονται με βάση τον ρόλο, που του έχουν αποδώσει²²⁵. Προχωρώντας ακόμη πιο πέρα, όταν το άτομο εντάσσεται στην ομάδα, χάνει, σ'ένα βαθμό, την εξατομικευμένη του υπόσταση και αποκτά αυτόματα τα χαρακτηριστικά και τους ρόλους της ομάδας²²⁶. Η διαμόρφωση, λοιπόν, του κοινωνικού πλαισίου γίνεται μέσω δημιουργίας κοινωνικών ομάδων, στις οποίες κατατάσσονται τα μέλη της κοινωνίας και καθώς, αυτές οι ομάδες θεωρούνται ομοιογενείς, αποδίδονται σ'αυτά, σχεδόν, αυτόματα και όλα τα χαρακτηριστικά της ομάδας²²⁷. Αυτή η διαδικασία είναι, που, τελικά, προσδιορίζει τις κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις στο κοινωνικό πεδίο.

Στην περίπτωση που η κοινωνική ομάδα προβάλλει κυρίαρχες, συμβατικές και κοινά αποδεκτές ιδέες, τότε συνδέεται με μια θετική κοινωνική ταυτότητα και τα μέλη της είναι κοινωνικά αποδεκτά. Αντίθετα, στις περιπτώσεις, που ο κοινωνικός ρόλος της ομάδας είναι αρνητικά φορτισμένος, εγκαθιδρύεται μια αρνητική κοινωνική ταυτότητα, που αντικατοπτρίζεται σ'όλα τα μέλη της²²⁸, οδηγώντας στο στιγματισμό²²⁹.

²²² Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 190-195

²²³ Περαντζάκη-Καρατζογλου Ιωάννα, 1989, ο.π. σελ. 33

²²⁴ Δασκαλάκης Η., Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, Σάκουλας, Αθήνα, 1985

²²⁵ Ιμβριώτη Άννα, *Η πορεία ανδρών στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Μελέτη ιστοριών ζωής από την ελληνική κοινωνική πραγματικότητα*, Διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Π.Μ.Σ «Κοινωνικός αποκλεισμός, μειονότητες και φύλο», 2005, σελ. 18

²²⁶ Όπως έδειξε ο Tajfel η ταυτότητα ενός ατόμου δεν συνίσταται μόνο από τα χαρακτηριστικά της ιδιοσυστασίας του ή της ιδιοτυπίας του αλλά προσδιορίζεται από τις κοινωνικές ταυτίσεις στις οποίες έχει προβεί, δηλαδή από τα χαρακτηριστικά της ομάδας στην οποία συμμετέχει. Βλ. Παπαστάμου Στ., Mugny G., *Μειονότητες και εξουσία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σελ. 97

²²⁷ Ηλιού-Δεδούση Κ., Απόψεις του θεραπευτικού προσωπικού για τους χρήστες εξαρτητικών ουσιών και τη θεραπευτική παρέμβαση, στο Τετράδια εγκληματολογίας, Ζαραφωνίτου Χρ., Τσίγκανου Ι., *Ναρκωτικά: Τάσεις και εγκληματολογικές διαστάσεις στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σελ. 105-106

²²⁸ Δασκαλάκης Η., 1985, ο.π. σελ. 146

αυτών. Αυτή, λοιπόν, η διαδικασία ενεργοποιείται και στους τοξικοεξαρτημένους²³⁰, αποδίδοντας στην εικόνα τους μια αρνητική, στιγματιστική χροιά, η οποία κατευθύνει σε γενικεύσεις, όπως ότι ο χρήστης είναι «κακός» και «επικίνδυνος»²³¹.

Όσον αφορά στα ναρκωτικά, λοιπόν, τρία είναι τα βασικά στερεότυπα²³² που επικρατούν για την χρήση και ακολούθως, επηρεάζουν και τα στερεότυπα για τους τοξικοεξαρτημένους²³³. Κατ'αρχάς, το «ιατρικό» στερεότυπο, για το οποίο, η χρήση είναι μια παθολογική συμπεριφορά, τόσο λόγω σωματικών και ψυχικών συμπτωμάτων²³⁴, όσο και λόγω της νόσου της «τοξικομανίας»²³⁵. Δεύτερον, έχουμε το «ηθικό» στερεότυπο, για το οποίο, η χρήση όχι μόνο οδηγεί σε αντικοινωνικές συμπεριφορές, αλλά δημιουργεί και μια σχέση εξάρτησης του χρήστη με την ουσία²³⁶, αποσπώντας την προσοχή του από οποιοδήποτε άλλο ενδιαφέρον²³⁷, οδηγώντας τον στην απόσυρση από τη συμβατική κοινωνία²³⁸. Το τρίτο στερεότυπο είναι το «πολιτισμικό», το οποίο ερμηνεύει τη χρήση ως μορφή ιδεολογικής παρέκκλισης, η οποία συνδέεται με έναν ιδιαίτερο τρόπο ζωής και προβάλλει την αμφισβήτηση των κυρίαρχων συμβατικών αξιών.

Ακολούθως, διαμορφώνονται και οι αναπαραστάσεις για τον τοξικοεξαρτημένο. Από τη μια, έχουμε την εικόνα του «επαναστάτη» και του

²²⁹ Το στίγμα ορίζεται ως η αρνητική κοινωνική ταυτότητα που αποδίδεται σε ορισμένα άτομα και οδηγεί σε αρνητική κοινωνική αντίδραση και αποτελεί την βάση για τις κοινωνικές διακρίσεις. Για τον Goffman υπάρχουν τρεις τύποι στίγματος: α) αυτός που αφορά σε σωματικές ανωμαλίες, β) σε ανωμαλίες της συμπεριφοράς και γ) σε φυλετικά, εθνικά, θρησκευτικά χαρακτηριστικά. Βλ. Goffman E., *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*, Penguin Books, 1986, σελ. 12-16

²³⁰ Φυσικά δεν αφορά μόνο τους τοξικοεξαρτημένους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των ψυχικά ασθενών των οποίων η συμπεριφορά προσλαμβάνεται ως απρόβλεπτη και απειλητική και οδηγεί στην εγκαθίδρυση μίας αρνητικής κοινωνικής ταυτότητας ενός επικίνδυνου και εν δυνάμει εγκληματικού ατόμου. Βλ. αναλυτικά Τσαλίκoglou Φ. 1987, ο.π. σελ. 19-22

²³¹ Ιμβριώτη Άννα, 2005, ο.π. σελ. 19

²³² Σύμφωνα με τον Liptman τα στερεότυπα είναι οι προκατασκευασμένες εικόνες που τα άτομα έχουν στο μυαλό τους, τα οποία αντιπροσωπεύουν και συμπυκνώνουν τη γνώση για ορισμένες κοινωνικές ομάδες ή κατηγορίες ατόμων και συνήθως προκύπτουν έξω από την προσωπική εμπειρία του ατόμου που τα διαμορφώνει. Βλ. Ιμβριώτη Άννα, 2005, ο.π. σελ. 19. και Βλ. αναλυτικά για τα στερεότυπα στο Μαντόγλου Α., *Κοινωνικές αναπαραστάσεις*, Οδυσσεάς, επιμέλεια Παπαστάμου Στ., Αθήνα, 1995.

²³³ Τα τρία αυτά στερεότυπα παρουσιάζονται αναλυτικά στο Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 56-57

²³⁴ Πολλοί έχουν ασχοληθεί με τη καταγραφή των επιπτώσεων της χρήσης στον οργανισμό π.χ. Κοινωνική Συμβουλευτική Υπηρεσία του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, Ανίχνευση τάσεων εξάρτησης από ψυχοδραστικές ουσίες στον πληθυσμό του Τ.Ε.Ι. Αθήνας

²³⁵ Η οποία επηρεάζει ολόκληρη τη ζωή του ατόμου και έχοντας επιπτώσεις στην κριτική σκέψη, στην απώθηση των ενστίκτων και στην εξάλειψη των ηθικών αναστολών είναι πιθανό να επηρεάσει και την επιθετική συμπεριφορά του ατόμου. Κακγελλέρη Ρ., *Art of crime*, ο.π.

²³⁶ Αυτή η εξαρτητική σχέση ουσίας-χρήστη αποδεικνύεται και από την έρευνα των Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., 2008, ο.π., στην οποία φάνηκε ότι η ίδια η χρήση είναι ο πυρήνας και οι χρήστες περιστρέφονται μόνο γύρω από αυτό.

²³⁷ Οι χρήστες έχοντας ως προτεραιότητα τη χρήση, δεν αποτελούν οργανικό μέρος της κοινωνίας απλώς διαβιώνουν σ'αυτή. Βλ. Περαντζάκη-Καρατζογλου Ιωάννα, *Ανομικές καταστάσεις και χρήση ναρκωτικών*, Διατριβή, Π.Α.Σ.Π.Ε, 1989, σελ. 29.

²³⁸ Ο εξαρτημένος σ'αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στον τύπο εκείνο αντίδρασης στις ανομικές καταστάσεις, που σύμφωνα με την τυπολογία του Merton, είναι η απόσυρση. Το άτομο φαίνεται να απορρίπτει και να απορρίπτεται από την κοινωνία ζώντας απομονωμένο στο περιθώριο της κοινωνικής ζωής. Οι εσωτερικευμένοι πολιτισμικοί στόχοι που δεν ικανοποιούνται ούτε με νόμιμα μέσα, εφόσον το άτομο δεν τα διαθέτει, ούτε με παράνομα, καθώς για κάποιους λόγους αποκλείεται και από αυτά, οδηγούν το άτομο στην απογοήτευση, στην εσωτερική σύγκρουση και τελικά στην απόσυρση, στην από-κοινωνικοποίηση. Βλ. Χάιδου Α., " 1996, ο.π. σελ. 151-155

«καινοτόμου», που μέσω της ένταξης του σε μια αντικουλτούρα, επιχειρεί να δείξει την αντίδραση και την αμφισβήτηση του στις κυρίαρχες δομές²³⁹. Αυτή η σκέψη χαρακτήρισε τις δεκαετίες του 60' και του 70', όταν η αναπαράσταση του ουσιοεξαρτημένου απεικονιζόταν στο τρίπτυχο τοξικοεξαρτημένος-νέος-πολιτικοποιημένος²⁴⁰. Από την άλλη, έχουμε την εικόνα ενός ατόμου ανίκανου, πλήρως εξασθενημένου και καθόλου παραγωγικού, που δεν μπορεί να προσφέρει στην κοινωνική δομή²⁴¹. Ενός ατόμου, που όντας επικεντρωμένο στην εξασφάλιση της δόσης του, ουσιαστικά, αποσύρεται από την κοινωνική ζωή²⁴². Ο τοξικοεξαρτημένος δεν συνδέεται, πλέον, με καμία καινοτόμα δράση, αλλά, αντίθετα, αποτελεί ένα αποκοιμισμένο, απενεργοποιημένο πλάσμα, που αποδέχεται, άκριτα, την κυρίαρχη τάξη πραγμάτων²⁴³. Τέλος, έχουμε την εικόνα του τοξικοεξαρτημένου, όπως προκύπτει από το «ιατρικό» στερεότυπο, που μπορεί να οδηγήσει σε δύο αναπαραστάσεις. Στην πρώτη περίπτωση, οδηγεί στην ταύτιση του εξαρτημένου με «ασθενή», με «άρρωστο» άτομο, που χρήζει θεραπευτικής φροντίδας. Η αναπαράσταση αυτή ήταν κυρίαρχη στη δεκαετία του 80'²⁴⁴ και φαίνεται να κερδίζει έδαφος, στις μέρες μας, γεγονός που είναι εμφανές, από την μετατόπιση, των πολιτικών αντιμετώπισης του τοξικοεξαρτημένου, σε θεραπευτικές παρεμβάσεις και λιγότερο κατασταλτικές²⁴⁵ και γενικότερα, την αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών, ως ιατροκοινωνικού προβλήματος²⁴⁶. Ωστόσο, το «ιατρικό» αυτό στερεότυπο οδηγεί και σε μια αναπαράσταση του χρήστη, ως «επικίνδυνου εγκληματία»²⁴⁷. Συνδέεται με εικόνες θανάτου, αλλά και βίας²⁴⁸, οδηγώντας στην

²³⁹ Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 57

²⁴⁰ Αυτή πράγματι ήταν η εποχή που η χρήση ουσιών ταυτίστηκε με την ιδέα της πολιτικοποίησης των νέων σε μια προσπάθεια ισχυροποίησης του λόγου τους και των κοινωνικών τους διεκδικήσεων. Έτσι η χρήση όπως και η πολιτικοποίηση αναπτύσσονται και τα δύο ως μια αντίδραση από τους «επαναστάτες» νέους απέναντι στις συντηρητικές απόψεις που μέχρι τότε τα θεωρούσαν απαγορευμένους καρπούς. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η τοξικοεξάρτηση μετατρέπεται σένα μέγιστο ιδεολογικό διακύβευμα που χαρακτηρίζει τους «καινοτόμους» νέους. Βλ. Τσίλη, Σ. Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 124-125

²⁴¹ Εφόσον ο τοξικοεξαρτημένος είναι επικεντρωμένος στους τρόπους εξασφάλισης της δόσης του απομακρύνεται από κάθε άλλο ενδιαφέρον όπως π.χ. η εργασία. Έτσι, όμως απομακρύνεται από την «ηθική της παραγωγικότητας», που αποτελεί το επίκεντρο της κοινωνικοποίησης στις μέρες μας, και τίθεται εκτός της συμβατικής ηθικής, εκτός της κοινωνίας. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 83

²⁴² Βλ. Περαντζάκη-Καρατζογλου Ιωάννα, 1989, ο.π. σελ. 30-31

²⁴³ Παράδειγμα που απεικονίζει αυτή την αναπαράσταση για τους τοξικοεξαρτημένους αποτελούν οι απόψεις των αναρχικών. Θεωρούν ότι η διάδοση της χρήσης είναι ένας τρόπος καταστολής των επαναστατικών δυνάμεων της κοινωνίας και γι' αυτό οι χρήστες πρέπει να εξαφανιστούν και να στιγματιστούν. Μάλιστα σε επιθέσεις που έγιναν στα Εξάρχεια στις 17-2-1986 από αναρχικούς, σε προκήρυξη τους δηλώνουν την ανάγκη εκκαθάρισης της κοινωνίας από τους χρήστες και την ταύτιση αυτών με τις βλάβες που προκαλούν οι «χαφιέδες» και οι «φασίστες». Βλ. Τσίλη, Σ. Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 122-123

²⁴⁴ Βλ. Τσίλη, Σ. Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Κατσούλης Η., 1999, ο.π. σελ. 121-122

²⁴⁵ Η προτεραιότητα σε πολλές χώρες φαίνεται να απομακρύνεται από τις κατασταλτικές πολιτικές και κατευθύνεται προς την πρόληψη και την αποκατάσταση με ιδιαίτερη προσοχή στην υγειονομική και στην κοινωνική φροντίδα των εξαρτημένων. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1185

²⁴⁶ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1186

²⁴⁷ Όπως αναφέρει ο Christie ο τοξικοεξαρτημένος είναι ιδανικός για να αποτελέσει τον τέλειο εχθρό που είναι όχι μόνο επικίνδυνος, αλλά κακός και απάνθρωπος, ικανός να προκαλέσει μεγάλες βλάβες. Βλ.

αναγνώριση του ολέθρου των ναρκωτικών και της ιδιαίτερης απειλής που αποτελούν για την κοινωνία²⁴⁹. Σ'αυτή τη περίπτωση, το κυρίαρχο ζεύγος είναι τοξικοεξαρτημένος-εγκληματίας, γεγονός που απεικονίζεται και στις τιμωρητικές τάσεις της ευρύτερης κοινωνίας και στις απαιτήσεις για εφαρμογή κατασταλτικών πολιτικών²⁵⁰. Έτσι, λοιπόν, βαθιά ριζωμένη στις κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι η εικόνα ενός χρήστη, αθεράπευτου, εγκληματία, διαρκώς επικίνδυνου²⁵¹ και απειλητικού²⁵², ο οποίος εν είδει *monstruum* απειλεί την ηθική τάξη της κοινωνίας²⁵³. Αυτή η κοινωνική αναπαράσταση, ότι η χρήση ναρκωτικών προάγει την εγκληματικότητα, ακόμη και στις μέρες μας, είναι διάχυτη στις κοινωνικές αντιλήψεις (παρ'όλο που η αναπαράσταση του «ασθενούς» κερδίζει έδαφος) και αυτό μπορεί να καταδειχτεί και από εμπειρικά δεδομένα²⁵⁴. Ενδεικτικά, θα αναφέρουμε μια έρευνα²⁵⁵, στην οποία έγινε προσπάθεια να αναγνωριστεί η κοινωνική αναπαράσταση για τον εξαρτημένο και βρέθηκε, ότι, σε πρώτο, τουλάχιστον, επίπεδο, ο χρήστης είναι εγκληματίας, επικίνδυνος, δεν θεραπεύεται και έχει AIDS.

Παρατηρώντας τις αναπαραστάσεις που συνδέονται με τους τοξικοεξαρτημένους, βλέπουμε, ότι αποτελούν, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, μια

Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 385-386

²⁴⁹ Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 57

²⁴⁹ Το γεγονός ότι χρήστες αντιμετωπίζονται ως απειλή για την κοινωνία, είναι ένα κυρίαρχο κοινωνικό κατασκευάσμα ειδικά στις μέρες μας. Βλ. Τσίλη, Σ. Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 116-120. Αυτό είναι εμφανές σε έρευνες για τον φόβο του εγκλήματος, στις οποίες ναρκωτικά και χρήστες παρουσιάζονται σαν μια από τις βασικές απειλές που αντιμετωπίζει η κοινωνία βλ. έρευνα του 2004 στο Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2006, ο.π. σελ. 1037

²⁵⁰ Τιμωρητικές στάσεις, παραβιάσεις δικαιωμάτων, πολιτικές μηδενικής ανοχής κ.α. είναι μερικές από τις διαδικασίες στις οποίες τοποθετεί την κοινωνία, ο φόβος, που απορρέει από την αναπαράσταση της χρήσης. Γεγονός που αποδεικνύεται και από το ότι οι κρατούμενοι στις φυλακές είναι στην πλειοψηφία τους για ποινές σχετικές με ναρκωτικά. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Εξαρτήσεις, 2006, ο.π. σελ. 85, 87, 89

²⁵¹ Η έννοια της επικινδυνότητας φαίνεται να είναι καθοριστικής σημασίας για τον στιγματισμό και τον αποκλεισμό ορισμένων κοινωνικών ομάδων. Ο ασαφής και αόριστος χαρακτήρας της δίνει την δυνατότητα σε όσους κατέχουν την εξουσία να καθορίζουν ποιος θα είναι προϋπόθεση αυτής της αρνητικής αξιολόγησης. Συνήθως αντικείμενο τέτοιων αξιολογήσεων γίνονται ανίσχυρες ομάδες όπως οι ψυχικά ασθενείς, οι τοξικοεξαρτημένοι και μειονότητες. Βλ. Τσαλίκου Φ. 1987, ο.π. σελ. 161. Πολλές έρευνες καταγράφουν ότι η επικινδυνότητα του χρήστη βρίσκεται στο κέντρο της αναπαράστασης του κοινού για τους τοξικοεξαρτημένους. Π.χ. η έρευνα για τις «κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο», Αρτινοπούλου Β., Ζαραφωνίτου Χρ., Τσαλίκου Φ., Μαντόγλου Α., Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1994, η έρευνα για τις «κοινωνικές αναπαραστάσεις για το έγκλημα και τον εγκληματία», Ζαραφωνίτου Χρ., Μαντόγλου Α., 2000, ο.π. σελ. 83-116, επίσης είναι χαρακτηριστική η αναπαράσταση των χρηστών ως «εχθροί», ως μη ανθρώπινα όντα που είναι επικίνδυνοι και μπορούν να προκαλέσουν κακό, βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 398

²⁵² Ζαραφωνίτου Χρ., Εξαρτήσεις, 2006, ο.π. σελ. 89

²⁵³ Πανούσης Γ., 2006, ο.π.

²⁵⁴ Παράδειγμα αποτελούν έρευνες που συγκρίνουν άτομα που κάνουν ή όχι χρήση διαπιστώνοντας μεγαλύτερη εγκληματικότητα σ'αυτούς που κάνουν. Βλ. Σκαλτσά Μαίρη, 2000, ο.π. σελ. 10

²⁵⁵ Πιο συγκεκριμένα στην έρευνα αυτή βρέθηκε ότι το στερεότυπο το οποίο αφορά όχι μόνο στα εξαρτημένα αλλά και στα απεξαρτημένα άτομα περνάει από τρία στάδια. Περνάει από το στάδιο της πλήρους αρνητικής αξιολόγησης, για να συνδεθεί μετά με μια λογική ελεημοσύνης, λόγω των ενοχών που διαπλέκονται από μια μερίδα του πληθυσμού και να καταλήξει στην πλήρη αδιαφορία και περιθωριοποίηση αυτών των ατόμων. Μία τέτοια πορεία της αναπαράστασης, βέβαια, αποδεικνύει, ότι η διαμόρφωση της στηρίζεται σ'ένα συμπαγές τείχος άγνοιας, φόβου, αδιαφορίας, ενοχών, μοιρολατρίας και καχυποψίας. Βλ. Σκαλτσά Μαίρη, 2000, ο.π. σελ. 29-30.

κοινωνική ομάδα στιγματισμένη. Ο στιγματισμός αυτός, βέβαια, δεν περιορίζεται μόνο στο λεκτικό επίπεδο, αλλά έχει και πρακτική εφαρμογή, μέσω του κοινωνικού αποκλεισμού. Η ομάδα των τοξικοεξαρτημένων φαίνεται να μην έχει αντιπροσωπευτικό λόγο, να μην μπορεί να συμμετέχει στα κοινά, να δυσκολεύεται να αναπτύξει διαπροσωπικές σχέσεις (οι περισσότεροι τους βλέπουν με επιφύλαξη και μετά την απεξάρτηση), να μην μπορούν να επωφεληθούν των υπηρεσιών που προσφέρει η κοινωνία κ.α, τα οποία καταδεικνύουν την πολλαπλή περιθωριοποίηση που υφίστανται οι χρήστες²⁵⁶.

2.4 Κοινωνικός αποκλεισμός

Η διαδικασία στιγματισμού και η αρνητική συμβολική φόρτιση ατόμων ή ομάδων (συνήθως μειονοτικών), λόγω των προβολών των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων²⁵⁷, αποτελεί, μαζί με την απόδοση της έννοιας της επικινδυνότητας, τον θεμέλιο λίθο του συστήματος, για την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό ευάλωτων κοινωνικών ομάδων²⁵⁸, μέσα, πολλές φορές, από ψευδο-επιστημονικές και αναξιόπιστες διαδικασίες διάγνωσης και εμπειρικής διαβεβαίωσης²⁵⁹.

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού είναι, διαρκώς, μεταβαλλόμενη, και βρίσκεται σε διαδικασία συνεχή ανασχηματισμού, ανάλογα με τις εξελίξεις της κοινωνίας²⁶⁰. Θα μπορούσαμε, ωστόσο, να δώσουμε ένα πολύ γενικό ορισμό, ότι κοινωνικός αποκλεισμός είναι η διαδικασία, κατά την οποία ορισμένες, μόνο, κοινωνικές ομάδες, εμφανίζουν μια ισχυρή σχέση με τους κοινωνικούς μηχανισμούς, που παράγουν ή διανέμουν τους πόρους²⁶¹ και επιπλέον, στερούνται τη συμμετοχή σε περισσότερους, από έναν, τομείς όπως η εκπαίδευση, η στέγαση, η ανάπτυξη ομαλών διαπροσωπικών σχέσεων κ.α. Ως αποτέλεσμα, έχει τη συσσώρευση αυτών των αποστερήσεων, που οδηγούν τις ομάδες εκτός της κοινωνίας και εκτός της ευημερίας²⁶², που πιθανόν επικρατεί στην υπόλοιπη κοινωνική δομή. Καθώς, λοιπόν,

²⁵⁶ Βλ. Τσίλη, Σ. Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Κατσούλης Η., 1999, ο.π. σελ. 128

²⁵⁷ Τσίλη, Σ. Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 116

²⁵⁸ Γενικά στην ψυχολογία των ομάδων, ο ανταγωνισμός μεταξύ τους εκφράζεται με εχθρικά συναισθήματα και συμπεριφορές. Ένας τέτοιος τρόπος έκφρασης είναι και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Βλ. Blanchet A., Trognon A., *Ψυχολογία των ομάδων: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές των ομαδικών μοντέλων*, μτφ. Παπαδόπουλος Δ., εκδόσεις Σαββάλας, β' έκδοση, Αθήνα 2002, σελ. 44

²⁵⁹ Το κέρδος του συστήματος από την απόδοση «επικινδυνότητας» σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες, είναι η διατήρηση της ψυχικής-ατομικής και κοινωνικής ομοιόστασης, Βλ. Τσαλίκoglου Φ. 1987, ο.π.

²⁶⁰ Βλ. Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 188

²⁶¹ Βλ. Καβουνίδη Τ., *Κοινωνικός αποκλεισμός: Έννοια, κοινοτικές πρωτοβουλίες, ελληνική εμπειρία και προβληματισμός*, στο Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999

²⁶² Αυτό παραπέμπει σε μια διχοτομημένη κοινωνία του «εντός» και «εκτός», των «αποκλεισμένων» και «ενταγμένων», αυτών που έχουν θέση στον κοινωνικό σχηματισμό και προβάλουν και απαιτήσεις και αυτών που δεν έχουν θέση, ούτε δικαιώματα. Βλ. Πετράκη Γ., «Κοινωνικός αποκλεισμός: Παλαιές και νέες αναγνώσεις του κοινωνικού προβλήματος» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, 6^ο επιστημονικό συνέδριο, Ίδρυμα Σ. Καραγιώργα, Αθήνα, 1998 και Young J., 1999, ο.π. σελ. 56-57

εμποδίζεται η συμμετοχή του ατόμου ή της ομάδας στο κοινωνικό και οικονομικό γίνεσθαι, στις κοινωνικές και πολιτισμικές ανταλλαγές και πρακτικές, ή στην διεκδίκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων, δεν μπορεί να επιτευχθεί η ομαλή κοινωνική ένταξη, γεγονός που τον θέτει στο περιθώριο²⁶³.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός φαίνεται, να έχει πάρει διαστάσεις στις μέρες μας²⁶⁴. Αυτό, βέβαια, δεν οφείλεται μόνο στις εξελίξεις της κοινωνίας, που ανάγκασαν στη μετατροπή της από «ανθρωποφαγική» σε «ανθρωποαιμική» κοινωνία, σύμφωνα με τον διαχωρισμό του Levi-Strauss²⁶⁵. Στην πραγματικότητα, ο κοινωνικός αποκλεισμός επιτελεί σημαντικές κοινωνικές λειτουργίες²⁶⁶, οι οποίες εξασφαλίζουν τη συνοχή του κοινωνικού σχηματισμού, τη σύσφιξη των κοινωνικών δεσμών και την υπεράσπιση, διαιώνιση και ενίσχυση των κυρίαρχων συμφερόντων²⁶⁷. Γι'αυτούς, λοιπόν, τους λόγους, οι σύγχρονες κοινωνίες απορρίπτουν την ολοκλήρωση και την

²⁶³ Βλ. Σκαλτσά Μαίρη, 2000, ο.π. σελ. 15

²⁶⁴ Ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να έλαβε στις μέρες μας συγκεκριμένη μορφή αλλά υπήρχε από παλιά ειδικά για ορισμένες κατηγορίες της κοινωνίας. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός των παραβατών απαντάται από τότε που οι άνθρωποι οργανώθηκαν σε κοινωνίες και υπήρξαν νόμοι που καθόριζαν τους κανόνες συμπεριφοράς οπότε εμφανίστηκε και η ανάγκη συμμόρφωσης σε αυτούς. Βλ. Τσίγκανου Ι., «Το κοινωνικό μειονέκτημα της παραβατικότητας», *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τεύχος 22, σελ. 51-69, 1997

²⁶⁵ Όπως παρατηρεί ο Levi-Strauss υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση των πρωταρχικών-παραδοσιακών κοινωνιών και αυτών της μεταμοντέρνας εποχής. Οι πρώτες κοινωνίες ήταν "anthropophagic" που σημαίνει ότι στόχος τους ήταν να αφομοιώσουν τους παρεκκλίνοντες και τους διαφορετικούς και μέσα από μια διαδικασία ενσωμάτωσης να επανακτήσουν την κοινωνική ομοιοστάση. Αντίθετα οι μεταγενέστερες κοινωνίες ήταν "athrooemtic" που σημαίνει οτιδήποτε διαταράσσει την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων το εξουδετερώνουν, είτε θέτοντας το εκτός κοινωνίας, είτε κλείνοντας το σε συγκεκριμένα ιδρύματα, ώστε να μην αποτελεί, πλέον, απειλή. Βλ. Young J., 1999, ο.π. σελ. 56-57

²⁶⁶ Μερικά παραδείγματα αυτών των λειτουργιών είναι ότι: α) όλη η παθολογία της κοινωνίας και η δυσλειτουργία των κοινωνικών δομών να αποδίδεται σε ορισμένα άτομα ή ομάδες, εξυπηρετώντας, στον εξαγνισμό της κοινωνίας. Η εναπόθεση της παθολογίας της κοινωνίας στο άτομο (π.χ. βιολογικά και ψυχολογικά αίτια του εγκλήματος) ή σε συγκεκριμένες ομάδες είναι μια από τις χαρακτηριστικές λειτουργίες της κοινωνικής δομής, καθώς, έτσι, η κοινωνία απαλλάσσεται από την αναγκαιότητα να ψάξει, να αποδεχτεί και να διορθώσει τις ευθύνες και τα λάθη της. Βλ. Χάιδου Α., 1996, ο.π. σελ. 120 και Τσαλίκου Φ. 1987, ο.π. σελ. 164-165, β) οδηγεί στη νομιμοποίηση της άσκησης κοινωνικού ελέγχου και παρέχει την δυνατότητα στην, κατά περίπτωση, εξουσία να χειραγωγεί και να αποπτόμπει οτιδήποτε μπορεί να διαταράξει το υπάρχον status quo. Με τον κοινωνικό αποκλεισμό το χάσμα μεταξύ των ομάδων μεγαλώνει και η αναπαράσταση για τις εξωομαδικές διαφορές γίνεται πιο έντονη. Παπαστάμου Στ., 2001, ο.π. σελ. 278-279. Έτσι, η ευρύτερη κοινωνική αποδέχεται πιο εύκολα την άσκηση κοινωνικού ελέγχου, εφόσον είναι σίγουρο ότι δεν την αφορά. Βλ. Τσαλίκου Φ. 1987, ο.π. σελ. 166 και γ) τέλος, επικυρώνει την φυσιολογικότητα της ευρύτερης κοινωνίας (η οποία ούτως ή άλλως είναι επισημαίνεται ότι κάποια από τις ομάδες έχει επικρατήσει και τον χρησιμοποιεί προκειμένου να δικαιώσει την εξουσία της να ασκεί επιρροή. Βλ. Τσίλη, Σ. Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 115-116

Βλ. Blanchet A., Trognon A., 2002, ο.π. σελ. 37.

²⁶⁷ Καθημερινά στο κοινωνικό πλαίσιο επιτελούνται ιδεολογικές διαμάχες. Έτσι ο κοινωνικός αποκλεισμός επισημαίνει ότι κάποια από τις ομάδες έχει επικρατήσει και τον χρησιμοποιεί προκειμένου να δικαιώσει την εξουσία της να ασκεί επιρροή. Βλ. Τσίλη, Σ. Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 115-116

ενσωμάτωση των μελών τους στους συμβατούς τρόπους κοινωνικής ζωής²⁶⁸ και αντίθετα, να προκρίνουν το διαχωρισμό και την περιθωριοποίηση²⁶⁹.

Όπως παρατηρήσαμε, αν και πηγή του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελούν τα κοινωνικά προβλήματα, πάντα, ορίζεται με βάση κάποια ομάδα-στόχο. Έτσι, εντείνεται η σύνδεση μεταξύ κοινωνικών προβλημάτων και συγκεκριμένων ομάδων και όχι μεταξύ κοινωνικών προβλημάτων και κοινωνικών δομών, όπως θα έπρεπε να συμβαίνει. Προωθείται μια ηθικολογική παρουσίαση των προβλημάτων, για τα οποία φαίνεται, να ευθύνονται ορισμένες ομάδες²⁷⁰, οι οποίες, τελικά, και στιγματίζονται²⁷¹.

Για τους στόχους, λοιπόν, της παρούσας μελέτης θα ήταν σημαντικό να δούμε, πιο αναλυτικά, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διαστάσεις του στον πληθυσμό των τοξικοεξαρτημένων. Τα δύο αυτά φαινόμενα παρουσιάζουν μια συσχέτιση²⁷², αλλά όχι αιτιώδη συνάφεια²⁷³. Ο κοινωνικός αποκλεισμός των τοξικοεξαρτημένων βασίζεται περισσότερο σε μια κατασκευασμένη, συμβολικά φορτισμένη εικόνα, παρά στην πραγματική τους κατάσταση, η οποία, ωστόσο, στην πορεία του χρόνου μετατρέπεται στην μοναδική πραγματικότητα, που, τελικά, καθορίζει τις αξίες και τα πρότυπα που αποδίδονται σε αυτές τις ομάδες²⁷⁴. Έτσι, ο στιγματισμός του τοξικοεξαρτημένου εδραιώνεται και καθώς όλες οι κοινωνικές ομάδες μπορούν χωρίς ενοχές να τους καταδικάζουν, ο χρήστης μετατρέπεται σε αριθμό στις αστυνομικές/εγκληματολογικές στατιστικές, σε κοινωνικό πρόβλημα από κοινωνιολογική σκοπιά, σε ομάδα υψηλού κινδύνου από ψυχιατρική/εγκληματολογική σκοπιά και σε αντικείμενο μελέτης από επιστημονική σκοπιά²⁷⁵.

Ο τοξικοεξαρτημένος, στις κοινωνικές αντιλήψεις, είναι, σχεδόν απόλυτα, ταυτισμένος με την έννοια της επικινδυνότητας²⁷⁶. Από την άλλη, ο χρήστης οδηγείται σε μια απομόνωση, ως προς τις διαπροσωπικές του σχέσεις, που σε πρώτο, βέβαια,

²⁶⁸ Η πολύ σημαντική αλλαγή που επιτελέστηκε στη μεταμοντέρνα εποχή, ώστε η σχετική αποστέρηση και ο ατομικισμός να αποτελούν πιθανές αιτίες του εγκλήματος, διευκόλυνε την κοινωνική δομή στην έκφραση μιας στάσης αποκλεισμού και περιθωριοποίησης. Βλ. Young J., 1999, ο.π. σελ. 47-48

²⁶⁹ Βλ. Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 190

²⁷⁰ Ομάδες, που τυπικά είναι αντικείμενα κοινωνικού αποκλεισμού, είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες (ψυχικά, σωματικά, διανοητικά), άτομα κάποιας θρησκευτικής ή εθνικής μειονότητας, ηλικιωμένοι, γυναίκες, αντικοινωνικά άτομα, νεαροί και ενήλικες παραβάτες, χρήστες ουσιών κ.α. Βλ. Lee P., Murie A., *Literature review of social exclusion*, Scottish Office, Central Research Unit, 1999, σελ. 1-2

²⁷¹ Βλ. Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 187

²⁷² Όσον αφορά στη συσχέτιση των δύο φαινομένων μία σημαντική παράμετρος είναι, αν μπορούμε να δώσουμε μια βέβαιη απάντηση, για το ποιο προηγείται. Σύμφωνα με τον Parker et al. οι περισσότεροι χρήστες φαίνεται να είναι άνεργοι και να ζουν σε αποκλεισμένες περιοχές. Σύμφωνα με Auld et al. ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων δηλαδή η διαμονή σε περιοχές που βίωναν την αποστέρηση και καταστάσεις ανεργίας είναι που οδηγεί σε εκρήξεις που συνδέονται με τη χρήση και τη παράλληλη εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών. Σύμφωνα με Pearson ο οποίος αναφέρει ότι οι γειτονιές στην οποίες υπάρχουν ναρκωτικά βιώνουν επίσης και κοινωνικά προβλήματα όπως το έγκλημα και υψηλά επίπεδα φτώχειας και ανεργίας. Βλ. Seddon T., *Drugs, crime and social exclusion*, *British Journal of Criminology*, 2006, vol. 46, σελ. 685-686

²⁷³ Βλ. Ιμβριώτη Άννα, 2005, ο.π. σελ. 23

²⁷⁴ Βλ. Σκαλτσά Μαίρη, 2000, ο.π. σελ. 21

²⁷⁵ Βλ. Σκαλτσά Μαίρη, 2000, ο.π. σελ. 23

²⁷⁶ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 89

επίπεδο, οφείλεται στους ίδιους, εξαιτίας της επιλογής τους να συνδεθούν, αποκλειστικά, με κυκλώματα, που σχετίζονται με την χρήση, τα οποία, συνήθως, είναι παράνομα²⁷⁷. Τα δύο αυτά σημεία είναι που, στηρίζουν, κατά κύριο λόγο, την εκδήλωση, προς τους τοξικοεξαρτημένους, στερεοτύπων από την ευρύτερη κοινωνία, η πρακτική εκφορά των οποίων γίνεται μέσω του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ο αποκλεισμός του χρήστη ουσιών καλύπτει πολλά επίπεδα της κοινωνικής ζωής. Αφορά στον αποκλεισμό από τα αγαθά και τις υπηρεσίες που μια κοινωνία είναι υποχρεωμένη να παρέχει στα μέλη της²⁷⁸, από την στέγαση²⁷⁹, την εκπαίδευση²⁸⁰ και την εργασία²⁸¹, από τις ομαλές διαπροσωπικές σχέσεις²⁸², από την διατήρηση ενός ικανοποιητικού επιπέδου υγείας²⁸³, από την παροχή της απαραίτητης ασφάλειας²⁸⁴. Η ιδιαιτερότητα, μάλιστα, που διαφοροποιεί τους χρήστες από άλλες ομάδες, που είναι, εξίσου, αποκλεισμένες, αφορά, στο ότι ο τοξικοεξαρτημένος θεωρείται υπεύθυνος για την κατάσταση του, καθώς η χρήση αποτελεί προϊόν επιλογής, παρέχοντας, έτσι, τη νομιμοποιητική βάση για την εύκολη εκδήλωση του κοινωνικού αποκλεισμού²⁸⁵.

Μιλώντας για τον κοινωνικό αποκλεισμό των τοξικοεξαρτημένων, θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε τον ρόλο των Μ.Μ.Ε, τόσο στην ανάπτυξη και διάχυση στερεοτύπων, όσο και στην ενίσχυση και τη διαιώνιση του αποκλεισμού. Τα Μ.Μ.Ε, ακόμη και αν δεν είμαστε σίγουροι, ότι όσα καταγράφουν είναι αληθή, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, τόσο στη δημιουργία, όσο και στην επικράτηση

²⁷⁷ Βλ. Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 216

²⁷⁸ Βλ. Δασκαλοπούλου Ε., 2005, ο.π. σελ. 46.

²⁷⁹ Όσον αφορά στη στέγαση, ένας μεγάλος αριθμός χρηστών δεν διαθέτει μόνιμη κατοικία και δεν διαθέτει υποστηρικτικό πλαίσιο οικογένειας ή φίλων, που θα τους περιθάλψει. Οι ιδιοκτήτες δεν εμπιστεύονται τους χρήστες για ενοικιαστές και σπάνια υπάρχουν σχέσεις συνοχής και αλληλεγγύης με άλλους κατοίκους της γειτονίας. Οι χρήστες, λοιπόν, επιλέγουν να ζουν περιστασιακά σε καταλύματα («καβάτζες»), όπου δεν εξασφαλίζονται οι απαραίτητοι κανόνες διαβίωσης καθώς επιλέγονται γειτονιές με κακή φήμη και υψηλή εγκληματικότητα. Βλ. Cusson M., 1989, ο.π.

²⁸⁰ Ένα σημαντικό ποσοστό χρηστών εμφανίζεται στο μαθητικό πληθυσμό (10-16%), συνεπώς η εγκατάλειψη του σχολείου είναι σχεδόν αναπόφευκτη. Βλ. ΕΚΤΕΠΝ (2006), σελ. 12, 41

²⁸¹ Τα ελάχιστα εφόδια και η δυσπιστία των εργοδοτών να εμπιστευτούν ένα χρήστη, δεν του επιτρέπουν την εύκολη επαγγελματική αποκατάσταση και την οικονομική ανεξαρτησία και την κοινωνική αναγνώριση. Συνεπώς, ο κοινωνικός αποκλεισμός, ως μη παραγωγικής ομάδας, είναι φυσικό επακόλουθο. Το ποσοστό ανέργων φτάνει το 57,6% βλ. στοιχεία ΕΚΤΕΠΝ (2006) σελ.39-45

²⁸² Τα στερεότυπα που εκφράζει η κοινωνία, δημιουργούν στους χρήστες μία αίσθηση ανισότητας, χαμηλής αυτοεκτίμησης και διαταραγμένης εικόνας του εαυτού, οδηγώντας στην αποκοπή των δεσμών από την κοινωνία και στην εκπλήρωση της «προφητείας», την οποία εξ'αρχής, προέβαλλαν τα στερεότυπα αυτά. Η διατάραξη των ενωτικών δεσμών διευκολύνει τον κοινωνικό αποκλεισμό. Βλ. Μακρή Μπότσαρη Ε., *Αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση*, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2001, σελ.106-108.

²⁸³ Οι ελλιπείς δομές του κράτους δεν παρέχουν την δυνατότητα διαβίωσης των εξαρτημένων σε χώρους και συνθήκες που εξασφαλίζουν το ελάχιστο της υγιεινής και επιπλέον μη ύπαρξη κοινωνικής ασφάλισης ενισχύει τον αποκλεισμό. Βλ. Σκαλτσά Μαίρη, 2000, ο.π. σελ. 24,25

²⁸⁴ Αυτό σημαίνει ότι οι κοινωνικές δομές (αστυνομία,Κ.Υ.) δεν λειτουργούν για τους χρήστες όπως για την ευρύτερη κοινωνία παρέχοντας μέσω της ακεραιότητας, της αμεροληψίας, της κοινωνικής ευαισθησίας την απαραίτητη εμπιστοσύνη ώστε να νιώσει ασφαλής. Αντίθετα η καχυποψία, η προκατάληψη και η αδιαφορία οδηγούν σε περεταίρω αποκλεισμό. Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 25-31.

²⁸⁵ Βλ. Σκαλτσά Μαίρη, 2000, ο.π. σελ. 23-24

συγκεκριμένων προτύπων²⁸⁶. Έτσι, αναγορεύονται σε καθρέφτη της κοινωνίας, ακόμη και όταν δοθούν μια πλαστή πραγματικότητα, με βάση τα συμφέροντα τους²⁸⁷. Τα Μ.Μ.Ε αποτελούν βασική πηγή πληροφόρησης για θέματα κοινωνικού ενδιαφέροντος και για θέματα εγκληματικότητας και χρήσης ουσιών, ίσως, αποτελούν και την κυρίαρχη πηγή²⁸⁸. Συνεπώς, αναγνωρίζεται η ισχύ τους, να διαμορφώνουν γνώμες και κοινωνικές αναπαραστάσεις²⁸⁹ και σε δεύτερο επίπεδο, να αλλάζουν, τα συστήματα κοινωνικών αξιών, που παγιώνονται στα νομοθετικά κείμενα²⁹⁰.

Για διάφορους λόγους²⁹¹, τα Μ.Μ.Ε παρουσίασαν το ζήτημα της τοξικοεξάρτησης²⁹², δίνοντας μια διαστρεβλωμένη και παραπλανητική εικόνα της πραγματικότητας και προωθώντας μια ενημέρωση, που οδηγεί στην κινδυνολογία γύρω από τα ναρκωτικά²⁹³. Παρομοίως, η εικόνα για τους τοξικοεξαρτημένους, που προβάλλεται, αλλάζει, ανάλογα τα συμφέροντα που επιθυμούν να εξυπηρετήσουν, παρουσιάζοντας τους άλλοτε ως «αρρώστους και θύματα» και άλλοτε ως «ενόχους και εγκληματίες», εγείροντας, έτσι, διαφορετικές αντιδράσεις και μηχανισμούς άμυνας από την υπόλοιπη κοινωνία²⁹⁴. Η μερική ή ανακριβής πληροφόρηση του κοινού, λοιπόν, ήταν, που οδήγησε σε καταστάσεις ηθικού πανικού²⁹⁵ και διαμόρφωσε τις βάσεις για κοινωνικό αποκλεισμό και εκδήλωση έντονα τιμωρητικών στάσεων²⁹⁶.

²⁸⁶ Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 117. Η διαπαιδαγώγηση, άλλωστε, της νέας γενιάς, ειδικά στη σύγχρονη εποχή, φαίνεται να περνάει, μέσα από την κουλτούρα που προβάλλουν τα ΜΜΕ. Βλ. Roach, T., « The paradox of Media Effects », *Media, Sex, Violence and Drugs in the global village*, Rowan & Littlefield Publications, 2001, σελ.13

²⁸⁷ Η συχνότητα, η ένταση, η πληρότητα, η σημασία, η συμβατότητα, η έκπληξη, η συνέχεια, η συσχέτιση, τα ισχυρά έθνη και τα επώνυμα πρόσωπα συγκροτούν τις βασικές αξίες στις οποίες υπακούουν τα Μ.Μ.Ε. (βλ. Λαμπροπούλου Ε., *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας : η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997), έχοντας ένα διπλό στόχο: α) να ικανοποιούν τη λαϊκή κουλτούρα που ζητάει ιστορίες σοκ, δέους και τρόμου για μαζική κατανάλωση, β) τα ίδια ΜΜΕ παράσχουν τα κατάλληλα καταπράυντικά και τις εύκολες λύσεις, ώστε να δικαιολογήσουν την σημαντική παρουσία τους στην κοινωνική δομή και να αναδειχθούν σε κοινωνικούς ρυθμιστές ανάμεσα σε άλλες κοινωνικές ομάδες. Βλ. Πανούσης Γ., 2006, ο.π. και Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 117.

²⁸⁸ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 83

²⁸⁹ Για παράδειγμα κυρίαρχα στις κοινωνικές αντιλήψεις είναι τα βίαια εγκλήματα ενώ στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύουν μόνο το 10% των εγκλημάτων που διαπράττονται. Βλ. έρευνα Ζαραφωνίτου Χρ., Μαντόγλου Α., 2000, ο.π. σελ. 84-99

²⁹⁰ Βλ. Πανούσης Γ., 2006, ο.π

²⁹¹ Ένας βασικός λόγος ήταν ότι ήθελαν να αναγνωριστούν κοινωνικά και να καθιερώσουν την θέση τους ως ισχυρή κοινωνική ομάδα. Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 118. Ένας άλλος λόγος είναι ότι τα Μ.Μ.Ε, μέσω της κατασκευής ειδικών φόβων για τον χρήστη αναπαρήγαγαν την κοινωνική απαίτηση ασφάλειας, και αύξησαν τον κοινωνικό έλεγχο. Βλ. Δημόπουλος, Λ. *Η εγκληματολογική αντι-απαγόρευση της χρήσης ναρκωτικών*, 1992 σελ. 20 στο Πανούσης Ι., Δημόπουλος Λ., Καρύδης Β., *Θυματολογικά κείμενα*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1994

²⁹² Οι δημοσιογράφοι είναι οι πρώτοι που παρουσίασαν την τοξικομανία στο κοινό στις αρχές του 1980 με λεκτικές και περιγραφικές υπερβολές, αβασάνιστες και ατεκμηρίωτες απόψεις και *μόνιμη κινδυνολογία* (συνήθως βασιζόταν σε μεμονωμένα γεγονότα και βιώματα). Βλ. Πανούσης Γ., 2006, ο.π.

²⁹³ Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 117

²⁹⁴ Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 122-123

²⁹⁵ Π.χ. αποτελεί η παραπληροφόρηση σχετικά με την «μεταδοτική/ μολυσματική αρρώστια» των ναρκωτικών που συνέβαλε στην ανάπτυξη ενός συλλογικού άγχους. Βλ. Βρύζας, Κ., *Ο εντυπωσιασμός στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχος 61, 1986, σελ. 113

²⁹⁶ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 85

Τα Μ.Μ.Ε επιτελούν άλλη μια λειτουργία, πέρα από την κατανάλωση ενός θεάματος ή ενός εντυπωσιασμού, γεγονός που τους αποφέρει κέρδη²⁹⁷. Μέσω της παρουσίας μιας «ιδιότυπης κουλτούρας» για τα ναρκωτικά προσδιορίζουν τις αποδιοπομπαίες εκείνες κοινωνικές κατηγορίες και συμπεριφορές, οι οποίες μετατρέπονται σε κυρίαρχο σύστημα αναπαραστάσεων, που τελικά, αθρώνει το κυρίαρχο πλαίσιο επιρρίπτοντας την ευθύνη σ' ένα σκοτεινό πεπρωμένο²⁹⁸. Έτσι τα Μ.Μ.Ε λειτουργούν αθωωτικά για την κοινωνική δομή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Φόβος του εγκλήματος και τοξικοεξάρτηση

3.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις σύνδεσης Φ.τ.Ε και τοξικοεξάρτησης

Όπως αναφέραμε σε προηγούμενα κεφάλαια η γενικευμένη ανησυχία και ανασφάλεια, καταλήγει στην ανάπτυξη του λεγόμενου φόβου του εγκλήματος²⁹⁹, οι συνέπειες³⁰⁰ του οποίου μπορεί να είναι εξίσου σημαντικές με εκείνες τις εγκληματικότητας³⁰¹. Έτσι, ένα κατασκευασμένο κοινωνικό ζήτημα καταλήγει, να μετατρέπεται σε κοινωνική πραγματικότητα³⁰² που είναι πιθανό να οδηγήσει σε ενδοομαδικές συγκρούσεις ή και στο στιγματισμό ολόκληρων κοινωνικών ομάδων.

Η γνώση σχετικά με το φόβο θυματοποίησης, που αισθάνονται οι πολίτες είναι πολύ χρήσιμη για τους κοινωνικούς επιστήμονες, καθώς επηρεάζει τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των πολιτών, τις αντιδράσεις τους απέναντι στις ομάδες-στόχους και είναι, ενδεχομένως, ένας εξηγητικός παράγοντας για την εμφάνιση έντονα τιμωρητικών στάσεων³⁰³ και για τον στιγματισμό και τον κοινωνικό αποκλεισμό κάποιων ομάδων, που θεωρούνται ως «απειλή».

Πολλές είναι οι θεωρητικές προσεγγίσεις και τα ερευνητικά δεδομένα³⁰⁴, τα οποία καταδεικνύουν το φόβο του εγκλήματος, που αισθάνεται η ευρύτερη κοινωνία

²⁹⁷ Μέσω της συγκινησιακής φόρτισης, του εντυπωσιασμού και της πρωτοτυπίας επιχειρούν τα Μ.Μ.Ε να αυξήσουν την «κατανάλωση» τους και συνεπώς την ισχύ τους. Βλ. Πανούσης Γ., 2006, ο.π.

²⁹⁸ Βλ. Βρύζας, Κ., 1986, ο.π. σελ. 117-120

²⁹⁹ Ο φόβος πιθανόν να οδηγήσει ακόμη και σε ηθικό πανικό κατευθύνοντας σε ιδιαίτερα σπασμωδικές και τιμωρητικές στάσεις. Π.χ. ο ηθικός πανικός απέναντι στους εγκληματίες. Βλ. Baerveldt C., Bunkers H., De Winter M., Kooistra J., *Assessing a moral panic relating to crime and drug policy in the Netherlands: Towards a testable theory, Crime, Law & Social Change, vol. 29, 1998, p.p. 31–47, 1998.*

³⁰⁰ Η σημασία του Φ.τ.Ε και οι επακόλουθες συνέπειες αναγνωρίστηκαν από πολλούς επιστήμονες και για τον λόγο αυτό αποτέλεσε βασικό αντικείμενο έρευνας. Μάλιστα προκείμενου να έχουν όσο γίνεται πιο ακριβή και όχι παραπλανητικά αποτελέσματα γίνονται διάφορες μετρήσεις ώστε να βρεθεί ο καλύτερος δυνατός τρόπος προσέγγισης. Βλ. Farrall S., Bannister J., Ditton J., Gilchrist E., *Questioning the measurement of the fear of crime, findings from a major methodological study, British Journal of Criminology, Autumn, vol. 37, No. 4, 1997, p.p. 658-679*

³⁰¹ Ζαραφωνίτου Χρ., , 2002, ο.π. σελ. 27

³⁰² Δασκαλοπούλου Ε. 2005, ο.π. σελ. 6

³⁰³ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Εξαρτήσεις, 2006, ο.π. σελ. 85

³⁰⁴ Ένα ακόμη παράδειγμα είναι έρευνα στην οποία βρέθηκε, ότι η συχνή χρήση ναρκωτικών ουσιών, η πρόσφατη θυματοποίηση και τα ιστορικά κατάθλιψη είναι προβλεπτικοί παράγοντες για την, πιθανή,

και, όπως ήδη έχουμε πει, σχετίζονται με περιβαλλοντικούς και ατομικούς παράγοντες³⁰⁵. Μάλιστα σε βρετανική έρευνα θυματοποίησης³⁰⁶, που πραγματοποιήθηκε, ο φόβος του εγκλήματος στους πολίτες συνδέθηκε με 7 διαστάσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Εγκαταλελειμμένα ή καμένα αυτοκίνητα, θορυβώδεις γειτονιές ή παρέες, παρουσία μεθυσμένων στους δρόμους, παρουσία χρηστών ναρκωτικών και διακινητών, περιφερόμενες παρέες εφήβων, απορρίμματα στους δρόμους, βανδαλισμοί, graffiti και άλλες φθορές είναι όλα στοιχεία που παραπέμπουν στη περιβαλλοντική αταξία και προκαλούν την αυξημένη ανασφάλεια των πολιτών³⁰⁷. Το σημαντικό στοιχείο, για την παρούσα εργασία, είναι το γεγονός, ότι, ειδικά, για τους Έλληνες, από όλα αυτά τα στοιχεία περιβαλλοντική αταξίας, ιεραρχείται ως σημαντικότερη απειλή «τα ναρκωτικά» και μάλιστα, αναφέρουν ότι οι ίδιοι έρχονται, συχνά ή αρκετά συχνά, σε προσωπική επαφή με προβλήματα, που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Έτσι, τα «ναρκωτικά» γίνονται αντιληπτά, ως το σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα και δεν μας κάνει, επομένως, εντύπωση, που συνδέεται, έντονα, με τον φόβο του εγκλήματος, που αισθάνονται οι πολίτες.

Μιλώντας, ωστόσο, για το φόβο του εγκλήματος, λανθασμένα, επικεντρωνόμαστε στην ανασφάλεια των πολιτών, παραβλέποντας, τον φόβο που βιώνουν οι στιγματισμένες, ευάλωτες στον κοινωνικό αποκλεισμό ομάδες, οι ομάδες που, κατά τα φαινόμενα, προκαλούν την ανασφάλεια. Είναι, λοιπόν, σημαντικό να καταγράψουμε τον φόβο, έτσι όπως τον βιώνουν και οι χρήστες ναρκωτικών³⁰⁸.

Μία θεωρητική προσέγγιση αποτελεί η υπόθεση του Fattach, ότι οι τοξικοεξαρτημένοι, μπορούν να ενταχθούν και στις 4 κατηγορίες θυμάτων³⁰⁹. Συγκεκριμένα, η ομάδα των τοξικομανών μπορεί να θεωρηθεί, πολλές φορές, κατασκευάσμα του ίδιου του συστήματος και του πολιτισμού, και καθώς λειτουργούν ως «αποδιοπομπαίοι τράγοι» είναι πιθανό να γίνουν αντικείμενο εγκληματικών ενεργειών. Επιπλέον, η θυματοποίηση τους θεωρείται φυσικό επακόλουθο της

βίαιη θυματοποίηση και ακολούθως, αυξάνουν τον φόβο του εγκλήματος στα άτομα που εντάσσονται σε αυτές τις κατηγορίες. Βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 385

³⁰⁵ Βλ. κεφάλαιο «ορισμοί εννοιών».

³⁰⁶ Βλ. αναλυτικά Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2006, ο.π. σελ. 1036-1037

³⁰⁷ Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι κάτοικοι της Αθήνας βρίσκονται στην πρώτη θέση αρνητική αξιολόγησης του περιβάλλοντος ως πηγή ανασφάλειας (ποσοστό 86%) και επιπλέον η χαμηλή ποιότητα ζωής και το ανικανοποίητο αποτελούν προσδιοριστικούς παράγοντες της ανασφάλειας (ποσοστό 76,8%).

³⁰⁸ Βασιζόμενοι στη θεωρία του Killias σχετικά με το «αίσθημα του ευάλωτου» μπορούμε να θεωρήσουμε τους χρήστες ως ευάλωτα άτομα που βιώνουν έντονη ανασφάλεια και θυματοποίηση, καθώς συγκεντρώνουν το σύνολο των επιβαρυντικών παραγόντων. Λόγω της χρήσης παρουσιάζουν σωματικές και ψυχικές δυσκολίες, δεν είναι εύκολο να έχουν ένα υγιές δίκτυο διαπροσωπικών επαφών, βιώνουν τον αποκλεισμό από στέγαση, εκπαίδευση, εργασία, δεν μπορούν να εμπιστευτούν τις κοινωνικές δομές, εντάσσονται αναπόφευκτα σε εγκληματικές υποκοουλτούρες στις οποίες το έγκλημα είναι τρόπος ζωής κ.α. Βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 399-401

³⁰⁹ Οι τέσσερις κατηγορίες: πολιτισμική, εγκληματολογική, δομική και συμπεριφορική. Βλ. Αρτινοπούλου Β. & Μαγγανάς Α., *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 50-51

ρισοκίνδυνος συμπεριφοράς τους³¹⁰. Επίσης, η ομάδα των χρηστών αποτελεί ευάλωτη κοινωνική κατηγορία, λόγω της εμπλοκής της με τις ουσίες, αντίστοιχη με αυτές των γυναικών, των παιδιών, των ηλικιωμένων, των μεταναστών κ.α³¹¹, επομένως, η θυματοποίηση τους είναι πιο πιθανή. Τέλος, μέσα από τα ελάχιστα ερευνητικά δεδομένα θα λέγαμε, ότι επιβεβαιώνεται η αυξημένη συχνότητα, με την οποία οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών θυματοποιούνται³¹².

Μια άλλη θεωρητική προσέγγιση, για την εξήγηση του φόβου του εγκλήματος των χρηστών, είναι αυτή του «κοινωνικού αποκλεισμού». Για γίνει εμφανής, η σχέση που έχει με το αίσθημα του φόβου του εγκλήματος, αρκεί να αναφέρουμε, πως η έννοια της ομάδας, καθορίζεται, περισσότερο, από τον βαθμό διαφοροποίησης και τον στιγματισμό άλλων ομάδων, παρά από την ταύτιση των μελών της³¹³. Σ' αυτό το πλαίσιο, ο χρήστης λειτουργεί σαν το υποκείμενο, πάνω στο οποίο χτίζεται αυτή η διαφορετικότητα από το κοινωνικό σύνολο. Αναπόφευκτο επακόλουθο αυτού του στιγματισμού είναι, ο γενικότερος αποκλεισμός των τοξικομανών από όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες³¹⁴, που προσφέρει κάθε κοινωνία στους πολίτες με αποτέλεσμα, την ενίσχυση του αισθήματος ανασφάλειας και του φόβου του εγκλήματος.

Τέλος, η θεωρία των «κοινωνικών αναπαραστάσεων» δίνει, επίσης, μια ικανοποιητική εξήγηση του φόβου του εγκλήματος, που δημιουργείται στους τοξικοεξαρτημένους. Συγκεκριμένα, η υποτίμηση των εξωομαδικών ομοιοτήτων και η υπερτίμηση των εξωομαδικών διαφορών αυξάνει το χάσμα μεταξύ των ομάδων της κοινωνίας, αποξενώνοντας, ακόμη περισσότερο, την μειονοτική ομάδα³¹⁵. Τα μέλη της μειονοτικής-μειονεκτικής ομάδας, όμως, νιώθουν μετέωρα, καθώς δεν ισχύουν και γι' αυτά, οι ισχυροί ενωτικοί δεσμοί, που συγκρατούν τα μέλη της ευρύτερης κοινωνικής ομάδας και τους δεσμεύουν σε κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι τοξικοεξαρτημένοι αισθάνονται εκτεθειμένοι και ευάλωτοι, αναπτύσσοντας έντονα τον φόβο της πιθανής θυματοποίησης.

Κλείνοντας, το σχετικό για τον φόβο του εγκλήματος κεφάλαιο, είτε αφορά στους τοξικοεξαρτημένους, είτε αφορά στους μη χρήστες ναρκωτικών, δεν πρέπει να

³¹⁰ Αυτή η άποψη συνάδει με την routine activity theory (Lindblom and Cohen 1979) στο Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 400

³¹¹ Υπάρχουν έρευνες που επιχειρούν να δείξουν πως άτομα που εντάσσονται σε κοινωνικές κατηγορίες όπως είναι οι φτωχοί, γυναίκες, και ηλικιωμένοι είτε λόγω της κοινωνικής και οικονομικής τους θέσης, είτε λόγω της υγείας τους αισθάνονται ευάλωτοι και συνεπώς πιο ανασφαλείς. Βλ. Pantazis Cr., "2000,

³¹² Από μία follow-up έρευνα, προέκυψε πως οι εμπειρίες θυματοποίησης, ιδίως όταν το έγκλημα ήταν σοβαρό, δημιουργούσαν ένα, μεγάλης διάρκειας, αίσθημα ανασφάλειας. Βλ. Tulloch M., The meaning of age differences in the fear of crime, *British Journal of Criminology*, vol. 40, 2000, p.p. 451-467

³¹³ Βλ. Blanchet A., Trognon A., 2002, ο.π. σελ. 37

³¹⁴ Βλ. Δασκαλοπούλου Ε., 2005, ο.π. σελ. 46.

³¹⁵ Πρόκειται για τη θεωρία της κοινωνικής κατηγοριοποίησης της οποίας εμπνευστής ήταν ο Tajfel (1971), όπως αναφέρεται στο Παπαστάμου Στ., 2001, ο.π. σελ. 278-279

παραλείψουμε, να αναφερθούμε στον ρόλο, που διαδραματίζουν τα Μ.Μ.Ε³¹⁶ στην ενίσχυση αυτού του φόβου³¹⁷. Από τη μια πλευρά, ο βομβαρδισμός του κοινού με ειδήσεις³¹⁸, που καταγράφουν στατιστικά δεδομένα, τα οποία αποδεικνύουν, ξεκάθαρα, την επέκταση του φαινομένου, τόσο της εγκληματικότητας, όσο και των ναρκωτικών, στις μέρες μας, προβάλλοντας, πολλές φορές, την σύνδεση μεταξύ των δύο, δεν μπορεί παρά να αυξάνει τις ήδη υπάρχουσες ανασφάλειες και τους φόβους³¹⁹, που συνδέονται με την γενικότερη χαμηλή ποιότητα ζωής³²⁰. Από την άλλη πλευρά, η συνεχής εναλλαγή των μηνυμάτων³²¹, που λαμβάνει το κοινό για τους χρήστες, αλλά και οι ίδιοι για τους εαυτούς τους, εντείνει την ανησυχία γι'αυτή την ομάδα³²², εφόσον παραμένει απροσδιόριστη και απρόβλεπτη. Καθώς, μάλιστα, οι άνθρωποι έχουν ανάγκη να χρησιμοποιούν προβλεπτικούς μηχανισμούς για να για γνωστική οικονομία, κάτι τέτοιο τους προκαλεί σύγχυση, που εκδηλώνεται με την μορφή φόβου³²³.

3.2 Προηγούμενα εμπειρικά δεδομένα

³¹⁶ Η δραματοποιημένη παρουσίαση από τα Μ.Μ.Ε της εγκληματικότητας δημιουργεί την εντύπωση στο κοινό ότι μιλάμε για την πραγματική εικόνα. Επειδή επιπλέον η αναφορά γίνεται κυρίως για βαριές μορφές εγκλημάτων και βίαιους εγκληματίες οδηγεί και σε πιο αυστηρές και τιμωρητικές αντιδράσεις από την πλευρά του κοινού. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π. Υπάρχουν ωστόσο και έρευνες που καταδεικνύουν ότι οι ήδη διαμορφωμένες αναπαραστάσεις και αντιλήψεις για τον φόβο του εγκλήματος είναι πιο συχνές απ'ότι τα Μ.Μ.Ε τις παρουσιάζουν. Βλ. Ditton J., Chadee D., Farrall S., Gilchrist E., Bannister J., "From Imitation to Intimidation: A Note on the Curious and Changing Relationship between the Media, Crime and Fear of Crime", *British Journal of Criminology*, vol. 44, 2004, p.p. 595-610

³¹⁷ Άλλες έρευνες δείχνουν ότι οι ήδη διαμορφωμένες αντιλήψεις για τον Φ.τ.Ε είναι πιο συχνές απ'ότι τα Μ.Μ.Ε παρουσιάζουν. Βλ. Ditton J., Chadee D., Farrall S., Gilchrist E., Bannister J., 2004, ο.π. p.p. 595-610

³¹⁸ Σε έρευνα στις Η.Π.Α διαπιστώθηκε ότι το 80% του δείγματος, λόγω των πολλών εικόνων που δέχεται σχετικά με την εγκληματικότητα, θεωρεί ότι το πρόβλημα της εγκληματικότητας είναι ακόμη εντονότερο απ'ότι παρουσιάζεται στα Μ.Μ.Ε. Βλ. Hindelang M., Godfredson R., Garofalo G., *Victims of personal crime: An empirical foundation for theory of personal victimization*, Balinger, Cambridge, 1978, σελ. 172

³¹⁹ Αυτό ενισχύεται όταν το κοινό αναγνωρίζει κοινά σημεία στα θύματα που παρουσιάζονται από τα Μ.Μ.Ε και στους ίδιους. Βλ. Winkel, F. W., Vrij, A., «Fear of crime and mass media crime reports: Testing similarity hypotheses.», *International Review of Victimology*, vol. 1, 1990, p.p 251-265.

³²⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας πρακτικής είναι αυτό που κατέληξε σε πολιτικές μηδενικής ανοχής, καθώς η τόσο έντονη παρουσίαση από τα Μ.Μ.Ε δημιούργησε τέτοιο φόβο που κατεύθυνε σε αυτού του είδους τις αντιδράσεις. Βλ. Young J., 1999, ο.π. σελ. 121-147

³²¹ Όταν ο ιδεολογικός λόγος και η κυβερνητική πολιτική ορίζουν τον τοξικομανή ως «αλήτη» και «περιθωριακό» τότε οι έντυπες αναπαραστάσεις τον ταυτίζουν με φτώχεια, αλκοολισμό, ανηθικότητα, παρανομία, εκτροπή. Όταν τον ορίζουν ως απλό παραβάτη του νόμου ή μάλιστα της κοινωνίας, τα ΜΜΕ παραπέμπουν στα ηδονιστικά του κίνητρα και την ηδονιστική παρεκτροπή του. Όταν τον ορίζουν «ως άρρωστο», κυριαρχούν φωτογραφίες με τις σύριγγες και τους νεκρούς χρήστες, όταν τον ορίζουν «ως εγκληματία» τα μηνύματα σχετίζονται με την καταστολή, την αστυνόμευση ή και με την τρομοκρατία. Τέλος, όταν ο χρήστης παρουσιάζεται «ως κοινωνικά επανεντάξιμος» τότε η εικόνα του δυστυχισμένου υποχωρεί υπέρ των ομάδων/φορέων που θέλουν να τον «σώσουν». Βλ. Πανούσης Γ., 2006, ο.π.

³²² Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Εξαρτήσεις, , 2006, ο.π. σελ. 83

³²³ Τα «διπλά μηνύματα» που δέχονται από τα Μ.Μ.Ε, δεν βοηθούν στη σωστή τοποθέτηση των πολιτών και των πολιτικών απέναντι στο πρόβλημα των ναρκωτικών. Παρόλο που ο ρόλος της υπεύθυνης πληροφόρησης και του διαλόγου είναι να μορφώνει και να διαπαιδαγωγεί και όχι να δημιουργεί λαθεμένες εντυπώσεις και σύγχυση, στη περίπτωση των ναρκωτικών τα Μ.Μ.Ε ενισχύουν αυτή την ήδη συγκεχυμένη κατάσταση, γεγονός που είναι εμφανές και από τις πολιτικές που κινούνται ανάμεσα στην απαγόρευση και την νομιμοποίησης. Βλ. Κοκκέβη Α., Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση, www.okana.gr

Το ζήτημα του φόβου του εγκλήματος είναι ένα φαινόμενο, το οποίο άρχισε να απασχολεί, έντονα, τις σύγχρονες κοινωνίες³²⁴, λαμβάνοντας μεγάλες διαστάσεις τη δεκαετία του 1970³²⁵, καθώς διαπιστώθηκε, ότι οι συνέπειες, της έντονης παρουσίας του στους πολίτες μιας κοινωνίας, είναι ιδιαίτερα σοβαρές και καθορίζουν, σε μεγάλο βαθμό, τις αντιδράσεις και τον τρόπο ζωής των μελών³²⁶. Για τον λόγο αυτό, ένα τόσο σημαντικό φαινόμενο δε θα μπορούσε, να μη αποτελέσει αντικείμενο ενδιαφέροντος στους επιστημονικούς κύκλους και αντικείμενο πληθώρας ερευνών, που ασχολούνται με την ένταση του, τους παράγοντες πρόκλησης και ενίσχυσης του, τη σύνδεση του με περιβαλλοντικούς παράγοντες, τη διαφοροποίηση του ανάμεσα στους ανθρώπους ανάλογα με τα ατομικά τους χαρακτηριστικά, τις συνέπειες του, τις αντιδράσεις, στις οποίες οδηγεί τους πολίτες που τον βιώνουν (οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις διαμορφώνουν την αντεγκληματική πολιτική) κ.α. Το αποκορύφωμα των ερευνητικών προσπαθειών, σχετικά με τον φόβο του εγκλήματος, βρίσκεται στη δεκαετία του 1980, όταν οι σχετικές έρευνες, είτε αυτόνομες, είτε ενταγμένες σ'ένα γενικότερο πλαίσιο ερευνών θυματοποίησης, ήταν στο επίκεντρο³²⁷.

Σ'αυτό, λοιπόν, το κεφάλαιο θα αναφέρουμε, ενδεικτικά, ορισμένα ερευνητικά δεδομένα, σχετικά με την εμπειρική διερεύνηση του φόβου του εγκλήματος, τόσο σε διεθνές επίπεδο, όσο και σε εθνικό (Ελλάδα³²⁸). Για παράδειγμα, μεγάλος αριθμός ερευνών ασχολήθηκε με το γεγονός, αν ο φόβος του εγκλήματος είναι αντανάκλαση της πραγματικής εγκληματικότητας ή όχι. Σε γαλλική έρευνα, που πραγματοποιήθηκε, διαπιστώθηκε, ότι η πρόσληψη του πιθανού κινδύνου θυματοποίησης ήταν ανακριβής και δεν στοιχειοθετείται από πραγματικά γεγονότα³²⁹.

Όσον αφορά στη μελέτη των παραγόντων, που αυξάνουν την ένταση του φόβου του εγκλήματος, έχουν γίνει, επίσης, αρκετές έρευνες. Παραδείγματος χάρη

³²⁴ Έρευνες και δημοσκοπήσεις έδειξαν πως υπάρχει ανάγκη για εκτενή μελέτη του φαινομένου. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Γαλλία το 1977 κατέδειξε πως παρ'όλο που το φαινόμενο της εγκληματικότητας βρισκόταν σε σταδιακή άμβλυνση ένα πολύ υψηλό ποσοστό αισθανόταν μία έντονη αύξηση της βίας και ένιωθε μεγάλη ανασφάλεια. Αντίστοιχα στις Η.Π.Α σε έρευνα του 1978 ο φόβος του εγκλήματος τοποθετήθηκε δίπλα στο έγκλημα ως εξίσου σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα. Λίγο αργότερα το 1985 στην Ελλάδα επίσης βρέθηκε αυξημένος ο φόβος του εγκλήματος αφού 9/10 ερωτηθέντες ήταν βέβαιοι για την αύξηση της εγκληματικότητας. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π.σελ. 27-29

³²⁵ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π. σελ. 27

³²⁶ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ορισμένες από τις συνέπειες του αισθήματος της ανασφάλειας είναι ο αυτοπεριορισμός στην καθημερινότητα των πολιτών, η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής, όξυνση των συγκρούσεων, διάχυση των στιγματιστικών στερεοτύπων, κοινωνικός αποκλεισμός ομάδων-περιοχών, αύξηση των τιμωρητικών στάσεων, αυστηροποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής, υποβάθμιση της σημασίας της πρόληψης κ.α. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2006, ο.π. σελ. 1038

³²⁷ Βλ. Ditton J., Farrall S., Bannister J., Gilchrist E., "Crime surveys and the measurement problem: fear of crime", στο Jupp V., Davies P., Francis P., *Doing criminological research*, Sage, 2000, σελ. 142

³²⁸ Μια σημαντική ερευνητική προσπάθεια στην Ελλάδα που επιχείρησε να συνδυάσει μια χωροταξική κατανομή της εγκληματικότητας με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις και τον φόβο του εγκλήματος είναι αυτή που πραγματοποιήθηκε το 1998 και παρουσιάζεται στο Ζαραφωνίτου Χρ., «2001,ο.π. σελ 186-196

³²⁹ Παράδειγμα αποτελεί έρευνα, στην οποία ενώ κατά τον προηγούμενο μήνα κανένα μέλος της οικογένειας (87%), κανένας φίλος (85%), κανένας γνάστος (86%) και κανένας ακόμη και από τους μακρινούς γνωστούς (82%) δεν είχε πέσει θύμα κάποιας εγκληματικής ενέργειας, το ποσοστό που αισθανόταν ανασφάλεια ήταν ιδιαίτερα υψηλό (52%). Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π. σελ. 35

υπάρχουν έρευνες που ασχολούνται με παράγοντες, όπως το αστικό ή επαρχιακό περιβάλλον, ως καθοριστικούς για την ένταση της ανασφάλειας. Χαρακτηριστική είναι η έρευνα, που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α, και κατέδειξε, ότι η ανασφάλεια των κατοίκων στις πόλεις είναι πιο έντονη³³⁰, σε σχέση με αυτή μικρότερων περιοχών³³¹.

Άλλες έρευνες επικεντρώθηκαν στα ατομικά χαρακτηριστικά, που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ένταση του φόβου του εγκλήματος. Σ'αυτές τις έρευνες, το «αίσθημα του ευάλωτου» θεωρήθηκε καθοριστικό, για την εκδήλωση της ανασφάλειας³³². Πολλές, λοιπόν, από τις έρευνες επισήμαναν ατομικά χαρακτηριστικά, όπως η ηλικία³³³, το φύλο³³⁴ και η ψυχική ασθένεια³³⁵, τονίζοντας την σημασία τους στην ανάπτυξη του φόβου του εγκλήματος³³⁶.

Άλλες έρευνες επικεντρώθηκαν στα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά, που κατευθύνουν τους πολίτες στην εκδήλωση ενός έντονου φόβου του εγκλήματος. Όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, σημάδια περιβαλλοντικής αταξίας, όπως τα graffiti, τα εγκαταλελειμμένα σπίτια και αυτοκίνητα, οι συμμορίες νεαρών, η διακίνηση ναρκωτικών κ.α., είναι σημαντικοί παράγοντες, που ενισχύουν την ανασφάλεια των πολιτών³³⁷.

Επίσης, έχει τονιστεί³³⁸, κατά καιρούς, και ο ρόλος της εμπιστοσύνης των μελών μίας κοινωνίας στην ακεραιότητα, την αμεροληψία, την κοινωνική ευαισθησία και την αποτελεσματικότητα των αρμόδιων φορέων της κοινωνίας, όπως για παράδειγμα η αστυνομία³³⁹, στην πρόκληση ή όχι ανασφάλειας και φόβου³⁴⁰. Έτσι,

³³⁰ Στην έρευνα φάνηκε συγκεκριμένα ότι παράγοντες που εμφανίζονται κατά κύριο λόγο στις μεγάλες πόλεις αυξάνουν την ένταση του φόβου του εγκλήματος. Τέτοιοι παράγοντες είναι η ανεργία των νέων (61%), η έλλειψη αυστηρότητας και πειθαρχίας (46%), ο σύγχρονος τρόπος ζωής (26%), η ανεπάρκεια της αστυνομίας (19%) και άλλα στοιχεία όπως ο απρόσωπος χαρακτήρας της πόλης, η έλλειψη ισχυρών κοινωνικών δικτύων κ.α. Βλ. Boggs S., "Formal and informal control: An explanatory study of urban, suburban and rural orientations", *The sociological Quarterly*, vol. 12, 1971 p.p. 319-327

³³¹ Για πολλές δεκαετίες το επαρχιακό περιβάλλον εθεωρείτο πιο αρμονικό και συμβατικό και με λιγότερες εκδηλώσεις εγκληματικών συμπεριφορών, άρα οι κάτοικοι αισθάνονταν μικρότερη ανασφάλεια. Βλ. Hastings C., MacLean K., «Addressing violence against women in rural context», *Expanding our Horizons*, University of Sydney, 2002, www.austdvclearinghouse.unsw.edu.au/Conference%20papers/Exp-horiz/Hastings_MacLean.pdf

³³² Βλ. Killias M., "Vulnerability: Towards a better understanding of key variable in the genesis of fear of crime", *Violence and Victims*, vol. 5, 1990, p.p. 97-108

³³³ Οι ηλικιωμένοι φαίνεται να εμφανίζουν μεγαλύτερη ανασφάλεια. Βλ. Tulloch M., 2000, ο.π. p.p. 451-467. Ωστόσο από στατιστικά δεδομένα προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων εντάσσεται στην ηλικιακή κατηγορία 21-44. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π. σελ. 53

³³⁴ Οι γυναίκες φαίνεται να φοβούνται περισσότερο την πιθανότητα θυματοποίησης τους. Βλ. Ditton J., Farrall S., Bannister J., Gilchrist E., "Women and the fear of crime: *Challenging the Accepted Stereotype*", *British Journal of Criminology*, Vol. 38, No. 2, 1998, p.p. 283-298. Ωστόσο στα ποσοστά θυματοποίησης οι γυναίκες εκπροσωπούνται με χαμηλότερο ποσοστό πραγματικής θυματοποίησης. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π.σελ. 53

³³⁵ Βλ. Hiday V. A., Swartz M. S., Swanson J. W., Borum R., Wagner H. R., "Criminal Victimization of Persons With Severe Mental Illness", *Psychiatric services*, Vol. 50 No. 1, 1999, p.p. 62-68

³³⁶ Βλ. Pantazis Cr., 2000, ο.π. p.p 414-436

³³⁷ Βλ. αναλυτικά τα πορίσματα της βρετανική έρευνας θυματοποίησης του 2000, Kershaw C., Budd T., Kinshott G., Mattinson J., Mayhew P., Myhill A., *The 2000 British Crime Survey*, Home office Statistical Bulletin, England and Wales, 17 January 2000, σελ. 49-50

³³⁸ Βλ. Δασκαλοπούλου Ε. 2005, ο.π. σελ. 45

³³⁹ Βλ. Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 163-166

αρκετές έρευνες επικεντρώθηκαν στη μελέτη στάσεων του κοινού απέναντι σ'αυτούς τους φορείς³⁴¹.

Ένας άλλος μεγάλος όγκος ερευνών ασχολήθηκε με τις συνέπειες του φόβου του εγκλήματος. Αρκετές από αυτές, αναφέρουν, ότι η ανασφάλεια που προκαλείται, σε πολλές περιπτώσεις, οδηγεί σε υποβάθμιση της ποιότητας ζωής και σε περιορισμούς στην καθημερινότητα³⁴². Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία, που προκύπτουν από τη βρετανική έρευνα θυματοποίησης, σύμφωνα με την οποία το 24% των ερωτηθέντων είπαν ότι «δεν κυκλοφορούν μόνοι στη γειτονιά τους τα βράδια» και το 16% (ποσοστό σημαντικό) ότι «βγαίνουν από το σπίτι λιγότερο από μια φορά το μήνα»³⁴³.

Επίσης, υπάρχουν έρευνες, που επιχειρούν, να εκτιμήσουν την επιρροή που ασκεί το αίσθημα της ανασφάλειας στις στάσεις των πολιτών απέναντι στην αντιμετώπιση του εγκλήματος και των εγκληματιών και συνακόλουθα στην χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής³⁴⁴. Για παράδειγμα, σε καναδική έρευνα³⁴⁵, που πραγματοποιήθηκε, διαπιστώθηκε, ότι η τιμωρητικότητα του κοινού δεν οφείλεται, κατά κύριο λόγο, ούτε στην πραγματική εικόνα για την εγκληματικότητα, ούτε σε εμπειρίες προηγούμενης θυματοποίησης³⁴⁶. Σύμφωνα με αυτές τις έρευνες, στο αίσθημα του φόβου είναι, που, σε κάποιο βαθμό, οφείλονται αυτές οι ανελαστικές και αυταρχικές αντιδράσεις³⁴⁷. Βέβαια, υπάρχουν και έρευνες, οι οποίες, χωρίς να απορρίπτουν τη σημασία του Φ.τ.Ε. στην ένταση της τιμωρητικότητας, αναφέρονται και σε άλλους παράγοντες, που οδηγούν σε αυτόν τον συντηρητισμό³⁴⁸.

Το ποσοστό των ερευνών, που έχει ασχοληθεί, συγκεκριμένα, με τη σύνδεση του Φ.τ.Ε με τα ναρκωτικά, είναι πολύ μικρό. Από τις λίγες περιπτώσεις, που φαίνεται

³⁴⁰ Η αντίληψη ότι κάποιος θεσμός δεν είναι αποτελεσματικός, διαταράσσει την συνοχή της ομάδας και έχει σοβαρές συνέπειες για την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας και συνεπώς και στον φόβο του εγκλήματος. Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 25-31

³⁴¹ Έρευνα στην Ελλάδα(2001)έδειξε ότι τα ¾ αξιολογούν το έργο της αστυνομίας της περιοχής τους ως λίγο ή καθόλου αποτελεσματικό. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2006, ο.π. σελ. 1037

³⁴² Βλ. Lupton D., "Part of living in the late twentieth century: Notions of risk and fear in the relation to crime", *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, vol. 33, No. 1, 2000, σελ. 21

³⁴³ Βλ. Kershaw C., Budd T., Kinshott G., Mattinson J., Mayhew P., Myhill A., The 2000 British Crime Survey, Home office Statistical Bulletin, England and Wales, 17 January 2000, σελ. 50

³⁴⁴ Βλ. συνέπειες της ανασφάλειας στο Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2006, ο.π. σελ. 1038

³⁴⁵ Βλ. Brillon Y., Guerin Ch., Lamarche M., *Les attitudes du public canadien envers les politiques criminelles*, Montreal, Centre International de Criminologie Comparee, 1982 στο Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π. σελ. 73

³⁴⁶ Ειδικά για τις εμπειρίες θυματοποίησης και το φόβο του εγκλήματος βλ. έρευνα, που κατέληξε στο ότι τα δυο αυτά ζητήματα μπορεί να εξηγούνται από τους ίδιους παράγοντες, ωστόσο, η σχέση μεταξύ τους είναι, σχετικά, αδύναμη, βλ. Borooah V., Carcach C., Crime and fear, Evidence from Australia, *British Journal of Criminology*, Vol. 37, No. 4, 1997, p.g. 635-657

³⁴⁷ Σύμφωνα με έρευνα ο φόβος ευθύνεται για την έντονα τιμωρητική στάση του κοινού αλλά και για την αυστηροποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής. Brillon Y., 1984, p.p. 478-488 όπως αναφέρεται στο Ζαραφωνίτου Χρ., 2002, ο.π. σελ. 58-59

³⁴⁸ Για παράδειγμα παράγοντες όπως οι πολιτικές πεποιθήσεις, η πληροφόρηση από τα Μ.Μ.Ε, τα υπόλοιπα κοινωνικά προβλήματα κ.α διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο. Βλ. Kury H., Obergfell-Fuchs J., "Public attitudes towards sanctioning" στο Kury H., Albrecht H. J., *Research on crime and criminal justice at Max Planck Institute*, Freiburg, 1998, σελ. 42

η σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με τα ναρκωτικά, είναι στην ελληνική έρευνα του 1998, στην οποία τα ναρκωτικά αναφέρονται ως μια από τις βασικότερες πηγές φόβου³⁴⁹. Όπως, επίσης, και στην έρευνα του 2004, που εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής έρευνας θυματοποίησης, στην οποία τα ναρκωτικά αναφέρονται, από τους ερωτώμενους, ως σημαντικότερη απειλή και βασικός λόγος για τον οποίο φοβούνται να κυκλοφορήσουν μόνοι τους το βράδυ στην περιοχή όπου κατοικούν³⁵⁰.

Από τη άλλη πλευρά, όμως, η μελέτη του φόβου του εγκλήματος, που αισθάνονται οι ίδιοι οι χρήστες ναρκωτικών, είναι κάτι, που σε ερευνητικό επίπεδο τουλάχιστον, λίγο έχει απασχολήσει, μέχρι σήμερα, τους ερευνητές. Θα μπορούσαμε, παρ'όλα αυτά, να εντάξουμε τους τοξικοεξαρτημένους σ'εκείνη την ομάδα, όπως οι γυναίκες και οι ηλικιωμένοι, οι οποίοι λόγω διαφόρων συνθηκών³⁵¹ αισθάνονται ευάλωτοι και συνεπώς, είναι πιθανό να έχουν αυξημένο φόβο του εγκλήματος. Αυτή ευαλωτότητα των χρηστών επιβεβαιώνεται και από ερευνητικά στοιχεία, καθώς σε έρευνα, που πραγματοποιήθηκε σε χρήστες ναρκωτικών, βρέθηκαν πολύ υψηλά ποσοστά θυματοποίησης όλων των μορφών³⁵². Στις ελάχιστες, ωστόσο, ερευνητικές προσπάθειες, που αναζητούν να διερευνήσουν τον φόβο του εγκλήματος σε χρήστες, εντάσσονται δύο έρευνες³⁵³, που έγιναν στον ελλαδικό χώρο, και οι οποίες κατέληξαν στο γενικό συμπέρασμα, ότι οι χρήστες έχουν έντονο τον φόβο του εγκλήματος, κάτι που τους το υπαγορεύει η ίδια τους η κατάσταση, σωματική³⁵⁴ και ψυχική³⁵⁵, αλλά και η φυσική παρουσία τους σε χώρους, που ανθεί το έγκλημα³⁵⁶.

³⁴⁹ Τα ναρκωτικά (15,3%) βρίσκονται στην τρίτη θέση μετά τις κλοπές (17,1%) και τις ληστείες (16,3%). Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2001, ο.π. σελ 190

³⁵⁰ Τα ναρκωτικά βρίσκονται στην πρώτη θέση των απειλών που βιώνουν οι ερωτώμενοι με ποσοστό 21,3% και μάλιστα θεωρούνται ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα της Αθήνας (25,5%). Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2006, ο.π. σελ. 1037

³⁵¹ Για παράγοντες ενίσχυσης της ευαλωτότητας των χρηστών βλ. Δασκαλοπούλου Ε., 2005, ο.π.

³⁵² Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 545 εξαρτημένων χρηστών ναρκωτικών βρέθηκε ότι εμφανίζουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά στην πιθανότητα θυματοποίησης, είτε αφορά σε περιουσιακά και της ιδιοκτησίας αδικήματα, είτε αφορά σε εγκλήματα κατά των προσώπων. Μάλιστα η θυματοποίηση που αναφέρεται είναι μεγαλύτερη απ'ότι αναφέρεται στις γενικές μελέτες θυματοποίησης στον γενικό πληθυσμό και μεγαλύτερη. Επίσης και τα ποσοστά επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης είναι μεγαλύτερα. Σε ακολουθία βέβαια των ερευνών στο γενικό πληθυσμό οι γυναίκες που κάνουν χρήση και τα άτομα με ψυχικά και νοητικά προβλήματα όπως ιστορικό κατάθλιψης και άγχους έχουν σαφώς μεγαλύτερη πιθανότητα να καταστούν θύματα όλων των ειδών θυματοποίησης. Βλ. αναλυτικά Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 392-393-401

³⁵³ Δασκαλοπούλου Ε., 2005 και Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., 2008, ο.π.

³⁵⁴ Πράγματι η σωματική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι τοξικοεξαρτημένοι δεν είναι κατάλληλη για να αντιμετωπίσουν εξωτερικούς κινδύνους, επομένως αισθάνονται ευάλωτοι. Εκτός από τις πιθανές ασθένειες που προκύπτουν και την σωματική αδυναμία που προκαλείται από την έλλειψη της ουσίας, το άτομο αισθάνεται σωματικά αδύναμο να προστατεύσει τον εαυτό του.

³⁵⁵ Η ψυχική κατάσταση των χρηστών επίσης δεν είναι καλή καθώς είναι πιθανή η εμφάνιση ψυχικών διαταραχών, παραισθήσεων, ψευδαισθήσεων, παραληρημάτων, διαταραχών συνειδήσεως, αγχώδων ψυχικών επεισοδίων ακόμη και παρανοϊκής ψύχωσης, ως επακόλουθα της χρήσης. Αλλά και γενικότερα η εξάρτηση εντείνει την αίσθηση της ανικανότητας. Βλ. Χατοκόλλης Π., *Εισαγωγή στην ψυχιατρική*, 2^η έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1991, σελ. 291-294

³⁵⁶ Όπως περιγράφουν και οι προσεγγίσεις "violent subculture" (Wolfgang and Ferracuti 1967) και "routine activity theory" (Lindblom and Cohen 1979), η παρουσία στις παράνομες αγορές ναρκωτικών και οι επαφές με άτομα που εντάσσονται σε παράνομα κυκλώματα, είναι αναπόφευκτα στοιχεία της

Επιπλέον, όσο τα οικογενειακά και φιλικά δίκτυα δεν είναι επαρκώς ανεπτυγμένα, η αίσθηση ανασφάλειας εντείνεται³⁵⁷. Η αστυνομία και οι υπόλοιπες υποστηρικτικές δομές δεν γίνονται αντιληπτές ως ιδιαίτερα οργανωμένες, επομένως, όπως διαπιστώνεται και στις έρευνες που αφορούν στους μη χρήστες, δεν μπορούν να αποτελέσουν τη βάση, στην οποία οι πολίτες θα στηριχθούν και να μειώσουν, έτσι, το φόβο του εγκλήματος³⁵⁸. Τέλος, όμως, θα πρέπει να αναφέρουμε, αυτό που, κατά κύριο λόγο, προκύπτει στις έρευνες που γίνονται σε εξαρτημένους και προέκυψε και σε αυτές που αφορούν στον φόβο του εγκλήματος. Η ίδια η χρήση είναι ο κεντρικός πυρήνας γύρω από τον οποίο περιστρέφονται όλα τα προβλήματα των χρηστών, μεταξύ των οποίων και ο φόβος. Η ανασφάλεια που βιώνουν οι τοξικοεξαρτημένοι είναι εμφανής, ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, δεν γίνεται αντιληπτή, ούτε καν από τους ίδιους, καθώς είναι τόσο συνυφασμένη με την καθημερινότητα τους³⁵⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Πολιτικές αντιμετώπισης των ναρκωτικών

4.1 Μοντέλα και πολιτικές αντιμετώπισης του ζητήματος των ναρκωτικών

Το ζήτημα της αντιμετώπισης των ναρκωτικών είναι ένα θέμα, το οποίο δικαιολογημένα απασχολεί, έντονα, κάθε σύγχρονη κοινωνία και μάλιστα, σε όλα, σχεδόν, τα επίπεδα: πολιτικό, κυβερνητικό, επιστημονικό, εξειδικευμένων φορέων και πολιτών, και πάνω απ' όλα όσων πλήττονται πιο άμεσα από το πρόβλημα, δηλαδή των ίδιων των εξαρτημένων και των οικογενειών τους³⁶⁰. Η πολιτική που ορίζεται, ως «πόλεμος ενάντια στα ναρκωτικά»³⁶¹ και ξεκίνησε με επίκεντρο τις Η.Π.Α., τα τελευταία χρόνια, καταδεικνύει ακριβώς αυτή την προσπάθεια των κρατών, να διαχειριστούν το εν λόγω ζήτημα, συμβιβάζοντας τις ιδεατές λύσεις του προβλήματος, με τα μέσα που διατίθενται για την υλοποίηση αυτών.

χρήσης και αυξάνουν τον φόβο του εγκλήματος. Βλ. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., 2007, ο.π. σελ. 400. Επίσης εδώ εντάσσονται όλες οι θεωρίες περι περιβαλλοντικής αταξίας καθώς οι περιοχές στις οποίες κινούνται οι χρήστες είναι συνήθως υποβαθμισμένες και «εγκληματικές» σύμφωνα με την ορολογία του Cusson. Βλ. Cusson M., 1989, ο.π.

³⁵⁷ Από την έρευνα βέβαια προέκυψε ότι ακόμη και αν τα δίκτυα αυτά ήταν υποστηρικτικά ο φόβος του εγκλήματος παρέμενε γεγονός που ίσως οφειλόταν στην ανάγκη να παρευρεθούν μόνοι τους σε μέρη «επικίνδυνα» για να προμηθευτούν τη δόση τους.

³⁵⁸ Πράγματι η προσλαμβανόμενη αρνητική εικόνα, είτε για τη λειτουργία της αστυνομίας, είτε για τα κέντρα αποτοξίνωσης λειτουργεί, ως παράγοντας αυξητικός του φόβου του εγκλήματος, όταν συνδυάζεται, βέβαια, και με άλλους παράγοντες.

³⁵⁹ Βλ. αναλυτικά συμπεράσματα έρευνας Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., 2008, ο.π.

³⁶⁰ Βλ. Κοκκέβη Α., Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση, www.okana.gr

³⁶¹ Brochu – Candido da Agra S., Cousineau M., M., *Drugs and crime pathways*, Ashgate, 2002, σελ 198

Προκρίνοντας άλλες φορές πολιτικές πιο συντηρητικές και άλλοτε πιο φιλελεύθερες³⁶², οι τρόποι αντιμετώπισης, που αφορούν στο ζήτημα των ναρκωτικών, φαίνεται, να κινούνται μέσα σ'ένα αρκετά ευρύ συνεχές³⁶³, που συνήθως επηρεάζεται από την κοινωνική πραγματικότητα³⁶⁴. Το συνεχές, αυτό, περιλαμβάνει, τόσο ακραίες απόψεις, σχετικά με τις πολιτικές για τα ναρκωτικά, όσο και ενδιάμεσες, περισσότερο, ευέλικτες απόψεις. Οι δύο ακραίες απόψεις αφορούν στην επιλογή ανάμεσα στην απόλυτη απαγόρευση ή στην απόλυτη νομιμοποίηση και όπως συμβαίνει, συνήθως, φαίνεται να έχουν τους λιγότερους υποστηρικτές³⁶⁵. Αντίθετα, εκεί που επικεντρώνεται όλο το ενδιαφέρον, είναι στις ενδιάμεσες απόψεις, που κινούνται ανάμεσα σ'αυτό το δίπολο και παρουσιάζουν διαφορές, ως προς την ένταση, τις ουσίες, το εύρος της αλλαγής κ.α. Οι απόψεις, λοιπόν, μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο γενικά μοντέλα: στο απαγορευτικό και στο αντιαπαγορευτικό μοντέλο³⁶⁶. Στο πρώτο εντάσσεται η αυστηρή απαγόρευση με απόλυτη ρύθμιση από τον ποινικό νόμο και η ήπια απαγόρευση. Στο δεύτερο μοντέλο εντάσσονται οι πολιτικές της νομιμοποίησης και της αποποινικοποίησης, κάθε μία από τις οποίες

³⁶² Οι συζητήσεις και ο διάλογος για την αποτελεσματικότητα ή μη αυτών των πολιτικών ξεκίνησε το 1970. Στις μέρες μας αποκτά πάλι μια έντονη σημασία και προβολή. Βλ. Mac Coun R.G., "Drugs and the law: A psychological analysis of drug prohibition", *Psychological Bulletin*, vol. 113, 1993, p.p. 497-512

³⁶³ Οι επιλογές που παρέχονται για την αντιμετώπιση του ζητήματος των ναρκωτικών δεν εξαντλούνται μόνο στις δύο ακραίες απόψεις της απόλυτης απαγόρευσης ή της απόλυτης νομιμότητας. Για τον λόγο αυτό μιλάμε για ένα συνεχές τάσεων και συνακόλουθα πολιτικών. Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 98

³⁶⁴ Όπως έχει αναφέρει και ο Melossi υπάρχει μια ισχυρή σύνδεση της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας με τις αναπαραστάσεις και τις πολιτικές που υιοθετούνται, τόσο για το έγκλημα, όσο και για τα ναρκωτικά. Βλ. Melossi D., *Η κοινωνική θεωρία και οι μεταβαλλόμενες αναπαραστάσεις του εγκληματία*, σελ. 21-59, στο Κουκουτσάκη Α., 1999, ο.π. σελ. 21-28. Θα μπορούσαμε μάλιστα να αναφέρουμε και τρία παραδείγματα που καταδεικνύουν αυτή τη σύνδεση. Α) Πριν τριάντα χρόνια ο χρήστης ναρκωτικών ήταν περιθωριακό άτομο. Σήμερα η κοινωνική πραγματικότητα και η αυξημένη πιθανότητα να υπάρχει εξαρτημένο από ναρκωτικά άτομο στο σπίτι του φίλου, του γείτονα, του συνεργάτη μας ή και μέσα στο ίδιο μας το σπίτι μάς κάνει να βλέπουμε το χρήστη ως "θύμα" που έχει ανάγκη υποστήριξης και θεραπείας. Β) Πριν ενσκήψει η επιδημία του AIDS (αρχές της δεκαετίας του '80) η χορήγηση μεθαδόνης εθεωρείτο ηθικά και ιδεολογικά αντιφατική ως προς την έννοια της θεραπείας. Όμως τα υψηλά επίπεδα μόλυνσης των εξαρτημένων ατόμων, οι επιπτώσεις από την περιθωριοποίηση των χρηστών και η εκρηκτική αύξηση της εγκληματικότητας οδήγησαν όλες σχεδόν τις χώρες στην υιοθέτηση προγραμμάτων υποκατάστασης. Γ) Χαρακτηριστικό των τάσεων αλλαγής των αντιλήψεων και της πολιτικής στην πορεία των τελευταίων ετών θα μπορούσε σίγουρα να αναφερθεί το θέμα της "αποποινικοποίησης των μαλακών ναρκωτικών", γεγονός που πριν από μερικά χρόνια θα θεωρείτο ακραία και απορριπτή άποψη. Βλ. . Κοκκέβη Α., *Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση*, www.okana.gr

³⁶⁵ Για παράδειγμα από τη μια ο Husak ο οποίος θεωρεί ότι οποιαδήποτε συζήτηση για τη ποινικοποίηση της χρήσης είναι λανθασμένη. Βλ. Husak D. N., "The criminalization of drug use", *Sociological Forum*, vol. 18, p.p.503-513, 2003. Από την άλλη ο Wilson, ο οποίος βασιζόμενος στην λογική, ότι η πολιτεία είναι υπεύθυνη για την προστασία των πολιτών της, θεωρεί, ότι μέσω του ποινικού νόμου, θα πρέπει να προστατεύει από την ηθική, κοινωνική, σωματική και ψυχική βλάβη που προκαλούν τα ναρκωτικά στους χρήστες και στην κοινωνία. Βλ. Wilson J. Q., "Against the legalization of drugs", *Commentary*, vol. 89, issue 2, p.p.21-28, 1990

³⁶⁶ Αξίζει να σημειώσουμε σ'αυτό το σημείο ότι η επιλογή της κάθε πολιτικής έχει άμεση σχέση με τον ορισμό των ναρκωτικών που σε κάθε περίπτωση υιοθετείται. Έτσι στην περίπτωση που υιοθετήσουμε τον νομικό ορισμό (βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 60-61), συνεπάγεται σε κάποιο βαθμό την αποδοχή της κυρίαρχης σημασίας του νόμου, συνεπώς οδηγεί στην πριμοδότησης του απαγορευτικού μοντέλου. Από την άλλη πλευρά η υιοθέτηση ενός ιατροβιολογικού ορισμού, (βλ. Σιμόγλου Θ.-Ραχωβίτσας Ι., 2006, ο.π. σελ. 11-12), φαίνεται να ταιριάζει καλύτερα και να προωθεί ένα αντιαπαγορευτικό μοντέλο. Βλ. Goode E., *Between politics and reason: The drug legalization debate*, St Martin'Press, New York, 1997

έχει πιο απόλυτες και πιο διαλλακτικές μορφές της. Έτσι, η νομιμοποίηση χωρίζεται σε καθολική και σταδιακή, ενώ η αποποινικοποίηση σε πλήρη και μερική³⁶⁷.

Συγκεκριμένα, το απαγορευτικό μοντέλο³⁶⁸ έχει ως βασική αρχή, ότι κάθε πράξη που συνδέεται με τα ναρκωτικά, από την παραγωγή και την πώληση, ως την χρήση, πρέπει να ελέγχεται και να καταστέλλεται από τον νόμο. Αυτό, στο οποίο το μοντέλο παρουσιάζει μια διαβάθμιση, είναι στο βαθμό και το είδος της ποινής, το οποίο μπορεί να κυμαίνεται από την απόλυτη καταστολή (π.χ. θανατική ποινή), ως την θεραπευτική παρέμβαση (π.χ. υποχρεωτική παρακολούθηση κάποιου προγράμματος απεξάρτησης)³⁶⁹. Όπως προαναφέρθηκε, σ' αυτό το μοντέλο εντάσσεται η αυστηρή απαγορευτική πολιτική, η οποία υποστηρίζει, ότι, μόνο, η απόλυτη εφαρμογή του νόμου και η αυστηρή επιβολή ποινών μπορεί, να οδηγήσει στην αποτροπή από την χρήση και συνεπώς, στην εξάλειψη των ναρκωτικών. Από την άλλη, περιλαμβάνεται η ήπια απαγορευτική πολιτική, στην οποία η συμβολή του νόμου για την αποτροπή από τα ναρκωτικά κρίνεται απαραίτητη αλλά πρέπει να συνδυαστεί με μια γενικότερη κοινωνική πολιτική, για να λειτουργήσει αποδοτικά³⁷⁰.

Σε πρακτικό επίπεδο, οι πολιτικές που, κατ'εξοχήν, εντάσσονται σε αυτό το μοντέλο είναι αυτές, που στο διεθνή χώρο έχουν επικρατήσει ως πολιτικές «μείωσης της προσφοράς» και πολιτικές «μείωσης της ζήτησης»³⁷¹. Σε πολύ γενικές γραμμές, οι πολιτικές «μείωσης της προσφοράς» στοχεύουν στον έλεγχο του εμπορίου και της διακίνησης ουσιών³⁷². Συνδέονται, κυρίως, με κατασταλτικές μεθόδους και επικεντρώνονται σε προσπάθειες ελέγχου των εισαγωγών και των εξαγωγών ναρκωτικών και των πρόδρομων ουσιών από τις χώρες παραγωγής³⁷³, ελέγχου της συνταγογράφησης αυτών, το εκρίζωμα καλλιιεργειών, την υψηλή φορολόγηση κ.α³⁷⁴.

³⁶⁷ Η κατηγοριοποίηση γίνεται με βάση τον διαχωρισμό στο Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 99-105

³⁶⁸ Για να κατανοήσουμε το απαγορευτικό μοντέλο θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας το γενικότερο κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό πλαίσιο καθώς στην μεταμοντέρνα εποχή αναδύθηκαν ρίσκα, ανασφάλειες και αβεβαιότητες που ανάγκασαν σε μια πιο αυστηρή πολιτική το οποίο επηρέασε και την πολιτική ενάντια στα ναρκωτικά. Βλ. Seddon T., Ralphs R., Williams L., Risk, security and the criminalization of British drug policy, *British Journal of Criminology*, 2008, vol. 48, σελ. 819

³⁶⁹ Βλ. Goode E., 1997, ο.π.

³⁷⁰ Σε κάθε περίπτωση πάντως βλέπουμε πως το κράτος προβάλλει μια απενοχοποιητική λογική, αυτή, της προστασίας του πολίτη, για να επιτύχει τον έντονο έλεγχο μιας ομάδας του πληθυσμού. Γενικότερα από τους υποστηρικτές αυτών των πολιτικών φαίνεται, να προτάσσεται η ασφάλεια έναντι της ελευθερίας των πολιτών. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 108

³⁷¹ Οι οποίες παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες, στο επίπεδο της πράξης, κυρίως όσον αφορά στην καταστολή του εμπορίου των ναρκωτικών, αλλά, σε πολλές περιπτώσεις, διαφέρουν στο επίπεδο της θεωρίας και της αφηρημένης ιδέας, που υπάρχει πίσω από τους κανόνες. Βλ. Παρασκευόπουλος Ν., Καταστολή της χρήσης ναρκωτικών στην Ελλάδα, Εκδόσεις Εξάντας, 1991, σελ.20-21

³⁷² Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1185

³⁷³ Οι ενέργειες για τον έλεγχο των ναρκωτικών ουσιών ήταν από τις πρώτες προσπάθειες που έγιναν, ήδη από τα τέλη του 18^{ου} αρχές του 19^{ου} αι., όταν δηλαδή η χρήση αυτών άρχισε να θεωρείται επικίνδυνη. Η αθρόα εισροή Κινέζων μεταναστών στις Η.Π.Α. και το εμπόριο οπίου που γινόταν από την Κίνα αποτέλεσαν το έναυσμα για τις απαγορευτικές και «μείωσης της προσφοράς» πολιτικές, βλ. Γρίβας Κ., *Πλανητική κυριαρχία και ναρκωτικά*, «Νέα Σύνορα» Εκδ. Αντ. Λιβάνη, Αθήνα, 1997, σελ. 72-73

³⁷⁴ Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 20

Οι πολιτικές αυτές υιοθετήθηκαν από πολλές χώρες³⁷⁵, παγκοσμίως, οι οποίες επικεντρώθηκαν στην εξάρθρωση των δικτύων διακίνησης και της παραγωγής ουσιών³⁷⁶. Μάλιστα, η παρουσία τους είναι κυρίαρχη στις διεθνείς συνθήκες, που αφορούν στον έλεγχο της διακίνησης³⁷⁷, αλλά και στα Σχέδια Δράσης της Ε.Ε.³⁷⁸.

Οι πολιτικές «μείωσης της ζήτησης», από την άλλη, στοχεύουν, αφενός στην πρόληψη της χρήσης³⁷⁹ και αφετέρου στον ίδιο τον χρήστη ναρκωτικών ουσιών³⁸⁰. Η αποτροπή εισόδου νέων χρηστών, η παροχή κατάλληλης πληροφόρησης στις ομάδες υψηλού κινδύνου, αλλά και στον γενικότερο πληθυσμό και οι ρυθμίσεις σχετικά με την ποινική ή θεραπευτική αντιμετώπιση των ήδη χρηστών, είναι μερικές από τις βασικές κατευθύνσεις³⁸¹. Πιο συγκεκριμένα, οι πολιτικές «μείωσης της ζήτησης» ρυθμίστηκαν, σε διεθνές επίπεδο, από Συνθήκες (1961-1971) και Πρωτόκολλα (1972)³⁸², τα οποία φαίνεται να στρέφουν το ενδιαφέρον τους στο χρήστη, αναγνωρίζοντας, μεν, τον εγκληματικό χαρακτήρα της χρήσης, αλλά επιλέγοντας, δε, μια αντιμετώπιση περισσότερο προνοιακού χαρακτήρα (θεραπεία και κοινωνική επανένταξη), εναλλακτικά των ποινικών μέτρων. Το τρίπτυχο, λοιπόν, πρόληψη, θεραπεία, επανένταξη³⁸³ είναι αυτό που πρωτοστατεί σ' αυτές τις πολιτικές.

Στον αντίποδα βρίσκεται το αντιαπαγορευτικό μοντέλο³⁸⁴, το οποίο προωθεί μια πιο ελαστική στάση, σχετικά με την εφαρμογή του νόμου, κυρίως όσον αφορά σε

³⁷⁵ Βέβαια η εφαρμογή αυτών των πολιτικών πρέπει να γίνεται συντονισμένα για να μην επιδεινώσει την κατάσταση σε ζητήματα που αρχικά είχε ως στόχο να επιλύσει, δηλαδή την εξάπλωση των ναρκωτικών. Χαρακτηριστικά, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε έρευνα που έγινε στην Αυστραλία, στην οποία καταγράφονται οι επιπτώσεις που είχε η προσπάθεια μείωσης της διανομής ηρώνης Degenhardt L., Conroy E., Gilmour S., Collins L., *The effects of a reduction in heroin supply in Australia upon drug distribution and acquisitive crime*, British Journal of Criminology, 2005, vol. 45, σελ. 18-20.

³⁷⁶ Το EMCDDA έχει επικεντρωθεί έως ένα βαθμό στη συλλογή δεδομένων σχετικά με την διαθεσιμότητα των ναρκωτικών, την καταγραφή των παράνομων και νόμιμων αγορών ναρκωτικών, των τιμών στις οποίες κυμαίνονται ώστε με βάση τη σωστή πληροφόρηση να οργανωθούν και οι κατάλληλες πολιτικές «μείωσης της προσφοράς». Βλ. Drug availability and markets, www.emcdda.com

³⁷⁷ Ενδεικτικά αναφέρουμε συνθήκες όπως τη διεθνή Σύμβαση του συνεδρίου της Χάγης που στόχευε στην σταδιακή μείωση της κατάχρησης ναρκωτικών μέσω της απαγόρευσης του εμπορίου (International Opium Convention 1912), τη Συνθήκη του 1925 που είχε ως σκοπό να θέσει αυστηρότερους όρους για τον έλεγχο των ναρκωτικών, τη Συνθήκη του 1988 κατά της παράνομης διακίνησης των ναρκωτικών και των ψυχοτρόπων ουσιών κ.α., βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 28-33

³⁷⁸ Βλ. το Σχέδιο Δράσης 2009-2013 στο http://europa.eu/legislation_summaries

³⁷⁹ Όσον αφορά στην πρόληψη της χρήσης περιλαμβάνονται πολιτικές για την ενημέρωση των πολιτών και μέτρα, που στοχεύουν να αποτρέψουν τον πληθυσμό από το να αναζητήσουν την επαφή με τα ναρκωτικά, ρυθμίζοντας, κοινωνικά ζητήματα (ανεργία, φτώχεια, δημόσια υγείας, διαχείριση του ελεύθερου χρόνου κ.α.). Πολλές χώρες της Ευρώπης προάγουν τέτοια προγράμματα (Αυστρία, Τσεχία, Βέλγιο, Γαλλία, Φιλανδία κ.α.) με ενημερωτικές καμπάνιες, προγράμματα προαγωγής της υγείας, σχολικές και κοινοτικές πρωτοβουλίες κ.α. βλ. αναλυτικά στο Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 26-32

³⁸⁰ Ένα π.χ. είναι η υποχρεωτική ένταξη σε πρόγραμμα απεξάρτησης, που έχει, σε μεγάλο βαθμό, υποκαταστήσει την ποινική παρέμβαση, παρ'όλο που αποτελεί μια άλλη μορφή καταστολής και μειώνει εξίσου την ελευθερία επιλογής, δίνει, ωστόσο, την δυνατότητα στους χρήστες να απαλλαγούν από τη εξάρτηση και μέσω προγραμμάτων ψυχοθεραπείας, εκπαίδευσης και επαγγελματικής αποκατάστασης αποτρέπει από την ενδεχόμενη υποτροπή. Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 32-33

³⁸¹ Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1185

³⁸² Βλ. στο Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 33-35

³⁸³ Για αυτό το τρίπτυχο βλ. και Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1186

³⁸⁴ Το μοντέλο αυτό προέκυψε όταν φάνηκε ότι ο ποινικός νόμος σε ορισμένες περιπτώσεις είναι ανίκανος να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα ενώ μάλιστα υπάρχουν μέσα που είναι πιο κατάλληλα

ορισμένα είδη ουσιών και σε ορισμένες πράξεις. Σ' αυτό το μοντέλο εντάσσεται η πολιτική της νομιμοποίησης των ναρκωτικών, η οποία αφορά στη κατάργηση των ποινικών ρυθμίσεων, σχετικά με οποιαδήποτε ναρκωτική ουσία και πράξη, δηλαδή μπορούμε, να μιλάμε για διακίνηση των ουσιών σε καθεστώς νομιμότητας. Επίσης, εντάσσεται και η πολιτική της αποποινικοποίησης, η οποία αφορά στην κατάργηση των ποινικών περιορισμών και απαγορεύσεων του ζητήματος των ναρκωτικών, σχετικά με ορισμένες ουσίες και ορισμένες πράξεις³⁸⁵ και στη θέσπιση ενός συστήματος κανόνων, που, απλώς, θα ρυθμίζει τις σχετικές πράξεις, όπως συμβαίνει με άλλες ουσίες (αλκοόλ και καπνός)³⁸⁶,

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στη νομιμοποίηση περιλαμβάνονται δύο τάσεις η καθολική και η σταδιακή³⁸⁷. Στην πρώτη περίπτωση, υποστηρίζεται, ότι όλες οι ουσίες πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, ο οποίος δεν θα πρέπει να είναι νομικός. Όλο το ζήτημα των ναρκωτικών θεωρείται ένα ιατρικό ζήτημα, επομένως, είναι χωρίς ουσία οποιεσδήποτε απαγορεύσεις ποινικού χαρακτήρα και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να εκλείψουν οι νομικοί περιορισμοί (κατά οποιαδήποτε έννοια). Στη δεύτερη περίπτωση, οι υποστηρικτές της, επίσης, θεωρούν ότι η νομική αντιμετώπιση δεν είναι η κατάλληλη για το ζήτημα των ναρκωτικών, ωστόσο, προβάλλουν μια πιο συγκρατημένη άποψη για νομιμοποίηση, θεωρώντας, ότι κάτι τέτοιο πρέπει να γίνει σταδιακά, ξεκινώντας από ορισμένες, μόνο, ουσίες, όπως η κάνναβη, καθώς δεν έχουν όλες τα ίδια χαρακτηριστικά και τις ίδιες συνέπειες³⁸⁸.

Όσον αφορά στην αποποινικοποίηση, διακρίνουμε, επίσης, δύο τάσεις την πλήρη και τη μερική³⁸⁹. Στην πρώτη μιλάμε για την θεσμοθετημένη αποποινικοποίηση, στην οποία δεν υπάρχει κανένας ποινικός περιορισμός σε καμία ουσία και σχετική ενέργεια, παρά μόνο αυτοί που επιβάλλονται από το νόμο σε όλα τα προϊόντα της ελεύθερης αγοράς. Στη δεύτερη το ζήτημα των ναρκωτικών ρυθμίζεται με την κατάργηση της ποινικής νομοθεσίας, σχετικά με ορισμένες πράξεις, όπως η κατοχή, η προμήθεια και η καλλιέργεια για προσωπική χρήση, αλλά περιλαμβάνει διατήρηση των ποινικών ρυθμίσεων, σχετικά με πράξεις, όπως η εμπορία των ναρκωτικών, η διαφήμιση αυτών κ.α. και επιπλέον, γίνεται ένας διαχωρισμός στις ουσίες, στις οποίες εφαρμόζεται αυτή η πολιτική, ανάμεσα σε

και κοστίζουν λιγότερο για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών. Βλ. Sniner M., Out of harm's way, illicit drug use, medicalization and the law, *British Journal of Criminology*, 2003, vol. 43, σελ. 777

³⁸⁵ Βλ. . Κοκκέβη Α., Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση, www.okana.gr

³⁸⁶ Όταν μάλιστα από έρευνες προέκυψε ότι οι παράνομες ναρκωτικές ουσίες δεν προκαλούν μεγαλύτερες βλάβες απ' ό,τι οι νόμιμες όπως για παράδειγμα το αλκοόλ και ο καπνός τότε αμφισβητήθηκε ακόμη περισσότερο η αναγκαιότητα των ποινικών κυρώσεων όσον αφορά στα παράνομα ναρκωτικά. Βλ. Sniner M., 2003, ο.π. σελ. 790

³⁸⁷ Βλ. Bertrand M.A., "Beyond antiprohibitionism", *The Journal of drug issues*, vol. 20, p.p. 533-542, 1990

³⁸⁸ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 103

³⁸⁹ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 103-104

«σκληρά» και «μαλακά» ναρκωτικά³⁹⁰. Στο επίκεντρο, όπως φαίνεται, αυτού του μοντέλου της μερικής αποποινικοποίησης τίθεται ο ίδιος ο εξαρτημένος και αναγνωρίζονται οι ανάγκες και τα δικαιώματα του, με βασικό γνώμονα την απομάκρυνση από τις ουσίες, χωρίς να υφίσταται τις επιπτώσεις του στιγματισμού.

Στο πλαίσιο αυτό αναφέρονται, ενδεικτικά, ορισμένες πολιτικές, που αποτελούν την πρακτική εφαρμογή της παραπάνω λογικής, όπως η πολιτική της συνταγογράφησης ναρκωτικών ουσιών³⁹¹, η πολιτική της συντήρησης³⁹², η πολιτικές «χαμηλού κατωφλίου» και οι πολιτικές που στηρίζονται σε συμμετοχικά μοντέλα.

Συνοπτικά, στις πολιτικές «μείωσης της βλάβης» αναγνωρίζεται το γεγονός, ότι υπάρχουν χρήστες, που δυσκολεύονται να διακόψουν τη χρήση, είτε λόγω χρόνιας εξάρτησης, είτε επειδή δεν το επιθυμούν³⁹³. Για τον λόγο αυτό, στοχεύουν, σε πρώτο επίπεδο, στην μείωση των παρενεργειών και των υπόλοιπων επιβλαβών συνεπειών της χρήσης, όπως επιδείνωση της υγείας των χρηστών, μετάδοση μολυσματικών ασθενειών³⁹⁴, εξαθλίωση, αποκλεισμό, επιδείνωση της δημόσιας υγείας³⁹⁵ και σε δεύτερο επίπεδο, χωρίς σπασμωδικές και επίπονες παρεμβάσεις³⁹⁶, στοχεύουν, μέσω ψυχοθεραπευτικής και συμβουλευτικής παρέμβασης, να αποτρέψουν την διαιώνιση της κατάχρησης και τελικά, να οδηγήσουν στην επανένταξη των χρηστών³⁹⁷. Τα προγράμματα αυτά, επιπλέον, συνεισφέρουν στην

³⁹⁰ Βλ. γενικά για αποποινικοποίηση στο Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 129

³⁹¹ Επιτρέπει χορήγηση με συνταγή γιατρού ορισμένων ναρκωτικών σε χρήστες εφόσον έχει διαπιστωθεί η πραγματική εξάρτησης του (με την ιατρική έννοια) από την ουσία. Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 104

³⁹² Στο μοντέλο της συντήρησης οι εξαρτημένοι χρήστες έχουν την δυνατότητα να λαμβάνουν οργανωμένα μέσω κάποιου προγράμματος την ουσία της εξάρτησης ή κάποιο υποκατάστατο αυτής (προγράμματα μεθαδόνης). Έτσι ελέγχεται η δοσολογία της ουσίας και ίσως κρατηθεί σε σταθερά επίπεδα ή σταδιακά μειωθεί και μπορεί να απεμπλακεί το άτομο από την παράνομη αγορά και τις συνέπειες της. Σύμφωνα με ευρωπαϊκά στοιχεία η θεραπεία υποκατάστασης συντείνει στη μείωση της εγκληματικότητας (σε έρευνα βρέθηκε, η θετική επίδραση της παραμονής σε πρόγραμμα μεθαδόνης στον έλεγχο της εγκληματικότητας. Βλ. Lind B., Chen S., Weatherburn D., Mattick R., The effectiveness of methadone maintenance treatment in controlling crime, British Journal of Criminology, vol. 45, p.p. 201-211, 2005), των λοιμωδών νοσημάτων, των θανάτων που συνδέονται με τα ναρκωτικά και του κοινωνικού αποκλεισμού. Συμβάλλει επίσης στην κοινωνική επανένταξη των θεραπευμένων. Βλ. Κοκκέβη Α., Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση, www.okana.gr

³⁹³ Ο κάθε χρήστης αποτελεί ξεχωριστή προσωπικότητα με ιδιαίτερες ανάγκες (είτε εξαιτίας των λόγων που οδηγήθηκε στην χρήση, είτε λόγω των ουσιών που καταναλώνει, είτε λόγω κοινωνικοοικονομικών συνθηκών κ.α) γεγονός που κάνει απαραίτητη την εξατομικευμένη αντιμετώπιση κάθε χρήστη.

³⁹⁴ Η πολιτική π.χ. της ύπαρξης αιθουσών στις οποίες επιτρέπεται η χρήση έχει σαν στόχο οι χρήστες να μπορούν να πάρουν την δόση τους υπό επίτηρηση σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους ώστε να αποτρέπεται η μετάδοση νοσημάτων, ο θάνατος από υπερβολική δόση, και πραγματοποίηση της χρήσης σε κοινή θέα που προκαλεί το κοινό αίσθημα. Τέτοια προγράμματα εφαρμόστηκαν πειραματικά από το 1944 στη Γερμανία, επίσης στην Ολλανδία και το 2000 δημιουργήθηκε μια τέτοια αίθουσα στη Μαδρίτη κ.α. Στην Ελλάδα ωστόσο τέτοια προγράμματα όπως και γενικότερα οι πολιτικές «μείωσης της βλάβης», μέχρι σήμερα, δεν αποτελούν προτεραιότητα. Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 68-69

³⁹⁵ Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 21-22

³⁹⁶ Δεν υποχρεώνουν τους χρήστες να ενταχθούν σε κάποιο πρόγραμμα μέσω μίας ποινής αλλά επιτυγχάνουν την πραγματοποίησης μίας, έστω, πρώτης επαφής, με τους υγειονομικούς φορείς, γεγονός που αυξάνει το ενδεχόμενο της συμμετοχής σε συμβουλευτικά και θεραπευτικά προγράμματα που τελικά, ίσως, τους βοηθήσουν να διακόψουν την χρήση.

³⁹⁷ Π.χ. διανομή καινούριων συριγγών σε χρήστες, προγράμματα ανταλλαγής μεταχειρισμένων συριγγών, παροχή υποκατάστατων (π.χ. μεθαδόνης), ύπαρξη αιθουσών που γίνεται χρήση με ελεγχόμενο τρόπο, ύπαρξη κινητών μονάδων παροχής βοήθειας σε άπορους χρήστες και παρέμβασης

μείωση της εγκληματικότητας που συνδέεται με τα ναρκωτικά³⁹⁸. Προς επίρρωση αυτού παρατίθεται μια έρευνα (1999-2000), σύμφωνα με την οποία τα ποσοστά των ατόμων που εγκλημάτησαν, την περίοδο παρακολούθησης προγραμμάτων μεθαδόνης, ήταν μικρότερα απ'αυτών, που δεν ήταν ενταγμένοι σε πρόγραμμα³⁹⁹.

Όσον αφορά στα συμμετοχικά μοντέλα, τα οποία πριν μερικά χρόνια βρίσκονταν στο στάδιο της μελέτης και της πειραματικής εφαρμογής, ενώ σήμερα έχει, πλέον, αναγνωριστεί η σημασία που έχουν, επικεντρώνονται στον τομέα της πρόληψης. Εστιάζονται στον ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης για τη διαχείριση κοινωνικών προβλημάτων. Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας⁴⁰⁰ είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων μοντέλων, που καθιστούν τη συμμετοχή των πολιτών πρωτεύουσας σημασίας στην αντιμετώπιση κοινωνικών θεμάτων, όπως η εγκληματικότητα⁴⁰¹ και η τοξικοεξάρτηση, τουλάχιστον σε τοπικό επίπεδο⁴⁰². Αναφορικά με την τοξικοεξάρτηση, η παρέμβαση των πολιτών, μπορεί να είναι πολύ σημαντική, τόσο για την πρόληψη, όσο και για τη μεταχείριση και επανένταξη των χρηστών⁴⁰³ και την αποφυγή του αποκλεισμού⁴⁰⁴.

Κλείνοντας αυτή την ενότητα, θα ήταν χρήσιμο να τονιστεί ο ρόλος που διαδραματίζουν τα Μ.Μ.Ε. στην αποδοχή ή την απόρριψη του ενός ή του άλλου μοντέλου και των ενδιάμεσων θέσεων. Έχει, ήδη, αναφερθεί, ότι ο σχεδιασμός μιας πολιτικής και η εφαρμογή της για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων είναι αποτέλεσμα της παρέμβασης των, κατά περίπτωση, στάσεων του κοινού ως προς ένα κοινωνικό ζήτημα, οι οποίες επηρεάζονται, σε μεγάλο βαθμό, απ'όσα προβάλλονται, καθώς αποτελούν βασική πηγή πληροφόρησης της κοινής γνώμης⁴⁰⁵.

σε περιπτώσεις κρίσεων, ελεγχόμενη συνταγογράφηση των ναρκωτικών, που απαιτούνται για την κάλυψη των αναγκών χρόνιων χρηστών κ.α. Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 65-69

³⁹⁸ Π.χ. στις κλοπές και στις βίαιες ενέργειες για εξασφάλιση της δόσης, στις συμπλοκές εμπόρων, χρηστών, η αισχροκέρδεια εμπόρων σε βάρος χρηστών κ.α. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 68-69

³⁹⁹ Βλ. Lind B., Chen S., Weatherburn D., Mattick R., *The effectiveness of methadone maintenance treatment in controlling crime*, British Journal of Criminology, vol. 45, 2005, σελ. 210

⁴⁰⁰ Βλ. αναλυτικά για τα ΤοΣΠΕ στο Ζαραφωνίτου Χρ., *Η πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003 και επιπλέον για την Ελλάδα βλ. στους σχετικούς νόμους Ν. 2713/1999 Άρθρο 16 και Ν. 3463/2006 (ΦΕΚ Α' 114) Άρθρο 84

⁴⁰¹ Στον τομέα, της εγκληματικότητας τέτοιες τάσεις ξεκίνησαν από το 1980, με στόχο την καθιέρωση μιας συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής.

⁴⁰² Ζαραφωνίτου Χρ., *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2004, ο.π. σελ. 1184

⁴⁰³ Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 84

⁴⁰⁴ Και αυτές οι πολιτικές πρέπει να εφαρμόζονται οργανωμένα, μετά από έναν καλό σχεδιασμό και από σωστή ενημέρωση των συμμετεχόντων, γιατί, πιθανόν να οδηγήσουν σε αρνητικές συνέπειες, όπως για παράδειγμα η παραβίαση δικαιωμάτων και η δημιουργία ανασφάλειας στους πολίτες. Σημαντικός είναι ο κίνδυνος, η ευθύνη των πολιτών για την πρόληψη των αντικοινωνικών συμπεριφορών να αντικατασταθεί από μια προσπάθεια διαρκούς ελέγχου και επιτήρησης που δεν οδηγεί παρά σε κατάλυση των ατομικών ελευθεριών και σε καταπάτηση δικαιωμάτων βλ. Delmas-Marty M., *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, μτφρ. Χ. Ζαραφωνίτου, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σελ. 53, 91 και 255. Ένας άλλος κίνδυνος έχει κάνει με την παραπληροφόρηση από τα Μ.Μ.Ε που είναι πιθανό να οδηγήσει σε ιδιαίτερα τιμωρητικές στάσεις από την πλευρά των πολιτών και συνακόλουθα να κατευθύνει τους πολίτες σε υπερβάσεις, συγκρούσεις και παραβίαση των δικαιωμάτων των συμπολιτών τους, βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 85.

⁴⁰⁵ Βλ. αναλυτικά Ζαραφωνίτου Χρ., *Εξαρτήσεις*, 2006, ο.π. σελ. 83, 86, 89

Είναι γεγονός, ότι σε διεθνές επίπεδο γίνονται προσπάθειες για την αλλαγή της νομοθεσίας προς μια κατεύθυνση πιο φιλελεύθερη, που προβάλλει περισσότερο την θεραπευτική αντιμετώπιση των ναρκωτικών, παρά τη νομική⁴⁰⁶. Ωστόσο, τα Μ.Μ.Ε σε πολλές περιπτώσεις λειτουργούν ανασταλτικά προς αυτή την κατεύθυνση⁴⁰⁷. Αφενός, η καθημερινή παρουσία στις εφημερίδες δημοσιευμάτων σχετικών με τη κατάσταση των ναρκωτικών και με τις «πρωτιές» της χώρας μας στους ρυθμούς αύξησης των θανάτων από ναρκωτικά και στην εξάπλωση της χρήσης, δίνουν την αίσθηση μιας ανεξέλεγκτης επέκτασης του προβλήματος στη χώρα μας⁴⁰⁸. Αφετέρου, η συνεχής παρουσίαση μιας γενικότερης κινδυνολογίας σχετικά με τους χρήστες, που πολλές φορές οδηγεί στην επικράτηση ενός ηθικού πανικού⁴⁰⁹, δημιουργούν, τελικά, μια αρνητική εικόνα για το ζήτημα των ναρκωτικών και ιδιαίτερα για την ομάδα των τοξικοεξαρτημένων, αποτρέποντας από οποιαδήποτε φιλελεύθερη αντιμετώπιση του⁴¹⁰. Επιπλέον, ο αποσπασματικός τρόπος παρουσίασης των επιχειρημάτων της πολιτικής αυτής, τα οποία δεν παραπέμπουν σε μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα, η τοποθέτηση της επιχειρηματολογίας σ'ένα συντηρητικό πλαίσιο, αλλά και η αντιπαραθετική μορφή των επιχειρημάτων, τα οποία αν και μοιάζουν αυτονόητα, ωστόσο, δεν μπορούν να καλύψουν την συναισθηματική φόρτιση των πολιτών⁴¹¹, υπονομεύει, εξ αρχής, την πιθανότητα αποδοχής της και συμβάλλει στην αποσιώπηση οποιασδήποτε

⁴⁰⁶ Είναι κοινός τόπος στις σύγχρονες τάσεις αντιμετώπισης του προβλήματος των ναρκωτικών, όπως διαφαίνεται από τα πιο πρόσφατα σχέδια δράσης, η υποχώρηση των άκρως κατασταλτικών μοντέλων και η προώθηση εναλλακτικών μορφών αντιμετώπισης του ζητήματος. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Ποινική Δικαιοσύνη, Νομική Βιβλιοθήκη*, 2004, ο.π. σελ. 1184-1189

⁴⁰⁷ Η αναφορά στις απόψεις της αντιπαγορευτικής πολιτικής και ειδικά της αποποινικοποίησης για την οποία γίνεται λόγος από τον τύπο αλλά και από άλλα μέσα, γίνεται με τέτοιο τρόπο που να προκαλεί το κοινό αίσθημα. Δεν επικεντρώνεται στην καταγραφή συγκεκριμένων επιχειρημάτων αλλά παρουσιάζουν δραματικά την κατάσταση σε άλλες χώρες που εφαρμόστηκαν τέτοια μέτρα και απευθύνουν έμμεσες ή άμεσες προσβολές προς τους υποστηρικτές της, επιχειρώντας να εξασθενίσουν τις αντίθετες απόψεις και να μειώσουν το κύρος αυτών που τις εκφράζουν. Βλ. Μαρίνος Γ., Ένα έγκλημα που αποσιωπάται. Η χρήση της κάνναβης τρελαίνει, όπως αποδείχθηκε στη Βρετανία μετά την αποποινικοποίηση, Βήμα, 21/10/2007. Βέβαια για να μην είμαστε τελείως αρνητικοί και απορριπτικοί ως προς την στάση που διατηρούν τα Μ.Μ.Ε πρέπει να αναφέρουμε ότι καταγράφουν πολλές φορές και την αντίθετη άποψη χωρίς ωστόσο να την εμπλουτίζουν με τέτοια συναισθηματική φόρτιση που θα μπορούσε να προκαλέσει την προσοχή. Σ'αυτές τις περιπτώσεις περιγράφονται απλώς οι καλές πρακτικές και τα επιχειρήματα που τις επιβεβαιώνουν. Βλ. Καζαλότι Ε., Σωτήρχου Ι., ο.π. *Ελευθεροτυπία*, 20/12/2002

⁴⁰⁸ Βλ. Κοκκέβη Α., *Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση*, www.okana.gr

⁴⁰⁹ Η ενημέρωση που προσδίδει στα ναρκωτικά και στους τοξικοεξαρτημένους την αίσθηση μιας διάχυτης απειλής, εδραιώνοντας το στιγματισμό καταλήγει στην ένταση της τιμωρητικότητας. Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 117-118

⁴¹⁰ Σε έρευνα του ΕΚΚΕ οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για το αν έπρεπε να θεωρείται η χρήση ναρκωτικών αξιόποινη πράξη και το μεγαλύτερο ποσοστό (87,5%) απαντά θετικά, δείχνοντας ότι η αρνητική στάση για τα ναρκωτικά έχει εσωτερικευθεί στις αντιλήψεις του κοινού. Βλ. Δασκαλάκης Η., Ανδρίτσου Α., Παπαδοπούλου Π., Παππάς Π., Τσαμπάρλη Δ., *Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1983, σελ. 259

⁴¹¹ Η φόρτιση προήλθε κατά κύριο λόγο από τα Μ.Μ.Ε, τα οποία προβάλλουν την εντυπωσιογόνο εικόνα για τα ναρκωτικά συνδέοντας το κοινωνικό φαινόμενο της τοξικομανίας και τη μοίρα του τοξικομανούς με υπονοούμενες πάντοτε «παραεκκλίσεις ή παραβιάσεις». Βλ. Πανούσης Γ., 2006, ο.π.

προσπάθειας, να γίνει μια αξιολόγηση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου, σχετικά με τα ναρκωτικά και στην ανάδειξη πολιτικών αποποινικοποίησης⁴¹².

4.2 Επιχειρηματολογία υπέρ-κατά αποποινικοποίησης-νομιμοποίησης

Οι υποστηρικτές, τόσο της απαγορευτικής, όσο και της αντιαπαγορευτικής πολιτικής προβάλλουν μια σειρά επιχειρημάτων, που ενισχύει την θέση τους και αποδυναμώνει την αντίθετη. Σ'ένα πολύ γενικό πλαίσιο, τα επιχειρήματα κινούνται σε άξονες, που αφορούν στην εξάπλωση ή όχι του φαινομένου, στην προφύλαξη ή όχι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (δημόσια υγεία έναντι ατομικών ελευθεριών), στο πόσο επιβλαβείς είναι οι διάφορες ουσίες⁴¹³, και στο αν η ποινική καταστολή μπορεί να ελέγξει το φαινόμενο, χωρίς να επιφέρει άλλου είδους αρνητικές συνέπειες⁴¹⁴.

Πιο συγκεκριμένα, ξεκινώντας από τους υπέρμαχους της απαγορευτικής πολιτικής και της διατήρησης, αν όχι της ενίσχυσης, της ποινικής καταστολής, σε ότι αφορά στα ναρκωτικά, ορισμένα από τα βασικά επιχειρήματα είναι τα παρακάτω:

Α) Η εφαρμογή αντιαπαγορευτικής πολιτικής θα δημιουργήσει κοινωνικά, ηθικά και ιατρικά προβλήματα⁴¹⁵. Ακόμη και αν μιλάμε για νομιμοποίηση ή αποποινικοποίηση «μαλακών» ναρκωτικών, αυτό δεν σημαίνει, ότι μειώνονται οι αρνητικές επιπτώσεις από τη χρήση τους⁴¹⁶. Για παράδειγμα, η μαριχουάνα (που θεωρείται «μαλακό» ναρκωτικό), είναι ουσία, σαφώς, εξαρτησιογόνα και προκαλεί σημαντικές βλάβες στο αναπνευστικό σύστημα (περισσότερο και από το τσιγάρο) και από την άλλη πλευρά, επηρεάζει την ψυχοδιανοητική ικανότητα του χρήστη⁴¹⁷, ο οποίος δυσκολεύεται να λειτουργήσει ομαλά στο κοινωνικό πλαίσιο, αλλά και να αναπτύξει την ικανότητα αντιμετώπισης δύσκολων καταστάσεων⁴¹⁸. Έτσι, το άτομο, που σε κάθε δυσκολία καταφεύγει στη χρήση, καταδικάζεται σε μια κατάσταση μόνιμης ελλιπούς ωρίμανσης.

⁴¹² Το γεγονός ότι η Ελλάδα συγκεκριμένα είναι μια χώρα που έχει παράδοση στην κατασταλτική πολιτική, έχει σαν αποτέλεσμα, να μην απομακρύνεται ευκολα από τέτοιου είδους πρότυπα. Επιπλέον όταν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες τα νεολαιίστικα κινήματα συνδέθηκαν με την χρήση ουσιών ανάγοντας τη σε μια ένδειξη καινοτομίας και αμφισβήτησης στην Ελλάδα δεν συνέβη κάτι τέτοιο. Όλα αυτά ενισχύονται από τον τρόπο παρουσίασης των νέων τάσεων από τα Μ.Μ.Ε και υπονομεύουν την επικράτηση τους. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 137-138

⁴¹³ Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 129 Βλ. Nadelmann E. A., "Drug Prohibition in the United States: Costs, Consequences, and Alternatives," *Science*, 1 September, 1989, pp. 939-947, στο οποίο περιγράφονται αναλυτικά επιχειρήματα υπέρ και κατά και για τις δύο κατευθύνσεις της πολιτικής. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 129

⁴¹⁴ Βλ. Nadelmann E. A., "Drug Prohibition in the United States: Costs, Consequences, and Alternatives," *Science*, 1 Sept. 1989, pp. 939-947, στο οποίο περιγράφονται αναλυτικά επιχειρήματα υπέρ και κατά και για τις δύο κατευθύνσεις της πολιτικής. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 129

⁴¹⁵ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 100

⁴¹⁶ Όλες ανεξαιρέτως οι ναρκωτικές ουσίες ασκούν επιβλαβή επίδραση στον οργανισμό, αφού πρόκειται για τοξικές ουσίες, των οποίων η συχνή κατανάλωση οδηγεί σε περιοδική ή χρόνια τοξίνωση, δηλ. δηλητηρίαση του οργανισμού. Βλ. Κουράκης Ν., *Ναρκωτικά και Ελληνική Πραγματικότητα*, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, τόμος Β', Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1990, σελ. 108-138

⁴¹⁷ Σχετικά με ψυχικές διαταραχές που προκαλούν οι ουσίες βλ. Χαρτοκόλλης Π., 1991, ο.π. σελ. 291-294

⁴¹⁸ Η κρίση και η αντίληψή του δεν χαρακτηρίζονται από λογική και ανεξαρτησία σκέψης. Δεν έχει την ικανότητα να είναι υπεύθυνος των πράξεών του, νόμιμων και μη, διότι αν και οι κινήσεις του πηγάζουν από προσωπική επιλογή, αυτή η επιλογή καθοδηγείται απ'την εξάρτηση. Βλ. Κακγελλέρη Ρ., *Art of crime*

Β) Η εφαρμογή της αντιαπαγορευτικής πολιτικής θα εντάξει τα ναρκωτικά στον κυκλώνα του ανταγωνισμού, που επικρατεί στη ελεύθερη αγορά. Αυτό θα ενεργοποιήσει τους νόμιμους, πλέον, διακινητές, ώστε να γίνεται η σωστή διαφήμιση⁴¹⁹ και προώθηση του προϊόντος για να έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα κατανάλωσης⁴²⁰. Συνεπώς, η αύξησης της χρήσης θεωρείται αναπόφευκτη.

Γ) Η εξάπλωση της χρήσης, αν εφαρμοστεί η αντιαπαγορευτική πολιτική, θα είναι αναπόφευκτη, για έναν επιπλέον λόγο. Η μέχρι τώρα απαγόρευση καθιστά δύσκολη την εύρεση ναρκωτικών. Σε πραγματικό επίπεδο, η εύρεση ναρκωτικών απαιτεί την εμπλοκή με την παράνομη αγορά και με κυκλώματα, που, σε πολλές περιπτώσεις, είναι δύσκολο να τα πλησιάσεις. Σε επίπεδο αναπαραστάσεων, αυτή η δυσκολία στην πρόσβαση, ιδιαίτερα για ουσίες, όπως είναι τα «σκληρά» ναρκωτικά, αποτελεί κυρίαρχη αντίληψη. Για τους λόγους αυτούς, πολλοί εν δυνάμει χρήστες έχουν αποτραπεί από την έναρξη της χρήσης, κάτι το οποίο δεν θα ισχύει στην περίπτωση της νομιμοποίησης, εφόσον τα ναρκωτικά θα κυκλοφορούν ελεύθερα⁴²¹.

Δ) Ακόμη, με βάση τα στατιστικά δεδομένα, που προκύπτουν από διάφορες έρευνες σχετικές με την καταγραφή των εξαρτημένων ή περιστασιακών χρηστών, παρατηρούμε, αν όχι μείωση, τουλάχιστον, διατήρηση μιας σταθερότητας, όσον αφορά στην εξάπλωση του φαινομένου, κυρίως μετά τη δεκαετία του 70⁴²² που υπήρξε μία παροδική έξαρση⁴²³.

Ε) Η νομιμοποίηση των ναρκωτικών θα έδινε στο ευρύ κοινό το μήνυμα, ότι δε χρειάζεται να προφυλαχθούν από αυτά και ενδεχομένως, ότι οι ουσίες που περιλαμβάνουν είναι αβλαβείς, επομένως, μπορούν να λαμβάνονται ελεύθερα⁴²⁴.

ΣΤ) Οι υποστηρικτές της απαγορευτικής πολιτικής στηρίζονται στα δεδομένα, που προέρχονται από άλλες χώρες, στις οποίες εφαρμόστηκαν πιο φιλελεύθερες πολιτικές και απέτυχαν⁴²⁵. Η επιστροφή κάποιων χωρών σε κατασταλτικά μοντέλα,

⁴¹⁹ Η διαφήμιση έχει επίσης γνωστά αποτελέσματα. Προκειμένου να αυξήσει την κατανάλωση του προϊόντος, έχει την δυνατότητα με διάφορες μεθόδους να προκαλέσει το κοινό αίσθημα. Παράδειγμα αποτελούν και άλλες ουσίες όπως το αλκοόλ αλλά κυρίως ο καπνός που επενδύθηκε με ένα τέτοιο μανδύα επιτυχίας, ευτυχίας, απόλυτης κυριαρχίας, που κατέστησαν αναπόφευκτη την αύξηση της ζήτησης τους. Βλ. για το ρόλο της διαφήμισης στο Dyer G., *Η διαφήμιση ως επικοινωνία*, μτφρ Αγγελική Σπυροπούλου, Πατάκης, Αθήνα, 1993 και για τον ρόλο των Μ.Μ.Ε στο Πανούσης Γ., 2006, ο.π.

⁴²⁰ Στην κοινωνία στην οποία ζούμε ο καταναλωτισμός έχει μετατραπεί σε κυρίαρχη αξία και καθορίζει ακόμη και τις διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού ολόκληρων ομάδων, βλ. Young J., 1999, ο.π. επομένως κάθε προϊόν που εκτίθεται στην αγορά έχει αυξημένη ζήτηση.

⁴²¹ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 101

⁴²² Τη δεκαετία δηλαδή που η χρήση ναρκωτικών συνδέθηκε με την εμφάνιση νεολογιστικών κινήσεων που πολιτικοποιούνται έντονα και επιχειρούν την αμφισβήτηση και την καινοτομία. Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ. 124-125

⁴²³ Βλ. Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οινόπνευματων στην Ελλάδα (2006) σελ 11-16.

⁴²⁴ Αυτό το μήνυμα θα μπορούσε να κυριαρχήσει στις αντιλήψεις ιδιαίτερα των νέων αν δε συνοδευόταν από την αντίστοιχη ενημέρωση. Βλ. Κοκκέβη Α., Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση, www.okana.gr

⁴²⁵ Παράδειγματα αποτυχίας ή φαινομενικής αποτυχίας: α) στη Βρετανία η τάση που υπήρχε υπέρ της αποποινικοποίησης της ινδικής κάνναβης απορρίφθηκε καθώς 10.000 άνθρωποι ηλικίας κάτω των 20 ετών (σε σύνολο 22.000) νοσηλεύτηκαν ως τοξικομανείς το 2006, αριθμός πολύ μεγαλύτερος από το

αφού είχαν προηγηθεί αντιαπαγορευτικές πολιτικές είναι ενδεικτικό των περιορισμένων δυνατοτήτων αυτών των προγραμμάτων στην εξάλειψη ή έστω την μείωση του κοινωνικού φαινομένου των ναρκωτικών⁴²⁶.

Τα επιχειρήματα του απαγορευτικού μοντέλου είναι πολλά και πειστικά, ειδικά σε χρονικά και χωρικά πλαίσια που η κοινωνική πραγματικότητα, όπως έχει διαμορφωθεί, το απαιτεί και καθώς το ζήτημα των ναρκωτικών έχει αναχθεί σε μείζον κοινωνικό πρόβλημα⁴²⁷, το οποίο απειλεί τη κοινωνική δομή και συνεπώς, νομιμοποιεί αυστηρές και τιμωρητικές πολιτικές αντιμετώπισης. Επίσης, η σύγχυση, που επικρατεί σε σχέση με τις πράξεις, τις ουσίες και το καθεστώς αντιαπαγορευτικών πολιτικών⁴²⁸, ισχυροποιεί, ακόμη περισσότερο, τις απαγορευτικές θέσεις. Για να έχουμε, όμως, μια ολοκληρωμένη άποψη, θα καταγράψουμε τα επιχειρήματα, που αντιπαραθέτουν οι υποστηρικτές της αντιαπαγορευτικής πολιτικής, κυρίως μέσω της αποποινικοποίησης⁴²⁹. Τα επιχειρήματα είναι τα εξής⁴³⁰:

Α) Η μέχρι σήμερα εφαρμοζόμενη πολιτική, μέσω της νομοθεσίας, δεν έχει επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα⁴³¹, όσον αφορά στην εξάλειψη ή έστω τον έλεγχο του φαινομένου των ναρκωτικών. Στη βάση ότι το ζήτημα των ναρκωτικών είναι περισσότερο θέμα ιατρικό, παρά ποινικό, κυρίως, σε σχέση με πράξεις, όπως η

2005 και δεκαπλάσιος από αυτόν του 1997. Βλ. Μαρίνος Γ., Ένα έγκλημα που αποσιωπάται. Η χρήση της κάνναβης τρελαίνει, όπως αποδείχθηκε στη Βρετανία μετά την αποποινικοποίηση, Βήμα, 21/10/2007. β) στην Ισπανία, όπου αποφασίσθηκε κατά την διετία 1983-84, η αποποινικοποίηση των λεγόμενων "μαλακών" ναρκωτικών. Τα αποτελέσματα, όμως, ήταν καταστροφικά, αφού μέσα σε δύο χρόνια η τοξικομανία αυξήθηκε κατά 45% στους ενηλίκους και κατά 60% στους ανηλίκους, με το 96% των τοξικομανών να έχουν ξεκινήσει από το χασίς και την μαριχουάνα κατά την περίοδο της αποποινικοποίησης. γ) Η πολιτεία Όρεγκον των ΗΠΑ αποποινικοποίησε την χρήση μαριχουάνας, το 1973. Το 1989, όμως, η Βουλή του Όρεγκον προχώρησε σε αλλαγή της νομοθεσίας και την λήψη σκληρότερων μέτρων, διότι όπως δήλωσαν οι βουλευτές, "χάνουμε την κοινωνία μας, εξαίτια των ναρκωτικών". δ) το παράδειγμα του Λέτεν της Ζυρίχης στην Ελβετία, όπου δημιουργήθηκε το λεγόμενο "καντόνι των εθισμένων", ένας χώρος δηλαδή ελεύθερης πρόσβασης των εθισμένων προς χορήγηση ναρκωτικών, το οποίο σε διάψευση όλων των προσδοκιών μετατράπηκε σε χώρο όπου πωλούνται ελεύθερα τα ναρκωτικά και ακόμη και οι ίδιοι οι χρήστες δεν είναι ικανοποιημένοι από την εξέλιξη. Βλ. www.e-grammes.gr/.../narkotika.htm ομιλία προέδρου Νεολαίας Ελληνικού Μετώπου.

⁴²⁶ Πέρα και από άλλους παράγοντες, η αποτυχία των πολιτικών αποποινικοποίησης θα μπορούσε να οφείλεται στο γεγονός ότι η εφαρμογή κάθε πολιτικής γίνεται σε συγκεκριμένα κοινωνικά πλαίσια, που είναι πιθανό να επηρεάζουν και την επιτυχία τους. Έτσι σε μια εποχή που η οικονομική κρίση και η κρίση του κοινωνικού κράτους επιβάλλουν την εκδήλωση μιας ιδιαίτερα τιμωρητικής και κατασταλτικής δράσης απέναντι σε κάθε είδους παρέκκλιση αυξάνει την πιθανότητα αποτυχίας πολιτικών που προκρίνουν τις φιλελεύθερες και ανεκτικές στάσεις. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 135

⁴²⁷ Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. σελ 117-121

⁴²⁸ Για παράδειγμα δεν διευκρινίζεται ποια είναι η συγκεκριμένη πράξη στην οποία αναφερόμαστε. Επίσης, δεν διευκρινίζεται, πάντα, το σε ποιες ουσίες γίνεται η αναφορά: σε όλες τις παράνομες ουσίες ή σε κάποιες από αυτές. Τέτοια θέματα καθοριστικά για τον οριστικοποίησης μιας πολιτικής δεν είναι πάντα ξεκάθαρα και μπερδεύουν τόσο τους εφαρμοστές των πολιτικών όσο και τους ίδιους τους πολίτες. Βλ. Κοκκέβη Α., *Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση*, www.okana.gr

⁴²⁹ Βλ. Cussen M., Block W., "Legalize drugs now: An analysis of the benefits of legalized drugs.", *American Journal of Economics and Sociology*, vol. 59, No 3, 2000, p.p. 525-536

⁴³⁰ Θα μπορούσαμε να χωρίσουμε τα επιχειρήματα σε δύο βασικές κατηγορίες, αυτή που αφορά στον προβληματικό χαρακτήρα της ποινικής καταστολής και τις αρνητικές συνέπειες που επιφέρει και σε αυτή της ανάγκης υπεράσπισης των δικαιωμάτων των πολιτών και των χρηστών, ως βασικό γνώμονα για την χάραξη μιας σωστής αντεγκληματικής πολιτικής. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 129

⁴³¹ Βλ. ΕΚΤΠΝ, *Ετήσια έκθεση για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα*, 2008 και Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οινόπνευματων στην Ελλάδα (2006)

χρήση, υποστηρίζουν, ότι η εφαρμογή ποινικής νομοθεσίας έχει σαν αποτέλεσμα μεγαλύτερες βλάβες, παρά ικανότητα να αντιμετωπίσει το πρόβλημα.

Β) Γνωρίζουμε, ότι στόχος των κυρώσεων είναι η γενική και η ειδική πρόληψη⁴³², στην περίπτωση, όμως, της ποινικής καταστολής, σε ζητήματα που αφορούν στα ναρκωτικά, φαίνεται, πως δεν επιτυγχάνεται ούτε ο ένας, ούτε ο άλλος στόχος. Όσον αφορά στον τομέα της γενικής πρόληψης, παρά το γεγονός ότι το απαγορευτικό μοντέλο ήταν και συνεχίζει να είναι κυρίαρχο, τα στοιχεία, που καταγράφουν την κατάσταση των ναρκωτικών, είναι ιδιαίτερα αποθαρρυντικά⁴³³ και σε καμία περίπτωση, δεν καταδεικνύουν, ότι το φαινόμενο έχει τεθεί υπό έλεγχο⁴³⁴. Όσον αφορά στον τομέα της ειδικής πρόληψης, η ποινική καταστολή έχει, σε μεγάλο βαθμό, αποτελέσματα αντίθετα από τα προσδοκώμενα. Ο στιγματισμός και ο αποκλεισμός, που συνεπάγεται η νομική παρέμβαση⁴³⁵, σε συνδυασμό με το παθογόνο περιβάλλον της φυλακής⁴³⁶ (που συνήθως αποτελεί κατάληξη της), το οποίο όχι μόνο διευκολύνει την συνέχιση δραστηριοτήτων, που σχετίζονται με τα ναρκωτικά, αλλά ευνοεί και τον εμπλουτισμό τους, καθώς και την ενασχόληση με άλλες εγκληματικές δραστηριότητες⁴³⁷, καθιστά την ειδική πρόληψη αδύνατη⁴³⁸.

Γ) Στην περίπτωση, που ίσχυε η αντιαπαγορευτική πολιτική, όπως ισχύει για το αλκοόλ και τον καπνό, θα αποφεύγονταν τα προβλήματα που δημιουργούν οι πολιτικές μείωσης της ζήτησης⁴³⁹ και επιπλέον, το κράτος θα είχε σημαντικά κέρδη⁴⁴⁰,

⁴³² Φαρσεδάκης Ι., 1996, ο.π. σελ 64

⁴³³ Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τα αποτελέσματα μίας έρευνας η οποία κατέδειξε ότι πολύ μικρό ποσοστό των ερωτηθέντων (λιγότερο από 5%) θα απέφευγε την εμπλοκή με τα ναρκωτικά εξαιτίας της ποινικής παρέμβασης. Το μέγεθος της βλαπτικότητας αυτών, που δε σχετίζεται όμως με τις νομικές κυρώσεις, είναι που κατά κύριο λόγο τους αποτρέπει. Βλ. Sniner M., Out of harm's way, illicit drug use, medicalization and the law, *British Journal of Criminology*, 2003, vol. 43, σελ. 790

⁴³⁴ Μελετώντας τις διεθνείς εκθέσεις παρατηρούμε, ότι τα σχετικά με τα ναρκωτικά προβλήματα, στις πιο αισιόδοξες περιπτώσεις, διατηρήθηκαν σε σταθερό επίπεδο. Οι υποστηρικτές ωστόσο της απαγορευτικής πολιτικής θεωρούν ότι η ποινική καταστολή προωθεί την γενική πρόληψη στέλνοντας το μήνυμα στην ευρύτερη κοινωνία ότι είναι βλαπτική, αποδοκιμαστέα και σε καμία περίπτωση δεν είναι κοινωνικά αποδεκτή. Βλ. Κουράκης Ν. Ε., Αποποινικοποίηση της χρήσης ουσιών ένα ψευδοδίλημμα της Ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής, *Ποινικός Λόγος*, 2001, σελ. 1237-1244

⁴³⁵ Ορισμένοι μετριοπαθείς υποστηρίζουν, ότι και αν δεν υπάρξει νομιμοποίηση/αποποινικοποίηση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ανθρώπινα/ηπιότερα ο χρήστης και να αποφεύγεται ο στιγματισμός. Βλ. Καζαλόττι Ε., Σωτήρχου Ι., ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ Πόρισμα της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής εισηγείται αναθεώρηση του νομικού πλαισίου «Να γίνει πταίσμα η χρήση», *Ελευθεροτυπία*, 20/12/2002

⁴³⁶ Η υιοθέτηση της ταυτότητας του εγκληματία, η ένταξη στην υποκουλτούρα της φυλακής, η μικρή δυνατότητα κοινωνικοποίησης και η ευκολία με την οποία γίνεται διακίνηση ουσιών είναι μερικά στοιχεία που συνιστούν τον παθολογικό χαρακτήρα της φυλακής. Βλ. Τσαλίκoglου Φ. 1987, ο.π. σελ. 189-194

⁴³⁷ Η θεωρία της ετικέτας έχει τονίσει τη διαμόρφωση της ταυτότητας κάποιου με βάση το καθοριστικό γεγονός της φυλάκισης. Μέσω της αυτοεκπληρούμενης προφητείας η μεγαλύτερη εμπλοκή με το έγκλημα είναι σχεδόν αναπόφευκτη. Βλ. Soothill K., Ackerley E., Francis B., 2004, ο.π. σελ. 401-403

⁴³⁸ Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 130

⁴³⁹ Π.χ. να αυξηθεί η διαθεσιμότητα, μέσω του παράνομου εμπορίου των ναρκωτικών(που επιφέρει κέρδη στους εμπόρους), να αυξηθούν οι τιμές των ναρκωτικών, να κυκλοφορούν στην αγορά ναρκωτικά χαμηλής ποιότητας με όλες τις αρνητικές συνέπειες (Π.χ. μεγάλο ποσοστό των χρηστών που πεθαίνουν είναι εξαιτίας της νόθευσής τους ή της υπερβολικής δόσης λόγω κακής ποιότητας των ναρκωτικών που δεν επιφέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα) και να αυξηθούν οι εγκληματικές συμπεριφορές. Βλ. Friedman M., Szasz T., *On Liberty and Drugs*, Washington, D.C.: Drug Policy Foundation, 1992

⁴⁴⁰ Σχετικά με την οικονομία για το ζήτημα των ναρκωτικών βλ. Friedman M., Szasz T., 1992, ο.π.

τόσο από την νόμιμη φορολόγηση τους, όσο και από την περικοπή εξόδων σχετικά με την κατασταλτική πολιτική⁴⁴¹.

Δ) Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες γίνεται η χρήση ουσιών, μέσω της εφαρμογής μιας σωστής αντιαπαγορευτικής πολιτικής, θα ήταν περισσότερο ελεγχόμενες και αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα, να περιορίζονταν τα προβλήματα που αφορούν στην υγεία και την υγιεινή των χρηστών (π.χ. με την εξάπλωση μολυνσματικών ασθενειών), αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας.

Ε) Η μείωση κάποιων μορφών εγκληματικότητας, που σχετίζεται με τα ναρκωτικά, θα μπορούσε να ρυθμιστεί μέσω της αντιαπαγορευτικής πολιτικής. Για παράδειγμα, δεν θα υπήρχε ποινικοποίηση/εγκληματοποίηση των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά (π.χ. η χρήση και η κατοχή), δεν θα εμπλέκονταν οι χρήστες σε παράνομα κυκλώματα, δε θα ήταν αναγκασμένοι να διαπράξουν περιουσιακά αδικήματα, προκειμένου να καλύψουν το υψηλό κόστος του εθισμού τους και δε θα ήταν εύκολη η εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών από τους διακινητές, ούτε η διαφθορά αυτών ή των διωκτικών αρχών, που πολλές φορές εμπλέκονται στο παράνομο εμπόριο⁴⁴².

ΣΤ) Η επιβολή θεραπείας στους χρήστες, όσο αισιόδοξες κι αν είναι οι προβλέψεις, δεν μπορεί να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα⁴⁴³. Αυτό συμβαίνει γιατί, αφενός, η επιθυμία ενός χρήστη, να διακόψει τη χρήση, πρέπει να είναι ελεύθερη επιλογή, ώστε να μην οδηγήσει στην υποτροπή και αφετέρου, γιατί η σύνδεση της θεραπείας με το νομικό καθεστώς αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερο σκεπτικισμό από τους χρήστες, οι οποίοι φοβούνται μήπως αποκαλυφθεί η παράνομη δραστηριότητα τους στους κατασταλτικούς φορείς, ή μήπως στιγματιστούν ακόμη περισσότερο⁴⁴⁴.

Ζ) Το ζήτημα της χρήσης, είναι μια πράξη, που ως μοναδικό θύμα έχει το ίδιο το άτομο⁴⁴⁵, καθώς δεν στρέφεται εναντίων τρίτων ατόμων. Στο πλαίσιο, λοιπόν, της ελεύθερης επιλογής και της αυτοδιάθεσης είναι ενάντια στα ανθρώπινα δικαιώματα, να τιμωρείται, μέσω της ποινικής καταστολής, μία πράξη, που βλάπτει μόνο το άτομο που την επιτελεί⁴⁴⁶. Ακόμη και με την προοπτική, ότι όσοι εμπλέκονται με τα

⁴⁴¹ Βλ. Nadelmann E. A., 1989, ο.π. pp. 939-947

⁴⁴² Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π.

⁴⁴³ Μία από τις προοδευτικές τάσεις της απαγορευτικής αντιμετώπισης είναι η εφαρμογή υποχρεωτικής θεραπευτικής παρέμβασης. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2004, ο.π. σελ. 1184-1189

⁴⁴⁴ Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 131

⁴⁴⁵ Σ' αυτό το σημείο οι υποστηρικτές της απαγορευτικής πολιτικής αντιτάσσουν το επιχείρημα ότι είναι υποχρέωση της πολιτείας να προστατεύει τους πολίτες της. Βλ. Κοκκέβη Α., Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση, www.okana.gr. Αλλά προβάλλουν και ηθικά διλήμματα (π.χ. έχει κάποιος το δικαίωμα έστω και αν το επιθυμεί να αυτοκαταστρέφεται;). Βλ. Κουράκης Ν.Ε., *Ποινικός Λόγος*, 2001, ο.π. σελ. 1237-1244

⁴⁴⁶ Ορισμένοι υποστηρικτές αναρωτιούνται εάν θα έπρεπε να επιτρέπεται η παρέμβαση του κράτους στο ζήτημα των ναρκωτικών με το σκεπτικό ότι γίνεται για το καλό του ατόμου. Αντίστοιχα αναφέρουν ότι αυτό θα μπορούσε να ισχύσει και για την κατανάλωση τροφών που αποδεδειγμένα δημιουργούν

ναρκωτικά είναι πιθανό να εγκληματίσουν, συνεπώς να βλάψουν το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, και για τον λόγο αυτό θεωρείται απαραίτητη η ποινική παρέμβαση, δεν μπορούμε να στοιχειοθετήσουμε την νομιμότητα αυτής. Εφόσον, το δίκαιο τιμωρεί την πράξη και όχι την επικινδυνότητα⁴⁴⁷, δεν μπορούμε, να θέσουμε σε καθεστώς νομικού ελέγχου άτομα με βάση την επισφαλή πρόβλεψη, ότι θα εγκληματίσουν, πόσο μάλλον όταν δεν υπάρχουν επιστημονικά δεδομένα, που αποδεικνύουν, σαφώς, την αιτιώδη σχέση μεταξύ χρήσης ναρκωτικών και εγκληματικότητας⁴⁴⁸. Η) Τέλος, ένα ακόμη επιχείρημα υπέρ της αντιαπαγορευτικής πολιτικής είναι, ότι τουλάχιστον σε επίπεδο προβλέψεων, υπάρχει η πεποίθηση, ότι δεν θα υπερβούν την δημοτικότητα των νόμιμων ουσιών, όπως το αλκοόλ και ο καπνός. Επίσης, σε επίπεδο βλαπτικότητας⁴⁴⁹, επισημαίνουν, ότι καμία από τις παράνομες ουσίες δεν μπορεί να συσχετιστεί με τις βλάβες που προκαλεί, κατά κύριο λόγο, το αλκοόλ, τόσο στην υγεία, όσο και στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς⁴⁵⁰.

4.3 Εφαρμοσμένα παραδείγματα πολιτικών αντιμετώπισης των ναρκωτικών

Προς επίρρωση όσων έχουν ήδη αναφερθεί σχετικά με τις πολιτικές αντιμετώπισης των ναρκωτικών, θα καταγραφούν δύο παραδείγματα ευρωπαϊκών χωρών. Συγκεκριμένα, θα παρουσιαστεί η πολιτική που εφαρμόζεται στην Ολλανδία και στη Σουηδία. Η επιλογή αυτών των δύο χωρών δεν έγινε τυχαία, οφείλεται στο γεγονός, ότι αυτές οι δύο χώρες χρησιμοποιούν εντελώς διαφορετικά μοντέλα για να ελέγξουν το φαινόμενο των ναρκωτικών.

Οι πολιτικές που εφαρμόζουν αυτές οι δύο χώρες έχουν πολύ σημαντικές διαφορές, αλλά παρουσιάζουν και ορισμένες ομοιότητες. Έτσι, η δημιουργία μιας ολοκληρωμένης και συμπαγούς πολιτικής ως προς τα ναρκωτικά, ανεξαρτήτως της κατεύθυνσης που προκρίνουν, η ανάπτυξη σε σημαντικό βαθμό των θεραπευτικών δομών που υποδέχονται εξαρτημένους, ως κυρίαρχο τρόπο μεταχείρισης, και η άσκηση, γενικότερα, μιας έντονα κοινωνικής πολιτικής που στηρίζεται στην πρόνοια⁴⁵¹ αποτελούν βασικά σημεία σύγκλισης αυτών των χωρών.

προβλήματα υγείας. Έτσι, όμως, διευρύνεται υπέρμετρα η παρουσία του κράτους στην ιδιωτική ζωή των ατόμων και πραγματικά δεν υπάρχει πιο επικίνδυνη παρέμβαση, από την παρέμβαση του κράτους για το καλό μας, στον πυρήνα των δικαιωμάτων μας. Βλ. Friedman M., Szasz T1992, ο.π.

⁴⁴⁷ Βλ. Παρασκευόπουλος Ν., 1991, ο.π. σελ 28

⁴⁴⁸ Βλ. κεφάλαιο «θεωρητικές προσεγγίσεις σύνδεσης εγκληματικότητας-τοξικοεξάρτησης.

⁴⁴⁹ Πράγματι η βλαπτικότητα ορισμένων παράνομων ουσιών όπως η κάνναβη είναι ίσως μικρότερη από αυτή του αλκοόλ. Ωστόσο οι υποστηρικτές της απαγορευτικής πολιτικής επισημαίνουν ότι αυτό δε σημαίνει ότι θα πρέπει να αποδεσμεύσουμε άλλη μια βλαπτική ουσία από τις αρνητικές συνέπειες που μπορεί να επιφέρει, νομιμοποιώντας τη. Κοκκέβη Α., Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση, www.okana.gr

⁴⁵⁰ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 113

⁴⁵¹ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 70

Ξεκινώντας από το παράδειγμα της Ολλανδίας, ως μοντέλο αποποινικοποίησης, το οποίο προβάλλει μια φιλελεύθερη, ανεκτική στάση απέναντι στο ζήτημα των ναρκωτικών⁴⁵². Σε γενικές γραμμές, αντιμετωπίζει αυτό το κοινωνικό πρόβλημα ως κάτι φυσιολογικό και τους χρήστες, περισσότερο, ως ασθενείς, που έχουν ανάγκη από θεραπεία, παρά ως εγκληματίες, που χρειάζεται να τιμωρηθούν⁴⁵³. Αυτή η πολιτική, ωστόσο, δεν ήταν εξ'αρχής η κυρίαρχη στην Ολλανδία. Υπήρξε μία διακύμανση που ξεκίνησε το 1919 αποδίδοντας μια παράνομη διάσταση στα ναρκωτικά (Opium Act 1919), συνεχίστηκε με την αναγνώριση των ναρκωτικών ως κοινωνικό πρόβλημα (1960) και κατέληξε το 1976⁴⁵⁴ με βασικό γνώμονα την προστασία της υγείας και της κοινωνίας γενικότερα δίνοντας βέβαια προτεραιότητα στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες⁴⁵⁵. Σήμερα, λοιπόν, η πολιτική της Ολλανδίας για τα ναρκωτικά βασίζεται στα εξής: α) ο ποινικός νόμος θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο για τον έλεγχο της διακίνησης ναρκωτικών, β) η κατανάλωση και η κατοχή ναρκωτικών για προσωπική χρήση δεν θα πρέπει να διώκεται, γ) η παροχή βοήθειας προς τους χρήστες θα πρέπει να αφορά τόσο την απεξάρτηση όσο και την επιβίωση, δ) ο ποινικός νόμος θα πρέπει να κάνει διάκριση ανάμεσα στα «σκληρά» και στα «μαλακά» ναρκωτικά και μάλιστα για τα δεύτερα προτείνεται ο νομικός και όχι ο ποινικός έλεγχος, ε) θα πρέπει να ρυθμιστεί το ζήτημα για τα προγράμματα χορήγησης υποκατάστατων (π.χ. μεθαδόνης) και στ) θα πρέπει να ρυθμιστεί το ζήτημα της συνταγογράφησης ναρκωτικών σε εξαρτημένους χρήστες⁴⁵⁶.

Βασικός άξονας, πάνω στον οποίο κινούνται όλες οι σχετικές ρυθμίσεις, είναι το μοντέλο «μείωσης της βλάβης»⁴⁵⁷. Η πεποίθηση, ότι αυτή η πολιτική είναι πιο αποτελεσματική, βασίζεται στο γεγονός, ότι οι βλάβες που προκαλούνται από τα ναρκωτικά είναι δύο ειδών. Υπάρχουν αυτές που οφείλονται στην ίδια τη χρήση (πρωτογενείς) και αυτές που είναι αποτέλεσμα όσων ακολουθούν τη χρήση και την εμπλοκή με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης (δευτερογενείς)⁴⁵⁸. Οι υποστηρικτές του Ολλανδικού συστήματος, μάλιστα, αναφέρουν, ότι η αμερικάνικη οπτική

⁴⁵² Στόχος του μοντέλου είναι ο έλεγχος των ναρκωτικών και όχι η εξάλειψη τους.

⁴⁵³ Βλ. Chatwin C., "Drug policy developments within the European union: The destabilizing effects of Dutch and Swedish drug policies", *British Journal of Criminology*, vol. 43, 2003, σελ. 568

⁴⁵⁴ Σ'αυτή την πράξη Opium Act 1976 ειδικότερα προβλέπονται: α) η αποποινικοποίηση της απλής χρήσης, β) η εξάρτησης ως ασθένεια τίθεται υπό ιατρικό έλεγχο με εφαρμογή όλων των μοντέλων που συνάδουν σ'αυτό π.χ. συνταγογράφησης, μείωσης της βλάβης και της συντήρησης, και γ) η ελεγχόμενη χρήση «μαλακών» ναρκωτικών σε ειδικούς χώρους. Βλ. Κουκουτσάκη, 2002, ο.π. σελ. 118-119

⁴⁵⁵ Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 568

⁴⁵⁶ Όσα αναφέραμε περιγράφονται στο Ψήφισμα στη Φραγκφούρτη το 1990 το οποίο υπέγραψαν τέσσερις Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 73

⁴⁵⁷ Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 568 και κεφάλαιο «πολιτικές αντιμετώπισης των ναρκωτικών»

⁴⁵⁸ Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 568

«πόλεμος ενάντια στα ναρκωτικά»⁴⁵⁹ επιφέρει περισσότερα προβλήματα στους χρήστες, παρά επιτυγχάνει την αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος⁴⁶⁰. Έτσι, μέσω της μείωσης της βλάβης και της αποποινικοποίησης χρήσης επιχειρούν, να αποφύγουν τις συνέπειες του στιγματισμού, που επιφέρει η ενδεχόμενη καταδίκη και φυλάκιση του χρήστη, αλλά και να βελτιώσουν την δημόσια υγεία και την υγεία των χρηστών⁴⁶¹. Επιπλέον, με αυτόν τον τρόπο, πέτυχαν, οι εξαρτημένοι να είναι, περισσότερο, ορατοί στις αρμόδιες αρχές και να έρχονται, ευκολότερα, σε επαφή με θεραπευτικά προγράμματα, εφόσον δεν είναι νομική επιβολή η ένταξη τους σε αυτά, με τελικό αποτέλεσμα να ελέγχεται καλύτερα το φαινόμενο των ναρκωτικών⁴⁶².

Η ποινική καταστολή, στην πολιτική της Ολλανδίας, διατηρείται και μάλιστα, σε μεγάλο βαθμό, σε θέματα που αφορούν στην εισαγωγή, εξαγωγή και διακίνηση των ναρκωτικών. Η μόνη διαφοροποίηση, σε σχέση με άλλες χώρες, είναι η συσχέτιση της ποινικής μεταχείρισης, όσον αφορά σε αυτές τις πράξεις, με το είδος της ουσίας⁴⁶³. Παρά τις διαφοροποιήσεις, όμως, οι πράξεις, που προαναφέρθηκαν, δεν παύουν να αποτελούν σοβαρά αδικήματα⁴⁶⁴.

Μια ακόμη πρωτοπορία, για την πολιτική της Ολλανδίας, αποτελεί το γεγονός, ότι προβαίνει στον διαχωρισμό των αγορών, μέσω της διαφοροποίησης ανάμεσα στα «σκληρά» και στα «μαλακά» ναρκωτικά⁴⁶⁵. Σ' αυτό το διαχωρισμό συνηγορεί η δημιουργία και η λειτουργία των coffee shops, στα οποία επιτρέπεται η πώληση και η κατανάλωση μικρών ποσοτήτων κάνναβης⁴⁶⁶. Με αυτό τον τρόπο, η χρήση της κάνναβης γίνεται σ' ένα ελεγχόμενο πλαίσιο, αποφεύγοντας τις συνέπειες που έχει η αναζήτηση του ναρκωτικού στους δρόμους και αποφεύγοντας την επαφή με πιο

⁴⁵⁹ Χαρακτηριστικό αυτής της πολιτικής είναι η διαβάθμιση στην ποινική μεταχείριση απέναντι στους χρήστες και στους εμπόρους και την εξάντληση της αυστηρότητας στους δεύτερους. Βλ. Brochu – Candido da Agra S., Cousineau M., M., 2002, ο.π. σελ 198

⁴⁶⁰ Παρά τις αρνητικές επιπτώσεις σε έρευνα που αφορούσε στις αντεγκληματικές πολιτικές και έγινε στην Ολλανδία, μία χώρα κατεξοχήν ανεκτική και φιλελεύθερη, τα τελευταία χρόνια διαπιστώθηκε μία στροφή προς κατασταλτικές και μη ανεκτικές στάσεις. Επιπλέον, μελετώνται οι σχετικές με τη δημόσια ασφάλεια πολιτικές οι οποίες φαίνεται να καταλήγουν σε αποκλεισμό ορισμένων κοινωνικών ομάδων και συνακόλουθα, σε διχασμό της ευρύτερης κοινωνίας βλ. Van Swaaningen R., Public safety and the management of fear, *Theoretical Criminology*, Vol 9(3), 2005, p.g. 289-305

⁴⁶¹ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 72

⁴⁶² Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 568

⁴⁶³ Για παράδειγμα με διαφορετικό τρόπο αντιμετωπίζονται ουσίες όπως η κάνναβη και διαφορετικά ουσίες όπως η ηρωίνη, η κοκαΐνη, οι αμφεταμίνες. Βλ. Κουκουτσάκη Α., 2002, ο.π. σελ. 119

⁴⁶⁴ Οι πράξεις που αφορούν στα πιο σκληρά ναρκωτικά μπορεί να φτάσουν σε ποινές 12 έως 16 χρόνων φυλάκισης ενώ για αδικήματα σχετικά με ουσίες όπως η κάνναβη, η μεγαλύτερη ποινή φτάνει τα 4 χρόνια. Βλ. ELDD: Country profiles, Netherlands, <http://eldd.emcdda.europa.eu/index>

⁴⁶⁵ Η ηρωίνη, η κοκαΐνη, το κρακ και οι αμφεταμίνες εντάσσονται στα «σκληρά» ναρκωτικά και παρουσιάζουν ένα μη αποδεκτό κίνδυνο για την κοινωνία. Από την άλλη πλευρά η κάνναβη και η μαριχουάνα κατηγοριοποιούνται ως «μαλακά» ναρκωτικά και θεωρείται ότι ενέχουν μικρότερο κίνδυνο για την κοινωνία και την δημόσια υγεία. Βλ. ⁴⁶⁵ Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 569

⁴⁶⁶ Μέχρι το 1995 επιτρεπόταν η πώληση κάνναβης μέχρι 30 γραμμάρια. Επειδή όμως παρατηρήθηκε μια αύξηση της χρήσης κάνναβης (το ποσοστό της κάνναβης που πωλείται αυξήθηκε από 9% το 1998 σε 18% το 2005. βλ. World Drug Report 2006, chapter 2.3) και υπήρξαν φόβοι για ενδεχόμενη εξάπλωση του εμπορίου και πιθανόν και του παράνομου εμπορίου η επιτρεπτή ποσότητα μειώθηκε στα 5 γραμμάρια ανά μέρα. Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π

επικίνδυνα ναρκωτικά και κυκλώματα. Το καθεστώς, βέβαια, που επικρατεί σ'αυτά τα μαγαζιά, προσδιορίζεται από ορισμένους κανόνες⁴⁶⁷, ωστόσο, αποτελεί μια παράδοση κατάσταση ανάμεσα στη νομιμοποίηση και την απαγόρευση⁴⁶⁸.

Η πολιτική της Ολλανδίας είναι αρκετά επιτυχημένη⁴⁶⁹, καθώς, κατάφερε να κρατήσει σε χαμηλά επίπεδα τον αριθμό των εξαρτημένων, να περιορίσει την έκταση του προβλήματος, να κρατήσει χαμηλά τον δείκτη θνησιμότητας και μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών και να περιορίσει την διάδοση της χρήσης, κυρίως στους νέους⁴⁷⁰. Παρ'όλα αυτά, η Ολλανδική πολιτική δέχτηκε κριτική από πολλές χώρες, θεωρώντας απαράδεκτη την πολιτική που ακολουθεί και καταθέτοντας επίσημα την αδυναμία τους αν συνεργαστούν σε ένα τέτοιο φιλελεύθερο πλαίσιο⁴⁷¹. Ωστόσο, σήμερα πολλές είναι οι χώρες⁴⁷², που αρχίζουν να υιοθετούν τις προσεγγίσεις της ολλανδικής πολιτικής και να δίνουν έμφαση περισσότερο στις κοινωνικές ανάγκες⁴⁷³.

Στον αντίποδα, έχουμε την πολιτική που εφαρμόζεται από την Σουηδία. Η πολιτική αυτή μπορεί να περιγραφεί, πολύ γενικά, από τον τελικό στόχο της, που είναι η δημιουργία μιας κοινωνίας εντελώς απαλλαγμένης από τα ναρκωτικά⁴⁷⁴. Αυτή η πεποίθηση στηρίζεται στο γεγονός, ότι η έννοια του πολίτη είναι πολύ σημαντική και η ζωή ενός χρήστη ναρκωτικών έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την έννοια του σωστού πολίτη. Για τον λόγο αυτό, θεωρείται, ότι μια αυστηρή πολιτική ενάντια στα ναρκωτικά είναι απαραίτητη για την προστασία του γενικού πληθυσμού⁴⁷⁵.

Πριν περιγράψουμε τους βασικούς άξονες της Σουηδικής πολιτικής, αξίζει να σημειώσουμε, ότι δεν ίσχυε πάντα⁴⁷⁶ αυτή η έντονα απαγορευτική διάθεση⁴⁷⁷. Στις

⁴⁶⁷ Π.χ. δεν επιτρέπεται η διακίνηση και η κατανάλωση «σκληρών» ναρκωτικών, δεν επιτρέπεται η διαφήμιση αυτών των μαγαζιών και των προϊόντων τους, δεν επιτρέπεται η πώληση σε ανήλικους και η παρενόχληση των γειτονιών στις οποίες βρίσκονται τα μαγαζιά. Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 569.

⁴⁶⁸ Το παράδοξο συνίσταται στο γεγονός ότι ενώ επιτρέπεται η πώληση κάνναβης σ'αυτά τα μαγαζιά η παραγωγή αυτής σε τέτοιες ποσότητες που είναι απαραίτητες για να τα τροφοδοτήσουν απαγορεύεται και διώκεται ποινικά. Βλ. De Kort M., Cramer T., "Pragmatism versus Ideology: Dutch drug policy continued", *Journal of Drug Issues*, vol. 29, 1999, p.p. 473-492

⁴⁶⁹ Συγκεκριμένα το ποσοστό των νεαρών ενηλίκων που έκανε χρήση «μαλακών» ναρκωτικών ήταν μικρότερο από ορισμένων ευρωπαϊκών χωρών όπως η Ιταλία, η Γερμανία, η Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Επίσης μικρότερο ποσοστό ατόμων από το γενικό μέσο όρο των χωρών μετατρέπονταν σε προβληματικούς χρήστες. Είναι πολύ μικρότερο το ποσοστό των θανάτων και το προσδόκιμο ηλικίας για τους χρήστες αυξήθηκε στα 38 έτη. Βλ. EMCDDA Annual Report 2007 p.p. 84

⁴⁷⁰ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 74

⁴⁷¹ Οι Γερμανία και η Σουηδία αποτελούν δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρών που άσκησαν έντονη κριτική. Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 74

⁴⁷² Και οι πολίτες της χώρας στηρίζουν το σύστημα αυτό. Σε δημοσκόπηση που έγινε το 2008 ότι η πλειοψηφία τους πληθυσμού της Ολλανδίας (60%) στήριζαν τη νομοθεσία για τα ναρκωτικά και ιδίως για τα «μαλακά» ναρκωτικά Βλ. www.parool.nl/parool/nl/224/Binnenland/article/detail/47361/2008/11/21/Meeste-Nederlanders-voor-legalisering-softdrugs.dhtml

⁴⁷³ Μερικές από τις χώρες που ακολούθησαν το παράδειγμα της Ολλανδίας τουλάχιστον έως ένα βαθμό ήταν η Αυστρία, η Δανία, η Ιταλία, η Πορτογαλία κ.α. βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 570

⁴⁷⁴ Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 570

⁴⁷⁵ Μάλιστα η χρήση ναρκωτικών εγείρει τόσο έντονες αντιδράσεις καθώς έχει συνδυαστεί με την υποκουλτούρα των hippies οι οποίοι ήθελαν να απομακρυνθούν από τα κατεστημένα αμφισβητώντας την δομή της κοινωνίας. Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 571

⁴⁷⁶ Ο πρώτος νόμος μάλιστα που αφορούσε στα ναρκωτικά δημιουργήθηκε το 1923 και ρύθμιζε απλώς και μόνο την εισαγωγή και την εξαγωγή οπιούχων και κοκαΐνης. Αργότερα επεκτάθηκε αφορώντας και

δεκαετίες του 60' και του 70' στη Σουηδία κυριαρχούσε μια πιο φιλελεύθερη πολιτική, που ήταν πιο κοντά στην πολιτική της Ολλανδίας⁴⁷⁸. Όμως, η κατάσταση αλλάζει⁴⁷⁹, ολοκληρωτικά απ' το 1980, όταν οποιοδήποτε περιστατικό, σχετιζόταν με παράνομα ναρκωτικά, απαιτούσε νομική διευθέτηση⁴⁸⁰. Έτσι, διαμορφώθηκε ο σύγχρονος τρόπος αντιμετώπισης των ναρκωτικών, που είναι, κυρίως, κατασταλτικός⁴⁸¹.

Συγκεκριμένα, η πολιτική της Σουηδίας δεν κάνει διαχωρισμό ανάμεσα στη μείωση της ζήτησης και στην μείωση της προσφοράς. Και οι δύο πολιτικές βρίσκονται στο επίκεντρο. Επίσης, δεν προβαίνει στον διαχωρισμό των χρηστών από τους εμπόρους. Και οι δύο κατηγορίες αντιμετωπίζονται με τον ίδιο αυστηρό τρόπο, γιατί μόνο έτσι θα απαλλαχθεί η κοινωνία από τα ναρκωτικά. Τέλος, δεν υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στα «σκληρά» και στα «μαλακά» ναρκωτικά, καθώς ότι προβλήματα μπορούν να δημιουργήσουν η ηρωίνη και η κοκαΐνη, σωματικά και ψυχολογικά, τα ίδια δημιουργούν η κάνναβη και η μαριχουάνα⁴⁸².

Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της Σουηδικής πολιτικής είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικά. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, είναι πολύ πιο αποδοτικά από οποιασδήποτε άλλης χώρας στην Ευρώπη, με βάση τα στοιχεία που παρουσιάζονται από τις επίσημες στατιστικές⁴⁸³. Από την άλλη, υπάρχουν και στατιστικές, που καταδεικνύουν την αποτυχία του Σουηδικού συστήματος⁴⁸⁴. Κριτική, λοιπόν,

άλλες ναρκωτικές ουσίες. Ο νόμος ονομαζόταν *Narkotikakungörelsen*. Βλ. *The Consumers Union Report on Licit and Illicit Drugs, "The Swedish experience"*, 1972

⁴⁷⁷ Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 76

⁴⁷⁸ Χαρακτηριστικά, μάλιστα, δεν φαίνεται να είναι στο επίκεντρο των διωκτικών αρχών τα προβλήματα που σχετίζονταν με τα ναρκωτικά και πολύ λίγες περιπτώσεις οδηγούνταν στα δικαστήρια και σε καταδικαστικές αποφάσεις. Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 571.

⁴⁷⁹ Ήδη βέβαια είχε υπάρξει μια μικρή αλλαγή από το 1965 όταν διαπιστώθηκε ότι η χρήση ναρκωτικών αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς και συνεπώς άρχισαν να γίνονται περισσότερες συλλήψεις με την ιδέα ότι ο υψηλός κίνδυνος να συλληφθούν θα αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα. Βλ. *The Consumers Union Report on Licit and Illicit Drugs, "The Swedish experience"*, 1972

⁴⁸⁰ Γενικά τις δεκαετίες του 80' και του 90' το Σουηδικό κράτος έκανε μικρές τροποποιήσεις στους νόμους ώστε να εξαπλώσει την ισχύ τους, να αυξήσει τις μεγαλύτερες ποινές, να αλλάξει τα φιλελεύθερα μέτρα και να εντάξει τις θεραπευτικές επιλογές. Βλ. Ministry of Justice, Sweden: Information about the Swedish prison and probation service, 2004

⁴⁸¹ Οι βασικοί νόμοι που περιγράφουν με ακρίβεια την πολιτική της Σουηδίας είναι οι εξής: α) ο νόμος για το λαθρεμπόριο των αγαθών (1960), β) το διάταγμα για τα ναρκωτικά (1962) και γ) το νομοσχέδιο για τα ναρκωτικά (1968) Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 571, οι οποίοι αποδεικνύουν την αυστηρότητα των Σουηδικών νόμων απέναντι στα ναρκωτικά, αυξάνοντας τις ποινές (Για παράδειγμα το 2008 το 23% των φυλακισμένων είχαν κατηγορηθεί για εγκλήματα που σχετίζονται με ναρκωτικά (και λαθρεμπόριο). Βλ. Head office, Swedish prison and probation service, Basic Facts, 2008) και υποστηρίζοντας ότι αυτές θα έχουν ένα σημαντικό αποτέλεσμα στην μείωση των ναρκωτικών Βλ. Knutsson J., "Swedish drug markets and drug policy", Norway, *Crime prevention studies*, vol.11, 2000

⁴⁸² Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 571

⁴⁸³ Είναι γεγονός, η μείωση των χρηστών κάνναβης στους νεούς, καθώς και η κατοχή των χαμηλότερων ποσοστών χρήσης σε όλη τη Δ. Ευρώπη. Βλ. www.unodc.org, Sweden's successful drug policy, 2007

⁴⁸⁴ Μερικά παραδείγματα: α) αύξησης των σοβαρά εξαρτημένων χρηστών που πλησιάζει τον διπλασιασμό καθώς οι 12.000 εξαρτημένοι του 1980 έφτασαν τους 22.000 το 1998. Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 572, β) τα άτομα που έχουν συλληφθεί για ναρκωτικά έχουν αυξηθεί κατά 50% και οι καταδίκες σχετικά με αδικήματα για ναρκωτικά κατά 66%, μέχρι το 1990, και γ) η αύξηση των θανάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Το 2006 οι θάνατοι (αν μπορούμε βέβαια να βασιστούμε στα στατιστικά στοιχεία καθώς ο σκοτεινός αριθμός ιδίως όσον αφορά στους θανάτους από τα ναρκωτικά είναι ιδιαίτερα μεγάλος) έφταναν τους 157, ενώ στην Ολλανδία το ίδιο ποσοστό ανερχόταν στα 112 άτομα. Βλ. EMCDDA, Methods and Definitions, 2005

ασκήθηκε και στη Σουηδική πολιτική και συνίσταται στο γεγονός, ότι μια τέτοια πολιτική προσφέρει το κατάλληλο έδαφος για την ενίσχυση οργανωμένου εγκλήματος και λαθρεμπορίου, δεν προστατεύει από τους θανάτους των χρηστών, οδηγεί στον αποκλεισμό και απομακρύνεται από μία προοπτική ευημερίας και θεραπευτικής προσέγγισης, εφόσον προέχει ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος⁴⁸⁵.

4.5 Έρευνες για τις στάσεις της κοινωνίας σχετικά με τις σύγχρονες πολιτικές

Η παρουσίαση των ερευνών στόχο έχει να καταδείξει πως υποδέχεται, σε παγκόσμιο επίπεδο, τις πολιτικές για αποποινικοποίηση και νομιμοποίηση των ναρκωτικών η ευρύτερη κοινωνία, πόσο διατεθειμένη είναι για ενεργό συμμετοχή στην επίλυση κοινωνικών ζητημάτων και κατά πόσο δέχεται νέες τάσεις, προκειμένου να αποφευχθεί ο στιγματισμός και ο αποκλεισμός των τοξικοεξαρτημένων. Αν και δεν είναι μεγάλος ο αριθμός των ερευνών, που επιχειρούν να αποτυπώσουν την εικόνα, που επικρατεί στο κοινό σε σχέση με αυτά τα ζητήματα⁴⁸⁶ και επιπλέον, είναι αρκετά δύσκολο να διαπιστωθούν οι στάσεις του κοινού, ενώ σε εθνικό επίπεδο εφαρμόζονται διαφορετικές πολιτικές⁴⁸⁷, θα ήταν, ωστόσο, σημαντικό να αναφερθούν ορισμένα στοιχεία, που προκύπτουν από τις έρευνες.

Πιο συγκεκριμένα, σε έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στις Η.Π.Α διαπιστώθηκε, ότι η ευρύτερη κοινωνία αναγνωρίζει το ζήτημα των ναρκωτικών, ως πρόβλημα και γενικότερα εκφράζει μια πιο φιλελεύθερη στάση για την αντιμετώπιση του, χωρίς ωστόσο, να priμοδοτείται η τάση για νομιμοποίηση⁴⁸⁸. Επίσης, ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που αποδεικνύει την σημασία των Μ.Μ.Ε στην διαμόρφωση των αναπαραστάσεων για διάφορα κοινωνικά ζητήματα είναι το γεγονός ότι πάνω από το 68% ενημερώνονται για ζητήματα σχετικά με τα ναρκωτικά από την τηλεόραση⁴⁸⁹.

⁴⁸⁵ Βλ. Chatwin C., 2003, ο.π. σελ. 572

⁴⁸⁶ Σε χώρες όπως οι Η.Π.Α και ο Καναδάς οι έρευνες αυτού του τύπου είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες, όμως στον ευρωπαϊκό χώρο υπάρχει μια καθυστέρηση. Επίσης σε μεγάλο βαθμό οι έρευνες είναι αποτέλεσμα δημοσκοπήσεων και ερευνών αγοράς. Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 118

⁴⁸⁷ Παρά το γεγονός ότι υπάρχει ένα υπερεθνικός σχεδιασμός για την αντιμετώπιση του φαινομένου (Σχέδια δράσης), η κάθε χώρα έχει την ελευθερία να εφαρμόζει την δική της πολιτική. Επομένως οι διαφορές στις στάσεις του κοινού αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό τις διαφορετικές πολιτικές. Βλ. Νικολόπουλος Γ., *Κράτος, ποινική εξουσία και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: Μια εγκληματολογική προσέγγιση*, Κριτική, Αθήνα, 2002, σελ. 52-53

⁴⁸⁸ Τα αποτελέσματα είναι τα εξής: α) το 94% πιστεύει ότι το πρόβλημα των ναρκωτικών βρίσκεται εκτός ελέγχου, β) το 78% θεωρεί ότι η ευρωπαϊκή πολιτική έχει αποτύχει, γ) το 60% είναι υπέρ της συνταγογράφησης μαριχουάνας σε εξαρτημένους χρήστες, δ) το 76% είναι κατά της νομιμοποίησης της ηρωίνης και της κοκαΐνης και το 74% κατά της νομιμοποίησης της μαριχουάνας για προσωπική πάντα χρήση και ε) πολύ μικρά ποσοστά της τάξεως του 10% υποστηρίζουν πως η πιο σωστή αντιμετώπιση των ναρκωτικών είναι η νομιμοποίηση ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό θεωρεί σημαντική την ενημέρωση/εκπαίδευση για ναρκωτικά στους νέους και στα σχολεία. Βλ. Blendon R. J., Young J.T., "The public and the war on illicit drugs", *Journal of American Medical Association*, vol. 279, 1998, p.p.827-832

⁴⁸⁹ Ο τρόπος πληροφόρησης σχετικά με τα ναρκωτικά θα αποτελέσει και στη δική μας έρευνα σημείο ενδιαφέροντος καθώς οι αναπαραστάσεις που σχηματίζουν οι πολίτες μέσα από την παρουσίαση των Μ.Μ.Ε είναι καθοριστικές για την διαμόρφωση της συνολικής τους στάσης.

Στον Καναδά τα πορίσματα των ερευνών καταλήγουν, επίσης, στο ότι η κοινωνία αντιμετωπίζει το ζήτημα των ναρκωτικών με αρκετά φιλελεύθερο τρόπο και είναι ανοιχτή σε ζητήματα αποποινικοποίησης ακόμη και νομιμοποίησης⁴⁹⁰.

Αντίθετα, σε έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στη Γερμανία⁴⁹¹, στην Ιταλία⁴⁹² και στην Ιρλανδία⁴⁹³ διαφαίνεται μία τάση της ευρύτερης κοινωνίας υπέρ του κατασταλτικού μοντέλου της Σουηδίας και γενικότερα δεν προμοδοτούν πολιτικές υπέρ της εφαρμογής ηπιότερων μέτρων για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών.

Τέλος, σε έρευνες στη Μεγάλη Βρετανία, παρατηρείται, ότι οι στάσεις του κοινού ακολουθούν τη μέση οδό, καθώς προκρίνεται ένας εμφανής διαχωρισμός «σκληρών» και «μαλακών» ναρκωτικών⁴⁹⁴.

Ωστόσο, η έρευνα ευρωβαρόμετρο του 2002, οδηγεί σ'ένα συνολικό συμπέρασμα για το κλίμα που επικρατεί στην Ευρώπη⁴⁹⁵. Από τα αποτελέσματα, λοιπόν, προκύπτει, ότι οι Ευρωπαίοι πιστεύουν, ότι η χρήση κάνναβης δεν πρέπει να είναι απαγορευμένη στην Ε.Ε. και ότι οι χρήστες κάνναβης δεν είναι απαραίτητο να διώκονται, όπως θα πρέπει να συμβαίνει με τους εμπόρους ναρκωτικών. Ακόμη, τρεις στους τέσσερις πολίτες πιστεύουν ότι τα ναρκωτικά είναι μέρος της κοινωνίας μας και θα πρέπει να υπάρξει μία πολιτική επανένταξης των χρηστών, δίνοντας τους

⁴⁹⁰ Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από 3 έρευνες ήταν: α) το 59% ήταν υπέρ της αποποινικοποίησης της κάνναβης ενώ ένα μικρότερο ποσοστό (39%) ήταν υπέρ της ποινικής καταστολής στην περίπτωση κατοχής κάνναβης, β) το 27% θεωρούσε ότι η κατοχή κάνναβης πρέπει να είναι νόμιμη, το 42% ότι θα πρέπει να επιβάλλονται μόνο διοικητικές κυρώσεις και μόνο το 17% ότι θα πρέπει να αποτελεί ποινικό αδίκημα, και γ) το 57% του πληθυσμού ήταν υπέρ της νομιμοποίησης της κάνναβης στην περίπτωση που αφορά κατοχή μικρών ποσοτήτων που προορίζονται για προσωπική χρήση και το 53% είναι υπέρ της επιβολής παρόμοιου νομικού πλαισίου στα ναρκωτικά όπως ισχύει και στις νόμιμες ουσίες (αλκοόλ και καπνός) κατά το πρότυπο της μερικής αποποινικοποίησης. Οι τρεις έρευνες στις οποίες γίνεται αναφορά είναι του 1977, του 1994 και του 2004 αντίστοιχα. Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 120

⁴⁹¹ Σε έρευνα του 2004 το 78% είναι κατά των ηπιότερων ποινών για αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά (ακόμη και της κατοχής για προσωπική χρήση) και το 65% θεωρεί ότι το ενδεχόμενο της αποποινικοποίησης θα οδηγήσει στην αύξηση της χρήσης. Τέλος το 73% είναι υπέρ της εφαρμογής αυστηρής κατασταλτικής πολιτικής κατά το πρότυπο της Σουηδίας. Βλ. Newcombe R., "Attitudes to drug policy and drug laws: A review of the international evidence", Liverpool, *Research Bureau*, 2004

⁴⁹² Σε έρευνα του 1993 το 5% δηλώνει υπέρ της νομιμοποίησης όλων των ναρκωτικών, το 10% υπέρ της νομιμοποίησης της κάνναβης ενώ η ηρωίνη και η κοκαΐνη πρέπει να διακινούνται μόνο με συνταγή γιατρού. Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ. 122

⁴⁹³ Σε έρευνα του 1997 το 29% ήταν υπέρ της νομιμοποίησης της κάνναβης ενώ μόνο το 2% υπέρ της νομιμοποίησης όλων των ναρκωτικών, το μοντέλο της συνταγογράφησης υποστήριζε το 86% ενώ το 11% ήταν κατά οποιασδήποτε αλλαγής της κατασταλτικής πολιτικής. Βλ. Newcombe R., 2004, ο.π.

⁴⁹⁴ Σε έρευνα του 2001 το 41% ήταν υπέρ της νομιμοποίησης της κάνναβης (επιβεβαιώνοντας την τάση της Μ. Βρετανίας να επικεντρωθεί στους προβληματικούς χρήστες. Βλ. Seddon T., Ralphs R., Williams L., 2008, ο.π. p.p. 818-834), ενώ για την ηρωίνη και την κοκαΐνη το αντίστοιχο ποσοστό ήταν ελάχιστο. Βλ. Stratford N., Gould A., Hinds K., McKeganey N., "The measurement of changing public attitudes towards illegal drugs in Britain", *Economic and Social Research*, London, 2003

⁴⁹⁵ Ορισμένα από τα πορίσματα ήταν τα εξής: α) το 70% των ατόμων πιστεύει ότι η κατάσταση αυτή είναι υποκριτική και πρέπει είτε να νομιμοποιηθεί η κατοχή και χρήση μικρών ποσοτήτων κάνναβης είτε να ενισχυθεί ο σχετικός νόμος, β) το 64% των Ευρωπαίων πιστεύουν ότι η κατοχή και πώληση μικρών ποσοτήτων κάνναβης για προσωπική χρήση, σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να είναι νόμιμη, γ) το 60% πιστεύει ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα για να εμπορευτεί και να ελεγχθεί η παραγωγή και πώληση της κάνναβης δ) ένα ποσοστό της τάξης του 70% πιστεύει ότι οι έμποροι ναρκωτικών, οι οποίοι κερδίζουν πολλά χρήματα από την διακίνηση αυτή, είναι οι χειρότεροι εγκληματίες και θα πρέπει να αυξηθούν δραματικά οι ποινές για αυτούς και ε) ότι ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 50% πιστεύει, ότι οι χρήστες θα πρέπει να αντιμετωπισθούν σαν ασθενείς. Βλ. Έρευνα Ευρωβαρόμετρο 2002, «Το πρόβλημα των ναρκωτικών», Κεφάλαιο 5^ο

την δυνατότητα να θεραπευτούν και να ζήσουν σαν υγιή μέλη της κοινωνίας. Σύμφωνα, μάλιστα με το 38,4% των Ευρωπαίων, η καλύτερη στρατηγική επίλυσης του προβλήματος βρίσκεται στον συνδυασμό της μείωσης της προσφοράς και της ζήτησης, ενώ μεγάλο είναι και το ποσοστό που πιστεύει ότι η βέλτιστη λύση είναι ο νομικός έλεγχος, αντίστοιχος με αυτόν των φαρμάκων, του αλκοόλ και του καπνού. Μάλιστα, τα αποτελέσματα επιβεβαιώνονται και από παρόμοια έρευνα του 2004⁴⁹⁶, στη οποία διαπιστώθηκε ότι το 60% θεωρεί ότι πρέπει να εφαρμοστούν σκληρότερα μέτρα κατά των εμπόρων, το 53% ότι θα πρέπει να δοθούν στους εξαρτημένους χρήστες περισσότερες ευκαιρίες για θεραπεία και το 42% ότι θα πρέπει να ενισχυθούν οι σχετικές ενημερωτικές καμπάνιες.

Στην Ελλάδα, η ερευνητική δραστηριότητα, σχετικά με το ζήτημα των στάσεων των πολιτών απέναντι στα ναρκωτικά και συγκεκριμένα στους τρόπους αντιμετώπισης του ζητήματος, δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη. Ωστόσο, έχουν γίνει κάποιες ερευνητικές προσπάθειες, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν μια βάση δεδομένων. Για παράδειγμα σε έρευνα του 2004⁴⁹⁷ διαπιστώθηκαν τα εξής: α) ένας στους δύο θεωρεί ότι πρέπει να δίδεται ποινικά η χρήση και να τιμωρείται από τα δικαστήρια, β) το 25% ότι δεν πρέπει να τιμωρείται από τα δικαστήρια, γ) το 19% ότι πρέπει να κρίνεται κατά περίπτωση και δ) όσον αφορά στα μέτρα που λαμβάνει η Πολιτεία, το 75% θεωρεί ότι βοηθούν λίγο ή καθόλου στην αντιμετώπιση του προβλήματος και κρίνεται αναγκαία η συνεργασία μεταξύ φορέων απεξάρτησης.

Επίσης, σε μία, ακόμη, έρευνα⁴⁹⁸, που περιλαμβάνει συγκρίσεις ανάμεσα σε τρεις χρονικές περιόδους, αναφέρονται τα εξής: α) ότι η κατοχή κάνναβης για προσωπική χρήση θα έπρεπε να είναι νόμιμη υποστηρίζεται από το 4,7% του πληθυσμού το 1984, από το 22,2% το 1998 και από το 13,8% το 2004⁴⁹⁹, β) γενικά κυριαρχεί στον πληθυσμό η αντίληψη ότι η καλύτερη αντιμετώπιση των χρηστών είναι η επιβολή υποχρεωτικής θεραπείας και όχι τόσο η επιβολή ποινών στους χρήστες και γ) σχετικά με την επιρροή των Μ.Μ.Ε, παρατηρείται μια μείωση της εμπιστοσύνης του κοινού προς την εικόνα, που παρουσιάζουν, για τα ναρκωτικά⁵⁰⁰.

⁴⁹⁶ Βλ. EOS Gallup Europe, Flash Eurobarometer 158, "Young people and drugs", 2004

⁴⁹⁷ Έρευνα ΚΕΘΕΑ σε συνεργασία με το Ινστιτούτο VPRC, 2004-2005, που παρουσιάστηκε στο Κεφάλαιο 11, στην Ετήσια Έκθεση για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οιοπνευματωδών στην Ελλάδα (ΕΚΤΕΠΝ) (2006)

⁴⁹⁸ Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με σύγκριση στοιχείων από έρευνες που είχαν προηγηθεί (1984 και 1998) και σε 4.000 συμμετέχοντες σε έρευνα του 2004, σε άτομα ηλικίας 12-65. Βλ. Kokkevi A., Fotiou A., Richardson C., "Drug use in the general population of Greece over the last 20 years: results from a nationwide household surveys", *European Addiction Research*, vol.13, 2007, p.p. 167-176

⁴⁹⁹ Ως προς τη χρήση κάνναβης τα αποτελέσματα ακολουθούν την ίδια πορεία αλλά είναι πιο χαμηλά. Συγκεκριμένα, 3,6% για το 1984, 18,5% για το 1998 και 12,8% για το 2004.

⁵⁰⁰ Πιο αναλυτικά ενώ το 1984 το 44,8% πίστευε ότι τα Μ.Μ.Ε παρουσιάζουν το ζήτημα των ναρκωτικών όπως ακριβώς είναι, το 1998 μόνο το 32,9% υποστηρίζει κάτι τέτοιο και το 2004 μόνο το 21,9%.

Τέλος, σε άλλη έρευνα, που πραγματοποιήθηκε το 2006⁵⁰¹, τα βασικά συμπεράσματα ήταν τα εξής: α)όσον αφορά στη χρήση, 3/10 ερωτηθέντες τάσσονται υπέρ της αποποινικοποίησης της κάνναβης⁵⁰², ενώ αντίστοιχα το 57% είναι κατά αυτής της τάσης και β)όσον αφορά στο χρήστη, 9/10 πιστεύουν, ότι θα πρέπει να εφαρμόζονται εναλλακτικές ποινές εκτός της φυλάκισης⁵⁰³. Γενικά, αυτό που προκύπτει είναι, ότι μια σημαντική μερίδα του πληθυσμού είναι υπέρ του διαχωρισμού «μαλακών» και «σκληρών» ναρκωτικών⁵⁰⁴, ένα σημαντικό ποσοστό είναι υπέρ της αλλαγής της υφιστάμενης πολιτικής, ωστόσο, ακόμη, το μεγαλύτερο ποσοστό είναι υπέρ της διατήρησης των παραδοσιακών τρόπων αντιμετώπισης της χρήσης και των χρηστών⁵⁰⁵. Όσον αφορά στην επιρροή των στάσεων των πολιτών από τα Μ.Μ.Ε, διαφαίνεται και από αυτή την έρευνα, όπως και από προηγούμενες, ότι οι έντονα τιμωρητικές στάσεις εκφράζονται από τον πληθυσμό, εκείνο, που ως κύρια πηγή πληροφόρησης σχετικά με τα ναρκωτικά, έχει την τηλεόραση⁵⁰⁶.

Συνολικά, αυτό που προκύπτει από τις έρευνες είναι ότι στην Ελλάδα, όπως και στην Ε.Ε., γενικότερα, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού τάσσεται υπέρ της ηπιότερης αντιμετώπισης των χρηστών και της αυστηρότερης αντιμετώπισης των εμπόρων, οι οποίοι αποτελούν τους κατεξοχήν εγκληματίες στις αντιλήψεις του κοινού.

⁵⁰¹ Αποτελεί μέρος ευρύτερης έρευνας που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, «Απασχολησιμότητα απεξαρτημένων ατόμων», το 2006. Βλ. Κίτσος Γ., 2008, ο.π. σελ.144-185

⁵⁰² Μάλιστα αυτό το ποσοστό υπέρ της αποποινικοποίησης είναι υψηλότερο από προηγούμενες έρευνες.

⁵⁰³ Επίσης ένα ποσοστό της τάξης του 85,8% είναι υπέρ της υποχρεωτικής θεραπείας, το 74,2% υπέρ της υποχρεωτικής ιατρικής παρακολούθησης και το 46,6% υπέρ της επιβολής ηπιότερων ποινών.

⁵⁰⁴ Το 36,4% των ερωτηθέντων ήταν υπέρ του διαχωρισμού «μαλακών» και «σκληρών» ναρκωτικών.

⁵⁰⁵ Σύμφωνα με τα στοιχεία το 57% είναι υπέρ της διατήρησης της κατάστασης ως έχει.

⁵⁰⁶ Ο δραματοποιημένος, επιφανειακός και επαναλαμβανόμενος τρόπος παρουσίασης περιστατικών βίας που σχετίζονται με χρήστες, ιδίως απ'την τηλεόραση, ενισχύει τις τιμωρητικές στάσεις και την κοινωνική ανησυχία. Οι στάσεις, λοιπόν, δικαιολογούνται, όταν σε ποσοστό περίπου 50% κύρια πηγή πληροφόρησης είναι η τηλεόραση. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2006, ο.π. σελ. 1035

ΜΕΡΟΣ Β': Παρουσίαση της έρευνας

1. Ερευνητικό αντικείμενο

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε τους μήνες Σεπτέμβριο 2009 με Ιανουάριο 2010 και επικεντρώνεται στη μελέτη τριών βασικών αξόνων, καθώς και στους συσχετισμούς που προκύπτουν μεταξύ αυτών. Η χρήση ναρκωτικών ουσιών, η εγκληματικότητα που συνδέεται με τους εξαρτημένους χρήστες και ο φόβος του εγκλήματος που απορρέει είναι τα βασικά σημεία ενδιαφέροντος, τα οποία θα διερευνηθούν, μέσα από το πρίσμα των κοινωνικών αναπαραστάσεων.

Η σύνδεση των τριών αυτών φαινομένων πέρα από το προσωπικό ενδιαφέρον απασχολεί σε μεγάλο βαθμό και την κοινωνία γενικότερα. Αυτό, άλλωστε, είναι έκδηλο και από την πληθώρα των ερευνητικών πονημάτων, τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο, που στόχο είχαν, όχι μόνο την διαμόρφωση σχετικών θεωρητικών προσεγγίσεων, αλλά και την εφαρμογή κατάλληλης αντεγκληματικής πολιτικής και πρόληψης, τόσο σε σχέση με την ίδια την χρήση, όσο και σε σχέση με την εγκληματικότητα που απορρέει.

Βασικός στόχος είναι, λοιπόν, να διαπιστωθεί αν ο συσχετισμός μεταξύ τοξικοεξάρτησης και εγκληματικότητας, που ορισμένες θεωρητικές προσεγγίσεις και τα αντίστοιχα εμπειρικά δεδομένα αναφέρουν⁵⁰⁷, αποτυπώνεται στις αντιλήψεις και στις κοινωνικές αναπαραστάσεις των πληθυσμών, που μελετήσαμε. Δευτερευόντως, και εφόσον αυτός ο συσχετισμός έχει εγκαθιδρυθεί στις αντιλήψεις των υποκειμένων, εξετάζεται, κατά πόσο επηρεάζει το αίσθημα του φόβου του εγκλήματος και κατευθύνει σε αντίστοιχες συμπεριφορές. Το ενδιαφέρον στην παρούσα μελέτη είναι, ότι δεν περιορίζεται στη μελέτη των παραπάνω προβληματικών μόνο στον ευρύτερο πληθυσμό, αλλά απευθύνει τον λόγο και σε επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με τοξικοεξαρτημένους, καθώς και στους ίδιους τους χρήστες, γεγονός που επιτρέπει την αποτύπωση μιας περισσότερο ολοκληρωμένης εικόνας της κατάστασης, που επικρατεί στις μέρες μας όσον αφορά στο κοινωνικό ζήτημα των ναρκωτικών.

Πιο συγκεκριμένα, θα καταγραφούν οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για τους τοξικοεξαρτημένους, η ύπαρξη ή όχι στερεοτύπων που συνδέουν την εξάρτηση με την εγκληματικότητα, καθώς και ο διπλός στιγματισμός που πιθανόν συνοδεύει τους εξαρτημένους χρήστες ναρκωτικών.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, διερευνάται ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια, που πιθανόν προκαλεί ο πληθυσμός των τοξικοεξαρτημένων στην ευρύτερη κοινωνία, αλλά και στους ίδιους τους τοξικοεξαρτημένους και κατά πόσο

⁵⁰⁷ Βλ. θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικά δεδομένα στο μέρος Α της παρούσας μελέτης.

αυτή η ανασφάλεια συνδέεται με στερεότυπα, που αφορούν στους εξαρτημένους χρήστες και οδηγούν σε συμπεριφορές κοινωνικού αποκλεισμού.

Σε ένα τρίτο και τελευταίο επίπεδο στόχος της μελέτης αυτής είναι να καταγράψει και να διερευνήσει εμπειρικά μια νέα υπόθεση, που θα οδηγήσει στην αναδόμηση των όσων έχουν ειπωθεί σχετικά με τα παραπάνω. Η υπόθεση αφορά στο ρόλο της αποποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών και το πώς αυτή θα μπορούσε να επηρεάσει τις αναπαραστάσεις του κοινού, αλλά και των χρηστών, να περιορίσει το στιγματισμό και τον αποκλεισμό της ομάδας των τοξικοεξαρτημένων και ενδεχομένως να δώσει τις κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή μιας διαφορετικής αντεγκληματικής πολιτικής.

Πέραν, βεβαίως, από τους κύριους στόχους που αποτέλεσαν και το έναυσμα της εργασίας, προέκυψαν και άλλα ζητήματα, κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας, τα οποία θα αναφερθούν εκτενέστερα στη συνέχεια.

2. Μεθοδολογία ερευνητικής διαδικασίας

Η επιλογή της μεθόδου της ερευνητικής διαδικασίας αποτελεί μια πολύ σημαντική παράμετρο, που σε μεγάλο βαθμό αντικατοπτρίζει την αξιοπιστία και την εγκυρότητα ενός ερευνητικού πονήματος⁵⁰⁸. Η μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων δίνει την δυνατότητα μιας αξιόπιστης διερεύνησης των κοινωνιογνωστικών φαινομένων⁵⁰⁹. Άλλωστε ο «...καλύτερος τρόπος για να μάθεις κάτι από κάποιον είναι να τον ρωτήσεις...»⁵¹⁰. Έτσι, οι αναπαραστάσεις, δανεισμένες ως μεθοδολογικό εργαλείο από την κοινωνική ψυχολογία, χρησιμοποιήθηκαν και στις εγκληματολογικές έρευνες, οι οποίες επικεντρώνονταν, κατά κύριο λόγο, στην μελέτη των στάσεων, δίνοντας αξιόπιστα αποτελέσματα για τις όψεις του εγκληματικού φαινομένου (έγκλημα-εγκληματίας-ποινή), του ποινικού συστήματος κ.α.⁵¹¹.

Η παρούσα έρευνα έχει χαρακτήρα περιγραφικό⁵¹² και συνδυάζει την ποσοτική και την ποιοτική μεθοδολογία⁵¹³. Η σύνθεση τεχνικών, όπως η ποσοτική

⁵⁰⁸ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2006, ο.π. σελ. 81

⁵⁰⁹ Άλλωστε οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αποτελούν ένα τρόπο κατανόησης του κόσμου και των κοινωνικών φαινομένων όπως αποδεικνύεται και από τις λειτουργίες που επιτελούν. Βλ. Abric J.C, *Les representations sociales: Aspects theoriques., Pratiques sociales et representations*, PUF, 1994, p.p. 11-35, στο Κατερέλος Γ., 2003, ο.π. σελ. 52-57

⁵¹⁰ Βλ. Παπαστάμου Στ., 2001, ο.π. σελ. 433

⁵¹¹ Η μελέτη των στάσεων του κοινού ξεκίνησε μετά το 1950. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Μαντόγλου Α., *Η κοινωνική αναπαράσταση του εγκλήματος και του εγκληματία*, στο Αντεγκληματική Πολιτική II, 2000, ο.π., σελ. 80. Πραγματοποιήθηκαν μάλιστα πολλές έρευνες σε αυτό το πλαίσιο οι οποίες περιγράφονται αναλυτικά στο Ζαραφωνίτου Χ., 2004, ο.π., σελ. 204-221

⁵¹² Φίλιας Β.(εποπτεία), *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*, Gutenberg, Αθήνα, 1996, σελ. 31-32

⁵¹³ Όπως είναι γνωστό η χρήση συνδυαστικών μεθόδων μας παρέχει σαφώς καλύτερα αποτελέσματα από ότι η μονόπλευρή χρήση είτε ποσοτικών είτε ποιοτικών δεδομένων. Ειδικά λόγω των περιορισμών που συνδέονται με τις ποσοτικές μεθόδους η χρήση και ποιοτικών αναλύσεων είναι σημαντική για την

ανάλυση των δεδομένων μέσω της στατιστικής, η χρήση του «ελεύθερου συσχετισμού», αλλά και η έμμεση παρατήρηση, μέσω της ανάλυσης περιεχομένου οδήγησαν στην εξαγωγή των αποτελεσμάτων⁵¹⁴. Τα κύρια εργαλεία, που χρησιμοποιήθηκαν, ήταν το ερωτηματολόγιο (με κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις) και οι ημιδομημένες συνεντεύξεις⁵¹⁵. Η επιλογή των εργαλείων αυτών έγινε, αφ'ενός γιατί είναι τα πιο κατάλληλα για τη συλλογή των δεδομένων από το δείγμα, στο οποίο απευθυνόταν η έρευνα και αφετέρου γιατί χρησιμοποιούνται ευρέως στην μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, δίνοντας μια σαφή εικόνα, τόσο για τις στάσεις των υποκειμένων, όσο και για τον πυρήνα και τα περιφερειακά στοιχεία των αναπαραστάσεων τους⁵¹⁶.

Συγκεκριμένα, κρίθηκε, ότι η χρήση ημιδομημένης συνέντευξης είναι καταλληλότερη για την ομάδα των τοξικοεξαρτημένων. Η ιδιαιτερότητα αυτής της ομάδας και του χώρου στον οποίο πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις, αλλά και η ανάγκη πιο προσωπικής επαφής με τα υποκείμενα, προκειμένου να αντληθούν οι απαραίτητες πληροφορίες, οδήγησαν στην επιλογή αυτού του εργαλείου. Οι συνεντεύξεις περιελάμβαναν γενικές θεματικές κατηγορίες, που αφορούσαν στους κεντρικούς άξονες της έρευνας και ταυτόχρονα, έδιναν τη δυνατότητα στα υποκείμενα, να αποκτήσουν μια οικειότητα με τον ερευνητή και συνεπώς, να εκφράσουν πιο ελεύθερα και ειλικρινά τις απόψεις τους. Στις άλλες ομάδες του δείγματος κρίθηκε σκόπιμη η χρήση ερωτηματολογίου, αφ'ενός για λόγους οικονομίας και αφετέρου για να μειωθούν οι πιθανότητες διατομικής έκφρασης των υποκειμένων⁵¹⁷, που σε αυτή τη φάση της ερευνητικής διαδικασίας δε θα προσέφερε σε τίποτα ως προς την ποιότητα των αποτελεσμάτων. Άλλωστε, η εμπειρική διερεύνηση των αναπαραστάσεων γίνεται, κυρίως, μέσω ποσοτικών προσεγγίσεων και συγκεκριμένα με χρήση ερωτηματολογίων⁵¹⁸. Μια τέτοια ποσοτική προσέγγιση επιχειρήθηκε και εδώ μέσω της στατιστικής ανάλυσης των δεδομένων του ερωτηματολογίου, ωστόσο συνδυάστηκε και με ανοιχτές ερωτήσεις, οι οποίες μέσω της ανάλυσης τους έδωσαν μια ποιοτική διάσταση στα αποτελέσματα, περιορίζοντας τις κριτικές, που πολλές φορές εγείρονται, αναφορικά με την αξιοπιστία των ερωτηματολογίων.

εξαγωγή πιο εμπειριστατωμένων συμπερασμάτων και ιδιαίτερος στις περιπτώσεις που αφορούν κοινωνικά ζητήματα που εμπλέκουν και ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. Βλ. Αρτινοπούλου Β., Μαγγανάς Α., *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σελ. 49-50

⁵¹⁴ Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 22-23

⁵¹⁵ Βλ. Παπαστάμου Στ., 2001, ο.π., σελ. 433-475

⁵¹⁶ Βλ. Κατερέλος Γ., *Συγχρονες έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία. Δυναμική των κοινωνικών αναπαραστάσεων.*, β' έκδοση, εκδ. Οδυσσεας, 2003, σελ. 160

⁵¹⁷ Βλ. Κατερέλος Γ., *Σύγχρονες έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία. Δυναμική των κοινωνικών αναπαραστάσεων.*, β' έκδοση, εκδ. Οδυσσεας, 2003, σελ. 161

⁵¹⁸ Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ. 2006, ο.π., σελ. 81

3. Δειγματοληψία

Κατ'αρχάς, θα πρέπει να επισημανθεί, πως ο σχετικά μικρός αριθμός του δείγματος οφείλεται στο γεγονός, ότι η έρευνα, που πρόκειται να παρουσιαστεί, συνιστά, απλώς και μόνο, μια αρχική προσπάθεια εμπειρικής διερεύνησης βάσιμων υποθέσεων και επιβεβαίωσης ήδη καταγεγραμμένων συμπερασμάτων. Πρέπει, λοιπόν, να είναι ξεκάθαρο ότι πρόκειται για μια καθαρά πιλοτική έρευνα, η οποία σε καμία περίπτωση δεν διεκδικεί συνολικές και καταχρηστικές γενικεύσεις.

Το συνολικό δείγμα της έρευνας απαρτίζεται από 62 άτομα, τα οποία ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες του πληθυσμού (πολίτες, τοξικοεξαρτημένοι, εργαζόμενοι στις Κοινωνικές Υπηρεσίες και θεραπευτές σε πρόγραμμα απεξάρτησης του ΚΕΘΕΑ). Η επιλογή διαφορετικών πληθυσμών στο δείγμα, που παρουσιάζουν διαφορετικό βαθμό και είδος εμπλοκής με το ζήτημα των ναρκωτικών, έγινε με στόχο μια, όσο το δυνατόν, καλύτερη εκπροσώπηση των διαφορετικών απόψεων, σχετικά με το προς διερεύνηση αντικείμενο.

Πιο συγκεκριμένα το δείγμα απαρτίζεται:

A. από 30 υποκείμενα που ανήκουν στην κατηγορία των «πολιτών» και τα οποία διαμένουν σε δύο δήμους της Αθήνας (15 από τον δήμο Τ. και 15 από τον δήμο Α.).

Η επιλογή των πολιτών από δύο διαφορετικούς δήμους της Αθήνας, για την ενδεικτική καταγραφή των απόψεων της κοινής γνώμης σχετικά με τα ζητήματα που μας αφορούν, είχε ως στόχο τη μεγαλύτερη αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, όσο αυτό είναι δυνατό σε μια πιλοτική έρευνα, που εξ αρχής έχει στη διάθεση της ένα μικρό δείγμα προς διερεύνηση.

Η επιλογή, ωστόσο, των δύο συγκεκριμένων δήμων, πέρα από την ευκολία πρόσβασης και τη δυνατότητα που μας παρείχαν για συνεργασία, έγινε λόγω της διαφορετικότητάς τους, που βασίστηκε στα εξής κριτήρια: α) κοινωνικοοικονομικά, έτσι ώστε η γεωγραφική τους θέση σε σχέση με το κέντρο της Αθήνας να αποτελεί μια ένδειξη για τη διαφορετική σύνθεση του πληθυσμού τους και β) σχετιζόμενα με την ποιότητα ζωής, που αντανakλάται τόσο από τις περιβαλλοντικές συνθήκες, όσο και από τις λοιπές δραστηριότητες, που αναπτύσσονται σε κάθε περιοχή. Συγκεκριμένα, στην πρώτη περίπτωση επιλέχθηκε ο δήμος Τ. λόγω της εγγύτητας του στο κέντρο της Αθήνας. Χαρακτηριστικά, όπως οι χαμηλές αντικειμενικές αξίες, η πολυπολιτισμικότητα και το, κατά κύριο λόγο, μικρό-μεσαίο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των κατοίκων, είναι ενδεικτικά της σύνθεσης του πληθυσμού και αντιστοίχως, χαρακτηριστικά, που αφορούν στη μορφή του περιβάλλοντος, η οποία χωρίς να είναι υποβαθμισμένη, είναι, ωστόσο, πυκνοκατοικημένη, με πυκνό συγκοινωνιακό δίκτυο, με χαμηλές περιβαλλοντικές προδιαγραφές, όχι τόσο έντονη πολιτιστική δραστηριότητα, αλλά και ορισμένες εστίες εγκληματικών δραστηριοτήτων,

είναι ενδεικτικά της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Στη δεύτερη περίπτωση, επιλέχθηκε ο δήμος Α., καθώς βρίσκεται μακριά από το κέντρο της Αθήνας. Χαρακτηριστικά, όπως ότι οι αντικειμενικές αξίες είναι υψηλές και οι κάτοικοι ανήκουν ως επί τω πλείστω στο μεσαίο αλλά και ανώτερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο διαμορφώνουν μια διαφορετική εικόνα σχετικά με τη σύνθεση του πληθυσμού. Επίσης, το γεγονός ότι η περιοχή είναι αραιοκατοικημένη, με καλές κτηριακές εγκαταστάσεις, με περισσότερες δυνατότητες παροχής πολιτιστικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων συνάδει με μια διαφορετική ποιότητα ζωής.

Τέλος, και στις δύο περιπτώσεις, η επιλογή των πολιτών από κάθε δήμο δεν έγινε με βάση κάποιο κριτήριο, αλλά ήταν τυχαία.

Β. από 12 εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες των παραπάνω δήμων (6 στο δήμο Τ. και 6 στο δήμο Α.). Ο λόγος ένταξης αυτής της πληθυσμιακής ομάδας στο δείγμα ήταν, αφενός, η σαφής εικόνα που έχουν για τα κοινωνικά προβλήματα που παρουσιάζει ο δήμος τους, στα οποία εντάσσονται, τόσο η εγκληματικότητα, όσο και τα ναρκωτικά και αφετέρου, η μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση τους όσον αφορά στην ανάγκη αντιμετώπισης αυτών σε καθημερινό επίπεδο.

Γ. από 10 εργαζόμενους σε πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ, οι οποίοι απασχολούνται ως θεραπευτές. Το κριτήριο επιλογής αυτής της πληθυσμιακής ομάδας ήταν το γεγονός, ότι η φύση της δουλειάς τους, τους φέρνει καθημερινά αντιμέτωπους με τον πληθυσμό των τοξικοεξαρτημένων, οπότε έχουν μια πιο σαφή εικόνα για τον πληθυσμό αυτό και για τις ανάγκες τους, αλλά και για τις διάφορες μορφές που μπορεί να λάβει σε επίπεδο συμπεριφοράς η εξάρτηση.

Δ. από 10 τοξικοεξαρτημένους, που προέρχονται από την πρώτη φάση ένταξης (φάση της κινητοποίησης), του προγράμματος «Νόστος» του ΚΕΘΕΑ. Κρίθηκε σκόπιμο, να περιληφθούν οι απόψεις αυτής της πληθυσμιακής ομάδας, καθώς επηρεάζονται αλλά και επηρεάζουν, με άμεσο τρόπο, το αντικείμενο μελέτης της παρούσας έρευνας. Ωστόσο, ο βασικός λόγος επιλογής ενός προγράμματος του ΚΕΘΕΑ, απ'όπου προέκυψε το δείγμα, ήταν οι δυσκολίες προσέγγισης αυτού του πληθυσμού στα «στέκια» όπου γίνεται η χρήση και η διακίνηση, είτε λόγω επικινδυνότητας, είτε λόγω μη νηφαλιότητας. Επιπλέον, η επιλογή δείγματος μόνο από τη φάση της κινητοποίησης ικανοποιούσε το αρχικό κριτήριο που είχε τεθεί, όλα τα υποκείμενα να είναι εξαρτημένοι χρήστες ναρκωτικών ουσιών.

4. Περιγραφή του δείγματος

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί περιγράφονται ατομικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η ηλικία, ο δήμος διαμονής, το επίπεδο μόρφωσης και το επάγγελμα, που δίνουν μία σχετικά σαφή εικόνα για το δείγμα, το οποίο συμμετείχε στη έρευνα.

Α) Φύλο:

	Πολίτες Τ.	Πολίτες Α.	Κ.Υ Τ.	Κ.Υ Α.	Θεραπευτές ΚΕΘΕΑ	Τοξικοεξαρτημένοι	Σύνολο
Γυναίκα	12	8	6	6	9	1	42
Ανδρας	3	7	0	0	1	9	20
Σύνολο	15	15	6	6	10	10	62

Όπως διαφαίνεται στον πίνακα εμφανίζονται μεγάλες διαφορές ως προς τη μεταβλητή φύλο σε ορισμένες κατηγορίες. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι το φύλο δεν αποτέλεσε εξ'αρχής διερευνώμενη μεταβλητή, ώστε να εξασφαλιστεί η συμμετρία του δείγματος ως προς αυτή. Πιο συγκεκριμένα, ως προς τους πολίτες η επιλογή τους έγινε τυχαία και με βάση την διαθεσιμότητα τους να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο, για τον λόγο αυτό, ειδικά για τον δήμο Τ., παρατηρούμε μια στατιστικά σημαντική διαφορά στον πληθυσμό των ανδρών και των γυναικών που συμμετείχαν. Για τις κατηγορίες «Κ.Υ. Τ.», «Κ.Υ. Α.» και «Θεραπευτές ΚΕΘΕΑ» το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων είναι γυναίκες, γεγονός που ήταν αναμενόμενο, καθώς, γενικότερα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εργασιακών θέσεων σε αυτούς τους τομείς καλύπτεται από γυναίκες. Τέλος, όσον αφορά στη κατηγορία των τοξικοεξαρτημένων υπάρχει μια υπερεκπροσώπηση των ανδρών, η οποία αντικατοπτρίζει την γενικότερη εικόνα που επικρατεί στα κέντρα απεξάρτησης. Άλλωστε, ήταν αδύνατη η εξασφάλιση μεγαλύτερου δείγματος γυναικών, καθώς στο πρόγραμμα, από το οποίο επιλέχθηκε το δείγμα, συμμετείχαν, σχεδόν, αποκλειστικά άνδρες. Για τους λόγους αυτούς παρατηρείται μια ασυμμετρία στο δείγμα όσον αφορά στη μεταβλητή φύλο, γεγονός που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, καθ'όλη τη διάρκεια επεξεργασίας και ερμηνείας των αποτελεσμάτων.

Β) Ηλικία:

	Πολίτες Τ.	Πολίτες Α.	Κ.Υ Τ.	Κ.Υ Α.	Θεραπευτές ΚΕΘΕΑ	Τοξικοεξαρτημενοι	Σύνολο
20-29 ετών	3	5	0	2	4	4	18
30-39 ετών	4	7	3	4	4	6	28
40&άνω ετών	8	3	3	0	2	0	16
Σύνολο	15	15	6	6	10	10	62

Ως προς την ηλικία δεν διαπιστώνεται η υπερεκπροσώπηση κάποιας ηλικιακής κατηγορίας, εφόσον τα υποκείμενα καλύπτουν, σε σημαντικό βαθμό, όλο το ηλικιακό φάσμα των ενεργών πολιτών. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι στην κατηγορία των «Τοξικοεξαρτημένων» δεν εκπροσωπείται η ηλικιακή κατηγορία των «40 και άνω», γεγονός που, σε κάποιο βαθμό, είναι δικαιολογημένο, καθώς γνωρίζουμε ότι σε κέντρα απεξάρτησης και δη σε «στεγνά» προγράμματα προσφεύγουν, συνήθως, άτομα νεαρότερης ηλικίας.

Γ) Δήμος διαμονής:

	Πολίτες Τ.	Πολίτες Α.	Κ.Υ Τ.	Κ.Υ Α.	Θεραπευτές ΚΕΘΕΑ	Τοξικοεξαρτημένοι	Σύνολο
Αθήνα	14	1	5	0	3	5	28
Πειραιάς	1	0	0	0	5	3	9
Προάστια	0	14	1	6	2	2	25
Σύνολο	15	15	6	6	10	10	62

Ο δήμος διαμονής καθορίζεται, σε μεγάλο βαθμό, από τις κατηγορίες των ατόμων που επιλέξαμε για να συμμετάσχουν στην έρευνα, με βάση τη δειγματοληψία. Συνεπώς, δεν εμφανίζεται στο δείγμα πλήρης εκπροσώπηση όλων των δήμων της Αττικής, καθώς αυτό δεν αποτέλεσε, εξ αρχής, κριτήριο επιλογής.

Δ) Επίπεδο μόρφωσης:

	Πολίτες Τ.	Πολίτες Α.	Κ.Υ Τ.	Κ.Υ Α.	Θεραπευτές ΚΕΘΕΑ	Τοξικοεξαρτημένοι	Σύνολο
Δημοτικό	2	0	0	0	0	2	4
Γυμνάσιο	2	0	0	0	0	2	4
Λύκειο	3	3	0	0	0	2	8
Α.Ε.Ι.	7	9	2	2	8	0	28
Τ.Ε.Ι.	1	3	4	4	2	0	14
Τεχνικό Λύκειο	0	0	0	0	0	2	2
Ι.Ε.Κ	0	0	0	0	0	2	2
Σύνολο	15	15	6	6	10	10	62

Το επίπεδο της μόρφωσης καθορίζεται, επίσης, σε κάποιο βαθμό από την ίδια την δειγματοληψία. Έτσι, στις περιπτώσεις των Κ.Υ. και των «θεραπευτών ΚΕΘΕΑ» είναι δικαιολογημένη η συγκεκριμένη κατανομή, εφόσον οι ιδιότητες των ατόμων που εργάζονται σε αυτούς τους χώρους απαιτούν γνώσεις συγκεκριμένων εκπαιδευτικών βαθμίδων. Στις λοιπές κατηγορίες διαφαίνεται μια σχετικά

αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση των βασικών επιπέδων μόρφωσης, ενώ στην πληθυσμιακή ομάδα των «τοξικοεξαρτημένων» δεν περιλαμβάνονται οι κατηγορίες των Α.Ε.Ι. και των Τ.Ε.Ι., γεγονός που έρχεται να επιβεβαιώσει προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα, καθώς η μικρή ηλικία, στις περισσότερες περιπτώσεις, εμπλοκής με τις ουσίες δεν επιτρέπει στα άτομα αυτά να ανελιχθούν στα ανώτερα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος (βλ. σχολική διαρροή).

Ε) Επάγγελμα:

- Πολίτες Τ.: Δημόσιοι υπάλληλοι, εκπαιδευτικοί, φοιτητές, οικιακά, νοσηλευτές, κοινωνιολόγοι, ελεύθεροι επαγγελματίες, διοικητικοί υπάλληλοι.
- Πολίτες Α.: Δημοτικοί υπάλληλοι, Ιδιωτικοί υπάλληλοι, Τραπεζικοί, Χημικοί μηχανικοί, Πολιτικοί επιστήμονες, Νοσηλευτές, Γεωλόγοι, Φοιτητές.
- Κ.Υ.Τ.: Κοινωνικοί λειτουργοί, Ψυχολόγοι.
- Κ.Υ.Α.: Κοινωνικοί λειτουργοί, Ψυχολόγοι.
- Θεραπευτές ΚΕΘΕΑ: Ψυχολόγοι, Κοινωνικοί λειτουργοί, Κοινωνιολόγοι.
- Τοξικοεξαρτημένοι: Δημόσιοι υπάλληλοι, Χειριστές μηχανημάτων, Κομμωτές, Ταμίες, Ηχολήπτες, Σχεδιαστές, Διακοσμητές, Ηλεκτρολόγοι κ.α.

5. Ερευνητικές υποθέσεις

Οι υποθέσεις που τέθηκαν αρχικά είναι οι εξής:

1. Σε πρώτο επίπεδο καταγράφονται οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που επικρατούν σχετικά με τον «τοξικοεξαρτημένο» και τον «εγκληματία».

α. Η βασική υπόθεση είναι ότι στις κοινωνικές αναπαραστάσεις του δείγματος ο χρήστης συνδέεται στενά με την εγκληματικότητα, συνεπώς, οι αναπαραστάσεις για τον εξαρτημένο και τον εγκληματία αλληλοεπικαλύπτονται.

β. Οι δευτερεύουσες υποθέσεις είναι:

- οι υπάρχουσες κοινωνικές αναπαραστάσεις οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό την ομάδα των τοξικοεξαρτημένων και ως χρήστες και ως εγκληματίες.
- υποθέτουμε, ότι οι διαφορές, που θα παρατηρηθούν στις αναπαραστάσεις των διαφορετικών πληθυσμών του δείγματος, οφείλονται, σε σημαντικό βαθμό, στο είδος και τον βαθμό εμπλοκής της κάθε κατηγορίας με την τοξικοεξάρτηση και τους τοξικοεξαρτημένους.

2. Σε δεύτερο επίπεδο διερευνάται ο φόβος του εγκλήματος σε όλες τις πληθυσμιακές ομάδες που μελετάμε.

α. Η βασική υπόθεση είναι ότι υπάρχει ένας έντονος φόβος του εγκλήματος που συνδέεται με τους χρήστες ναρκωτικών, σε όλο το δείγμα.

β. Οι δευτερεύουσες υποθέσεις είναι:

- η σύνδεση του εξαρτημένου χρήστη με την εγκληματικότητα στις κοινωνικές αναπαραστάσεις επηρεάζει το αίσθημα του φόβου του εγκλήματος.
- το αίσθημα του φόβου παράγει στιγματιστικά στερεότυπα για τους χρήστες (ως εγκληματίες).

3. Σε τρίτο επίπεδο εξετάζονται οι απόψεις του δείγματος σχετικά με την αποποινικοποίηση της χρήσης και των ναρκωτικών.

α. Η βασική υπόθεση είναι ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος θα είναι κατά της εφαρμογής της αποποινικοποίησης και γενικότερα ενάντια των νέων εναλλακτικών τάσεων και θα εκφράζει περισσότερο τιμωρητικές διαθέσεις⁵¹⁹.

β. Οι δευτερεύουσες υποθέσεις είναι:

- η ένταση της τιμωρητικότητας επηρεάζει και τις απόψεις για αποποινικοποίηση.
- οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και ο φόβος του εγκλήματος επηρεάζουν τις στάσεις του δείγματος σχετικά με την τάση για αποποινικοποίησης.
- οι θετικές κρίσεις για αποποινικοποίηση μειώνουν το διπλό στιγματισμό του χρήστη-εγκληματία και συνεπώς τον συνακόλουθο κοινωνικό αποκλεισμό.

6. Εγκυρότητα ερευνητικής διαδικασίας

Η εγκυρότητα της ερευνητικής διαδικασίας⁵²⁰ και συγκεκριμένα τα τρία είδη εγκυρότητας, όπως περιγράφονται από τον Rose⁵²¹, ελέγχθηκαν στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό, βάσει των περιορισμών που εξ'αρχής διαπιστώνονται στην παρούσα μελέτη, και οι οποίοι θα πρέπει να συνυπολογίζονται καθ'όλη τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας. Αφενός, λοιπόν, οι παράγοντες που ανακύπτουν στις κοινωνικές έρευνες και περιορίζουν την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων και αφετέρου το περιορισμένο δείγμα της παρούσας πιλοτικής μελέτης, δεν επιτρέπουν την εξασφάλιση υψηλού βαθμού εγκυρότητας. Συνεπώς, τα αποτελέσματα και τα συνακόλουθα συμπεράσματα μπορούν να είναι μόνο ενδεικτικά και απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση.

⁵¹⁹ Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αυστηροποίηση των ποινικών πολιτικών που συνδέεται με τις τιμωρητικές τάσεις των πολιτών βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Κουράκης Ν., *(Αν)ασφάλεια τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική. Παρουσίαση και πορίσματα έρευνας*, Αντ. Ν. Σάκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σελ. 9, το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι τα ναρκωτικά αυξάνουν την αίσθηση ανασφάλειας βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., *Ναρκωτικά: Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας*, στο Ποινική Δικαιοσύνη, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 8-9, 2006, σελ. 1037, αυξάνει την αποδοχή της συμβολικής λειτουργίας της ποινής βλ. Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σελ.63 και κατευθύνει σε πιο έντονα τιμωρητικές διαθέσεις απέναντι στους τοξικοεξαρτημένους

⁵²⁰ Βλ. σχετικά με ζητήματα εγκυρότητας στο Παπαστάμου Στ., «Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σελ. 508-514

⁵²¹ Ο οποίος μιλάει για την εσωτερική εμπειρική εγκυρότητα, την εσωτερική θεωρητική εγκυρότητα και την εξωτερική εγκυρότητα. Βλ. Rose G., *Deciphering sociological research*, Contemporary Social Theory, United Kingdom, 1982, σελ. 22-23

Πιο συγκεκριμένα, η εσωτερική εμπειρική εγκυρότητα, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος, έχει σε κάποιο βαθμό ικανοποιηθεί, καθώς τα κριτήρια που τέθηκαν στη φάση της δειγματοληψίας, εξασφαλίζουν την αντιπροσώπευση διαφορετικών απόψεων και διαφορετικών πληθυσμών. Ωστόσο το μικρό δείγμα και η δυνατότητα επέκτασης του δείγματος σε άλλους πληθυσμούς με διαφορετικά χαρακτηριστικά, αποτελούν δύο σημαντικούς περιορισμούς, οι οποίοι θα μπορούσαν να προβλεφθούν σε μια μελλοντική ερευνητική προσπάθεια.

Όσον αφορά στην εσωτερική θεωρητική εγκυρότητα, επίσης, εξασφαλίστηκε σε κάποιο βαθμό, καθώς η σύνταξη, τόσο του ερωτηματολογίου, όσο και του οδηγού συνέντευξης στηρίχθηκε σε συγκεκριμένους άξονες, που σχετίζονται άμεσα με την προβληματική της παρούσας μελέτης. Και σ' αυτή την περίπτωση, βέβαια, πιθανόν να παρεμβάλλονται μεταβλητές⁵²², ωστόσο, αυτό θεωρούμε ότι ελαχιστοποιήθηκε, μέσω της σωστής επιλογής ερωτημάτων, σύμφωνα με τις αρχικές υποθέσεις.

Τέλος, ως προς την εξωτερική εγκυρότητα, δηλαδή την δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων, παρά το γεγονός ότι η τυχαία επιλογή του δείγματος (βάσει των κριτηρίων που εξαρχής είχαν τεθεί και διατηρήθηκαν σε όλες τις κατηγορίες πληθυσμού) ικανοποιεί ορισμένες από τις προδιαγραφές αυτού του είδους εγκυρότητας, ο μικρός αριθμός του δείγματος δεν επιβεβαιώνει τη στατιστική σημαντικότητα των αποτελεσμάτων, συνεπώς, δεν επιτρέπει τη γενίκευση αυτών. Υπάρχει η ανάγκη εκτενέστερης δειγματοληψίας, προκειμένου η μελέτη να έχει αξιώσεις υψηλής εξωτερικής εγκυρότητας και να διεκδικήσει την δυνατότητα περαιτέρω γενίκευσης.

7. Αποτελέσματα

Όπως έχει ήδη αναφερθεί ο στόχος της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, διαφόρων ομάδων του πληθυσμού, που σχετίζονται, είτε άμεσα, είτε έμμεσα με το κοινωνικό φαινόμενο των ναρκωτικών, η μελέτη του φόβου του εγκλήματος που πιθανώς απορρέει και οι τρόποι αντιμετώπισης αυτού του ζητήματος. Για τη συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με αυτά τα ζητήματα και με απώτερο σκοπό την επιβεβαίωση ή την διάψευση των θεωρητικών υποθέσεων, τέθηκαν συγκεκριμένα ερωτήματα στους πληθυσμούς που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας. Στα επόμενα κεφάλαια, λοιπόν, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ερευνητικής διαδικασίας.

Συγκεκριμένα διερευνήθηκαν:

⁵²² Βλ. σχετικά με ζητήματα εγκυρότητας στο Παπαστάμου Στ., «Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σελ. 509

- Α) η εικόνα που έχει το δείγμα για τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας,
Β) η γενικότερη εικόνα που έχουν τα υποκείμενα για τα κοινωνικά φαινόμενα της εγκληματικότητας και της διακίνησης ή της χρήσης ναρκωτικών,
Γ) η εγγύτητα που έχουν τα υποκείμενα με τα ζητήματα της τοξικοεξάρτησης,
Δ) οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για τους χρήστες ναρκωτικών ουσιών,
Ε) ο φόβος του εγκλήματος που απορρέει από την ομάδα των τοξικοεξαρτημένων,
ΣΤ) οι κοινωνικές αναπαραστάσεις σχετικά με τους κατάλληλους τρόπους αντιμετώπισης των τοξικοεξαρτημένων και σχετικά με τις σύγχρονες τάσεις της αποποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και
Ζ) οι βαθύτερες αντιλήψεις για την ομάδα των τοξικοεξαρτημένων, όπως φαίνονται σε στάσεις και τις συμπεριφορές της ευρύτερης κοινωνίας, όπου εμπλέκεται το προσωπικό στοιχείο και στάσεις απέναντι στην απεξάρτηση και την επανένταξη.

Τα αποτελέσματα, που παρουσιάζονται, προέκυψαν από συγκρίσεις, οι οποίες έγιναν στη βάση μιας ανεξάρτητης μεταβλητής:

- της πληθυσμιακής ομάδας στη οποία ανήκει το δείγμα με τιμές:

1. Πολίτες Ταύρου, 2. Πολίτες Αμαρουσίου, 3. Κ.Υ. Ταύρου, 4. Κ.Υ. Αμαρουσίου, 5. ΚΕΘΕΑ και 6. Τοξικοεξαρτημένοι.

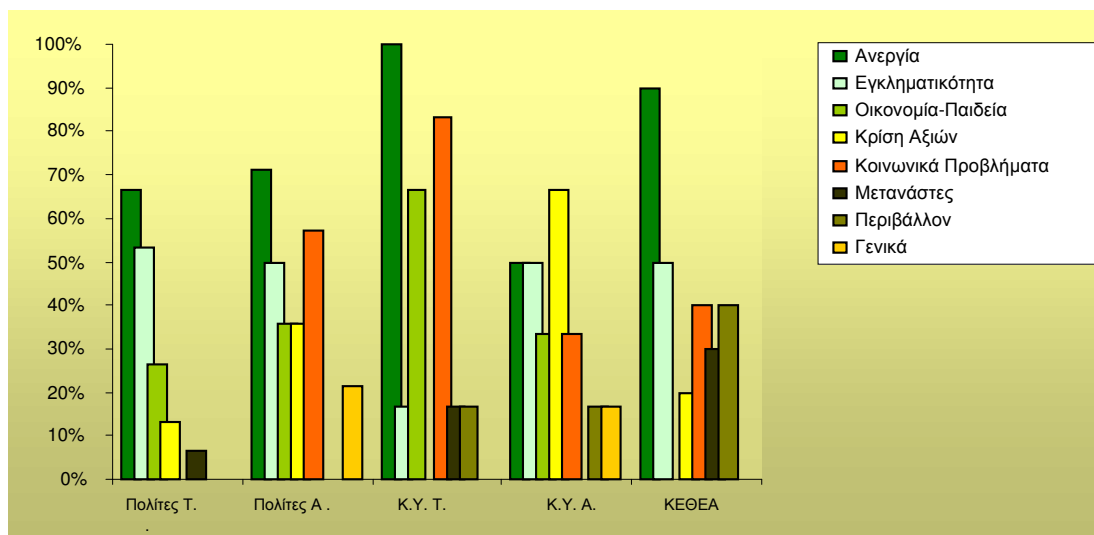
Για λόγους οικονομίας, αλλά και απόκτησης μιας σαφούς εικόνας, στο παρόν κεφάλαιο θα αναφερθούν μόνο ορισμένα αποτελέσματα (αναλυτικά τα αποτελέσματα για κάθε ερώτηση του ερωτηματολογίου βρίσκονται στο παράρτημα).

Τα αποτελέσματα, λοιπόν, έχουν ως εξής:

Σ'ένα πρώτο επίπεδο, ήταν σημαντικό, να σκιαγραφηθεί η εικόνα, που έχουν τα υποκείμενα του δείγματος, για τα προβλήματα που απασχολούν τη σύγχρονη κοινωνία. Το γενικευμένο αίσθημα μιας κοινωνίας με ανεργία, εγκληματικότητα, κρίση αξιών, προβλημάτων στην οικονομία και στην παιδεία και πλήθος άλλων κοινωνικών προβλημάτων, που εντάσσονται στην καθημερινότητα του μέσου Έλληνα, αντικατοπτρίζεται πλήρως σε αυτή την ερώτηση.

Στις περισσότερες κατηγορίες, κυριαρχεί, σε μικρότερα ή μεγαλύτερα ποσοστά, το πρόβλημα της «ανεργίας» (μοναδική εξαίρεση αποτελεί η κατηγορία Κ.Υ. Α., στην οποία ως κυρίαρχο πρόβλημα χαρακτηρίζεται η «κρίση αξιών» σε ποσοστό 66,6%). Παρά το γεγονός, βέβαια, ότι η ανεργία πρωτοστατεί, σημαντικά ποσοστά λαμβάνουν, επίσης, και τα προβλήματα της «εγκληματικότητας» και των «κοινωνικών προβλημάτων» (βλ. πίνακα⁵²³ και διάγραμμα1).

⁵²³ Οι πίνακες βρίσκονται αναλυτικά στο παράρτημα μαζί με το ερωτηματολόγιο ή τον οδηγό συνέντευξης

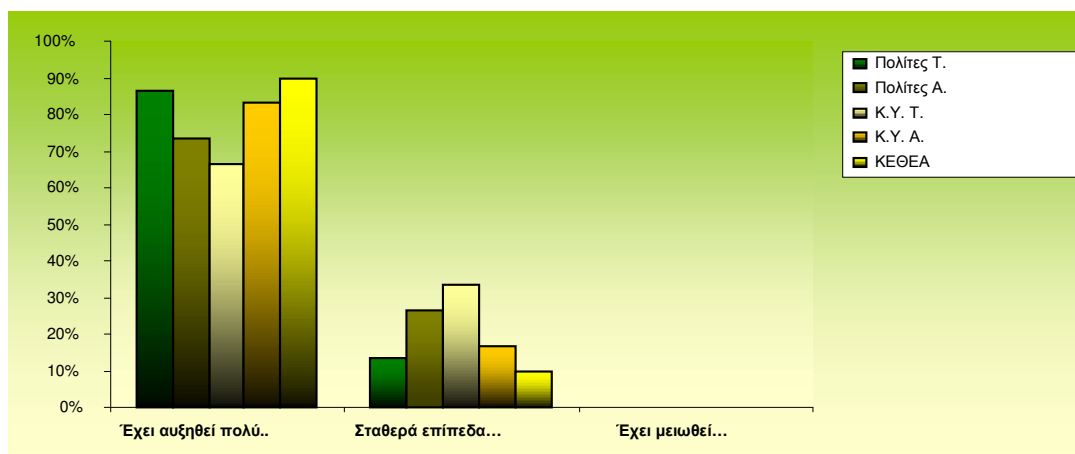

Διάγραμμα 1: Προβλήματα σύγχρονης κοινωνίας (ερώτηση 1)

Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο, ότι ενώ για την εγκληματικότητα γίνεται σαφής λόγος από τα υποκείμενα, για το πρόβλημα των ναρκωτικών, παρ'όλο, που τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο, όλοι γνωρίζουμε τη σημασία του στη σύγχρονη κοινωνία, δε βλέπουμε να αναφέρεται ρητά και σε μεγάλο ποσοστό από τα υποκείμενα. Για τον λόγο αυτό, δεν αποτέλεσε και ξεχωριστή κατηγορία προβλημάτων, αλλά εντάσσεται στην ευρύτερη κατηγορία «κοινωνικά προβλήματα». Ένα τέτοιο εύρημα, σαφώς, δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μέσω της διάψευσης της πραγματικότητας, ότι τα ναρκωτικά αποτελούν σύγχρονο πρόβλημα, αλλά μέσω της ενίσχυσης μίας πραγματικότητας, ότι οι πολίτες αντιμετωπίζουν σοβαρά, βιοτικά, προβλήματα στην καθημερινότητα τους που τους απορροφούν. Επιπλέον, θα μπορούσε αυτό το αποτέλεσμα να εξηγηθεί από το γεγονός, ότι η μη αναγνώριση του προβλήματος των ναρκωτικών, ως τέτοιου, δημιουργεί μια αίσθηση ασφάλειας, που επιτρέπει στην κοινωνία να διατηρεί κάποιες αποστάσεις και έτσι, να μειώνεται στην αντίληψη του κοινού, η πιθανότητα να έρθουν αντιμέτωποι με τέτοια περιστατικά.

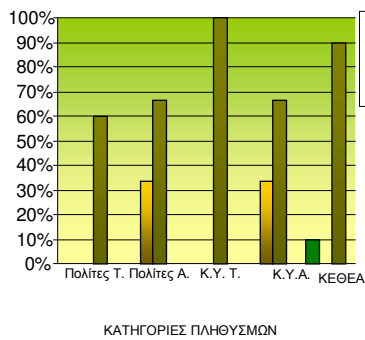
Σε δεύτερο επίπεδο, τέθηκαν στα υποκείμενα ερωτήματα με στόχο την συνολική διερεύνηση της εικόνας, που έχουν για την εγκληματικότητα και τα ναρκωτικά, καθώς και για τις διαστάσεις που λαμβάνουν στη σημερινή εποχή.

Όσον αφορά στο ζήτημα της εγκληματικότητας, το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων θεωρεί, ότι έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις κατά την τελευταία πενταετία. Σε όλες τις κατηγορίες, όπως φαίνεται, είναι ιδιαίτερα υψηλά τα ποσοστά που υποστηρίζουν τη αύξησης της εγκληματικότητας. Επίσης, εντυπωσιακό είναι, ότι κανένα υποκείμενο δεν ανέφερε μείωση του φαινομένου σε καμία κατηγορία (βλέπε πίνακα 2 και διάγραμμα 2).

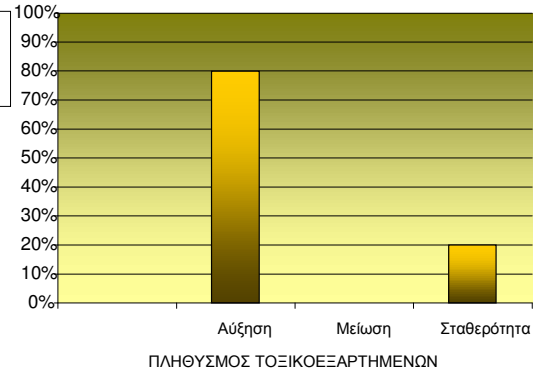

Διάγραμμα 2. Εικόνα που έχει η ευρύτερη κοινωνία για την έκταση της εγκληματικότητας (ερώτηση 2).

Παρατηρώντας, αντίστοιχα, τα αποτελέσματα σχετικά με το ζήτημα των ναρκωτικών, είναι σαφές, ότι η εικόνα των υποκειμένων είναι ανάλογη με αυτής της εγκληματικότητας. Έτσι, σε όλες τις πληθυσμιακές ομάδες τα μεγαλύτερα ποσοστά φαίνεται να υποστηρίζουν την συνεχή αύξηση του ποσοστού των ατόμων που εμπλέκονται με τα ναρκωτικά, είτε ως εξάρτηση, είτε ως δοκιμή (βλέπε πίνακες 3α, 3β και διαγράμματα 3, 4). Χαρακτηριστικές είναι ορισμένες φράσεις από τις συνεντεύξεις των τοξικοεξαρτημένων, που περιγράφουν την συνεχή εξάπλωση του φαινομένου π.χ. «είναι η μάστιγα του αιώνα μας.....», «...ένα θα σου πω δεν έχω γνωρίσει άτομα στη δουλειά που να μην παίρνει ναρκωτικά.....», «είναι περισσότεροι οι χρήστες αλλά είναι και περισσότερος ο αριθμός των νεαρών χρηστών....όλο και πιο νέοι πέφτουν στη χρήση...», «...σήμερα είναι πιο χαμηλή η ποιότητα αλλά περισσότερη η ποσότητα...». Σ'αυτό το σημείο, βέβαια, πρέπει να γίνει μια παρατήρηση, όσον αφορά στους πληθυσμούς του δήμου Α., καθώς, τόσο οι εργαζόμενοι στην Κ.Υ., όσο και οι πολίτες εμφανίζουν ένα μικρό, αλλά αρκετά σημαντικό ποσοστό (33,3%), το οποίο υποστηρίζει, ότι σταθερά μειώνεται το ποσοστό των ατόμων που εμπλέκονται με τα ναρκωτικά. Παρά το γεγονός, ότι η κυρίαρχη εικόνα είναι η επέκταση των ναρκωτικών, ίσως η ίδια η θέση του δήμου (αρκετά πιο μακριά από το κέντρο της Αθήνας, όπου κυρίως έχουμε συγκέντρωση χρηστών), αλλά και η σύσταση του πληθυσμού κάνει λιγότερο ορατά τα περιστατικά που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και έτσι δημιουργεί μια εικόνα για, έστω, μια μικρή μείωση του προβλήματος.

Διαγράμματα 3. Έκταση των ναρκωτικών
(ερώτηση 3)

Διάγραμμα 4. Έκταση των ναρκωτικών
(ερώτηση 1)

Ωστόσο, σε άμεση συνάρτηση και επιβεβαιώνοντας την παραπάνω εικόνα, βρίσκονται και οι απαντήσεις των υποκειμένων, σχετικά με το ποσοστό των εξαρτημένων χρηστών και των ατόμων που έχουν δοκιμάσει κάποια ναρκωτική ουσία έστω μία φορά στη ζωή τους. Έτσι, όσον αφορά στους εξαρτημένους από ναρκωτικές ουσίες βλέπουμε, ότι όλες οι πληθυσμιακές ομάδες, που ερωτήθηκαν, θεωρούν, στα μεγαλύτερα ποσοστά τους, ότι είναι «αρκετοί» (40% πολίτες Τ. και Α., 66,7% Κ.Υ. Τ., 50% Κ.Υ. Α. και 80% ΚΕΘΕΑ), ενώ σχετικά με τα άτομα που κάποια στιγμή της ζωής τους έχουν δοκιμάσει κάποια ναρκωτική ουσία, θεωρούν, ότι είναι «πάρα πολλοί» (46.7% πολίτες Τ., 66,7% Κ.Υ. Τ., 66,7% Κ.Υ. Α. και 70% ΚΕΘΕΑ), (βλέπε πίνακες 4α και 4β). Η μεγαλύτερη ανοχή που υπάρχει για ορισμένα ναρκωτικά, όπως η κάνναβη και η αποδεκτή από τα υποκείμενα πιθανότητα, λόγω περιέργειας κάποιος να δοκιμάσει ναρκωτικές ουσίες, ίσως, εξηγούν, γιατί η εικόνα που επικρατεί, είναι, πως μεγάλο ποσοστό των ατόμων έχουν την εμπειρία της χρήσης κάποιας ναρκωτικής ουσίας. Μάλιστα, σύμφωνα με τις απαντήσεις των υποκειμένων, οι ουσίες που είναι πιο διαδεδομένες, είναι η κάνναβη και ακολουθεί η ηρωίνη (βλέπε πίνακα 4γ). Το σχετικά πιο χαμηλό κόστος των ουσιών αυτών και η μεγαλύτερη ευκολία εύρεσης, τις καθιστά πιο προσβάσιμες στο ευρύ κοινό και συνεπώς, πιο διαδεδομένες. Το χασίς, ειδικά, όντας, ίσως, η πιο απενοχοποιημένη ναρκωτική ουσία στις αντιλήψεις της ευρύτερης κοινωνίας είναι πολύ πιθανό να γίνει αντικείμενο δοκιμής οποιουδήποτε ατόμου, συνεπώς, θεωρείται και πιο διαδεδομένο. Από την άλλη, το γεγονός ότι η ηρωίνη αναφέρεται ως το δεύτερο πιο διαδεδομένο ναρκωτικό οφείλεται, στο ότι οι περισσότεροι εξαρτημένοι χρήστες, που είναι και πιο ορατοί στο ευρύ κοινό (βλ. «στέκια») είναι χρήστες ηρωίνης.

Ένα γενικό, λοιπόν, συμπέρασμα είναι, πως τα ναρκωτικά αποτελούν ένα πρόβλημα, με το οποίο, καθημερινά, έρχεται αντιμέτωπο ένα μεγάλο μέρος του

πληθυσμού. Βέβαια είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη, πως αυτή η εικόνα, τόσο για τα ναρκωτικά, όσο και για την εγκληματικότητα δεν στοιχειοθετείται μόνο από την πραγματικότητα, αλλά και από την έντονη προβολή τους από τα Μ.Μ.Ε.⁵²⁴. Είναι σαφές, ότι η υπερπροβολή περιστατικών εγκληματικότητας ή περιστατικών που σχετίζονται με τα ναρκωτικά, τα οποία αν και υπήρχαν ανέκαθεν, τώρα έρχονται περισσότερο στην επιφάνεια από τα Μ.Μ.Ε., για λόγους κέρδους, σε συνδυασμό με την αυξημένη ανασφάλεια που υφίστανται οι διάφοροι πληθυσμοί, εξαιτίας διαφόρων κοινωνικών προβλημάτων, οδηγεί στην διόγκωση αυτών των προβλημάτων και στη δημιουργία μιας αίσθησης ενός μεγάλου κινδύνου.

Σ'ένα τρίτο επίπεδο, καταγράφηκε η επαφή, που έχουν οι διάφοροι πληθυσμοί, με το ζήτημα των ναρκωτικών, τόσο μέσω της γνωριμίας τους με εξαρτημένα άτομα, όσο και μέσω της ενημέρωσης που λαμβάνουν σχετικά (αλλά και της πηγής από την οποία την λαμβάνουν⁵²⁵), καθώς ο παράγοντας της εγγύτητας και της γνώσης του πεδίου, σε κάποιο έστω βαθμό, επιδρά στις απόψεις τους σε επόμενες ερωτήσεις.

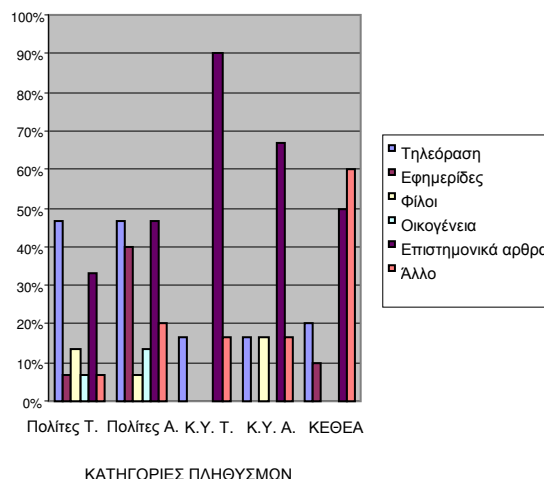
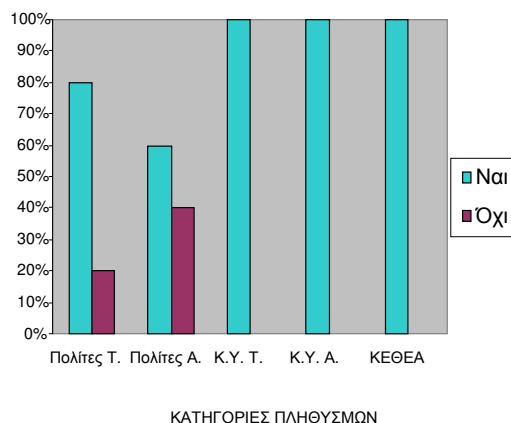
Αρχικά, λοιπόν, όσον αφορά στην προσωπική επαφή των πληθυσμών με την ομάδα των τοξικοεξαρτημένων παρατηρήθηκε, ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές. Οι πολίτες, συγκεκριμένα, και των δύο δήμων στο μεγαλύτερο ποσοστό τους δεν γνωρίζουν κάποιο άτομο, που να κάνει συστηματική χρήση ουσιών (ποσοστά 53,3% και 73,3% αντίστοιχα για δήμο Τ. και δήμο Α.). Αυτή η διαπίστωση θα μπορούσε, ενδεχομένως, να οδηγήσει σε ορισμένα συμπεράσματα, όπως για παράδειγμα, ότι η χρήση ναρκωτικών δεν είναι σε τέτοιο βαθμό διαδεδομένη στον ευρύ πληθυσμό, όπως πιθανόν απεικονίζεται από τα Μ.Μ.Ε, ή ότι, γενικότερα, οι πολίτες αποφεύγουν να έχουν οποιεσδήποτε επαφές με τοξικοεξαρτημένους αποκλείοντας τους, είτε ότι οι ίδιοι οι χρήστες περιορίζουν τις επαφές τους σε άτομα που μοιράζονται την ίδια ανησυχία και απομακρύνονται από την ομαλή συμβίωση με ανθρώπους που δεν είναι χρήστες κ.α. Από την άλλη πλευρά, οι υπόλοιπες κατηγορίες έχουν σε μεγάλα ποσοστά, αν όχι σε απόλυτα ποσοστά, προσωπικές επαφές με άτομα που κάνουν χρήση ναρκωτικών. Αυτό, σαφώς, είναι ένα αποτέλεσμα, που αναμενόταν για τους

⁵²⁴ Δε πρέπει σαφώς να ξεχνάμε και το ρόλο που διαδραματίζουν τα Μ.Μ.Ε. στην ενίσχυση μίας εικόνας για τη ραγδαία επέκταση της εγκληματικότητας. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ο ρόλος των κοινωνικών αντιλήψεων στην διαμόρφωση πολιτικών για την αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων, στο Εξαρτήσεις, Τεύχος 10, 2006, σελ. 83

⁵²⁵ Στην ομάδα των τοξικοεξαρτημένων, βέβαια δεν θεωρήθηκε απαραίτητη η διερεύνηση αυτή με παρόμοιο τρόπο όπως με τις άλλες ομάδες, καθώς η προσωπική τους εμπειρία στη χρήση τους αποδίδει εξ'ορισμού μια αυξημένη εγγύτητα με σχετικά ζητήματα. Ωστόσο θεωρήσαμε σημαντικό να δούμε την άποψη τους σχετικά με την ενημέρωση που είχαν λάβει οι ίδιοι πριν εμπλακούν με τα ναρκωτικά αλλά σχετικά με την ενημέρωση που λαμβάνει η ευρύτερη κοινωνία.

εργαζόμενους στο ΚΕΘΕΑ (100%), καθώς το αντικείμενο της δουλείας τους φέρνει σε καθημερινή, προσωπική επαφή με εξαρτημένα άτομα. Επιπλέον, και για τις Κ.Υ. δικαιολογείται αυτό το μεγάλο ποσοστό (100% για δήμο Τ. και 50% για δήμο Α.), καθώς η ενασχόληση τους με τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες των δήμων τους συμπεριλαμβάνει και την πληθυσμιακή ομάδα των τοξικοεξαρτημένων (βλέπε πίνακα 8). Ωστόσο, αυτό που είναι σημαντικό να σχολιαστεί, είναι η διαφορά που παρατηρείται ανάμεσα στα ποσοστά των δύο Κ.Υ. ή στα ποσοστά των πολιτών των δύο δήμων (από την αντίθετη βέβαια κατεύθυνση). Έτσι και στη περίπτωση της Κ.Υ. Α. και στην περίπτωση των πολιτών του ίδιου δήμου, τα ποσοστά των ατόμων που δεν γνωρίζουν προσωπικά κάποιον εξαρτημένο χρήστη ουσιών είναι μεγαλύτερα από τις αντίστοιχες κατηγορίες του δήμου Τ.. Μια τέτοια παρατήρηση δεν μπορεί είναι τυχαία. Εικάζεται, λοιπόν, ότι, ίσως, οφείλεται σε δύο παράγοντες, που εξ'αρχής είχαν γίνει αντιληπτοί και μάλιστα, για τον λόγο αυτό επιλέχθηκε και το συγκεκριμένο δείγμα (βλ. δειγματοληψία). Το γεγονός της πολυπολιτισμικότητας του δήμου Τ. και του χαμηλότερου κόστους ζωής, που καθιστά πιο πιθανή την εγκατάσταση ευάλωτων ομάδων σε αυτή την περιοχή και το γεγονός της εγγύτητας της περιοχής με την περιοχή του κέντρου της Αθήνας, αυξάνει την πιθανότητα, οι επαφές με χρήστες να είναι περισσότερες, με αποτέλεσμα αυτό να απεικονίζεται στα μεγαλύτερα ποσοστά προσωπικής επαφής με εξαρτημένους στις κατηγορίες του δήμου Τ..

Όσον αφορά στον παράγοντα της ενημέρωσης, παρατηρείται, ότι οι περισσότερες κατηγορίες πληθυσμών δηλώνουν την ύπαρξη ενημέρωσης για το ζήτημα των ναρκωτικών. Συγκεκριμένα, τα ποσοστά των πολιτών που θεωρούν, ότι δεν υπάρχει ενημέρωση είναι πολύ μικρά, ενώ στις άλλες κατηγορίες του πληθυσμού είναι μηδενικά. Χωρίς αυτό να εξασφαλίζει, ότι η ενημέρωση, που παρέχεται, είναι κατάλληλη, επαρκής και αντιπροσωπευτική της κατάστασης. Επίσης, αναφορικά με την πηγή ενημέρωσης, οι απαντήσεις ήταν αναμενόμενες. Έτσι, για τους πολίτες οι κύριες πηγές είναι τα Μ.Μ.Ε και, κατά κύριο λόγο, η τηλεόραση (με όλες, βέβαια, τις ανακριβείς ή παραπλανητικές πληροφορίες που παράσχει), ενώ για τις υπόλοιπες κατηγορίες, κύρια πηγή ενημέρωσης αποτελούν τα επιστημονικά άρθρα (τα οποία είναι, περισσότερο, έγκυρα ως προς τις πληροφορίες που παρέχουν) (βλέπε πίνακες 9α και 9β και διαγράμματα 5, 6).

Διάγραμμα 5. Έγνωση ενημέρωσης σχετικά με το ζήτημα των ναρκωτικών (ερώτηση 11α-11β)

Διάγραμμα 6. Κύριες πηγές ενημέρωσης για το ζήτημα των ναρκωτικών (ερώτηση 12)

Σε μια προσπάθεια σαφέστερης απεικόνισης της ενημέρωσης, που λαμβάνει η κοινωνία σχετικά με το ζήτημα των ναρκωτικών, τέθηκαν ερωτήματα σχετικά με την επάρκεια της και την σχετικότητα που παρουσιάζει με την πραγματικότητα. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, διαπιστώθηκε, ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά στις διάφορες κατηγορίες του πληθυσμού θεωρούν, όχι μόνο ότι υπάρχει ενημέρωση, αλλά, επιπλέον, ότι αυτή είναι αρκετή, ώστε να είναι κάποιος επαρκώς πληροφορημένος. Ωστόσο, αυτό που είναι εντυπωσιακό, είναι το γεγονός, ότι ενώ οι περισσότεροι θεωρούν, ότι είναι επαρκώς πληροφορημένοι επισημαίνουν, ότι η ενημέρωση που παρέχεται⁵²⁶ δεν είναι αντιπροσωπευτική της πραγματικότητας. Αυτό το αποτέλεσμα οδηγεί στο συμπέρασμα ότι όλοι αναγνωρίζουν, πως η ενημέρωση που παρέχεται στην ευρύτερη κοινωνία δεν απεικονίζει την πραγματική εικόνα της κατάστασης και δεν καταγράφει τα σχετικά με τον χώρο των ναρκωτικών ζητήματα, όπως τα βιώνουν οι ίδιοι οι χρήστες στην καθημερινότητα τους (βλέπε πίνακα 10α).

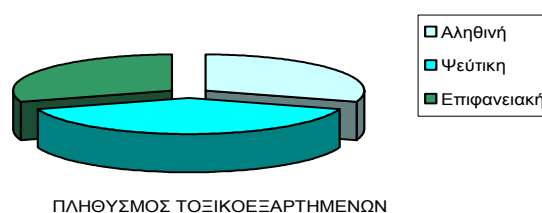
Τα αποτελέσματα που προέκυψαν, ωστόσο, από τις απαντήσεις του πληθυσμού των τοξικοεξαρτημένων επιβεβαιώνουν μερικώς τα προηγούμενα ευρήματα. Συγκεκριμένα, οι συνεντευξαζόμενοι, στο μεγαλύτερο τους ποσοστό, θεωρούν, ότι η ενημέρωση που λαμβάνει η ευρύτερη κοινωνία για τα ναρκωτικά είναι ελλιπής (40%) έως ανύπαρκτη (40%). Στο σημείο, όμως, το οποίο συμφωνούν, αφορά στην σχέση που παρουσιάζει αυτή η ενημέρωση, που παρέχεται, με την πραγματικότητα (το μεγαλύτερο ποσοστό (40%) την κρίνει ως μη πραγματική). Αν,

⁵²⁶ Εδώ βέβαια θα πρέπει να σημειώσουμε ότι όταν τα υποκείμενα μιλάνε για την ενημέρωση που παρέχεται δεν αναφέρονται σε αυτή που μπορεί να αναζητήσει μόνο του το άτομο μέσα από μια ενδελεχή διερεύνηση του θέματος μέσα από επιστημονικά άρθρα και περιοδικά αλλά κατά κύριο λόγο για την ενημέρωση που παρέχεται για μαζική κατανάλωση.

μάλιστα, σε αυτό το ποσοστό προστεθεί και το ποσοστό εκείνων που την κρίνουν ως «επιφανειακή» (30%), που ουσιαστικά αφορά σε μια παραπλανητική ενημέρωση, το ποσοστό αυτών που δεν τη θεωρούν κατάλληλη γίνεται ακόμη μεγαλύτερο. Η άποψη των τοξικοεξαρτημένων, βεβαίως, αποκτά μια βαρύτητα, καθώς, έχοντας την εμπειρία της χρήσης, είναι ευκολότερο να προβούν σε συγκρίσεις σχετικά με την πραγματική κατάσταση και την ενημέρωση που παρέχεται ή την εικόνα που δίνεται για τα ναρκωτικά και τα άτομα που εμπλέκονται (βλέπε πίνακα 10β I, II και διαγράμματα 7, 8).

Διάγραμμα 7. Επάρκεια ενημέρωσης που παρέχεται για τα ναρκωτικά (ερώτηση 2)

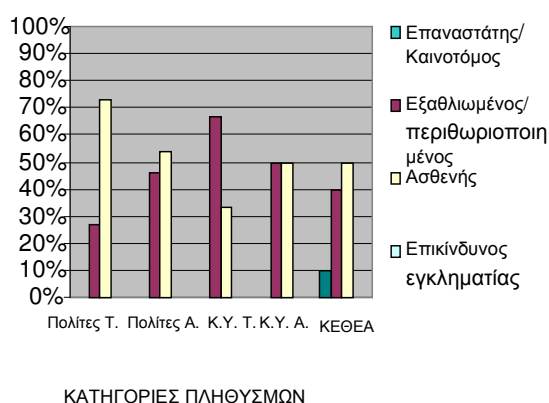
Διάγραμμα 8. Σχέση ενημέρωσης με την πραγματικότητα (ερώτηση 2)

Δύο, λοιπόν, σημαντικά συμπεράσματα μπορούν να συναχθούν αναφορικά με την ενημέρωση για το ζήτημα των ναρκωτικών. Πρώτον, ότι σίγουρα υπάρχει κάποια ενημέρωση για τα ναρκωτικά, η οποία, όμως, δεν είναι, πάντα αρκετή. Χρειάζεται να γίνουν ακόμη μεγαλύτερες προσπάθειες και απαιτείται εντονότερη και συστηματικότερη ενημέρωση, προκειμένου να επιτευχθεί αποτελεσματική πρόληψη. Χαρακτηριστικές είναι οι φράσεις των συνεντευξιαζόμενων «....ακόμη και αν υπάρχει κάποια ενημέρωση δεν είναι αρκετή για την πρόληψη.....», «πρέπει ο καθένας να το ψάξει παραπάνω αν ενδιαφέρεται να ενημερωθεί σωστά...». Δεύτερον, ότι η ενημέρωση που παρέχεται δεν είναι πάντα αληθινή και πολλές φορές εμπερικλείει παραπληροφόρηση και προώθηση μιας ψεύτικης εικόνας ενισχυμένης από μια σειρά στερεοτύπων, κυρίως προς τα άτομα που εμπλέκονται στη χρήση. Οι φράσεις των τοξικοεξαρτημένων απεικονίζουν πολύ γλαφυρά αυτή την πραγματικότητα της παραπλανητικής ενημέρωσης «....είναι ψεύτικο αυτό που φτιάχνουν για τα ναρκωτικά....», «.....σκέτη παραπληροφόρηση, έχουν φτιάξει ένα ωραίο κουτάκι για τα ναρκωτικά που τους βολεύει.....», «προβάλλουν πολλά στερεότυπα για τους χρήστες, π.χ. είναι χρήστης άρα είναι ζητιάνος στο δρόμο...».

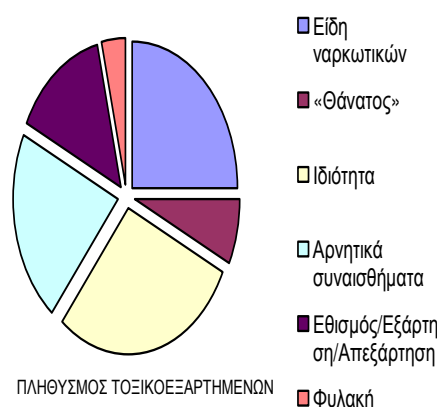
Στο τέταρτο επίπεδο, ο στόχος ήταν η καταγραφή της εικόνας που κυριαρχεί για τους τοξικοεξαρτημένους. Αυτό έγινε μέσω της διερεύνησης: α) των αναπαραστάσεων που συνδέονται με τους χρήστες, β) των απόψεων σχετικά με τις

κύριες συνέπειες της τοξικοεξάρτησης, γ) της αποδοχής από την κοινωνία των τοξικοεξαρτημένων, δ) της σύνδεσης τους με την εγκληματικότητα, και ε) των χαρακτηριστικών, που διαδραματίζουν το σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εικόνας για τους χρήστες.

Αρχικά, όσον αφορά στις αναπαραστάσεις, σχεδόν όλες οι κατηγορίες πληθυσμού φαίνεται να θεωρούν την ιδιότητα του «ασθενή-αρρώστου» κυρίαρχη για την απεικόνιση ενός εξαρτημένου από ναρκωτικές ουσίες. Αμέσως μετά, βέβαια, σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις και με πολύ μικρά ποσοστά απόκλισης, ακολουθούν οι αναπαραστάσεις που περιλαμβάνουν «αρνητικά συναισθήματα» ή την εικόνα της «εξαθλίωσης/περιθωριοποίησης» (σε μια μόνο περίπτωση της Κ.Υ. Τ. τα αποτελέσματα είναι αντεστραμμένα, παρ'όλο που οι κατηγορίες που κυριαρχούν παραμένουν οι ίδιες). Αυτά τα ευρήματα, ωστόσο, δε προκαλούν ιδιαίτερη έκπληξη, καθώς είναι σαφές, ότι στη σύγχρονη εποχή και όσον αφορά στους τοξικοεξαρτημένους γίνεται μία στροφή προς το ιατροθεραπευτικό μοντέλο, το οποίο προκρίνει την αναπαράσταση του χρήστη ως ασθενή, ως «ανθρώπου με προβλήματα» (βλέπε πίνακες 11α και 11β και διαγράμματα 9, 10).

Διάγραμμα 9. Αναπαραστάσεις για τοξικοεξαρτημένους (ερώτηση 9)

Διάγραμμα 10. Αναπαραστάσεις για τοξικοεξαρτημένους (ερώτηση 5)

Ωστόσο, άξιο σχολιασμού είναι το γεγονός, ότι σημαντικό μέρος της αναπαράστασης καταλαμβάνει και η εικόνα του χρήστη ως «εξαθλιωμένο και περιθωριοποιημένο» άτομο. Μια αναπαράσταση που φαίνεται, πράγματι, να υφίσταται στη σύγχρονη εποχή, καθώς ο κοινωνικός αποκλεισμός ορισμένων μειονοτικών ομάδων και δη των τοξικοεξαρτημένων είναι αδιαμφισβήτητος. Έτσι, η γενικότερη προσπάθεια αποσύνδεσης των κοινωνικών προβλημάτων από τις κοινωνικές δομές και η προσωποποίηση τους σε ομάδες του πληθυσμού,

επιτυγχάνεται μέσω αυτής της αναπαράστασης. Οι αναπαραστάσεις του επαναστάτη/καινοτόμου, που εμφανίστηκαν μέσα σ'ένα πλαίσιο γενικότερης αντίδρασης των νέων, τις δεκαετίες 60' και 70', πλέον έχουν εξαφανιστεί. Ούτε από τους ίδιους τους χρήστες δεν γίνεται αναφορά σε αυτή την εικόνα. Εντυπωσιακό, επίσης, εύρημα αποτελεί το ότι από κανένα υποκείμενο δεν αναφέρεται ο χρήστης ως επικίνδυνος εγκληματίας, παρά το γεγονός ότι, τόσο ο γενικός πληθυσμός, όσο και οι χρήστες αποδίδουν υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας στους χρήστες (όπως διαφαίνεται σε επόμενη ερώτηση).

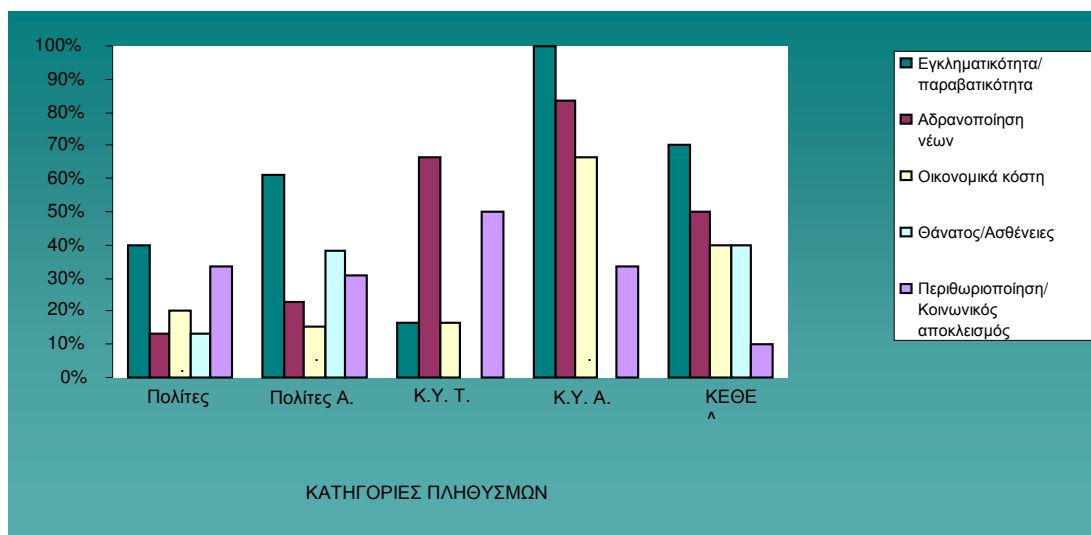
Το εύρημα, σχετικά με την αναπαράσταση του χρήστη ως «εξαθλιωμένο περιθωριοποιημένο άτομο», ενισχύεται και από τις απαντήσεις του πληθυσμού των τοξικοεξαρτημένων αναφορικά με το ποια πιστεύουν ότι είναι τα κυρίαρχα αισθήματα που έχουν οι «καθαροί» απέναντι στους χρήστες. Το 50% των ερωτηθέντων αναφέρει, κατά κύριο λόγο, αισθήματα όπως «ρατσισμό και υποτίμηση» (χαρακτηριστικές φράσεις των συνεντευξιαζόμενων «...μας θεωρούν βρωμιάρηδες....», «...υπάρχει ρατσισμός απέχθεια....θα σε δει ο άλλος και θα αηδιάσει», «...υπάρχει έντονα υποτιμητική εικόνα...», «...ο κόσμος μας βλέπει πολύ με άλλο μάτι.....και μόνο που σε κοιτάζει σε μειώνει...» κ.α.)⁵²⁷. Αν, μάλιστα, προστεθούν τα αρνητικά συναισθήματα και τις αρνητικές αντιδράσεις, που σύμφωνα με τους τοξικοεξαρτημένους εκφράζονται από τους καθαρούς, βλέπουμε ότι είναι, σαφώς, πιο ισχυρά από τις θετικές αντιδράσεις της «κατανόησης και της προσπάθειας για βοήθεια» (βλέπε πίνακα 12). Σ'αυτό το σημείο, παρατηρείται μια ασυμβατότητα σε σχέση με την αναπαράσταση, που εκφράστηκε σε προηγούμενη ερώτηση, για τους χρήστες, από τους άλλους πληθυσμούς. Ενώ, λοιπόν, θα περίμενε κανείς να κυριαρχεί ως αντίδραση η «κατανόηση/βοήθεια», εφόσον η κυρίαρχη αναπαράσταση είναι ο «ασθενής», οι χρήστες (όπως αναφέρουν) αντιμετωπίζονται με άκρως αντίθετες συμπεριφορές, όπως υποτίμησης, ρατσισμού και αποκλεισμού. Αυτό το εύρημα, συνεπώς, ενισχύει περισσότερο την αναπαράσταση που αφορά στον τοξικοεξαρτημένο ως «εξαθλιωμένο και περιθωριοποιημένο» παρά ως «ασθενή». Επιπλέον, από ένα σημαντικό ποσοστό τοξικοεξαρτημένων, της τάξεως του 40%, αναφέρεται ένας έντονος φόβος, που εκφράζουν οι καθαροί προς τους χρήστες, κυρίως όσον αφορά εγκληματικές πράξεις (σχετικές φράσεις «αυτή τη στιγμή βλέπω περισσότερο φόβο στους ανθρώπους...»,

⁵²⁷ Ως προς αυτό το σημείο επιβεβαιώνονται και τα αποτελέσματα προηγούμενης έρευνας που είχε πραγματοποιηθεί σε τοξικοεξαρτημένους και αφορούσε στον τρόπο που αντιμετωπίζονται οι χρήστες από την ευρύτερη κοινωνία. Ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων υποκειμένων ανέφερε ότι σε μεγάλο βαθμό αυτό που εκφράζει η κοινωνία προς τους τοξικοεξαρτημένους είναι μια έντονη «περιθωριοποίηση». Βλ. Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοϊζου Χ., *Ο φόβος του εγκλήματος στις ομάδες των εξαρτημένων ατόμων*, εργασία στο μάθημα Η μικρή εγκληματικότητα στις πόλεις στην Ελλάδα και την Ευρώπη: Αίσθημα ανασφάλειας - φόβος του εγκλήματος» με διδάσκουσα και επιβλέπουσα την Καθηγήτρια κ. Ζαραφωνίτου Χ., στο Π.Μ.Σ Εγκληματολογία, 2008

«η κυρία ή ο κύριος μας φοβούνται ότι θα τον κλέψεις ή ακόμη ότι θα τον ακουμπήσεις και θα πάθει κάτι...»κ.α.), αυτό όμως είναι κάτι που δε μπορεί να δικαιολογηθεί από τα μηδενικά ποσοστά που εμφανίζονται στα ποσοστά της αναπαράστασης «επικίνδυνος εγκληματίας». Το συμπέρασμα, ωστόσο, που προκύπτει από αυτή την ερώτηση είναι, ότι, πράγματι, από τους χρήστες γίνεται αντιληπτή μια γενικευμένη αρνητική εικόνα, που έχει η ευρύτερη κοινωνία για αυτούς και συνίσταται στα συναισθήματα του φόβου, της απέχθειας, της αποφυγής. της αδιαφορίας και του οίκτου⁵²⁸.

Όσον αφορά στις συνέπειες της τοξικοεξάρτησης, που αποτελούν τον δεύτερο παράγοντα που σχετίζεται με τις αναπαραστάσεις για τους χρήστες παρατηρείται, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των υποκειμένων, ανεξάρτητα σε ποια κατηγορία εντάσσονται, θεώρησαν την «εγκληματικότητα/παραβατικότητα» ως τη βασικότερη συνέπεια της τοξικοεξάρτησης για την κοινωνία. Η «αδραναιοποίηση των νέων» και «ο κοινωνικός αποκλεισμός» είναι οι συνέπειες που ακολουθούν σε ποσοστά (βλέπε πίνακα 14 και διάγραμμα 11). Σε μεγάλο, λοιπόν, βαθμό, η ευρύτερη κοινωνία, είτε είναι απλοί πολίτες, είτε άτομα που βρίσκονται σε άμεση επαφή με χρήστες (Κ.Υ. και εργαζόμενοι σε κέντρα απεξάρτησης), έχει την τάση να συνδέει την τοξικοεξάρτηση με την εγκληματικότητα. Τόσο ο τρόπος ζωής των χρηστών μέσα στην παρανομία, που δημιουργεί μια σύνδεση της χρήσης με την εγκληματικότητα, όσο και το ίδιο το στερεότυπο που αφορά στους χρήστες και τους συνδέει, σε πολλές περιπτώσεις, με εγκληματικές πράξεις, θα μπορούσαν να αποτελέσουν πιθανές εξηγήσεις αυτού του αποτελέσματος.

⁵²⁸ Θα ήταν ωστόσο πολύ χρήσιμο σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε έναν διαχωρισμό της ευρύτερης κοινωνίας που κάνουν οι ίδιοι οι χρήστες και στην εικόνα που έχουν για τους τοξικοεξαρτημένους. Έτσι για τα άτομα που δεν έχουν ενημέρωση ή έχουν ελλιπή ή έχουν λανθασμένοι ή για τα άτομα που δεν έχουν κάποιο περιστατικό τοξικοεξάρτησης στην οικογένεια πιστεύουν ότι προβάλλουν αρνητική στάση προς τους χρήστες και κυρίως αδιαφορία. Αυτοί που έχουν κάποια ενημέρωση ή κάποιο περιστατικό στο κοντινό τους περιβάλλον είναι πιο συγκαταβατικοί και δείχνουν περισσότερη κατανόηση. Τέλος αυτοί που ανεξάρτητα από την ενημέρωση είχαν κάποια άσχημη εμπειρία που ενέπλεκε και τοξικοεξαρτημένους είναι οι πιο αρνητικοί και εκφράζουν πολλά στερεότυπα και φόβο.

Διάγραμμα 11. Απόψεις για τις συνέπειες της τοξικοεξάρτησης (ερώτηση 14)

Ένα τρίτο στοιχείο, που βοηθά στη διαμόρφωση της εικόνας, που επικρατεί στην ευρύτερη κοινωνία, για τους χρήστες, αφορά στα ποσοστά της αποδοχής τους. Αυτό το στοιχείο, μάλιστα, είναι ιδιαίτερος σημαντικό, αφού δείχνει, πως και αν εφαρμόζονται στο επίπεδο της συμπεριφορά-στάσης, οι αναπαραστάσεις που προηγουμένως εκφράστηκαν.

Είναι σαφές από τα αποτελέσματα, ότι οι περισσότερες κατηγορίες πληθυσμού, με εξαίρεση τους πολίτες του Τ., επιδεικνύουν μια ιδιαίτερη ανοχή σε όσους έχουν κάποια στιγμή στη ζωή τους δοκιμάσει ή κάνουν πολύ περιστασιακά χρήση ουσιών. Ειδικά για τις κατηγορίες των Κ.Υ. και του ΚΕΘΕΑ, τα ποσοστά αποδοχής είναι ιδιαίτερα υψηλά (100%, 83,3% και 60% αντίστοιχα). Η περιέργεια, η ανάγκη του ανθρώπου για απόκτηση εμπειριών, η ανάγκη πειραματισμού, το δικαίωμα του καθενός να ορίζει τη ζωή όπως θέλει, το γεγονός ότι η δοκιμή δε σημαίνει εξάρτηση και η πιθανότητα κάποιος δοκιμάζοντας να απομυθοποιήσει τα ναρκωτικά και να μην προχωρήσει στη συστηματική χρήση είναι μερικοί από τους λόγους, που εξηγούν τη στάση των υποκειμένων, οι οποίοι θα αποδέχονταν αυτή τη συμπεριφορά. Από την άλλη πλευρά, η ομάδα των πολιτών του Τ., αλλά και ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό των πολιτών του Α. (ποσοστό 46,7%), φαίνεται να μην αποδέχονται αυτή τη συμπεριφορά, ακόμη και όταν είναι περιστασιακή. Το γεγονός ότι αυτός που θα δοκιμάσει θεωρείται ευάλωτος χαρακτήρας και είναι πολύ πιθανό να μην σταματήσει στη δοκιμή, το γεγονός ότι μετά τη δοκιμή κάποιος, ίσως, οδηγηθεί στη συστηματική χρήση και το γεγονός ότι ακόμη και η δοκιμή θεωρείται επιπολαιότητα και αδυναμία, εξηγούν, γιατί τα υποκείμενα δε αποδέχονται ούτε τη δοκιμή κάποιας ναρκωτικής ουσίας (βλέπε πίνακα 15α).

Όσον αφορά στη συστηματική χρήση ναρκωτικών, εφόσον κάποιος το επιθυμεί, οι διάφορες κατηγορίες πληθυσμών, που αποτελούν το δείγμα της έρευνας, έχουν, στις περισσότερες περιπτώσεις, μια θετική στάση. Συγκεκριμένα, οι πολίτες Τ. φαίνεται, ότι υποστηρίζουν το δικαίωμα του καθενός να δρα όπως επιθυμεί στη ζωή του, υποστηρίζοντας την άποψη ότι καθένας είναι ελεύθερος να κάνει ότι θέλει (ποσοστό 33,3%). Παρόμοια άποψη εκφράζει και το 30% των εργαζομένων στο ΚΕΘΕΑ. Βέβαια, στην περίπτωση των εργαζομένων στο ΚΕΘΕΑ παρατηρείται μια παραδοξότητα, καθώς ένα άλλο μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 30% εκφράζει μια άκρως αντίθετη άποψη και έχοντας μια ιδιαίτερα αρνητική θέση, υποστηρίζει ότι αυτοί που κάνουν συστηματική χρήση δεν είναι σε καμία περίπτωση αποδεκτοί. Τέλος, όσον αφορά στις άλλες τρεις κατηγορίες, τα υποκείμενα έχουν την θέση, ότι αν κάποιος το επιθυμεί μπορεί να κάνει χρήση, αλλά με την προϋπόθεση ότι δε θα δημιουργεί προβλήματα σε άλλους ανθρώπους (βλέπε πίνακα 15β).

Συνολικά, λοιπόν, διαφαίνεται μια θετική στάση απέναντι σε αυτούς που, είτε δοκιμάζουν, είτε είναι συστηματικοί χρήστες. Βέβαια, όπως ήταν αναμενόμενο, οι πολίτες είναι περισσότερο αρνητικοί από τις άλλες κατηγορίες στο θέμα χρήσης και αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί, καθώς η μη επαφή τους με αυτό το χώρο και η άγνοια που επικρατεί, τους δημιουργεί ένα φόβο για αυτή την πληθυσμιακή κατηγορία. Ένα σημείο, όμως, που αξίζει να σχολιαστεί, είναι το γεγονός, ότι στη δεύτερη ερώτηση, σχετικά με τους συστηματικούς χρήστες, οι περισσότερες κατηγορίες εκφράζουν μια θετική στάση (αποδοχή) αλλά ταυτόχρονα θέτουν και κάποια όρια (προϋπόθεση να μην δημιουργούν προβλήματα). Διαφαίνεται, λοιπόν, ένας κεκαλυμμένος αποκλεισμός. Ναι μεν είναι αποδεκτή η χρήση, αφού κάποιος το επιθυμεί, αλλά οι απαντήσεις των ερωτώμενων δείχνουν την προδιάθεση για να κρατηθούν κάποιες αποστάσεις και κάποια όρια στη σχέση.

Έτσι, σ'ένα γενικό επίπεδο, όσον αφορά στα άτομα που απλώς δοκίμασαν κάποια ναρκωτική ουσία εκφράζεται μια ανοχή και μια κατανόηση, ενώ για τους συστηματικούς χρήστες, από την μια υπάρχει μια αποδοχή της κατάσταση στην οποία έχουν θέσει τον εαυτό τους, αλλά από την άλλη, εκφράζεται, ταυτόχρονα, μια επιφυλακτικότητα, που οδηγεί στη μερική έστω περιθωριοποίηση.

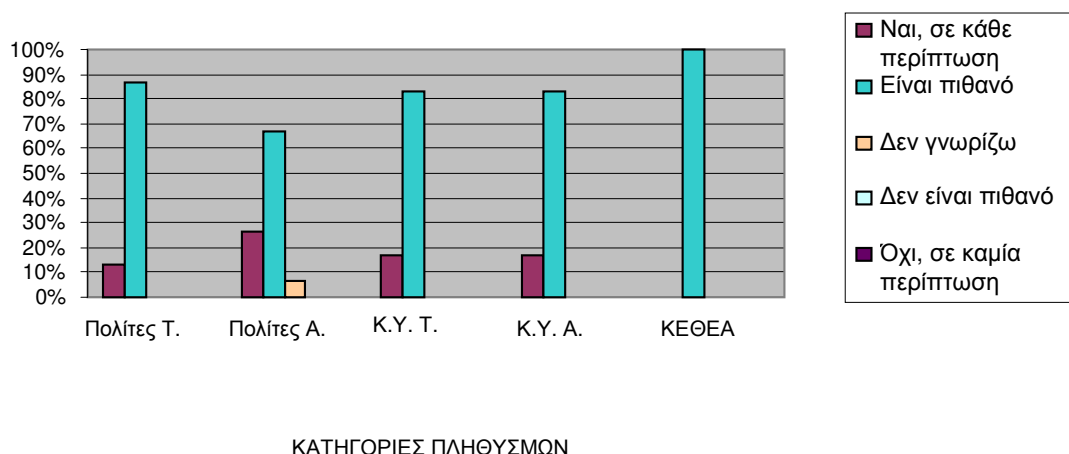
Αντίθετα, στις απαντήσεις των τοξικοεξαρτημένων είναι ξεκάθαρο, ότι οι λιγότερο αποδεκτές από την κοινωνία, ομάδες είναι μοιρασμένες ανάμεσα σε δύο κατηγορίες αυτή του «χρήστη ναρκωτικών ουσιών» και αυτή του «πρώην χρήστης ναρκωτικών ουσιών που έχει εγκλειστεί σε σωφρονιστικό κατάστημα λόγω χρήσης» (βλέπε πίνακα 16).

Συνεπώς, υπάρχει μια, σαφής, διάσταση απόψεων. Ενώ, δηλαδή, οι γενικές κατηγορίες του πληθυσμού, σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν

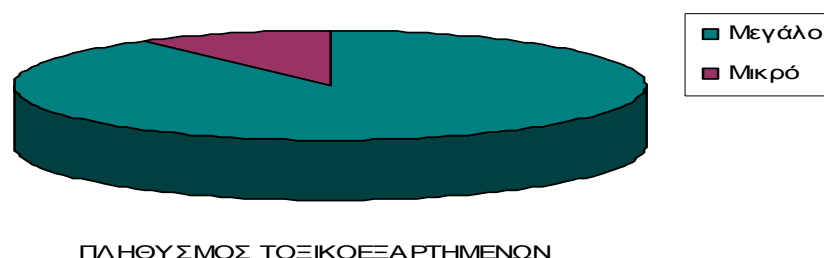
παραπάνω, υποστηρίζουν σε μεγάλο ποσοστό ότι είναι θετικά διακείμενοι προς τους χρήστες, στις απαντήσεις των τοξικοεξαρτημένων διαπιστώνουμε, ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει, καθώς τα άτομα που είναι συστηματικοί χρήστες ναρκωτικών ουσιών είναι η λιγότερο αποδεκτή ομάδα. Αυτή η διαφορά που παρουσιάζεται στα αποτελέσματα, θα μπορούσε να παράσχει κάποια στήριξη στην ερμηνεία, σχετικά με την ύπαρξη μιας κεκαλυμμένης μορφής αποκλεισμού, που εκφράζεται από την ευρύτερη κοινωνία ή την ύπαρξη στερεοτύπων για τους χρήστες, τα οποία δεν αναφέρονται ρητά από τα υποκείμενα.

Τέλος, ένα στοιχείο που προέκυψε από τα αποτελέσματα και θα άξιζε να σημειωθεί, αφορά στο μεγάλο ποσοστό που συγκεντρώνει η ομάδα των πρώην χρηστών που κάποια στιγμή στη ζωή τους εγκλείστηκαν σε σωφρονιστικό κατάστημα λόγω της εξάρτησης τους (50%), ως μη αποδεκτή από την κοινωνία κατηγορία, σύμφωνα πάντα με τις απόψεις των τοξικοεξαρτημένων, ενώ στην ίδια ερώτηση ο πρώην χρήστης συγκεντρώνει τα υψηλότερα ποσοστά αποδοχής. Το συμπέρασμα, λοιπόν, που συνάγεται καταδεικνύει τον σαφή ρόλο της φυλακής στον περαιτέρω στιγματισμό και στην περιθωριοποίηση ενός χρήστη. Το στίγμα της φυλακής, όχι μόνο δυσχεραίνει τη θέση ενός πρώην χρήστη, εμποδίζοντας την ομαλή επανένταξη του μετά την απεξάρτηση, αλλά, ακόμη περισσότερο, και στην περίπτωση που κάποιος δεν έχει το στίγμα του χρήστη, γιατί έχει απεξαρτηθεί, η ταμπέλα του φυλακισμένου παραμένει και τον ακολουθεί σε κάθε περίπτωση.

Το τέταρτο σημείο διερεύνησης, σχετικά με την αναπαράσταση του χρήστη ουσιών, αφορά στη σύνδεση του με την εγκληματικότητα. Φαίνεται, λοιπόν, ότι όλοι οι πληθυσμοί, που αποτέλεσαν δείγμα της παρούσας έρευνας, κατά τρόπο ρητό αναφέρουν μια ισχυρή σύνδεση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και της εγκληματικότητας (βλέπε πίνακες 17α και 17β και διαγράμματα 12, 13). Οι κατηγορίες πληθυσμού που ανήκουν στην ευρύτερη κοινωνία φαίνεται, ότι στο μεγαλύτερο ποσοστό τους θεωρούν πιθανή, αν όχι αναπόφευκτη, τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων από τους εξαρτημένους χρήστες ναρκωτικών. Χαρακτηριστικό αυτής της στενής συσχέτισης εγκληματικότητας και χρήσης είναι το γεγονός, ότι τα ποσοστά, που αφορούν στη μικρή πιθανότητα διάπραξης εγκληματικών ενεργειών από χρήστες, είναι μηδενικά. Παρατηρώντας, επίσης, τις απαντήσεις των τοξικοεξαρτημένων ένα αντίστοιχα μεγάλο ποσοστό (90%), επιβεβαιώνει τον ισχυρισμό της ευρύτερης κοινωνίας για τη σύνδεση εγκληματικότητας και τοξικοεξάρτησης.

Διάγραμμα 12. Σύνδεση τοξικοεξάρτησης με διάπραξη εγκληματικών ενεργειών(ερώτηση 17)

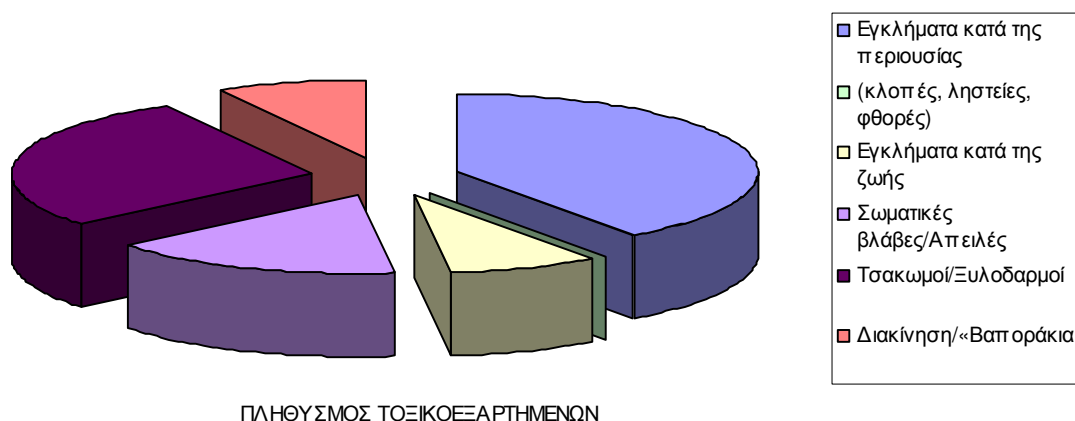

Διάγραμμα 13. Σύνδεση της τοξικοεξάρτησης με ποσοστά της εγκληματικότητας(ερώτηση 4)

Προκύπτει, λοιπόν, ότι στις αναπαραστάσεις, τόσο της ευρύτερης κοινωνίας, όσο και των τοξικοεξαρτημένων, οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών συσχετίζονται, σε μεγάλο βαθμό, με τη διάπραξη εγκληματικών ενεργειών. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί, ότι από όλες τις κατηγορίες, όταν τους ζητήθηκε να αναφέρουν τους λόγους, που κατά τη γνώμη τους, αναγκάζουν τους χρήστες να παραβατήσουν, επικεντρώθηκαν σε λόγους που αφορούν στην ίδια την εξάρτηση και στους χώρους που κινούνται. Συγκεκριμένα, η ανάγκη εξασφάλισης της δόσης, τα στερητικά και ο πόνος που προκαλεί η έλλειψη της («.....άμα δε δουλεύουν ή άμα δε τους στηρίζει η οικογένεια τους, όταν βγαίνουν τα στερητικά και πονάνε και η άμεση ανάγκη για χρήση τους οδηγεί σε αυτές τις πράξεις....»), η έλλειψη νηφαλιότητας λόγω της επήρειας της ουσίας («...όταν βρίσκονται υπό την επήρεια είναι πιθανό να κάνουν πράγματα τρελά...πολύ πιθανό και η ίδια η ουσία να τους τα βγάξει...») και η κίνηση τους σε χώρους που κυριαρχεί το παράνομο εμπόριο είναι μερικές από τις πιο βασικές αιτίες της εγκληματικότητας των χρηστών, σύμφωνα με το δείγμα. Βέβαια σε κάποιες περιπτώσεις αναφέρουν ότι εξαρτάται και από το άτομο και τον χαρακτήρα του χρήστη («.....παίζει ρόλο η ουσία αλλά και ο άνθρωπος για να οδηγηθούν σε

αυτές τις πράξεις...») αλλά, στις περισσότερες περιπτώσεις, αν δε συνηγορούν οι παραπάνω λόγοι δεν οδηγούνται σε εγκληματικές πράξεις («...όταν υπάρχουν τα στερητικά τα άτομα που κάνουν χρήση υπερβάλλουν εαυτό....»).

Σε άμεση συνάρτηση με τα παραπάνω αποτελέσματα βρίσκονται και οι απαντήσεις των υποκειμένων του πληθυσμού των τοξικοεξαρτημένων, σχετικά με τα είδη των εγκλημάτων, στα οποία προβαίνουν, κατά κύριο λόγο, οι χρήστες ουσιών. Αυτά, λοιπόν, που αναφέρονται ως τα συχνότερα εγκλήματα, που διαπράττονται από χρήστες, είναι αυτά «κατά της περιουσίας». Έτσι, επιβεβαιώνονται οι απόψεις που εκφράστηκαν παραπάνω, καθώς η εγκληματικότητα των χρηστών στοχεύει στην εξασφάλιση ενός χρηματικού ποσού, αποκλειστικά, για την κάλυψη των αναγκών, που επιβάλλει η εξάρτηση τους και όχι στην καθαυτή διάπραξη εγκλημάτων. Επίσης, άλλο ένα μεγάλο ποσοστό εγκληματικότητας αφορά σε «τσακωμούς και ξυλοδαρμούς», οι οποίοι, όμως, και σε αυτή την περίπτωση σχετίζονται με την χρήση, καθώς, όπως αναφέρουν τα υποκείμενα, συνδέονται με την διακίνηση ή την προμήθεια της δόσης (« οι συμπλοκές πολλές φορές γίνονται για τη χρήση, πάνω στο νταραβέρι...γίνονται μεταξύ ομάδων χρηστών ή με τους εμπόρους για θέματα δοσοληψίας...»). Όσον αφορά στη σοβαρή εγκληματικότητα, που περιλαμβάνει εγκλήματα όπως ανθρωποκτονίες και πρόκληση σωματικών βλαβών, σπάνια διαπράττονται από χρήστες και οι λίγες περιπτώσεις, που αναφέρονται τέτοια εγκλήματα, είναι αποτέλεσμα της χρήσης, είτε λόγω μη νηφαλιότητας, είτε ως αποτέλεσμα κάποιας προσπάθειας κλοπής που είχε αυτό το αποτέλεσμα («...αν το θύμα της κλοπής τότε πάνω στην απόγνωση του είναι πιθανό ο χρήστης να τον απειλήσει με μαχαίρι....»). Τα σοβαρά εγκλήματα, συνεπώς, δεν διαπράττονται, σε μεγάλο βαθμό, από χρήστες, καθώς δεν ενδιαφέρονται για αυτά, γιατί το μόνο που τους απασχολεί είναι η εξασφάλιση της δόσης. Χαρακτηριστικά παρατίθεται η φράση ενός υποκειμένου, που δείχνει ξεκάθαρα αυτή την τάση «Μπορεί να γίνονται από εμπόρους αλλά οι χρήστες καθαυτοί δεν είναι τόσο βίαιοι, από την άποψη ότι θα αποφύγουν τους τσακωμούς γιατί δεν τους ενδιαφέρει αυτό αλλά και γιατί δεν είναι σε θέση να παλέψουν...» (βλέπε πίνακα 18 και διάγραμμα 14).

Διάγραμμα 14. Είδη εγκλημάτων που διαπράττουν οι τοξικοεξαρτημένοι (ερώτηση 7)

Το συμπέρασμα, λοιπόν, το οποίο προκύπτει από τις απαντήσεις των υποκειμένων, είναι, ότι οι χρήστες δεν αποτελούν, συνήθως, βίαια και επιθετικά άτομα, όπως συμβαίνει με τους κοινούς ή επαγγελματίες εγκληματίες, ούτε στοχεύουν στην εξασφάλιση κέρδους από αυτές τις ενέργειες, παρά μόνο την κάλυψη της ανάγκης τους για δόση.

Τέλος, ως προς τον πέμπτο παράγοντα, δηλαδή τα χαρακτηριστικά που διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στην αναπαράσταση που διαμορφώνεται για τους χρήστες και ακολούθως στις συμπεριφορές που εκφράζονται προς αυτή την ομάδα παρατηρήθηκαν τα εξής:

- Ως προς το είδος της ουσίας χρήσης: Οι αντιδράσεις των υποκειμένων στις περισσότερες κατηγορίες πληθυσμών είναι παρόμοιες, είτε αναφερόμαστε σε χρήστη «σκληρών», είτε σε χρήστη «μαλακών» ναρκωτικών, γεγονός που δείχνει, ότι το είδος της ουσίας χρήσης δεν διαφοροποιεί τον τρόπο αντιμετώπισης των χρηστών. Πιο συγκεκριμένα, από τους πολίτες διακρίνεται μια στάση «αποφυγής» και για τους χρήστες «σκληρών» και για τους χρήστες «μαλακών» ναρκωτικών, επιβεβαιώνοντας, έτσι, μια τάση να αποκόπτουν οποιουδήποτε δεσμούς, να απομακρύνονται και να εμφανίζουν έναν έντονο κοινωνικό αποκλεισμό προς μειονοτικές ομάδες της κοινωνίας, όπως είναι οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Τα υποκείμενα, ωστόσο, που εντάσσονται στους πληθυσμούς Κ.Υ. Τ. και ΚΕΘΕΑ φαίνεται να επιχειρούν, σε μεγαλύτερο βαθμό, την «ενημέρωση» και την «παροχή βοήθειας» προς τους χρήστες, ενώ τα υποκείμενα του πληθυσμού Κ.Υ. Α. παρουσιάζουν μια στάση απέναντι στους τοξικοεξαρτημένους που δεν είναι αρνητική, ούτε όμως και θετική, καθώς φαίνεται στο μεγαλύτερο ποσοστό τους να εκφράζουν μια «αδιαφορία», γεγονός που δε δικαιολογείται από τους στόχους, που θα έπρεπε ως Κ.Υ. να θέτει, προστατεύοντας και βοηθώντας ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, αλλά

δικαιολογείται ως η έκφραση της τάσης που προβάλλεται από μια μερίδα του πληθυσμού, που δεν επιθυμεί να έχει οποιαδήποτε σχέση με τους χρήστες και κλείνει τα μάτια στο πρόβλημα, σαν να μην υφίσταται (βλέπε πίνακες 20α και 20β) .

Αντίθετα, όμως, σύμφωνα με τις απόψεις των τοξικοεξαρτημένων, τόσο η κοινωνία (ποσοστό 60%), όσο και οι χρήστες (ποσοστό 60%) διαφοροποιούν τους τοξικοεξαρτημένους, ανάλογα με το είδος της ουσίας που καταναλώνουν (βλέπε πίνακες 21α και 21β). Αυτό, πράγματι, είναι ένα περίεργο εύρημα, καθώς οι χρήστες ναρκωτικών αντιλαμβάνονται ότι υπάρχει μια διαφορετική συμπεριφορά στους χρήστες «σκληρών» και «μαλακών» ναρκωτικών, που στην πραγματικότητα, και σύμφωνα με τα λεγόμενα τους, οι διάφοροι πληθυσμοί δεν προβάλλουν. Μια τέτοια ασυμβατότητα θα μπορούσε να δικαιολογηθεί ως εξής: πράγματι, το μεγαλύτερο ποσοστό της κοινωνίας δεν παρουσιάζει διαφοροποίηση στη συμπεριφορά της ανάλογα το είδος της ουσίας που καταναλώνεται, άλλωστε και οι μεν και οι δε είναι χρήστες και αντιμετωπίζονται με παρόμοιο τρόπο. Ωστόσο, στο σημείο που υπάρχει διαφοροποίηση, είναι στο γεγονός, ότι οι χρήστες «σκληρών» ναρκωτικών είναι πιο ορατοί, σε αντίθεση με τους χρήστες «μαλακών» ναρκωτικών, όπως η κάνναβη, οι οποίοι στη πλειονότητα των περιπτώσεων δεν γίνονται άμεσα αντιληπτοί. Επομένως, αυτό που πιθανόν συμβαίνει είναι, ότι η διαφορετική συμπεριφορά της κοινωνίας οφείλεται, περισσότερο, στο ότι η χρήση είναι πιο εμφανής σε ορισμένες περιπτώσεις χρηστών και όχι στο ότι το είδος της ουσίας που καταναλώνεται, τους επηρεάζει. Βέβαια, υπάρχει και ένα ποσοστό ατόμων που διαφοροποιεί τη συμπεριφορά του, ανάλογα το είδος της ουσίας. Τα υποκείμενα αυτά βασιζόμενα στο διαχωρισμό «σκληρών» και «μαλακών» ναρκωτικών και των συνεπειών που επιφέρουν στο άτομο, θεωρούν περισσότερο ακίνδυνα τα «μαλακά» ναρκωτικά, με αποτέλεσμα να δείχνουν μια μεγαλύτερη ανοχή σε αυτούς που τα καταναλώνουν, διαφοροποιώντας τους από τους υπόλοιπους χρήστες.

- Ως προς την εξωτερική εμφάνιση: οι περισσότερες από τις ομάδες του δείγματος, όταν ρωτήθηκαν για το ποια πιστεύουν ότι είναι η εξωτερική εμφάνιση ενός χρήστη, απάντησαν «βρώμικη/ατημέλητη» (βλέπε πίνακα 22). Το γεγονός αυτό, αποδεικνύει, πως πράγματι επικρατεί ένα στερεότυπο, που αφορά στους χρήστες και θέλει να είναι άτομα που έχουν εγκαταλείψει τον εαυτό τους και την υγιεινή αυτού. Επίσης, να σημειωθεί ότι στις περισσότερες περιπτώσεις, όταν τα υποκείμενα ερωτώνται για χρήστες, φαίνεται να επικεντρώνονται στους χρήστες ηρωίνης, οι οποίοι είναι πιο ορατοί στο ευρύ κοινό, καθώς έχουν πιο έντονα τα σημάδια της σωματικής εγκατάλειψης, σε σχέση με τους χρήστες άλλων ουσιών. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν, σε αυτή την περίπτωση, τα υποκείμενα της ομάδας Κ.Υ. Τ., τα οποία σε μεγαλύτερο ποσοστό (66,6%) απάντησαν πως η εξωτερική εμφάνιση των χρηστών

μπορεί να είναι «οποιαδήποτε» και μάλιστα δεν έγινε καμία αναφορά σε απαντήσεις όπως «βρώμικη», «ατημέλητη» κ.τ.λ., γεγονός που μας δείχνει, ότι το στερεότυπο της εξωτερική εμφάνισης ενός χρήστη δεν είναι κυρίαρχο σε αυτή την ομάδα. Τα παραπάνω αποτελέσματα, σχετικά με την επίδραση της εξωτερικής εμφάνισης στις αναπαραστάσεις, επιβεβαιώνονται και από τους ίδιους τους εξαρτημένους, οι οποίοι, σε πολλές περιπτώσεις, ανέφεραν η εξωτερική εμφάνιση και ο τρόπος συμπεριφοράς των χρηστών (π.χ. «....συμπεριφορά της πιάτσας....περίεργη ομιλία και περπάτημα, ατημέλητη εμφάνιση.....») παίζουν ρόλο και προδιαθέτουν αρνητικά τους «καθαρούς» για την αντιμετώπιση των χρηστών.

- Ως προς την οικονομική επιφάνεια/υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον: για ορισμένες από τις ομάδες του πληθυσμού (πολίτες Α. και Κ.Υ. Α.) τα χαρακτηριστικά αυτά διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στη διαφοροποίηση των χρηστών ενισχύοντας το ήδη υπάρχον στερεότυπο για τους χρήστες, το οποίο στοιχειοθετείται από χαρακτηριστικά, όπως η εγκαταλελειμμένη όψη και η έλλειψη χρημάτων, που φτάνει μέχρι του σημείου να γίνεται ορατή στην εξωτερική εμφάνιση του χρήστη (ρακένδυτοι, βρώμικα, σκισμένα ρούχα, έλλειψη τροφής, ζητιανιά κ.α.). Για άλλες ομάδες δεν διαδραματίζουν κάποιο διαφοροποιητικό ρόλο, είτε γιατί το στερεότυπο για τον χρήστη είναι ήδη διαμορφωμένο και δεν επηρεάζεται από άλλα χαρακτηριστικά (πολίτες Τ.), είτε γιατί απλώς αυτά τα χαρακτηριστικά δεν θεωρούνται σημαντικά (βλέπε πίνακα 23). Για τον πληθυσμό των τοξικοεξαρτημένων, ωστόσο, φαίνεται ότι τα χαρακτηριστικά αυτά υπολογίζονται, τόσο από την ευρύτερη κοινωνία, όσο και από τους τοξικοεξαρτημένους και οδηγούν στη διαφοροποίηση τους. Συγκεκριμένα, η οικονομική επιφάνεια και η καλή οικογενειακή κατάσταση είναι χαρακτηριστικά που συμμετέχουν, σαφώς, στον τρόπο που η κοινωνία αντιμετωπίζει τους χρήστες ουσιών σύμφωνα με το 90% των ερωτηθέντων χρηστών και στον τρόπο που οι ίδιοι οι χρήστες αντιμετωπίζουν άλλους χρήστες σύμφωνα με το 80% (βλέπε πίνακες 25α και 25β). Βέβαια, στην περίπτωση της κοινωνίας η παρουσία αυτών των χαρακτηριστικών έχει θετικό ρόλο, οδηγώντας σε μία καλύτερη αντιμετώπιση, με σαφώς, λιγότερη υποτιμητική διάθεση (αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το στερεότυπο του χρήστη είναι υπαρκτό και τα χαρακτηριστικά αυτά μπορούν να λειτουργήσουν καταλυτικά στη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού που συνεπάγεται), ενώ στη περίπτωση των χρηστών, η θέαση αυτών των χαρακτηριστικών οδηγεί σ'ένα αρνητικό τρόπο αντίδρασης (είτε με στόχο την εκμετάλλευση, είτε με στόχο την απομάκρυνση ή και τον ξυλοδαρμό αυτών που τα διαθέτουν). Αυτό συμβαίνει γιατί στους χρήστες η ψυχολογία είναι αντίστροφη. Ενώ, δηλαδή, για την κοινωνία κάποιος με αυτά τα χαρακτηριστικά δημιουργεί μεγαλύτερη ασφάλεια, ότι δε θα προβεί σε εγκληματικές πράξεις ή ακόμη δεν γίνεται και

αντιληπτός ότι είναι χρήστης, για τους χρήστες, αντίθετα, τα χαρακτηριστικά αυτά γίνονται αντιληπτά ως κάτι που θα τους βοηθήσει, αυτούς που τα διαθέτουν, να βρουν τη δόση τους πιο εύκολα. Έτσι, η ανάγκη για την ουσία, αλλά και η «ζήλεια» που, σε πολλές περιπτώσεις, αναπτύσσεται οδηγεί σ'αυτές τις αρνητικές αντιδράσεις από την πλευρά των χρηστών. Οι φράσεις των υποκειμένων απεικονίζουν πολύ γλαφυρά αυτή την εικόνα π.χ. «....σε βλέπουν σαν 500ευρω, κοιτάνε να σε κάνουν παρέα μόνο και μόνο για να πίνουν και αυτοί τσάμπα....σκέτη εκμετάλλευση!...», «....οι χρήστες μπορεί να τον εκμεταλλευτούν αλλά και να του φερθούν και πολύ άσχημα γιατί οι χρήστες είναι ζηλιάρηδες...».

Στο πέμπτο επίπεδο, τέθηκε στο επίκεντρο ο φόβος θυματοποίησης που αισθάνονται οι διάφορες κατηγορίες πληθυσμών και επιπλέον, αν αυτός ο φόβος συνδέεται σε κάποιο βαθμό με την τοξικοεξάρτηση, δηλαδή αν η ομάδα των τοξικοεξαρτημένων προκαλεί ανασφάλεια και φόβο του εγκλήματος στους πληθυσμούς της ευρύτερης κοινωνίας.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων στις ομάδες που μελετήθηκαν φαίνεται να αισθάνονται έντονα τον φόβο θυματοποίησης, όταν κυκλοφορούν στον δρόμο. Αυτός ο φόβος είναι σαφώς πιο έντονος στους πληθυσμούς των πολιτών, ενώ για τις άλλες κατηγορίες (Κ.Υ. και ΚΕΘΕΑ) αν και σημαντικά ποσοστά είναι αυτά που αναφέρουν ότι αισθάνονται φόβο δεν είναι τα κυρίαρχα (βλέπε πίνακα 26). Η πιθανότητα κλοπής, βιασμού, επίθεσης, αλλά και τα μη προσβάσιμα μέρη ή οι ομάδες τοξικοεξαρτημένων και αλλοδαπών είναι οι κυριότεροι φόβοι, που εκφράζουν τα υποκείμενα. Η ενημέρωση που λαμβάνουν, η λειτουργία των Μ.Μ.Ε. και οι κοινωνικές τους αναπαραστάσεις σχετικά με την εγκληματικότητα και τις ομάδες που την προκαλούν, είναι μερικοί λόγοι, που τους κάνουν να αισθάνονται πιο ευάλωτοι απέναντι σ'ένα περιστατικό θυματοποίησης. Επιπλέον, η γενικότερη ανασφάλεια που επικρατεί στην κοινωνία, πέρα από το επίπεδο της εγκληματικότητας και στο επίπεδο της καθημερινής επιβίωσης, λόγω σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων, αλλά και της μη παροχής από το κράτος της απαιτούμενης πολυεπίπεδης εξασφάλισης τους είναι ακόμη κάποιοι λόγοι, που εξηγούν, γιατί οι πολίτες εμφανίζουν ένα τόσο έντονο φόβο. Από την άλλη πλευρά, οι υπόλοιπες κατηγορίες, παρ'όλο που βιώνουν την καθημερινότητα όπως και οι πολίτες, και για τον λόγο αυτό, επίσης, εμφανίζουν το αίσθημα του φόβου, η επαφή τους με ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και η αποδέσμευση τους από μια αδιαμφισβήτητη επικινδυνότητα και γενικότερα, η καλύτερη ενημέρωση σχετικά με το ζήτημα της εγκληματικότητας, ενδεχομένως, εξηγεί αυτή τη διαφοροποίηση που παρατηρείται στα ποσοστά. Ένα γενικό, ωστόσο,

συμπέρασμα είναι, ότι στην κοινωνία επικρατεί μια ανασφάλεια και πολλά από τα μέλη της αισθάνονται έντονα τον φόβο θυματοποίησης.

Όσον αφορά στον φόβο των εξαρτημένων παρατηρούμε ένα περίεργο φαινόμενο. Ο φόβος του εγκλήματος είναι υπαρκτός στον κύκλο των τοξικοεξαρτημένων. Μάλιστα, οι απόψεις των υποκειμένων, σχετικά με την πιθανότητα να καταστούν θύματα άλλων χρηστών, είναι αποκαλυπτικές, καθώς όλα τα υποκείμενα⁵²⁹ επιβεβαιώνουν, πως, κάθε στιγμή, είναι πιθανό, να γίνεις θύμα κάποιου άλλου χρήστη. Ο κίνδυνος, λοιπόν, αυτός φαίνεται να εντάσσεται στη απλή καθημερινότητα των χρηστών και εξηγεί, σε μεγάλο βαθμό, τον λόγο, που οι χρήστες νιώθουν έντονα αυτόν τον φόβο θυματοποίησης, όταν, όμως, μπαίνουν στην διαδικασία να τον αναγνωρίσουν (βλέπε πίνακα 28). Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των τοξικοεξαρτημένων αναφέρει πως είναι η έλλειψη αλληλεγγύης μεταξύ των χρηστών είναι ο καθοριστικός σημασίας λόγος, που αυξάνει τις επιθέσεις και συνεπώς, τον φόβο. Όπως φαίνεται από τα λεγόμενα των συνεντευξαζόμενων, η επικέντρωση στην εξάρτηση δεν αφήνει περιθώρια για την ανάπτυξη οποιασδήποτε αλληλεγγύης μεταξύ των χρηστών, ο καθένας κοιτάει το συμφέρον και την χρήση του («...στη χρήση μπορεί να βγάλει ο ένας το μάτι του άλλου δεν υπάρχουν ηθικοί φραγμοί ακόμη και ανάμεσα σε αδέρφια...»). Η αλληλεγγύη μπορεί να αναπτυχθεί μόνο περιστασιακά και προσωρινά σε θέματα που έχουν να κάνουν αποκλειστικά με τη χρήση (π.χ. να συνεννοηθούν για να κλέψουν ή να κάνουν μαζί χρήση). Χαρακτηριστικές φράσεις χρησιμοποιούνται από τα υποκείμενα για να δείξουν, ότι δεν υπάρχει ούτε αλληλεγγύη, ούτε φιλίες στη χρήση: «ψευτοφιλίες», «πρεζοσχέσεις» και «αλληλεγγύη της στιγμής».

Από την άλλη, όμως, φαίνεται, ότι οι χρήστες δεν επικεντρώνονται σ' αυτό το αίσθημα του φόβου θυματοποίησης, είτε γιατί νιώθουν άτρωτοι όταν κάνουν χρήση, είτε γιατί μαθαίνουν να ζουν μέσα σ' ένα τέτοιο περιβάλλον, που ενέχει κίνδυνο και φόβο. Έτσι, το αίσθημα του «ευάλωτου» στους χρήστες ναρκωτικών ουσιών σχετίζεται σε πολύ μικρό βαθμό με το φόβο θυματοποίησης. Αν και πράγματι, είναι αρκετά πιθανό οι χρήστες να εμπλακούν σε επικίνδυνες καταστάσεις, που να τους καταστήσουν θύματα, ο φόβος δεν είναι σε τόσο μεγάλο βαθμό αναγνωρίσιμος. Προβλήματα σωματικά και ψυχικά, που προκαλούνται λόγω της χρήσης (60% και 50% αντίστοιχα), φαίνεται να απασχολούν πιο έντονα τους χρήστες (βλέπε πίνακα 27). Μάλιστα, είναι πολλές φορές πιθανό το αίσθημα του φόβου να το συνδέουν με

⁵²⁹ Εξαίρεση αποτελεί μόνο ένα υποκείμενο, το οποίο ανέφερε πως η πιθανότητα θυματοποίησης από χρήστες είναι ελάχιστη γιατί κυρίως οι επιθέσεις απευθύνονται σε μη χρήστες.

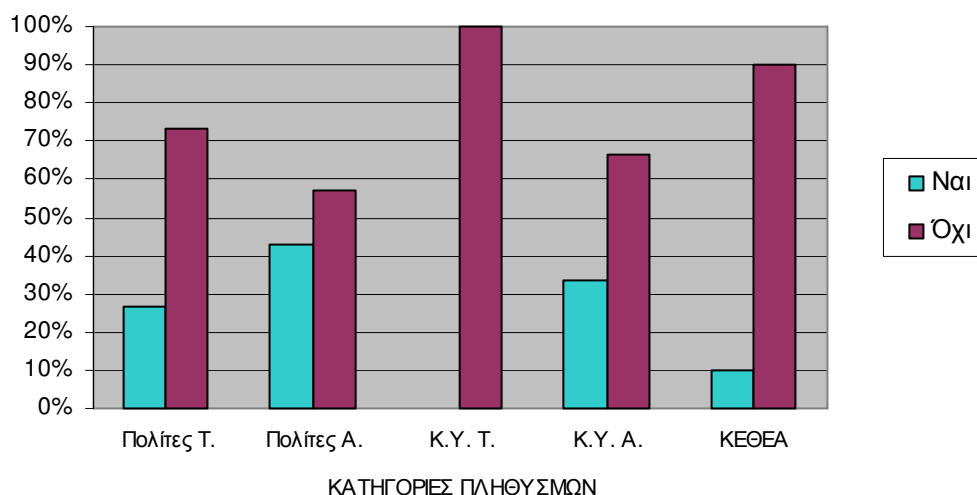
την ίδια τη χρήση, όπως για παράδειγμα με συλλήψεις και προβλήματα σχετικά με την προμήθεια της δόσης (ποσοστά 10% και 30% αντίστοιχα), επιβεβαιώνοντας την σημασία της χρήσης στη ζωή των εξαρτημένων από ναρκωτικά ατόμων (βλέπε πίνακα 28). Τέλος, ακόμη πιο εμφανής αυτή η αδυναμία ή η απροθυμία αναγνώρισης του φόβου θυματοποίησης γίνεται και από το γεγονός, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (60%) των τοξικοεξαρτημένων όταν ερωτώνται αν αισθάνονται φόβο απαντούν «κανένας φόβος» (βλέπε πίνακα 28).

Γενικά, λοιπόν, όσο είναι στη χρήση, τα άτομα δεν αναγνωρίζουν κανένα φόβο ή ακόμη και αν τον αναγνωρίζουν δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για να συνεχίσουν την δραστηριότητα τους, επιβεβαιώνοντας την άποψη, ότι η εξάρτηση είναι καθοριστική και κατευθύνει τη ζωή και την συμπεριφορά των χρηστών. Όπως αναφέρουν «δεν υπολογίζεις τίποτα όταν είσαι στη χρήση...ακόμη και αν πεθαίνεις το μόνο που σε νοιάζει είναι η χρήση».

Σχετικά με την σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με την τοξικοεξάρτηση, οι πληθυσμοί της ευρύτερης κοινωνίας, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, φαίνεται, να μην αισθάνονται κάποιο φόβο στη θέαση τοξικοεξαρτημένων. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα υποκείμενα δεν αισθάνονται φόβο σε μια πρώτη επαφή με τους χρήστες, αλλά πρέπει να συντρέξουν και άλλοι παράγοντες προκειμένου να αναπτυχθεί αυτό το συναίσθημα. Βέβαια, σε ορισμένες κατηγορίες, εμφανίζονται υποκείμενα, τα οποία φοβούνται, απλώς και μόνο, στη θέαση των χρηστών, τα ποσοστά, όμως, αυτά δεν είναι στατιστικά σημαντικά. Σ'αυτές τις περιπτώσεις, η ανάπτυξη του αισθήματος του φόβου δε μπορεί να δικαιολογηθεί, παρά μέσα από την επικράτηση ενός στερεοτύπου, που συνδέει τους χρήστες με την εγκληματικότητα. Η ιδέα, λοιπόν, ότι ένας χρήστης είναι απρόβλεπτος, ειδικά όταν ψάχνει τη δόση του ή όταν δεν είναι νηφάλιος, οδηγεί ένα μέρος του πληθυσμού στην ανάπτυξη του φόβου του εγκλήματος⁵³⁰ (βλέπε πίνακα 30β).

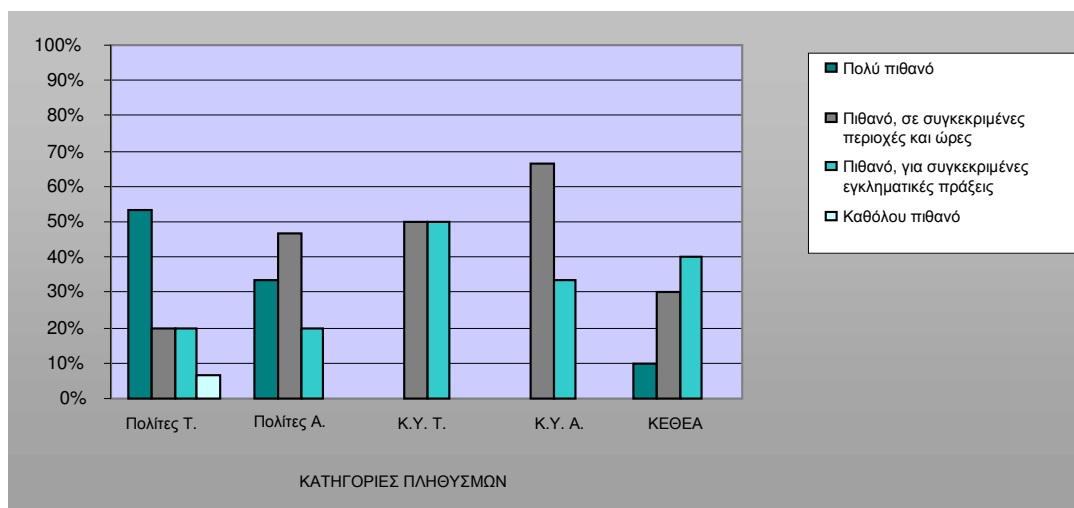
⁵³⁰ Οι λόγοι που φοβούνται τα υποκείμενα είναι εμφανείς στις εξηγήσεις που οι ίδιοι δίνουν:

- Πολίτες Τ.: φόβος επίθεσης, λόγω του ότι δεν τους γνωρίζουν.
- Πολίτες Α.: φόβος επίθεσης, κλοπή ή βία, δυνητικά επικίνδυνοι, σε περιοχές όπως η Ομόνοια.
- Κ.Υ. Α.: όταν είναι μόνοι σε έρημες περιοχές, είναι απρόβλεπτοι και ποτέ δεν ξέρεις σε τι κατάσταση βρίσκονται, φοβούνται μήπως τους επιτεθούν.
- ΚΕΘΕΑ: πρέπει οι πολίτες να είναι επιφυλακτικοί και προσεκτικοί, γιατί δε ξέρεις πάντα πως θα αντιδράσουν οι χρήστες.

Διάγραμμα 15. Σύνδεση τοξικοεξαρτημένων με το αίσθημα του φόβου του εγκλήματος (ερώτηση 33)

Από την άλλη πλευρά, όμως, το μεγαλύτερο ποσοστό των υποκειμένων θεωρεί πιθανή την θυματοποίηση του από κάποιον χρήστη. Όπως φαίνεται, βέβαια, αυτή η πιθανότητα είναι πιο έντονη κάτω από ορισμένες συνθήκες, που αφορούν, είτε στο χώρο και την ώρα, είτε στο είδος του εγκλήματος, που είναι πιθανό να διαπραχθεί εις βάρος τους. Σε οποιαδήποτε, όμως, περίπτωση η εκτίμηση των υποκειμένων οδηγεί στη σύνδεση της τοξικοεξάρτησης με την διάπραξη εγκληματικών πράξεων (βλέπε πίνακα 30α και διάγραμμα 16).

Διάγραμμα 16. Εκτίμηση σχετικά με την πιθανότητα θυματοποίησης από χρήστες ναρκωτικών (ερώτηση 21)

Προχωρώντας στη σύγκριση των παραπάνω αποτελεσμάτων, παρατηρείται μια αναντιστοιχία. Ενώ, δηλαδή, θεωρούν πιθανή τη θυματοποίηση από κάποιο χρήστη, αυτό δε φαίνεται να τους προκαλεί ιδιαίτερο φόβο. Το γεγονός αυτό μπορεί να οφείλεται, σε κάποιο βαθμό, στους λόγους, που σύμφωνα με τους πληθυσμούς, μπορεί κάποιος χρήστης να διαπράξει μια εγκληματική πράξη και οι οποίοι, κατά κύριο λόγο, σχετίζονται με την εξασφάλιση της δόσης, επομένως, αν και είναι πιθανή η θυματοποίηση δεν δημιουργούν ιδιαίτερο φόβο για κάτι πιο σοβαρό. Ενώ, σε δεύτερο επίπεδο, ίσως, οφείλεται, στο ότι τα περισσότερα υποκείμενα φαίνεται να αντιμετωπίζουν τους χρήστες ως αρρώστους, ως άτομα που, απλώς, ενδιαφέρονται για να εξασφαλίσουν τη δόση τους και για τον λόγο αυτό δεν αντιμετωπίζονται εξ'αρχής ως επικίνδυνοι⁵³¹. Αυτό το αποτέλεσμα συνάδει με τις αναπαραστάσεις που έχει η μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού για τους χρήστες, ως ασθενείς και μπορεί να δικαιολογήσει, γιατί δεν αισθάνονται φόβο, σε τόσο μεγάλο βαθμό.

Αντίστοιχη διερεύνηση στον πληθυσμό των χρηστών, σχετικά με το αν πιστεύουν, ότι η ευρύτερη κοινωνία αισθάνεται φόβο απέναντι τους, έδωσε ξεκάθαρα αποτελέσματα, καθώς όλα τα υποκείμενα (100%) απάντησαν με μια σχετική ομοφωνία. Θεωρούν, λοιπόν, ότι οι χρήστες, πράγματι, κάνουν τους μη χρήστες να αισθάνονται φόβο και μάλιστα, αυτό είναι δικαιολογημένο, σε μεγάλο βαθμό⁵³².

Επιπλέον, στις συνεντεύξεις τα υποκείμενα του πληθυσμού των τοξικοεξαρτημένων ρωτήθηκαν, σχετικά και με τους λόγους που εξηγούν το φόβο, ο οποίος προκαλείται στην ευρύτερη κοινωνία και οι απαντήσεις που δόθηκαν, παρουσιάζονται στη συνέχεια:

Α) ότι πράγματι υπάρχουν χρήστες που διαπράττουν εγκληματικές ενέργειες (τσαντιές, κλεψιές, ζητιανιά, επιθέσεις κ.α.).

⁵³¹ Αυτή η εικόνα άλλωστε δίνεται από τις εξηγήσεις που προβάλλουν τα υποκείμενα ως λόγους για τους οποίους δεν φοβούνται τους χρήστες ναρκωτικών ουσιών:

- Πολίτες Τ.: δεν είναι εγκληματίες, δεν υπάρχει λόγος φόβου γιατί δεν είναι απειλητικοί, γιατί ενδιαφέρονται μόνο για τη χρήση.
- Πολίτες Α.: είναι σπάνιο να βλάψουν κάποιον, δεν είναι όλοι επικίνδυνοι, συνήθως όταν έχουν τη δόση τους είναι ακίνδυνοι.
- Κ.Υ. Τ.: δεν τους θεωρούν επικίνδυνους, ούτε ότι θα τους βλάψουν, καταστρέφουν τον εαυτό τους όχι τους άλλους, ζητάνε μόνο χρήματα είναι ακίνδυνοι.
- Κ.Υ. Α.: είναι απλώς άρρωστοι, δεν συνδέεται η χρήση με το έγκλημα, συνήθως τους λυτούνται δε τους φοβούνται.
- ΚΕΘΕΑ: είναι ακίνδυνοι γιατί είναι σε καταστολή, δεν τους θεωρούν επικίνδυνους, δεν τους έχουν δημιουργήσει ποτέ πρόβλημα (προηγούμενες εμπειρίες θυματοποίησης).

⁵³² Αντίστοιχα αποτελέσματα έχουμε και σε άλλη έρευνα στην οποία διερευνήθηκε το κατά πόσο είναι δικαιολογημένο να αισθάνονται φόβο οι μη χρήστες για τους τοξικοεξαρτημένους. Βλ. Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοϊζου Χ., *Ο φόβος του εγκλήματος στις ομάδες των εξαρτημένων ατόμων*, εργασία στο μάθημα Η μικρή εγκληματικότητα στις πόλεις στην Ελλάδα και την Ευρώπη: Αίσθημα ανασφάλειας - φόβος του εγκλήματος» με διδάσκουσα και επιβλέπουσα την Καθηγήτρια κ. Ζαραφωνίτου Χ., στο Π.Μ.Σ Εγκληματολογία, 2008

- Β) ότι η ενημέρωση από τα Μ.Μ.Ε. προκαλεί πιο έντονο φόβο απ'αυτόν που υπάρχει στην πραγματικότητα (π.χ. «χρήστης έκανε αυτό.....,τοξικομανής έκανε το άλλο.....»).
- Γ) ότι οι χρήστες είναι απρόβλεπτοι και μπορούν να καταφύγουν σε οποιαδήποτε πράξη (χαρακτηριστικά αναφέρουν: «πολλοί δεν έχουν τσίπα πάνω τους...»).
- Δ) ότι το έχουν δημιουργήσει ορισμένοι χρήστες που έχουν κάνει εγκληματικές πράξεις και αυτή η εικόνα έχει γενικευθεί και σε όλους τους άλλους χρήστες.
- Ε) ότι είναι κατά κύριο λόγο το παρουσιαστικό, η εξωτερική εμφάνιση των χρηστών που προκαλεί τον φόβο.
- ΣΤ) ότι είναι η βαθιά εδραιωμένη προκατάληψη ότι ο χρήστης είναι και εγκληματίας που προκαλεί αυτόν τον φόβο στους μη χρήστες.
- Ζ) ότι ευθύνεται γι'αυτό το αίσθημα του φόβου η ταμπέλα που έχουν πάνω τους οι χρήστες που όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ένα υποκείμενο συνοψίζεται στο ότι «φέρνουν τη βρωμιά πάνω τους....όπου πάνε χαλάνε τη φήμη της περιοχής».
- Η) ότι ο φόβος είναι το αποτέλεσμα κεκαλυμμένων φόβων των καθαρών να παραδεχτούν την πραγματικότητα σχετικά με την ύπαρξη του προβλήματος των ναρκωτικών. Προτάσσοντας τον φόβο ως ασπίδα θεωρούν ότι απομακρύνονται από το πρόβλημα, ότι αποστασιοποιούνται, ότι ξορκίζουν το «κακό» και έτσι τους δημιουργείται η πεποίθηση ότι το αποφεύγουν και ότι αυτό δεν πρόκειται ποτέ να τους χτυπήσει την πόρτα.

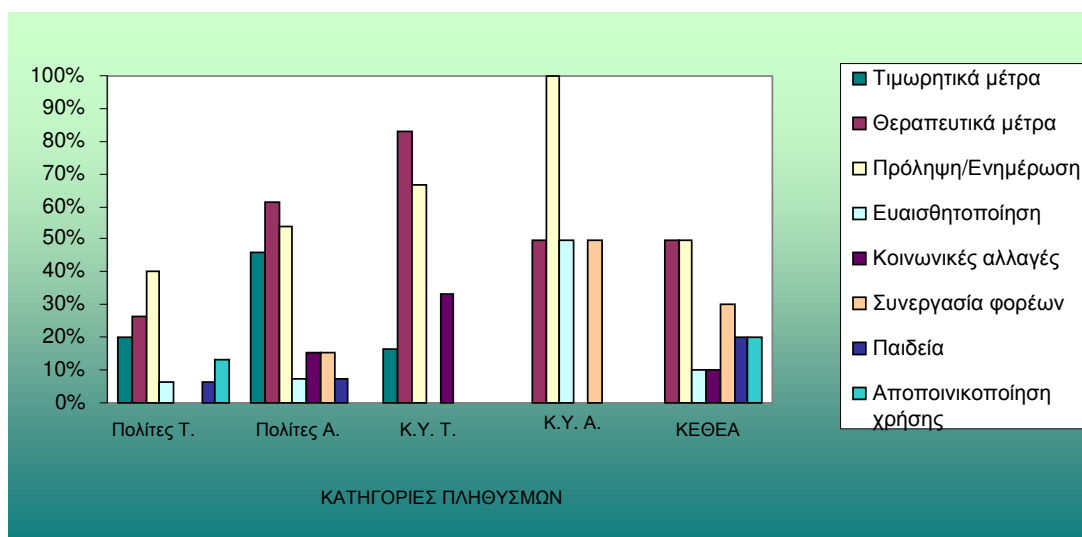
Συμπερασματικά, πάντως από την αναγνώριση του γεγονότος, ότι πολλοί χρήστες προβαίνουν σε εγκληματικές πράξεις, μέχρι το γεγονός, ότι παίζει ρόλο η εμφάνιση τους και ότι το «στίγμα του χρήστη» είναι που προκαλεί τον φόβο, υπάρχει σε όλες τις περιπτώσεις η αναγνώριση, ότι η ευρύτερη κοινωνία νιώθει έναν έντονο φόβο για τους χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Μάλιστα, σύμφωνα με τα υποκείμενα, τα δύο χαρακτηριστικά, που διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στην ανάπτυξη αυτού του φόβου, είναι: Α) ΕΜΦΑΝΙΣΗ: το αγριεμένο πρόσωπο, η βρώμικη εμφάνιση, απεριποίητη εμφάνιση, αδυναμία, πρησμένα και κόκκινα μάτια, γενικά μια καταβεβλημένη εμφάνιση τόσο στο πρόσωπο όσο και στα ρούχα. Αυτή η όψη των χρηστών είναι που σε μεγάλο βαθμό δημιουργεί μια αίσθηση ανασφάλειας στους πολίτες και Β) ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ: η ομιλία που σέρνεται και δεν είναι καθαρή, η χρήση της αργκό της πιάτσας, οι κλοπές, τα ψέματα, πολλές φορές φοβίζονται και απειλούν τον κόσμο, εκφράζουν μια χειριστική διάθεση, έχουν μια ιδιαιτερότητα στο περπάτημα, ο τρόπος αντίδρασης σε ορισμένες καταστάσεις, η επιθετικότητα και γενικά το γεγονός ότι κάνουν ακραία πράγματα χωρίς να υπολογίζουν τίποτα ειδικά όταν βρίσκονται από την επήρεια της ουσίας. Όλα αυτά διαμορφώνουν μια ιδιαίτερη συμπεριφορά που διακρίνει τους χρήστες και είναι ένα από τα χαρακτηριστικά που αποτελεί την πηγή του φόβου των μη χρηστών.

Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί η ασυμφωνία, που παρατηρείται, στις απαντήσεις που δίνουν οι πληθυσμοί της ευρύτερης κοινωνίας και στις απαντήσεις που δίνουν οι ίδιοι οι τοξικοεξαρτημένοι. Ενώ, λοιπόν, οι μεν πρώτοι διατείνονται, ότι δε νιώθουν φόβο για τους χρήστες, ακόμη και αν η πιθανότητα θυματοποίησης τους από αυτούς είναι υπαρκτή, οι δεύτεροι έχουν την εικόνα, ότι η ευρύτερη κοινωνία διακατέχεται από έντονο φόβο, όταν έρχεται αντιμέτωπη με χρήστες. Συγκεκριμένα, θεωρούν, ότι τα μέλη της κοινωνίας χωρίς να καταφεύγουν σε κάποια ιδιαίτερη διερεύνηση, σχετικά με τον χαρακτήρα του κάθε χρήστη, επικεντρώνονται σε χαρακτηριστικά της εμφάνισης (εξωτερική και συμπεριφοράς), κατατάσσοντας τον σε μια συγκεκριμένη ομάδα δυνητικά «επικίνδυνων» ατόμων (θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης), γεγονός που οδηγεί και στην παγίωση του φόβου θυματοποίησης.

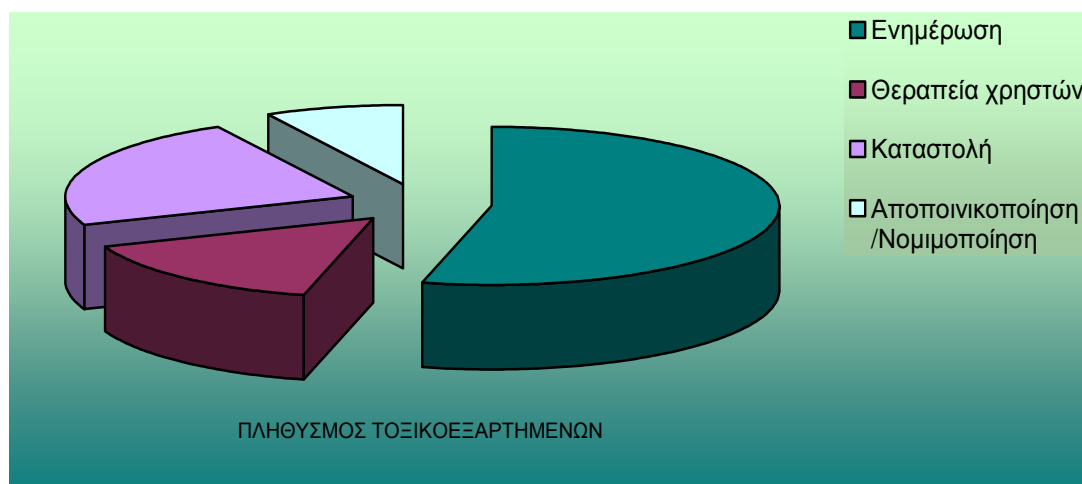
Σε έκτο επίπεδο, στη βάση του ότι δεν αρκεί να εντοπιστεί ένα πρόβλημα, αλλά πρέπει να αναζητούνται και οι κατάλληλες λύσεις για την αντιμετώπιση του, μελετήθηκαν οι απόψεις του δείγματος σχετικά με την κατάλληλη διαχείριση του προβλήματος των ναρκωτικών και του ποια θα μπορούσε να είναι η σωστή μεταχείριση των εμπλεκομένων, ώστε να έχουμε τις λιγότερες δυνατές συνέπειες, τόσο για την κοινωνία, όσο και για την ομάδα των τοξικοεξαρτημένων. Αυτή η διερεύνηση, λοιπόν, επικεντρώθηκε σε τέσσερα βασικά σημεία: α) τα κατάλληλα μέτρα, σύμφωνα με τις απόψεις των ερωτηθέντων για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών, β) τα κατάλληλα μέτρα για την μεταχείριση των χρηστών, γ) τις στάσεις για την ποινή της φυλάκισης και δ) τις στάσεις απέναντι σε εναλλακτικές τάσεις, όπως η αποποινικοποίηση και η νομιμοποίηση. Όλα αυτά, βέβαια, ειδώθηκαν υπό το πρίσμα της διερεύνησης μιας νέας υπόθεσης, σύμφωνα με την οποία η μη ταύτιση της χρήσης με την εγκληματικότητα θα μείωνε τις δευτερεύουσες συνέπειες της τοξικοεξάρτησης, στους χρήστες και στην κοινωνία.

Όσον αφορά, λοιπόν, στα κατάλληλα μέτρα, που προτείνονται από τους πληθυσμούς για τη διαχείριση του ζητήματος των ναρκωτικών, παρατηρήθηκε, ότι, σε όλες τις κατηγορίες πληθυσμών, τα δύο επικρατέστερα μέτρα είναι οι «θεραπευτικές παρεμβάσεις» και «η πρόληψη». Είναι εμφανής μια τάση απομάκρυνσης από αυστηρά και τιμωρητικά μέτρα, κυρίως όσον αφορά στην αντιμετώπιση των χρηστών (άλλωστε στις περιπτώσεις που αναφέρονται τέτοιες πολιτικές έχουν κατά κύριο λόγο ως στόχο τους εμπόρους και όχι τους ίδιους τους χρήστες). Η αναγνώριση, λοιπόν, ότι οι χρήστες πρέπει να αντιμετωπίζονται ως άρρωστοι, σύμφωνα με το ιατροθεραπευτικό μοντέλο, απεικονίζεται και σε αυτή την ερώτηση, καθώς προβάλλεται η ανάγκη ένταξής τους σε θεραπευτικά προγράμματα και όχι η αυστηρή και κατασταλτική αντιμετώπιση τους. Όσον αφορά στην πρόληψη

και την ενημέρωση διαφαίνεται μια ομοφωνία στο δείγμα υπέρ αυτών (μάλιστα για τους τοξικοεξαρτημένους η ενημέρωση είναι το βασικό μέτρο για την καταπολέμηση των ναρκωτικών). Η προώθηση, συνεπώς, μιας κοινωνικής πολιτικής πρόνοιας, που σε πρώτο επίπεδο τοποθετεί την πρόληψη και αναγνωρίζει την ανάγκη να ενημερωθεί ο κόσμος γι' αυτό το φαινόμενο σωστά, ώστε να αποφευχθεί η περαιτέρω εμπλοκή, είναι, ίσως, ένα από τα βασικότερα συμπεράσματα που μπορούν να προκύψουν από την έρευνα (βλέπε πίνακες 31α και 31β και διαγράμματα 17,18).

Διάγραμμα 17. Κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών (ερώτηση 29)

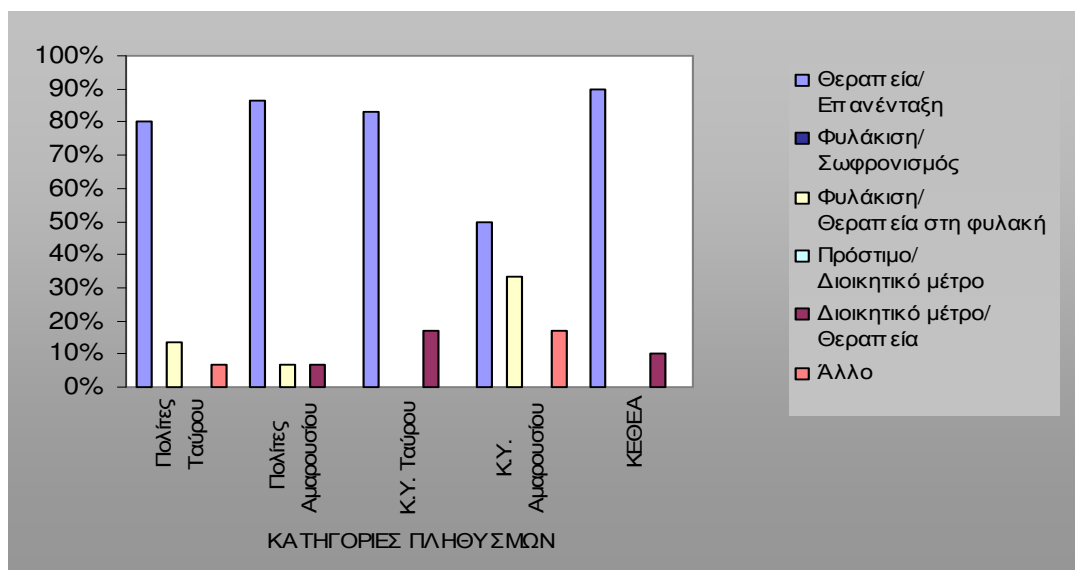
Διάγραμμα 18. Κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών (ερώτηση 18)

Μάλιστα, οι απαντήσεις των υποκειμένων των κατηγοριών της ευρύτερης κοινωνίας, σχετικά με τους φορείς, που θα έπρεπε να έχουν, κατά κύριο λόγο, την ευθύνη της επίλυσης του ζητήματος των ναρκωτικών, ενισχύει, σαφώς, τα

παραπάνω αποτελέσματα, καθώς τα περισσότερα υποκείμενα επικεντρώνονται στον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι λιγότερο κατασταλτικοί φορείς, όπως είναι κοινωνικές υπηρεσίες, φορείς απεξάρτησης και σε δεύτερο επίπεδο οικογένεια/σχολείο και ταυτόχρονα φαίνεται να δείχνουν μικρή εμπιστοσύνη σε φορείς, όπως η αστυνομία και η ποινική δικαιοσύνη για την σωστή και με το λιγότερο κόστος αντιμετώπιση του φαινομένου (βλέπε πίνακα 32).

Ωστόσο, όταν τα υποκείμενα καλούνται να προτείνουν λύσεις, που οι ίδιοι θα εφαρμόζαν για την επίλυση του προβλήματος (μεγαλύτερη εμπλοκή του προσωπικού στοιχείου), παρατηρείται μια ασυμφωνία, καθώς πολλά από τα υποκείμενα, που ανήκουν, κατά κύριο λόγο, στις κατηγορίες των πολιτών, προτείνουν περισσότερο αυστηρά «τιμωρητικά μέτρα» (40% και 33,3% αντίστοιχα για τους πληθυσμούς του δήμου Τ. και του δήμου Α.), ή σε δεύτερο επίπεδο ενίσχυση των προγραμμάτων απεξάρτησης (πολίτες Α. 33,3%), επιβεβαιώνοντας, έτσι, την κυριαρχία μιας τάσης τιμωρητικότητας και επικέντρωσης σε πολιτικές της «εδώ και τώρα» επίλυσης του προβλήματος. Δηλαδή, στοχεύουν σε περισσότερο βραχυπρόθεσμες λύσεις, που θα περιορίσουν την ορατότητα του προβλήματος (εγκλεισμός όσων σχετίζονται με τα ναρκωτικά ή σε σωφρονιστικά καταστήματα ή κέντρα αποτοξίνωσης). Αυτό, βέβαια, δεν ισχύει, τουλάχιστον σε τέτοιο βαθμό, για ομάδες όπως οι Κ.Υ. και το ΚΕΘΕΑ, οι οποίες φαίνεται να προτείνουν περισσότερο μακροπρόθεσμες λύσεις, καθώς επικεντρώνονται, πέρα από την επέκταση των προγραμμάτων απεξάρτησης (ποσοστά 33,3% και 20% αντίστοιχα), και σε λύσεις που αφορούν σε μια γενικότερη πολιτική επίλυσης και κυρίως πρόληψης του προβλήματος (το 33,3% των υποκειμένων της Κ.Υ. Α. προτείνουν αλλαγή της κοινωνίας και το 30% του ΚΕΘΕΑ προτείνουν καλύτερη οργάνωση της πρόληψης) (βλέπε πίνακα 33).

Όσον αφορά, τώρα, στους κατάλληλους τρόπους μεταχείρισης των χρηστών ο συνδυασμός θεραπείας και επανένταξης είναι ο πιο κατάλληλος, για όλες τις κατηγορίες των πληθυσμών (βλέπε πίνακα 34 και διάγραμμα 19).

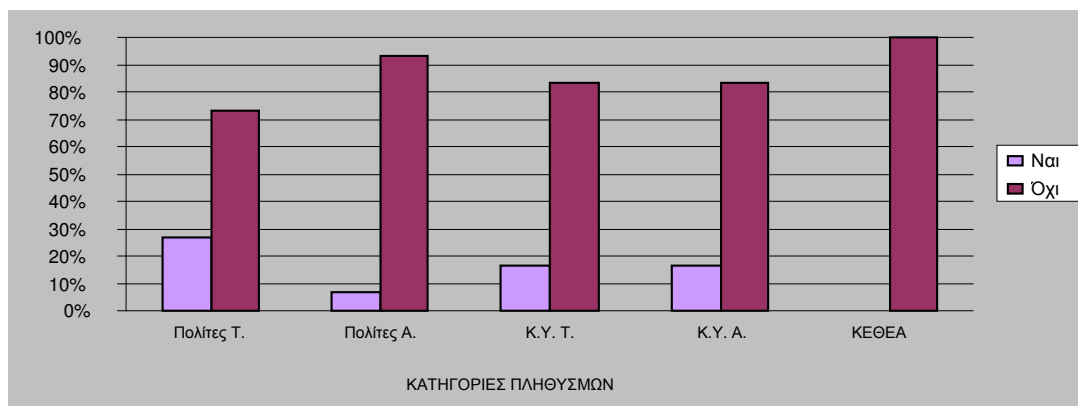

Διάγραμμα 19. Κατάλληλοι τρόποι για τη μεταχείριση των χρηστών (ερώτηση 25)

Δύο είναι τα βασικά συμπεράσματα από αυτό το αποτέλεσμα. Αφενός, η επιβεβαίωση της άποψης, ότι είναι κυρίαρχη η αναπαράσταση του χρήστη ως ασθενή, που χρειάζεται θεραπεία και για τον λόγο αυτό απαιτείται σωστή θεραπευτική παρέμβαση από κατάλληλους φορείς και όχι να αντιμετωπίζεται ο χρήστης ως κοινός εγκληματίας, που πρέπει να του επιβληθεί ποινή και αφετέρου, ότι τα αυστηρά και κατασταλτικά μέτρα έχουν πάψει, να είναι η πρώτη επιλογή της ευρύτερης κοινωνίας, ειδικά όσον αφορά στην αντιμετώπιση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Είναι, μάλιστα, εντυπωσιακό, ότι το ποσοστό των ατόμων που προτείνουν κατασταλτικές λύσεις για την αντιμετώπιση των χρηστών είναι, σχεδόν, μηδενικό.

Σχετικά με ερωτήματα που τέθηκαν στους πληθυσμούς και αφορούσαν στην ποινή της φυλάκισης ως μεθόδου αντιμετώπισης των εμπλεκόμενων με τα ναρκωτικά οι απαντήσεις των υποκειμένων και ειδικά της ομάδας των τοξικοεξαρτημένων ήταν αποκαλυπτικές. Όλες οι κατηγορίες θεωρούν, ότι οι χρήστες, όταν είναι απλώς χρήστες, δεν πρέπει να εγκλείονται σε φυλακή. Οι χρήστες είναι ασθενείς που θέλουν υποστήριξη και όχι εγκληματίες που θέλουν φυλάκιση, ότι η θεραπεία είναι ο κατάλληλος τρόπος για να αντιμετωπιστούν οι χρήστες, ότι στην πραγματικότητα οι χρήστες κάνουν κακό μόνο στον εαυτό τους, άρα δεν είναι η κατάλληλη αντιμετώπιση ο εγκλεισμός σε φυλακή σαν να είναι κοινόι εγκληματίες και γενικότερα, ότι η φυλακή δεν μπορεί να είναι μια αποδεκτή λύση, καθώς ούτε απεξάρτηση ουσιαστική μπορεί να προσφέρει, ούτε να λειτουργήσει σωφρονιστικά, ούτε, τέλος, να λειτουργήσει προληπτικά καθώς ο χρήστης βγαίνοντας από την φυλακή θα επιστρέψει στους ίδιους χώρους και περιβάλλον, που ήταν και πριν τον εγκλεισμό. Για όλους, λοιπόν,

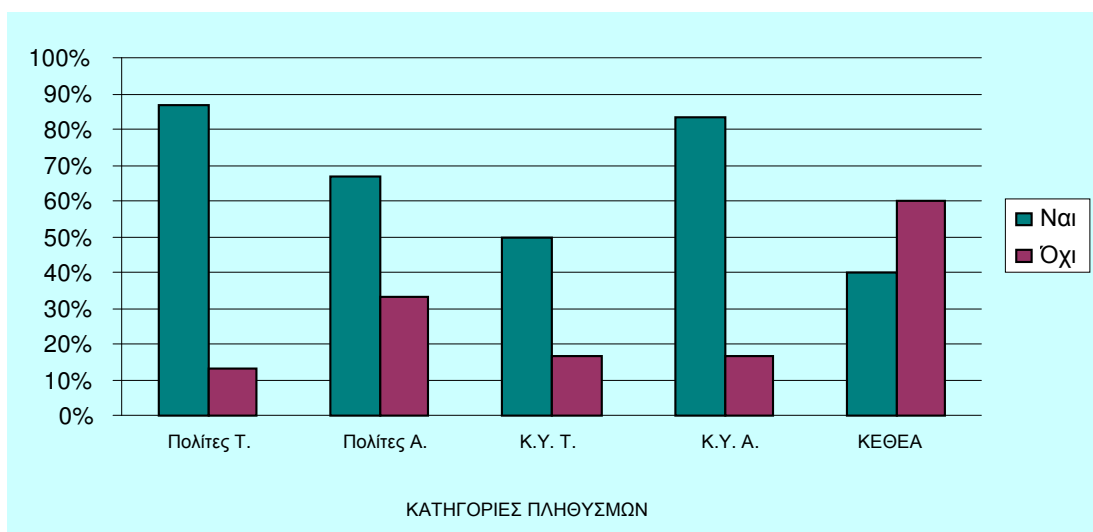
αυτούς τους λόγους, τα υποκείμενα του δείγματος απορρίπτουν τον εγκλεισμό ως πιθανή λύση για την αποτελεσματική μεταχείριση των εξαρτημένων. Χαρακτηριστικά, μάλιστα, στις συνεντεύξεις των χρηστών αναφέρεται ότι η φυλάκιση δε είναι, σε καμία περίπτωση, η λύση για την επίλυση του προβλήματος της χρήσης («...στη φυλακή μόνο χειρότερος μπορείς να γίνεις...») (βλέπε πίνακα 36 α και διάγραμμα 20).

Διάγραμμα 20.Απόψεις σχετικά με την ποινή φυλάκισης σε τοξικοεξαρτημένους(ερώτηση 22)

Ωστόσο, ολοκληρωτικά αντίθετες είναι οι απόψεις, που αφορούν στη φυλάκιση των εμπόρων. Όλα τα υποκείμενα εκφράζουν απόψεις για την αυστηρή τιμωρία των εμπόρων από το ποινικό σύστημα, από το οποίο, μάλιστα, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να ξεφεύγουν. Επομένως, το ζήτημα της εμπορίας κρίνεται με ιδιαίτερα αυστηρό τρόπο, ο εγκλεισμός θεωρείται απαραίτητος και σε ορισμένες περιπτώσεις, προτείνονται ακόμη πιο βαριές και αυστηρές ποινές, ίσως και ισόβια.

Τέλος, όσον αφορά στην κατηγορία που σύμφωνα με την αργκό που χρησιμοποιούν οι χρήστες ονομάζονται «βαποράκια» παρατηρούμε μια σημαντική διαφορά. Για τις ομάδες των πολιτών και των Κ.Υ. τα μεγαλύτερα ποσοστά είναι υπέρ της φυλάκισης αυτών των ατόμων, καθώς το ζήτημα της εμπορίας, ανεξαρτήτως των λόγων για τους οποίους γίνεται, προκαλεί αυστηρή τιμωρητική διάθεση. Αντίθετα, όμως, στην ομάδα του ΚΕΘΕΑ και των τοξικοεξαρτημένων παρατηρείται μια πιο ευνοϊκή διάθεση, καθώς αντιμετωπίζουν τα άτομα που είναι χρήστες και έμποροι, σε μεγάλο βαθμό, σαν να είναι χρήστες, γνωρίζοντας, ότι, συνήθως, στόχος αυτής της παράνομης και κατακριτέας πράξης δεν είναι το κέρδος, αλλά η εξασφάλιση ενός μικρού χρηματικού ποσού για την κάλυψη της ανάγκης για χρήση. Ειδικά στην περίπτωση των τοξικοεξαρτημένων, το γεγονός, ότι οι περισσότεροι έχουν βρεθεί σε παρόμοια θέση, τους κάνει να διάκινται ακόμη πιο ευνοϊκά απέναντι σ'αυτή την κατηγορία χρηστών (βλέπε πίνακα 36β και διάγραμμα 21).

Διάγραμμα 21. Απόψεις σχετικά με την ποινή φυλάκισης σε εμπόρους-χρήστες (ερώτηση 23)

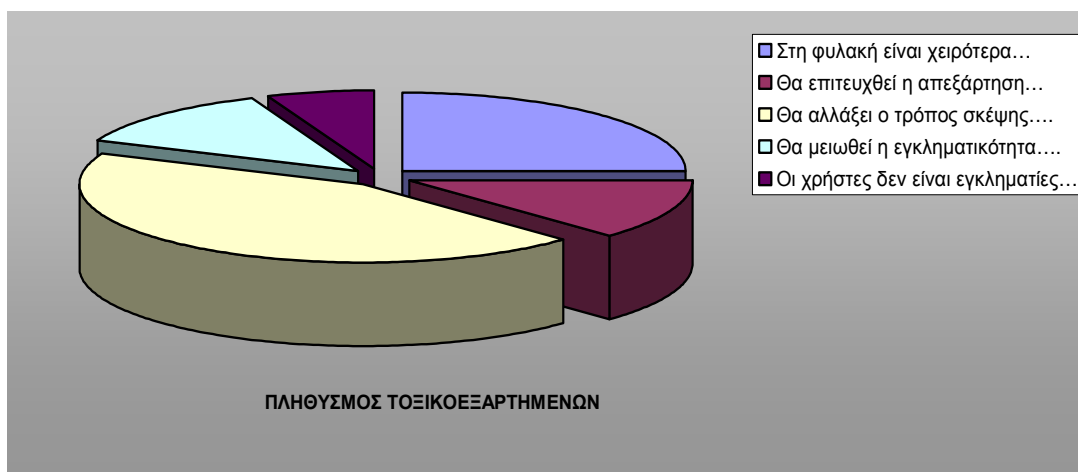
Σε άμεση συνάρτηση με τα παραπάνω αποτελέσματα βρίσκονται και οι απόψεις που εκφράζονται από τους τοξικοεξαρτημένους, σύμφωνα με τους οποίους η αντικατάσταση της φυλάκισης των εξαρτημένων από άλλα μέτρα, όπως είναι η υποχρεωτική ένταξη σε κάποιο πρόγραμμα, κρίνεται ιδιαίτερα θετικά (βλέπε πίνακα 35α). Ακόμη και αν, σε κάποιες περιπτώσεις, είναι πιο δύσκολη και πιο επώδυνη η διαδικασία της διακοπής⁵³³ ή ακόμη και αν δεν έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα (δηλαδή διακοπή της χρήσης)⁵³⁴, παρατηρούμε, ότι προτιμάται από τα υποκείμενα, τόσο γιατί θα έχει οφέλη για τους ίδιους τους χρήστες, όσο και για την ευρύτερη κοινωνία. Μάλιστα, ο κυριότερος λόγος, για τον οποίο θεωρείται ότι θα είναι ωφέλιμη αυτή η αντικατάσταση, είναι ότι θα μάθουν οι χρήστες με τρόπο επιβεβλημένο έναν νέο τρόπο ζωής και ακόμη και αν τελικά, δεν επιτευχθεί η απεξάρτηση, θα δουν έναν άλλο τρόπο σκέψης, που ενδεχομένως στο μέλλον, όταν η απεξάρτηση θα είναι συνειδητή επιλογή θα τους βοηθήσει να το κάνουν πιο εύκολα και με μεγαλύτερη επιτυχία («...ακόμη και ένα μικρό ποσοστό να απεξαρτηθεί θα είναι κέρδος...», «... θα μάθουν οι χρήστες έναν νέο τρόπο ζωής, γιατί καθώς, όπως συμβαίνει συνήθως, έχουν «μπλέξει» από μικρή ηλικία δεν γνωρίζουν άλλον τρόπο ζωή πέρα από αυτόν

⁵³³ Αξίζει να αναφέρουμε την περίπτωση ενός υποκειμένου το οποίο είναι υπέρ του μέτρου της υποχρεωτικής ένταξης του χρήστη σε κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα, ωστόσο όπως αναφέρει για τον ίδιο το χρήστη μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να είναι πιο επώδυνο αυτό το μέτρο γιατί του επιβάλλεται να αλλάξει τρόπο ζωής και σκέψης, παρά να ενταχθεί για κάποιο χρονικό διάστημα στη φυλακή (για τον λόγο αυτό υπάρχει η πιθανότητα να μην το δεχτεί αυτό το μέτρο).

⁵³⁴ Ως προς το θέμα της διακοπής της χρήσης ένα υποκείμενο αναφέρει πως το θέμα της απεξάρτησης είναι ζήτημα ατομικό επομένως αν και είναι σε γενικές γραμμές υπέρ της υποχρεωτικής ένταξης σε θεραπευτικό πρόγραμμα επισημαίνει ότι αυτό δε συνεπάγεται αναμφισβήτητα ότι ο χρήστης δε θα συνεχίσει μετά την έξοδο του από αυτό την χρήση.

μέσα στη χρήση, έχουν κοινωνικοποιηθεί με αυτόν τον τρόπο....»). Πέρα, όμως, από το ατομικό όφελος για τους χρήστες σημαντικά θα είναι τα οφέλη και για την κοινωνία, καθώς σύμφωνα με τα λεγόμενα των τοξικοεξαρτημένων, θα αποφευχθεί η μετατροπή τους σε χειρότερους εγκληματίες, το οποίο είναι αναπόφευκτο μέσα στη φυλακή («...η φυλακή είναι ένα σχολείο εγκληματιών....», «...στη φυλακή σίγουρα δε θα κόψει και θα μάθει και άλλα πράγματα....», «...ειδικά άμα είσαι εύκολος χαρακτήρας θα μπεις μέσα χρήστης και θα βγεις και ένας ωραίος κλέφτης...», «...θα γίνεις χειρότερος και ψυχικά και θα γνωρίσεις και κόσμο που... και θα είναι γενικά μια άσχημη εμπειρία ζωής στη πλάτη σου....η φυλακή δεν έχει αυτό το σωφρονιστικό που λέμε...». Σε παρόμοια ερώτηση που τέθηκε διευκρινιστικά στα υποκείμενα ένα σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 70% δικαιολογεί αυτή την άποψη προβάλλοντας την ιδιαίτερα αρνητική όψη της φυλακής και τα κενά του σωφρονιστικού συστήματος, προβάλλοντας τη φυλακή σαν ένα χώρο που σε καμία περίπτωση δε σωφρονίζει το άτομο και ιδιαίτερα τον χρήστη αλλά αντίθετα αποτελεί ένα «κακό» σχολείο, από όπου ο χρήστης «βγαίνει χειρότερος», «αποκτά κακές διασυνδέσεις» κ.α. Επιπλέον, θα μειωθεί η εγκληματικότητα, εφόσον οι χρήστες, πλέον, ενταγμένοι σε ένα πλαίσιο δεν θα οδηγούνται σε εγκληματικές πράξεις, προκειμένου να εξασφαλίσουν τη δόση τους («...άμα είχε ψυχολογική στήριξη σε κάποιο πρόγραμμα θα το σκεφτόταν κάποιος να κάνει τσαντιές, κλεψιές και κακό σε άλλους...», «αυτοί που θα τελείωναν το πρόγραμμα δε θα είχαν παραβατική ζωή μετά, θα ήταν χρήσιμοι για την κοινωνία...»). Έτσι, ο συνδυασμός θετικών συνεπειών⁵³⁵, τόσο για τους χρήστες, ατομικά, όσο και για την κοινωνία, γενικότερα, καθιστά ως ιδιαίτερα αποδεκτή, αν όχι επιτακτική, την αντικατάσταση της φυλάκισης από την ένταξη σε κάποιο πρόγραμμα (βλέπε πίνακα 35 «λόγοι» και διάγραμμα 22).

⁵³⁵ Σε άλλη ερώτηση που τέθηκε στα υποκείμενα διευκρινιστικά αναφέρθηκαν και άλλοι λόγοι «υπέρ» της αντικατάστασης της φυλάκισης από την υποχρεωτική ένταξη σε θεραπευτικό πρόγραμμα όπως το ότι θα είναι εφικτή η ομαλή επανένταξη του χρήστη στον κοινό αποδεκτό πολιτισμό (πολλές φορές όπως οι ίδιοι αναφέρουν είναι σχετικά εύκολη η σωματική απεξάρτηση αλλά καθώς δεν ξέρουν πώς να συμπεριφερθούν αποδεκτά μέσα στην κοινωνία ακόμη και αν έχουν απεξαρτηθεί «ξαναπέφτουν» στη χρήση γιατί δεν έχουν εναλλακτικές), το ότι τα άτομα που ενδιαφέρονται και δεν γνωρίζουν τις εναλλακτικές και τα προγράμματα απεξάρτησης έρχονται σε μια πρώτη επαφή και το ότι θα ήταν ελεγχόμενος ο πληθυσμός των χρηστών και θα ήταν πιο συντονισμένος ο χειρισμός τους, με αποτέλεσμα όχι μόνο της αποφυγής της υποτροπής αλλά και την πρόληψη γενικότερα.

Διάγραμμα 22. Λόγοι υπέρ της αντικατάστασης της ποινής φυλάκισης από την υποχρεωτικής ένταξη σε κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα (ερώτηση 22)

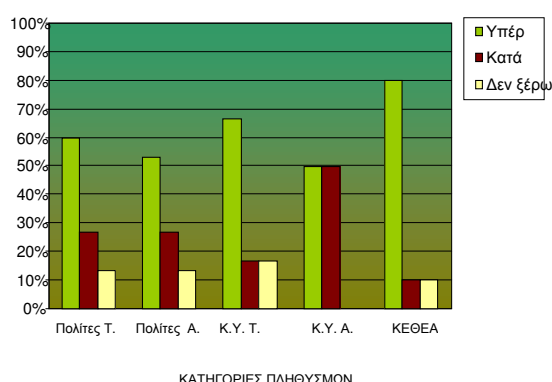
Όσον αφορά, βέβαια, σ'ένα άλλο εναλλακτικό μέτρο, αυτό της εφαρμογής διοικητικών κυρώσεων φαίνεται ότι από το μεγαλύτερο ποσοστό των τοξικοεξαρτημένων αντιμετωπίζεται αδιαφορία. Δεν το σχολιάζουν ως αρνητικό μέτρο, ωστόσο, πιστεύουν, ότι δεν θα είχε κάποιο ιδιαίτερο αποτέλεσμα και δεν θα βοηθούσε, σε ουσιαστικό επίπεδο, ούτε τους χρήστες και κατ'επέκταση ούτε την ευρύτερη κοινωνία. Συγκεκριμένα, αναφέρουν, πως ειδικά η ηρωίνη, ως ναρκωτική ουσία, έχει μεγάλη δύναμη στο μυαλό και έτσι, ο χρήστης, κυρίως, όταν εμφανίζει στερητικά, είναι πολύ εύκολο να ξεπεράσει τα όρια που του έχουν θέσει. Συνεπώς τα διοικητικά μέτρα σε τέτοιες περιπτώσεις δεν θα είχαν κάποιο αποτέλεσμα, θα είχαν μια μικρή επίδραση στο χρήστη, αλλά δεν θα επιτύγχαναν την πραγματική εξυγίανση. Ο χρήστης δεν θα έδινε ιδιαίτερη σημασία. Το μέτρο θα μπορούσε να είναι θετικό και βελτιωτικό, σύμφωνα με τις απόψεις των ερωτηθέντων, μόνο στο βαθμό, που συνδυαζόταν με την ένταξη σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης (βλ. πίνακα 35β).

Σημαντικό, τέλος, σημείο στη διερεύνηση των κατάλληλων τρόπων διαχείρισης του ζητήματος των ναρκωτικών αποτελεί η καταγραφή των απόψεων σχετικά με τις τάσεις της αποποινικοποίησης και της νομιμοποίησης.

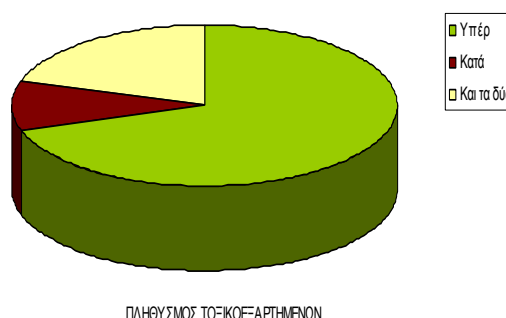
Τα αποτελέσματα, λοιπόν, καταδεικνύουν, ότι όλες οι κατηγορίες του πληθυσμού εμφανίζουν μια θετική στάση απέναντι στην τάση αποποινικοποίησης (βλέπε πίνακα 37α και 37β). Θεωρούν ότι μια τέτοια πολιτική, θα έχει, ίσως, καλύτερα αποτελέσματα στη διαχείριση του ζητήματος των ναρκωτικών με συνέπειες, που θα λειτουργήσουν θετικά, τόσο για το ίδιο το πρόβλημα, όσο και για τους χρήστες, αλλά και για την κοινωνία, γενικότερα, σε πολλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, αναφέρουν, ότι δεν θα αντιμετώπιζαν τόσα προβλήματα οι χρήστες (δεν θα οδηγούνταν σε τέτοια

εξαθλίωση και να νιώθουν συνεχώς κυνηγημένοι), δεν θα υπήρχε ο φόβος της σύλληψης, θα μειωνόταν η εγκληματικότητα, θα ήταν ελεγχόμενη η δοσολογία της λήψης ουσιών, θα μειωνόταν η χρήση, θα μειώνονταν οι θάνατοι και οι ασθένειες, θα ήταν δυνατή η αποδέσμευση της χρήσης από το μύθο της παρανομίας με αποτέλεσμα να μην δημιουργεί τόσο έντονα την προσδοκία της δοκιμής, θα ήταν πιο ορατή η αρχή της αναλογικότητας της ποινής (καθώς οι χρήστες εφόσον δεν είναι εγκληματίες αλλά ασθενείς δεν πρέπει να τιμωρούνταν με τον ίδιο τρόπο) και τέλος, θα βοηθιούνταν περισσότερο οι χρήστες στη φάση της επανένταξης μετά την διαδικασία της απεξάρτησης.

Στις περιπτώσεις, λοιπόν, των τοξικοεξαρτημένων και του ΚΕΘΕΑ, η άποψη της αποποινικοποίησης τυχάνει μεγάλης αποδοχής, όπως φαίνεται από τα ποσοστά των υποκειμένων που είναι «υπέρ» (70% και 80% αντίστοιχα). Για τις υπόλοιπες κατηγορίες, παρ'όλο που τα μεγαλύτερα ποσοστά είναι «υπέρ», ωστόσο, διακρίνουμε μια επιφύλαξη, καθώς κάποια σχετικά σημαντικά ποσοστά εμφανίζονται να είναι «κατά» αυτής της τάσης. Η επιφυλακτικότητα αυτή είναι ορατή, ακόμη περισσότερο, στην κατηγορία Κ.Υ. Α., τα υποκείμενα της οποίας βλέπουμε να είναι απόλυτα μοιρασμένα ανάμεσα στην αποδοχή και την απόρριψη αυτής της τάσης. Ορισμένοι απ'τους λόγους της επιφυλακτικότητας, που οδηγεί τα υποκείμενα στην απόρριψη της αποποινικοποίησης, είναι ότι θα μεγαλώσει το πρόβλημα που σχετίζεται με την χρήση ουσιών, περισσότερα και με πιο εύκολο τρόπο θα βρεθούν άτομα για να κάνουν την πρώτη δοκιμή, θα είναι πιο εύκολο να βρεις και αυτό δεν θα βοηθάει αυτούς που θέλουν να «ξεκόψουν», θα εμφανιστούν χρήστες που θα ξεκινάνε χρήση σε μικρότερη ηλικία κ.α.(βλέπε διαγράμματα 23, 24)

Διάγραμμα 23. Στάσεις απέναντι στην αποποινικοποίηση (ερώτηση 26)

Διάγραμμα 24. Στάσεις απέναντι στην αποποινικοποίηση (ερώτηση 20)

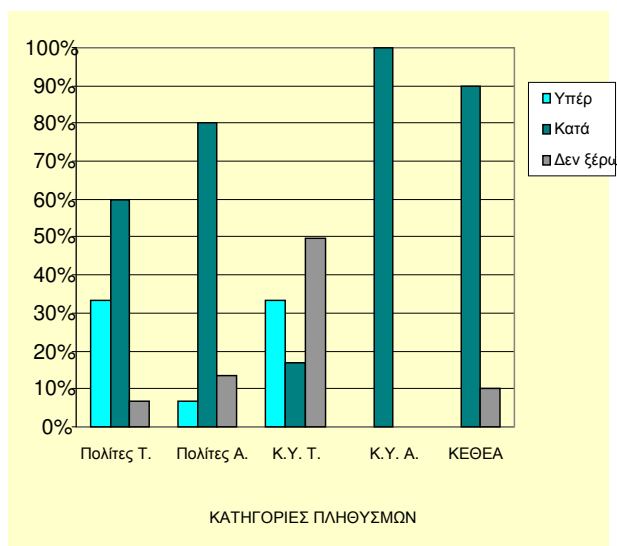
Η γενική εικόνα που προκύπτει από αυτή την ερώτηση, είναι πως η κοινωνία έχει μια θετική στάση προς τέτοιου είδους πολιτικές, γεγονός που μπορεί να

οφείλεται, είτε στην προβολή παραδειγμάτων άλλων χωρών, που η εφαρμογή αυτών των πολιτικών είχε θετικές συνέπειες στη διαχείριση του ζητήματος των ναρκωτικών, είτε στην μέχρι τώρα αποτυχία του ποινικού συστήματος να διαχειριστεί με τρόπο αποτελεσματικό το ζήτημα, είτε γιατί αναγνωρίζουν, ότι η σημερινή κατάσταση σχετικά με τα ναρκωτικά επιβάλλει τη εξεύρεση διαφορετικών τρόπων αντιμετώπισης.

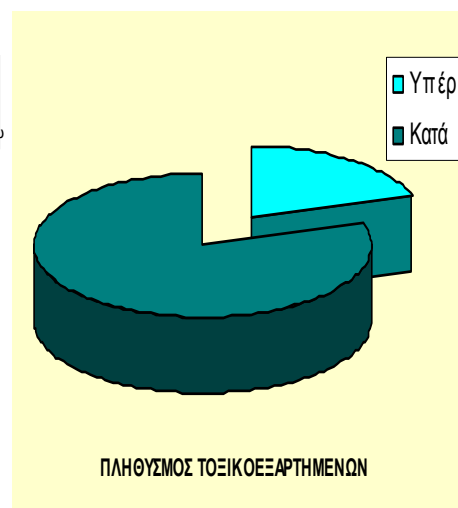
Όσον αφορά στην νομιμοποίηση, παρατηρήθηκε, ότι το σύνολο των υποκειμένων εκφράζεται αρνητικά προς μια τέτοια προοπτική (βλέπε πίνακες 38α και 38β). Η πεποίθηση, ότι αυτή η πολιτική ενέχει μια υπερβολή, καθιστώντας νόμιμο κάτι, το οποίο καταστρέφει το άτομο και την κοινωνία, κατευθύνει, σε μεγάλο βαθμό, τις απαντήσεις των υποκειμένων. Συγκεκριμένα, πιστεύουν, ότι η τάση της νομιμοποίησης θα είχε περισσότερα αρνητικά, παρά θετικά αποτελέσματα και όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν θα οδηγούσε στο να γίνει ανεξέλεγκτη η χρήση («αν είναι απόλυτα νόμιμο θα είναι περισσότερο εκτεθειμένο συνεπώς, θα γινόταν ένα χάος»), θα δημιουργηθούν περισσότερα προβλήματα αν δεν είναι οργανωμένα και επιστημονική η διαχείριση του ζητήματος, δεν θα είναι όμορφη εικόνα για την κοινωνία η ελεύθερη διακίνηση και χρήση των ναρκωτικών, το κράτος δε θα μπορεί, πλέον, να επιβάλλει φραγμούς και όρια, δεν θα υπήρχε καμία φοβία και αναστολή στη χρήση, θα οδηγούνταν περισσότεροι στη χρήση και, ίσως, να πέθαιναν απ' αυτό.

Ωστόσο, υπάρχουν, αν και πολύ λίγες, περιπτώσεις, που θεωρούν θετική ακόμη και την πολιτική της νομιμοποίησης, όπως για παράδειγμα ένα ποσοστό της τάξεως του 33.3% των πολιτών Τ.. Ένας βασικός λόγος, που αναφέρεται από τα υποκείμενα, τα οποία είναι «υπέρ» αυτής της πολιτικής, είναι, ότι θα μπορούσε, ενδεχομένως, να βοηθήσει τους χρήστες να μείνουν στη χρήση αποκλειστικά και μόνο αυτής της ουσίας και να μην οδηγηθούν στη δοκιμή και τελικά, στη συστηματική χρήση άλλων πιο επιβλαβών ουσιών (βλέπε διαγράμματα 25, 26).

Ένα γενικό, όμως, συμπέρασμα, όσον αφορά στη νομιμοποίηση, είναι η μη αποδοχή της, τόσο από την ευρύτερη κοινωνία, όσο και από τους ίδιους τους χρήστες. Ίσως, τα παραδείγματα του καπνού και του αλκοόλ, των οποίων η χρήση μετά την νομιμοποίηση αυξήθηκε κατακόρυφα, αλλά και το γεγονός, ότι μια τέτοια πολιτική είναι αρκετά προχωρημένη για τις αντιλήψεις της σύγχρονης κοινωνίας, είναι που οδηγούν τα υποκείμενα ως επί τω πλείστω στην απόρριψη αυτής της τάσης.

Διάγραμμα 25. Στάσεις απέναντι στη νομιμοποίηση (ερώτηση 27)

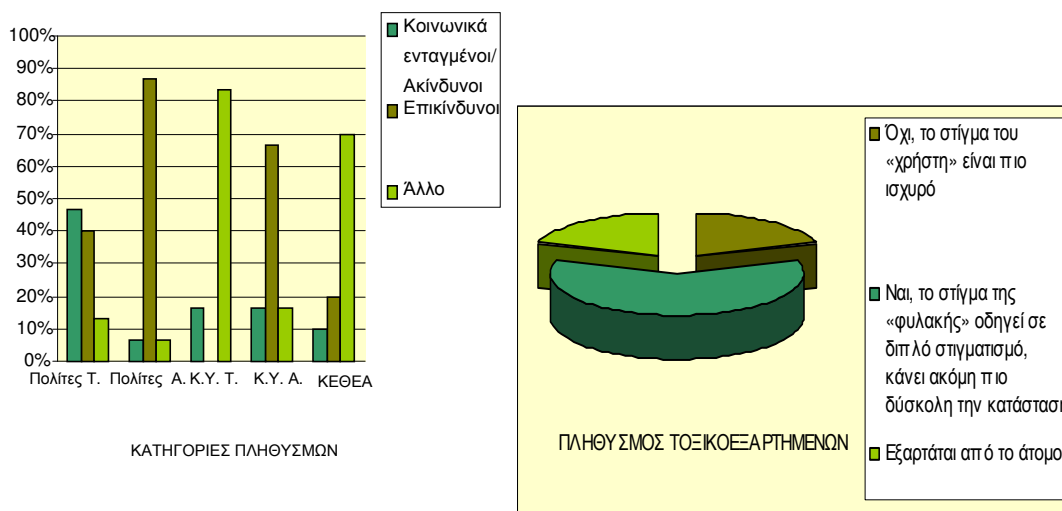

Διάγραμμα 26. Στάσεις απέναντι στη νομιμοποίηση (ερώτηση 24)

Τέλος, θα καταγραφούν τα αποτελέσματα, που προέκυψαν από τη μελέτη ενός καταλυτικού παράγοντα για τον διπλό στιγματισμό και την περαιτέρω περιθωριοποίηση των τοξικοεξαρτημένων, αυτόν της εγκληματοποίηση/ποινικοποίησης της χρήσης. Κάποιο γενικό συμπέρασμα, δεν είναι εύκολο να συναχθεί, καθώς για ορισμένες ομάδες το στίγμα του χρήστη είναι κυρίαρχο, επομένως, η αντιμετώπιση του δεν θα άλλαζε με την αποποινικοποίηση της χρήσης, ενώ για άλλες, όταν στο ήδη υπάρχον στίγμα του χρήστη προστίθεται και το στίγμα του εγκληματία/φυλακισμένου, τότε η περιθωριοποίηση καθίσταται αναπόφευκτο επακόλουθο. Συγκεκριμένα, για τους πολίτες/Κ.Υ. Α. το στίγμα του χρήστη φαίνεται να είναι πιο ορατό και γι'αυτό δεν το επηρεάζει η εγκληματοποίηση/ποινικοποίηση της ίδιας της πράξης. Τα υποκείμενα σε αυτές τις κατηγορίες αποδίδουν το χαρακτηριστικό της επικινδυνότητας στους χρήστες, ανεξάρτητα από οποιονδήποτε άλλο παράγοντα. Από την άλλη, όμως, οι πολίτες Τ. αναγνωρίζουν τη σημασία του στίγματος της φυλακής υποστηρίζοντας, ότι οι χρήστες θα ήταν περισσότερο ενταγμένοι στην κοινωνία αν δεν υπήρχε η εγκληματοποίηση/ποινικοποίηση της πράξης. Συνεπώς, γι'αυτή τη μερίδα του πληθυσμού η αποδέσμευση του χρήστη από το στίγμα του εγκληματία θα μείωνε την κοινωνική του περιθωριοποίηση. Όσο για την Κ.Υ. Τ. και το ΚΕΘΕΑ φαίνεται, να μην υποστηρίζουν καμία από τις απόψεις. Τέλος, οι τοξικοεξαρτημένοι⁵³⁶ έδωσαν πολύ σαφείς απαντήσεις, θεωρώντας στο

⁵³⁶ Αξίζει να σημειώσουμε στις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων κυριαρχεί η άποψη για την ύπαρξη μιας προκατάληψης εκ μέρους της κοινωνίας απέναντι στους χρήστες. Ακόμη και έναν «πρώην χρήστη» δεν τον αντιμετωπίζουν θετικά. Συγκεκριμένα, ενώ η κοινωνία θα έπρεπε να είναι ανοιχτή για να υποδεχτεί το νέο μέλος της, με το να του προσφέρει δουλειά και να εμφανίζει μια πιο σωστή και επεικική αντιμετώπιση, αναγνωρίζοντας τη σκληρή προσπάθεια που έκαναν για να απεξαρτηθούν («...γιατί είναι

μεγαλύτερο ποσοστό τους, ότι η φυλακή και η εγκληματοποίηση/ποινικοποίηση της χρήσης συνιστά ένα, επιπλέον, στοιχείο περιθωριοποίησης, που επιβαρύνει, ακόμη περισσότερο, τη θέση των χρηστών μέσα στην κοινωνία (βλέπε πίνακες 39α και 39β και διαγράμματα 27, 28).

Διάγραμμα 27. Στάση απέναντι στους χρήστες αν η τοξικοεξάρτηση δεν αποτελούσε εγκληματική πράξη (ερώτηση 28)

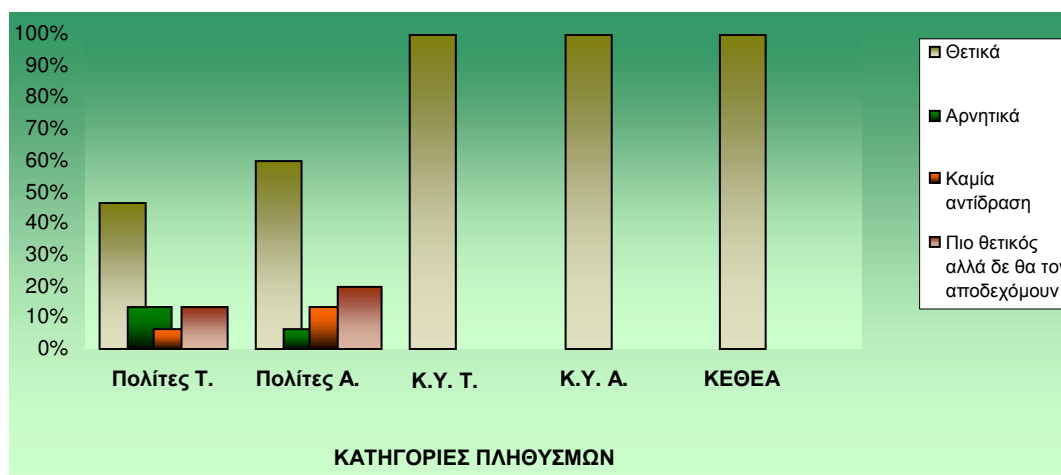
Διάγραμμα 28. Στάση απέναντι στους χρήστες αν η τοξικοεξάρτηση δεν αποτελούσε εγκληματική πράξη (ερώτηση 27)

Στο έβδομο επίπεδο, θα παρουσιαστούν τα στοιχεία, που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων, και αφορούν σ'ένα άλλο πολύ σημαντικό τομέα, αυτό της αντιμετώπισης των απεξαρτημένων χρηστών και της διαδικασίας ένταξης των χρηστών στην κοινωνία ή επανένταξης τους μετά την απεξάρτηση.

Όσον αφορά, αρχικά, στις στάσεις απέναντι στην απεξάρτηση, φαίνεται, ότι τα περισσότερα υποκείμενα, πράγματι, αναγνωρίζουν το γεγονός, ότι οι εξαρτημένοι χρήστες κάνουν μια σοβαρή και δύσκολη προσπάθεια και ως αποτέλεσμα τους αντιμετωπίζουν με μια πιο ευνοϊκή διάθεση, ή/και ακόμη περισσότερο λειτουργούν, ενισχύοντας τους και παροτρύνοντας τους να συνεχίσουν την απεξάρτηση. Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί, ότι ενώ, κατά γενική ομολογία, η στάση των πληθυσμών του δείγματος είναι «θετική» απέναντι στους απεξαρτημένους πρώην χρήστες, στους πληθυσμούς των πολιτών, συγκεκριμένα, εμφανίζονται και ποσοστά που καταδεικνύουν μια όχι τόσο θετική αντίδραση. Για παράδειγμα εμφανίζονται ποσοστά (13,3% και 20% πολίτες Τ. Και Α. αντίστοιχα) στην απάντηση ότι «θα ήταν μεν πιο θετικοί αλλά δεν θα τον αποδέχονταν ούτως ή άλλως». Συνεπώς, για τους πολίτες,

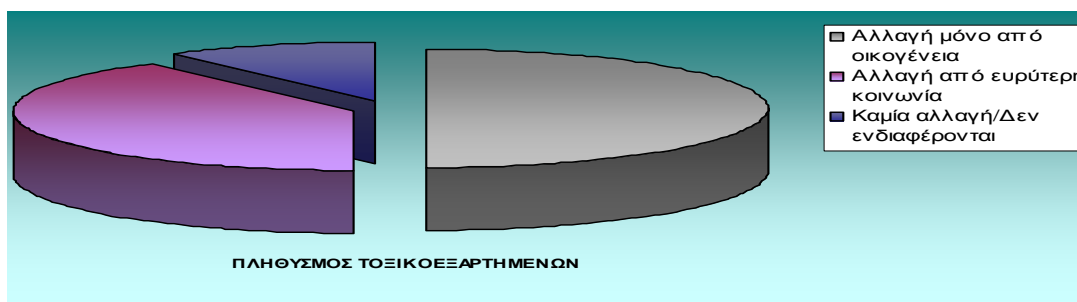
πολύ δύσκολο να ξεφύγεις από αυτή την αρρώστια, την εξάρτηση, είναι μια κόλαση στην οποία βράζεις καθημερινά....»), αυτό δε συμβαίνει κυρίως λόγω του στιγματισμού, που οδηγεί στην περιθωριοποίηση.

ακόμη και η απεξάρτηση δεν είναι, πάντα, αρκετή για να ενσωματωθεί στην κοινωνία μια αποκλεισμένη ομάδα, αλλά και στην περίπτωση που γίνει αυτό, έστω σε κάποιο βαθμό, πάντα υπάρχει μια επιφυλακτικότητα, που συνδέεται με το στίγμα του χρήστη. Οι υπόλοιπες ομάδες, όμως, που λόγω ιδιότητας τους, είναι πιο ευαισθητοποιημένες απέναντι σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες, δείχνουν να μην διατηρούν καμία επιφύλαξη και είναι κατά τρόπο σαφή ενθαρρυντικοί και βοηθητικοί προς τους χρήστες που έχουν απεξαρτηθεί (βλέπε πίνακα 40α και διάγραμμα 29).

Διάγραμμα 29. Στάσεις απέναντι στους χρήστες που κάνουν προσπάθεια απεξάρτησης (ερώτηση 39)

Ωστόσο, η θετική εικόνα που προβάλλεται από τους πληθυσμούς της ευρύτερης κοινωνίας φαίνεται να μην γίνεται, παρά μόνο σ'ένα μικρό βαθμό, αντιληπτή από τους χρήστες. Μάλιστα, οι περισσότεροι πιστεύουν ότι αλλαγή θα υπάρξει μόνο από το στενό περιβάλλον της οικογένειας τους («...σίγουρα διαφορετικά θα με αντιμετωπίζει η οικογένεια μου...») και όχι από την ευρύτερη κοινωνία (50%) («...δύσκολα αλλάζει η εικόνα...ποιος να το εκτιμήσει, κάποιος που δε σε ξέρει δεν θα ασχοληθεί...») ή ένα μικρότερο ποσοστό (10%) αναφέρει πως δεν θα υπάρξει καμία αλλαγή, καθώς ο γενικός πληθυσμός δεν ενδιαφέρεται («ενώ για κάποιον που ήταν χρήστης και μετά ξέφυγε η κοινωνία θα έπρεπε να τους δεχτεί με ανοιχτές αγκάλες....οι περισσότεροι δεν ενδιαφέρονται»). Μόνο ένα ποσοστό της τάξεως του 40% ελπίζει πως η κοινωνία θα τους αντιμετωπίσει με καλύτερο τρόπο μετά την απεξάρτηση, γεγονός που για πολλούς αποτελεί κίνητρο για να την επιχειρήσουν («...σίγουρα θα είναι καλύτερα ειδικά στο θέμα της εμπιστοσύνης...», «...πιστεύω να πως θα αλλάξει κάτι....γι'αυτό άλλωστε προσπαθώ...») (βλέπε πίνακα 40β και διάγραμμα 30).

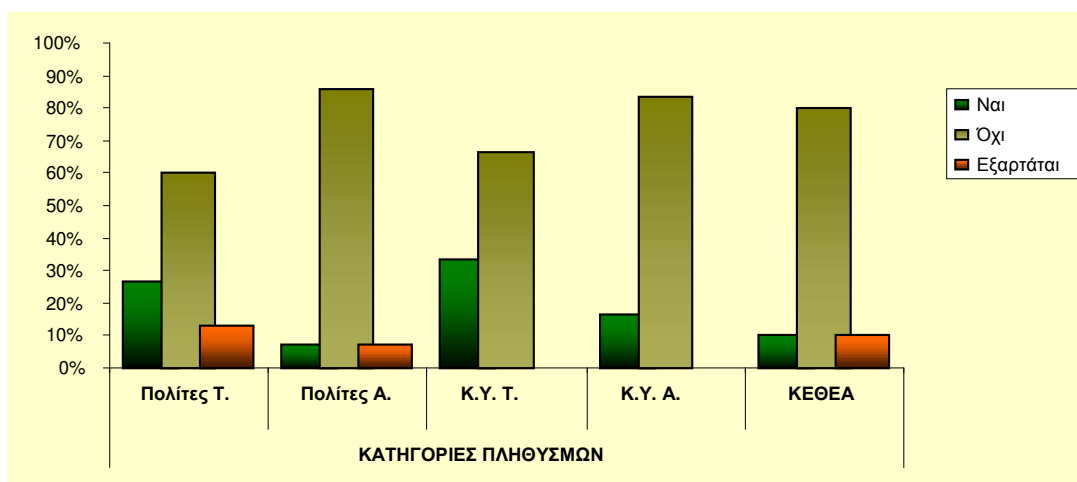

Διάγραμμα 30. Απόψεις σχετικά με την αλλαγή της αντιμετώπισης από την ευρύτερη κοινωνία μετά την απεξάρτηση (ερώτηση 10).

Επομένως, ενώ από τις κατηγορίες της ευρύτερης κοινωνίας φαίνεται να μην διατηρείται, τουλάχιστον, σε τόσο μεγάλο βαθμό, το στίγμα του χρήστη μετά την προσπάθεια απεξάρτησης, οι τοξικοεξαρτημένοι δεν φαίνεται να συνηγορούν σε αυτή την άποψη, υποθέτοντας, ότι η κοινωνία δεν θα ενδιαφερθεί για την προσπάθεια τους, καθώς για αυτούς θα είναι πάντα «χρήστες».

Όσον αφορά στις στάσεις απέναντι στην επανένταξη, αξίζει να μελετηθεί ως προς δύο κατευθύνσεις, αυτή των χρηστών και αυτή των πρώην χρηστών.

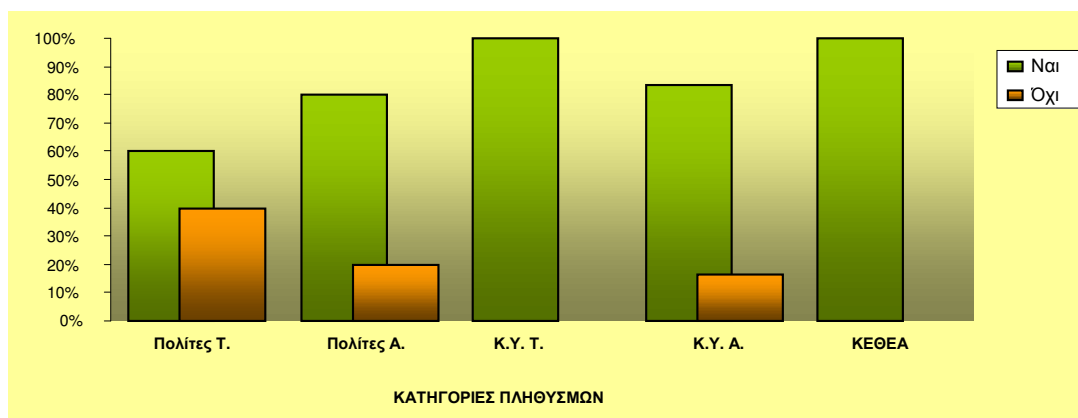
Η πρόσληψη ενός χρήστη από έναν εργοδότη θα μπορούσε να αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο για τη διάθεση ένταξης των χρηστών στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Ωστόσο, η ανάλυση των δεδομένων δείχνει ότι τα περισσότερα υποκείμενα, σε όλες τις κατηγορίες, δεν θα επέλεγαν να προσλάβουν έναν χρήστη, ακόμη και αν πληρούσε αρκετά από τα προσόντα (πτυχίο), δεν ήταν ορατά τα σημάδια της χρήσης (περιποιημένη εμφάνιση) και είχε και οικονομική άνεση (βλέπε πίνακα 43α και διάγραμμα 31).

Διάγραμμα 31. Στάσεις απέναντι στις διαδικασίες επανένταξης μέσω της πρόσληψης ενός χρήστη που διαθέτει τα προσόντα (ερώτηση 35)

Αυτή η στάση εξηγείται από τα ίδια τα υποκείμενα. Ο βασικότερος είναι η «ασυνέπεια», που υποθέτουν, ότι θα έδειχνε εξαιτίας της εξάρτησής του. Η δυσκολία να προσαρμοστούν και να είναι αποδοτικοί, αλλά και η ανάγκη της εξασφάλισης της ουσίας, που χωρίς αυτή το εξαρτημένο άτομο δεν μπορεί να λειτουργήσει, είναι, ίσως, οι κυριότεροι λόγοι. Βέβαια, εδώ εκφράζεται ένα συνονθύλευμα πραγματικών και αντικειμενικών καταστάσεων και ταυτόχρονα μιας επίπλαστης εικόνας, που έχει δημιουργηθεί. Αυτό συμβαίνει, γιατί, πράγματι η χρήση κάνει τα άτομα αδύναμα, με έλλειψη διαύγειας και πολλές φορές, χωρίς να έχουν την ενεργητικότητα, που απαιτείται, για να είναι λειτουργικοί και αποδοτικοί στις εργασίες και τέλος, γιατί η χρήση γίνεται, σε μικρό χρονικό διάστημα από την έναρξή της, ο κεντρικός πυρήνας ενδιαφέροντος, ώστε ακόμη και αν έχουν τη δυνατότητα να δουλέψουν, να μην έχουν, τελικά, την επιθυμία. Από την άλλη πλευρά, όμως η απόρριψη του χρήστη από την εργασία, χωρίς ένα πρώτο δοκιμαστικό χρονικό περιθώριο, ίσως, αντανακλά το στερεότυπο που συνδέει τους χρήστες με μια σχετική ασυνέπεια και μειωμένη αποδοτικότητα. Από τα δεδομένα, ωστόσο, προκύπτει, ότι ένα σχετικά σημαντικό ποσοστό, ειδικά της κατηγορίας των πολιτών, πέρα από τους λόγους ασυνέπειας, αναφέρεται και στο «Στίγμα του χρήστη», ως παράγοντα που λειτουργεί αποτρεπτικά στην πρόσληψη του. Το ποσοστό αυτό, λοιπόν, φαίνεται να αναγνωρίζει, ότι λειτουργεί στερεοτυπικά ως προς τους χρήστες, καθώς δε βασίζεται σε άλλους λόγους για την απόρριψη τους, πέρα από το γεγονός ότι είναι χρήστες. Άρα και σε αυτή την περίπτωση, είναι ορατή, έστω σε κάποιο βαθμό, η λειτουργία του στίγματος (βλέπε πίνακα 43β).

Όσον αφορά στη διάθεση επανένταξης πρώην χρηστών, μέσω της εργασίας, παρατηρείται μια θετική στάση στο μεγαλύτερο ποσοστό όλων των πληθυσμών, καθώς επιθυμούν τη συμμετοχή σε προγράμματα, που στόχο έχουν την αποκατάσταση και την επανένταξη χρηστών που έχουν απεξαρτηθεί (με εξαίρεση τον πληθυσμό των πολιτών στους οποίους κάποια μικρά ποσοστά δεν επιθυμούν να συμμετάσχουν σε τέτοια προγράμματα (40% πολίτες Τ. και 20% πολίτες Α.). Σε γενικές γραμμές, τα υποκείμενα προτίθενται να ενισχύσουν τέτοιου είδους ενέργειες, γεγονός που επιβεβαιώνει προηγούμενη ερώτηση, σύμφωνα με την οποία όταν μιλάμε για περιπτώσεις που δεν ενέχουν τόσο έντονα το προσωπικό στοιχείο, όπως είναι η παροχή εργασίας, οι πρώην χρήστες αντιμετωπίζονται με μια ευνοϊκή διάθεση (βλέπε πίνακα 44 και διάγραμμα 32).

Διάγραμμα 32.Ευκαιρίες επανένταξης μέσω της εργασίας σε πρώην χρήστες(ερώτηση 42)

Στο πλαίσιο αυτό, που αφορά στις στάσεις σχετικά με την επανένταξη πρώην χρηστών, διερευνήθηκε με αντίστοιχο ερώτημα και ο ρόλος του στίγματος της φυλακής. Ενώ, λοιπόν, όπως παρατηρήσαμε, το σύνολο των υποκειμένων θα συμμετείχε, γενικά, σε προγράμματα επανένταξης πρώην χρηστών, δήλωσαν, ότι θα προτιμούσαν να προσλάβουν στην εργασία τους κάποιον, ο οποίος ήταν πρώην χρήστης, παρά κάποιον ο οποίος ήταν πρώην χρήστης και είχε εγκλειστεί για κάποιο διάστημα στη φυλακή λόγω χρήσης. Το αποτέλεσμα αυτό καταδεικνύει την βαρύτητα που έχει το στίγμα της φυλακής και τον επιβαρυντικό ρόλο που διαδραματίζει στην κοινωνική επανένταξη ατόμων, που λόγω της ιδιότητάς τους (π.χ. χρήστες ουσιών) βρίσκονται ούτως ή άλλως σε μειονεκτική θέση, σε κάποιο, τουλάχιστον, βαθμό. Εξαίρεση σε αυτή την ερώτηση αποτελούν δύο κατηγορίες πληθυσμών, αυτή του ΚΕΘΕΑ, που, όπως αναμενόταν, λόγω της εγγύτητας στον πληθυσμό των τοξικοεξαρτημένων και λόγω του στόχου του, που είναι η επανένταξη τους, φαίνεται να μην διαφοροποιεί την επιλογή του ανάλογα με το αν ο πρώην χρήστης έχει εγκλειστεί ή όχι σε φυλακή (ποσοστό 70%). Συγκεκριμένα, τα υποκείμενα αναφέρουν, ότι, όλοι, όσοι κατέβαλαν προσπάθεια να ολοκληρώσουν ένα πρόγραμμα απεξάρτησης, αξίζουν μια ευκαιρία ομαλής ενσωμάτωσης στην κοινωνία, που ξεκινάει από την εύρεση εργασίας. Δεύτερη εξαίρεση αποτελεί ο πληθυσμός των πολιτών Τ., οι οποίοι εκφράζουν σε ίδια ποσοστά δύο διαφορετικές απόψεις. Όπως παρουσιάζεται και στα αποτελέσματα, είτε θα επέλεγαν και τους δύο χωρίς καμία διαφοροποίηση (40%), είτε δε θα επέλεγαν κανένα για να προσλάβουν στην εργασία τους (40%). Και στις δύο περιπτώσεις, το συμπέρασμα, που προκύπτει, είναι, ότι το στίγμα της φυλακής δεν διαδραματίζει κάποιο σημαίνοντα ρόλο, γιατί, είτε δεν προβάλλουν καμία διαφοροποίηση, είτε αποφεύγουν την πρόσληψη και των δύο, που σημαίνει ότι το στίγμα του χρήστη είναι αρκετό για να αποκλειστούν από την διαδικασία επανένταξης (βλέπε πίνακα 45α).

Τα παραπάνω αποτελέσματα έρχονται να ενισχύσουν οι απαντήσεις των τοξικοεξαρτημένων, το μεγαλύτερο ποσοστό (60%) των οποίων πιστεύει, ότι οι εργοδότες θα προτιμούσαν αυτόν που δεν έχει κάνει φυλακή, επιβεβαιώνοντας, έτσι, την ύπαρξη του στίγματος της φυλακής (βλέπε πίνακα 45β). Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί, ότι αν οι ίδιοι οι χρήστες ήταν στη θέση του εργοδότη, δεν θα τους επηρέαζε, στο μεγαλύτερο ποσοστό (80%), το στίγμα της φυλακής. Προφανώς, η εμπειρία των ναρκωτικών, που δύσκολα μπορεί να αποκολληθεί από τις απαντήσεις τους, τους κάνει να αναγνωρίζουν το «ανούσιο» του εγκλεισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα λόγω χρήσης (όπως μάλιστα οι ίδιοι αναφέρουν «...η φυλακή είναι θέμα τύχης, αφού ζεις στην παρανομία είναι θέμα τύχης το αν θα μπεις και φυλακή, οπότε με βάση αυτό δε μπορώ να κρίνω...»), και συνεπώς, δεν θεωρούν, ότι πρέπει να αποτελέσει κριτήριο επιλογής κάποιου στην εργασία ή/και να παρεμποδίσει την επανένταξη του (βλέπε πίνακα 46).

Ολοκληρώνοντας την περιγραφή των αποτελεσμάτων, είναι σημαντικό, να καταγραφούν οι απαντήσεις των υποκειμένων σε ερωτήματα, που επιχειρήθηκε ο συνδυασμός κοινωνικών αναπαραστάσεων και διάθεσης της ευρύτερης κοινωνίας για επανένταξη των τοξικοεξαρτημένων. Το σημείο που αναφέρονται τα συγκεκριμένα αποτελέσματα δεν είναι τυχαίο, αλλά επιλέχθηκε καθώς θα μπορούσε να αποτελέσει την κατακλείδα, που θα δώσει μια σαφή εικόνα για τις αναπαραστάσεις των πληθυσμών της ευρύτερης κοινωνίας, όσον αφορά στους τοξικοεξαρτημένους και για το κατά πόσο τους επηρεάζει το στίγμα του χρήστη ή ο διπλός στιγματισμός του χρήστη/φυλακισμένου. Η διερεύνηση έγινε σε δύο τομείς, που εμπλέκουν πολύ έντονα το προσωπικό στοιχείο και για τον λόγο αυτό θεωρούνται ενδεικτικές των πραγματικών απόψεων των υποκειμένων.

Όταν, λοιπόν, τα υποκείμενα κλήθηκαν, υπό τη μορφή σεναρίου, να προσλάβουν ή να ενοικιάσουν ένα σπίτι παρατηρήθηκαν οι παρακάτω αντιδράσεις (βλέπε πίνακα 41): α) προς έναν χρήστη ναρκωτικών οι αντιδράσεις θα ήταν, ιδιαίτερα αρνητικές. Τα περισσότερα υποκείμενα θα απέρριπταν αυτό το άτομο, τόσο ως ενοικιαστή, όσο και ως υπάλληλο, χωρίς να γνωρίζουν την προσωπικότητα του. Είναι αποκαλυπτικό, λοιπόν, σε αυτή την ερώτηση το πόσο σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το στίγμα του χρήστη, το οποίο δημιουργεί ένα στερεότυπο, που οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό κάτι το οποίο δεν είχε φανεί τόσο έντονα στις προηγούμενες ερωτήσεις των κοινωνικών αναπαραστάσεων. β) προς έναν πρώην χρήστη τα αποτελέσματα είναι λίγο συγκεχυμένα, γεγονός που απεικονίζει, πλήρως, την κατάσταση που επικρατεί στην ευρύτερη κοινωνία, καθώς έγκειται στο προσωπικό ενδιαφέρον του καθενός, στην ενημέρωση που έχει και στις προηγούμενες εμπειρίες του, το αν θα αποδεχτεί κάποιον που ήταν χρήστης. Δεν

είναι τυχαίο, άλλωστε, που την πιο ευνοϊκή διάθεση εμφανίζει η Κ.Υ. Τ. και οι εργαζόμενοι στο ΚΕΘΕΑ. Γενικά, πάντως, οι υπόλοιπες κατηγορίες (ανάλογα βέβαια και με τα παραπάνω στοιχεία) φαίνεται να διατηρούν κάποιες επιφυλάξεις ως προς την ενοικίαση ή την πρόσληψη ενός πρώην χρήστη, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι το στίγμα παραμένει σε κάποιο βαθμό, παρ'όλο που, σε γενικές γραμμές, αντιμετωπίζονται καλύτερα από τους χρήστες. γ) προς έναν πρώην χρήστη ναρκωτικών που έχει κάνει θεραπεία απεξάρτησης, δεν εμφανίζεται κάποια ιδιαίτερη διαφοροποίηση σε σχέση με τις αντιδράσεις που είχαν για τον πρώην χρήστη. Αυτό το αποτέλεσμα δείχνει, ότι η ολοκλήρωση ενός προγράμματος ή όχι δεν διαδραματίζει κάποιο σημαντικό ρόλο στις αντιλήψεις της κοινωνίας, σχετικά με τον τρόπο που θα αντιμετωπίσει έναν πρώην χρήστη (κάτι το οποίο είχαν επισημάνει οι τοξικοεξαρτημένοι σε προηγούμενες ερωτήσεις ως στοιχείο που αυξάνει την αποδοχή). δ) προς ένα χρήστη ναρκωτικών που για κάποιο διάστημα είχε εκτίσει ποινή φυλάκισης λόγω χρήσης, παρατηρούνται αντιδράσεις ιδιαίτερα αρνητικές, οι οποίες, ωστόσο, αν συγκριθούν με τις αντίστοιχες αντιδράσεις απέναντι σ'ένα χρήστη ναρκωτικών δεν εμφανίζουν κάποια διαφοροποίηση. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι το στίγμα της φυλακής δεν φαίνεται να επηρεάζει με διαφορετικό τρόπο τις αντιδράσεις, χωρίς, ωστόσο, να υπάρχει απόλυτη βεβαιότητα αν ενισχύει ή όχι τη δύσκολη θέση ενός χρήστη. ε) τέλος, προς έναν πρώην χρήστη ναρκωτικών που για κάποιο διάστημα είχε εκτίσει ποινή φυλάκισης λόγω χρήσης, παρατηρούνται αντιδράσεις, οι οποίες αν και είναι καλύτερες σε σχέση με τις περιπτώσεις των χρηστών παρουσιάζουν επιφυλακτικότητα. Σ'αυτή την περίπτωση, μάλιστα, αν συγκριθούν με τις, αντίστοιχες, αντιδράσεις, που εμφανίζουν τα υποκείμενα για τους πρώην χρήστες (χωρίς να έχουν κάνει φυλακή), βλέπουμε το στίγμα του φυλακισμένου να παίζει καθοριστικό ρόλο. Εξαίρεση αποτελεί η κατηγορία ΚΕΘΕΑ, στην οποία δεν φαίνεται κάποια διαφοροποίηση, γεγονός που είναι αναμενόμενο, καθώς η επαφή τους με τοξικοεξαρτημένους, που συχνά έχουν εγκλειστεί και σε σωφρονιστικό κατάστημα, έχει δείξει, ότι σε πολλές περιπτώσεις η φυλάκιση ενός χρήστη είναι θέμα συγκυριών, επομένως, δεν υπάρχει λόγος διαφοροποίησης λόγω της φυλακής.

Αυτό, λοιπόν, που προκύπτει από τα δεδομένα και που έχει σημασία, είναι το γεγονός, ότι ο διπλός στιγματισμός μπορεί να μην έχει κάποια επίπτωση στον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα άτομα όσο είναι χρήστες, αλλά φαίνεται να παρεμβαίνει στις περιπτώσεις, που κάποιος είναι πρώην χρήστης και επιζητά την επανένταξη του στην κοινωνία. Σ'αυτές τις περιπτώσεις, λοιπόν, το στίγμα του χρήστη ενισχύεται από το στίγμα του φυλακισμένου, οδηγώντας σε μεγαλύτερη περιθωριοποίηση σε σχέση με έναν πρώην χρήστη που δεν έχει εγκλειστεί σε φυλακή.

Σε παρόμοια ερώτηση, όταν τα υποκείμενα καλούνται να αποδεχτούν τη σύναψη προσωπικών σχέσεων με κάποιο μέλος της οικογένειας τους τα αποτελέσματα είναι τα εξής (βλέπε πίνακα 42): α) προς τους χρήστες ναρκωτικών, η αντίδραση είναι σαφώς αρνητική. Το μεγάλο ποσοστό των υποκειμένων δεν θα αποδεχόταν σε καμία περίπτωση κάποιο μέλος της οικογένειας του να συνάψει σχέσεις με χρήστη ναρκωτικών ουσιών. Το αποτέλεσμα αυτό συνάδει με το αποτέλεσμα της προηγούμενης ερώτησης και σε μεγάλο βαθμό ήταν αναμενόμενο, εφόσον, ήδη στο θέμα της πρόσληψης και της ενοικίασης υπήρχαν έντονες αντιρρήσεις. Επιβεβαιώνεται, συνεπώς, και σε αυτή την περίπτωση η δυσκολία, που αντιμετωπίζει κάποιος, που είναι χρήστης, να ενταχθεί στην κοινωνία και να αποτελέσει μέλος αυτής, γιατί πέρα από τις αντικειμενικές συνθήκες (εξάρτηση), είναι και τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας, τα οποία δε φαίνεται να διευκολύνουν αυτή την διαδικασία. β) προς έναν πρώην χρήστη, αλλά και τον πρώην χρήστη ναρκωτικών που έχει κάνει θεραπεία απεξάρτησης, οι αντιδράσεις είναι, επίσης, απορριπτικές, καθώς τα περισσότερα υποκείμενα, δε θα αποδέχονταν τη σύναψη προσωπικών σχέσεων μ'ένα άτομο που έκανε χρήση, ακόμη και αν αυτό έχει, πλέον, απεξαρτηθεί. Το συμπέρασμα, λοιπόν, είναι, ότι το στίγμα του χρήστη είναι έντονο και διατηρείται ακόμη και μετά την απεξάρτηση, ειδικά όταν μιλάμε για προσωπικές σχέσεις. Η σύγκριση μάλιστα των αποτελεσμάτων αυτών με τα αντίστοιχα αποτελέσματα στην προηγούμενη ερώτηση (διάθεση πρόσληψης ή ενοικίασης σπιτιού), καταδεικνύει μια σημαντική διαφορά, καθώς οι απλές επιφυλάξεις στην προηγούμενη ερώτηση στην παρούσα ερώτηση, που το προσωπικό στοιχείο είναι πιο έντονο, μετατρέπονται σε πλήρη απόρριψη. Στη περίπτωση, λοιπόν, ενός πρώην χρήστη το στίγμα του χρήστη, όχι απλώς διατηρείται, αλλά είναι, σχεδόν, το ίδιο ισχυρό όπως και στους χρήστες. γ) τέλος, αναφορικά με τις άλλες δύο κατηγορίες του χρήστη και του πρώην χρήστη ναρκωτικών που για κάποιο διάστημα είχε εκτίσει ποινή φυλάκισης λόγω χρήσης, διαπιστώνουμε, επίσης, αρνητικές αντιδράσεις. Μάλιστα, ο τρόπος αντίδρασης δεν φαίνεται να διαφοροποιείται, ούτε ανάμεσα σε χρήστη και πρώην χρήστη, ούτε με τις αντίστοιχες κατηγορίες που δεν έχουν εγκλειστεί σε φυλακή.

Το συμπέρασμα, λοιπόν, από τις απαντήσεις των υποκειμένων σε αυτή την ερώτηση, δεν είναι άλλο πέρα από το γεγονός, ότι το στίγμα του χρήστη, το οποίο, σε κάποιες περιπτώσεις, ενισχύεται και από το στίγμα του φυλακισμένου, ενυπάρχει στις αναπαραστάσεις της ευρύτερης κοινωνίας. Αυτό που διαφοροποιείται είναι, ότι δεν εκφράζεται σε όλες τις καταστάσεις, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση ενοικίασης ενός σπιτιού, όταν, όμως, προκύπτουν καταστάσεις που εμπλέκουν πιο έντονα την προσωπική επένδυση, τότε εκδηλώνεται απροκάλυπτα, οδηγώντας στην απόρριψη και τον αποκλεισμό.

8. Σύνοψη/σχολιασμός αποτελεσμάτων – Ελλείψεις/μελλοντικές προτάσεις

Μετά την ανάλυση των δεδομένων και την καταγραφή των αποτελεσμάτων, σ' αυτό το κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια σύνοψης των βασικότερων ευρημάτων και των κυριότερων συμπερασμάτων, προκείμενου να αποκτηθεί μια σαφής εικόνα για τα ζητήματα με τα οποία ασχολείται η μελέτη, στη βάση ότι αποτελεί πιλοτική προσπάθεια, που δεν αξιώνει απόλυτες γενικεύσεις.

Ξεκινώντας από στοιχεία που είναι περισσότερο προσδιοριστικά της εικόνας, που έχουν τα υποκείμενα του δείγματος για τα ζητήματα που άπτονται της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας (εγκληματικότητα και ναρκωτικά), προέκυψαν τα εξής: α) το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος αναφέρει την «ανεργία» ως το κυρίαρχο πρόβλημα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, με την «εγκληματικότητα» να ακολουθεί, β) τόσο η εγκληματικότητα, όσο και το ζήτημα των ναρκωτικών γίνονται αντιληπτά, ως φαινόμενα που έχουν λάβει μεγάλες διαστάσεις και γ) το ποσοστό αυτών που εμπλέκονται στη χρήση, είτε περιστασιακά, είτε συστηματικά, έχει αυξηθεί πολύ κατά την τελευταία πενταετία (σύμφωνα πάντα με τις απόψεις που εκφράζονται από τα υποκείμενα). Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν, ότι ο πληθυσμός, που μελετάται, επικεντρώνεται σε ζητήματα οικονομικού ενδιαφέροντος, γεγονός που έρχεται σε μερική αντίθεση με παλαιότερες έρευνες⁵³⁷, οι οποίες έθεταν το ζήτημα των ναρκωτικών ως πρώτο σε σημασία πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας. Σε καμία περίπτωση το εύρημα αυτό δεν αντικρούει τα ευρήματα αυτών των παλαιότερων ερευνών, καθώς το δείγμα, όπως ήδη έχει αναφερθεί, δεν είναι ικανό να οδηγήσει σε γενικεύσεις. Ωστόσο, η μετατόπιση του ενδιαφέροντος, που παρατηρήθηκε στο συγκεκριμένο δείγμα, θα μπορούσε, να δικαιολογηθεί, σε κάποιο βαθμό, αν συνυπολογισθεί η γενικότερη ανασφάλεια και η οικονομική αβεβαιότητα που επικρατεί στις μέρες μας και είναι αποτέλεσμα αντικειμενικών συνθηκών, αλλά και εκτεταμένης προβολής τέτοιων ζητημάτων από τα Μ.Μ.Ε. Βεβαίως, από αυτά τα πρώτα δεδομένα προκύπτει, επίσης, ως συμπέρασμα, ότι η εγκληματικότητα και η χρήση ναρκωτικών αναγνωρίζονται ως κοινωνικά προβλήματα και απασχολούν, σε μεγάλο βαθμό, τουλάχιστον, το μέρος της ελληνικής κοινωνίας, που αποτέλεσε δείγμα της παρούσας μελέτης, επιβεβαιώνοντας, μ' αυτόν τον τρόπο, την ανάγκη συστηματικής ενασχόλησης και ανεύρεσης κατάλληλων πολιτικών αντιμετώπισης.

Ένα δεύτερο σημαντικό σημείο αφορά στην ενημέρωση που λαμβάνεται σχετικά με το ζήτημα των ναρκωτικών. Η γενική εικόνα που εμφανίζουν οι πληθυσμοί της ευρύτερης κοινωνίας, που μελετήθηκαν στην έρευνα, είναι, ότι η ενημέρωση, που

⁵³⁷ Σε παλαιότερη έρευνα τα ναρκωτικά ιεραρχούνται ως ένα από τα βασικότερα κοινωνικά προβλήματα καθώς τα υποκείμενα της έρευνας τα κατέταξαν στην πρώτη θέση και ακολουθούσαν προβλήματα που σχετίζονταν με μετανάστες, ανεργία και εγκληματικότητα. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., 2004, σελ. 1037

λαμβάνεται, είναι επαρκής αν θέλει κάποιος να ασχοληθεί με το ζήτημα, ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι αντιπροσωπευτική της πραγματικότητας. Από την άλλη πλευρά ο πληθυσμός των τοξικοεξαρτημένων έχει την άποψη, ότι η ενημέρωση όχι μόνο δεν είναι αληθινή, αλλά δεν είναι ούτε αρκετή, ώστε να αποτελέσει μια σταθερή πολιτική πρόληψης. Το εύρημα αυτό, στο πρώτο του μέρος, έρχεται να επιβεβαιώσει την πραγματικότητα, καθώς, σε μεγάλο βαθμό, στις μέρες μας γίνονται προσπάθειες ευαισθητοποίησης και σωστής ενημέρωσης του κοινού σε ζητήματα σχετικά με τα ναρκωτικά, όπως καμπάνιες, ημέρα κατά των ναρκωτικών, street work κ.α., τα οποία όμως δεν έχουν μια συστηματοποιημένη και οργανωμένη μορφή. Ταυτόχρονα, επιβεβαιώνεται και η πεποίθηση, που εκφράζεται από μεγάλη μερίδα εγκληματολόγων, για την απεικόνιση της τοξικοεξάρτησης με διαστρεβλωμένο τρόπο από τα Μ.Μ.Ε.⁵³⁸. Το γεγονός ότι αυτό γίνεται αντιληπτό από το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος καθιστά αναγκαία την αποδέσμευση της ενημέρωσης από την παραπληροφόρηση και την παροχή ψεύτικων εικόνων, που στοχεύουν στον εντυπωσιασμό, ώστε η σωστά παρεχόμενη πληροφόρηση να αποτελέσει τον πυρήνα δράσεων, που θα εξυπηρετούν με αποτελεσματικό τρόπο μια προληπτική πολιτική.

Προχωρώντας στα ζητήματα που άπτονται των υποθέσεων της παρούσας έρευνας προέκυψαν αρκετά ενδιαφέροντα στοιχεία που περιγράφονται στη συνέχεια.

Κατ'αρχάς όσον αφορά στις αναπαραστάσεις που κυριαρχούν για τους χρήστες, η ανάλυση των δεδομένων οδήγησε σε τρία ενδιαφέροντα ευρήματα. Πρώτον, διαπιστώθηκε η επικράτηση της αναπαράστασης του χρήστη ως «ασθενή-αρρώστου-ατόμου που χρειάζεται βοήθεια» για όλο το προς διερεύνηση δείγμα. Το εύρημα αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι η εξάρτηση αναγνωρίζεται, σε μεγάλο βαθμό, ως ασθένεια. Τα υποκείμενα αναφέρονται, κατά κύριο λόγο, στους χρήστες που είναι εξαρτημένοι και ενώ η αρχική τους εμπλοκή με τα ναρκωτικά είναι θέμα επιλογής, στη φάση, πλέον, της εξάρτησης γίνεται η αντιληπτή η αδυναμία τους να απεμπλακούν, καθώς η χρήση έχει μετατραπεί από επιλογή, σε τρόπο ζωής, σε εμμονή και σε ασθένεια, που έχει σωματικές και ψυχικές προεκτάσεις. Αυτή, λοιπόν, η εικόνα του χρήστη ως ασθενή συνιστά τον πυρήνα της αναπαράστασης, η οποία είναι, σαφώς, συνδεδεμένη με ένα γενικότερο κλίμα μιας ιατροκοινωνικής αντιμετώπισης του ζητήματος των ναρκωτικών, το οποίο αποτυπώνεται και στο Σύστημα Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης, μέσω μιας περισσότερο ιατροθεραπευτικής παρέμβασης. Το δεύτερο εύρημα, σχετικά με την αναπαράσταση, αφορά στην, επίσης, έντονη παρουσία του στοιχείου της εξαθλίωσης και της περιθωριοποίησης. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε, να οδηγήσει στο συμπέρασμα,

⁵³⁸ Βλ. στο πρώτο μέρος στο κεφάλαιο «κοινωνικός αποκλεισμός» σχετικά με τις απόψεις που προβάλλουν τα Μ.Μ.Ε. σύμφωνα με τους, Ζαραφωνίτου Χρ., Πανούσης Γ και Τσίλη Σ.

ότι μεγάλο ποσοστό του υπό διερεύνηση δείγματος έχει προχωρήσει στην αναγνώριση του φαινομένου των ναρκωτικών ως κοινωνικό φαινόμενο, ως φαινόμενο που έχει κοινωνικές προεκτάσεις και μπορεί να οδηγήσει στην περιθωριοποίηση των εμπλεκόμενων και εν τέλει στον αποκλεισμό τους. Το τρίτο εύρημα, που ολοκληρώνει το πάζλ των αναπαραστάσεων για τους τοξικοεξαρτημένους, πιστοποιεί την ύπαρξη μιας στενής σύνδεσης μεταξύ τοξικοεξάρτησης και εγκληματικότητας. Τα υποκείμενα της έρευνας θεωρούν, ότι η εγκληματικότητα αποτελεί, ίσως, τη βασικότερη συνέπεια της εξάρτησης από ναρκωτικές ουσίες, καθώς είναι πολύ μεγάλη η πιθανότητα διάπραξης εγκληματικών πράξεων από χρήστες, επιβεβαιώνοντας, με αυτόν τον τρόπο, παλαιότερες έρευνες⁵³⁹, που τοποθετούσαν στο κέντρο της αναπαράστασης του εγκληματία την έννοια του τοξικοεξαρτημένου. Βέβαια σ' αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί, ότι από τα περισσότερα υποκείμενα η σύνδεση αυτή προκύπτει λόγω της εξάρτησης και των αναγκών που αυτή δημιουργεί και σε καμία περίπτωση δεν σχετίζεται με τον χαρακτήρα του χρήστη ή την εν γένει επιθετική του προσωπικότητα.

Τα ευρήματα, λοιπόν, που προαναφέρθηκαν, επιβεβαιώνουν, σε κάποιο βαθμό, τις αρχικές υποθέσεις όσον αφορά στις κοινωνικές αναπαραστάσεις. Η μόνη υπόθεση που τίθεται υπό αμφισβήτηση είναι, η υπόθεση σχετικά με τις διαφορές που θεωρήθηκε, ότι θα παρατηρηθούν ανάμεσα στους πληθυσμούς του δείγματος όσον αφορά στις αναπαραστάσεις. Όπως διαπιστώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, ανεξαρτήτως της πληθυσμιακής ομάδας στην οποία άνηκαν, εκφράζουν παρόμοιες απόψεις για την εικόνα των τοξικοεξαρτημένων και συνεπώς, παρόμοιες αναπαραστάσεις. Το εύρημα αυτό είναι, επίσης, σημαντικό, καθώς επιβεβαιώνει την άποψη για τη σταθερή δομή των αναπαραστάσεων, η οποία δύσκολα μπορεί να αλλάξει⁵⁴⁰, τουλάχιστον όσον αφορά στον κεντρικό πυρήνα, ακόμη και όταν το είδος και ο βαθμός εμπλοκής με την ομάδα, στην οποία απευθύνεται η αναπαράσταση, διαφέρει.

Ολοκληρώνοντας την περιγραφή των ευρημάτων όσον αφορά στον πρώτο άξονα διερεύνησης της παρούσας μελέτης, προέκυψαν στοιχεία, που εκτείνονται πέραν των αρχικών υποθέσεων και αξίζει να αναφερθούν: α) το είδος της ουσίας που καταναλώνεται δε διαδραματίζει κάποιο διαφοροποιητικό ρόλο στην αντιμετώπιση των χρηστών από την ευρύτερη κοινωνία, όπως αντίθετα οι τοξικοεξαρτημένοι τείνουν να πιστεύουν, β) το στοιχείο της καλής οικογενειακής και οικονομικής

⁵³⁹ Ζαραφωνίτου Χρ., Μαντόγλου Α., *Η κοινωνική αναπαράσταση του εγκλήματος και του εγκληματία*, στο Αντεγκληματική Πολιτική II, εκδοτική επιμέλεια Ν. Κουράκης, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σελ. 104

⁵⁴⁰ Μαντόγλου Α., *Κοινωνικές αναπαραστάσεις*, Οδυσσέας, επιμέλεια Παπαστάμου Στ., Αθήνα, 1995, σελ. 33

κατάστασης μπορεί να είναι ένας παράγοντας διαφοροποίησης της συμπεριφοράς προς τους χρήστες και συγκεκριμένα, για την ευρύτερη κοινωνία μπορεί να είναι ένα στοιχείο καλύτερης αντιμετώπισης, ενώ για τους χρήστες λειτουργεί αντίστροφα, κατευθύνοντας σε συμπεριφορές επιθετικές και εκμετάλλευσης και γ) η εξωτερική εμφάνιση αποτελεί βασικό στοιχείο του στερεοτύπου που αφορά στο χρήστη, καθώς για το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων η βρώμικη, ατημέλητη εμφάνιση και η έλλειψη υγιεινής είναι κυρίαρχα χαρακτηριστικά της εικόνας του τοξικοεξαρτημένου.

Ο δεύτερος άξονας της παρούσας μελέτης αφορά στο φόβο του εγκλήματος. Η ανάλυση, λοιπόν, των δεδομένων, σχετικά με αυτό τον άξονα, κατέληξε στα εξής: Αρχικά, διαπιστώθηκε, ότι οι πληθυσμοί του δείγματος που ανήκουν στην ευρύτερη κοινωνία διακατέχονται από ανασφάλεια, που δεν περιορίζεται αποκλειστικά στους χρήστες ναρκωτικών ουσιών, αλλά επεκτείνεται, γενικότερα, στο φόβο κάποιας επίθεσης ή κάποιας εγκληματικής συμπεριφοράς. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει σχετικά πρόσφατες έρευνες, που διενεργήθηκαν στον ελλαδικό χώρο και καταδεικνύουν, ότι τα επίπεδα του φόβου του εγκλήματος είναι υψηλά⁵⁴¹. Επιπλέον, παρατηρήθηκε, ότι ειδικά για τον πληθυσμό των εξαρτημένων ο φόβος θυματοποίησης είναι, επίσης, υπαρκτός. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις, είτε δεν είναι αναγνωρίσιμος, είτε παραβλέπεται, καθώς η χρήση αποτελεί το βασικό σημείο ενδιαφέροντος. Και αυτή η διαπίστωση, όμως, έρχεται να παράσχει στήριξη, όσο αυτό είναι δυνατό λόγω του περιορισμένου δείγματος, σε προηγούμενες έρευνες, που καθιστούσαν τη χρήση και την εξασφάλιση της δόσης το κεντρικό σημείο ενδιαφέροντος των εξαρτημένων, που δε τους επιτρέπει να αντιληφθούν, ηθελημένα ή μη, κάτι πέρα από αυτό⁵⁴². Τέλος, όσον αφορά συγκεκριμένα στη σύνδεση του φόβου θυματοποίησης με τους τοξικοεξαρτημένους, που αποτελεί και βασική υπόθεση της έρευνας, έγινε μια πολύ ενδιαφέρουσα παρατήρηση. Η αντίληψη των τοξικοεξαρτημένων, ότι προκαλούν έντονο φόβο στην ευρύτερη κοινωνία, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται από τους ισχυρισμούς των άλλων πληθυσμών του δείγματος, καθώς η τοξικοεξάρτηση μπορεί να συνδέεται στις στάσεις τους κοινού με την αυξημένη πιθανότητα διάπραξης εγκληματικών ενεργειών, αλλά αυτό δεν οδηγεί με άμεσο, τουλάχιστον, τρόπο στην ανάπτυξη έντονου φόβου του εγκλήματος προς αυτή την πληθυσμιακή ομάδα. Επομένως, αν και δεν παρατηρείται μια άμεση συσχέτιση φόβου και τοξικοεξάρτησης στις αντιλήψεις των ερωτώμενων, που να επιβεβαιώνει τις υποθέσεις μας, ωστόσο, η τοξικοεξάρτηση αποτελεί έναν από τους παράγοντες πιθανής θυματοποίησης, που,

⁵⁴¹ Ζαραφωνίτου Χρ., Κουράκης Ν., (Αν)ασφάλεια τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική. Παρουσίαση και πορίσματα έρευνας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σελ. 115-116

⁵⁴² Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., 2008, ό.π.

τελικά, εκφράζεται από τα υποκείμενα ως ένας γενικότερος φόβος να καταστούν θύματα εγκληματικών ενεργειών⁵⁴³. Ο γενικότερος, λοιπόν, φόβος του εγκλήματος σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η κοινωνία κατατάσσει τους χρήστες στην ομάδα υψηλού κινδύνου για την εμπλοκή σε εγκληματικές πράξεις, οδηγεί στην εδραίωση στερεοτύπων γι' αυτή την ομάδα, επιβεβαιώνοντας εν μέρει την αρχική υπόθεση.

Ο τρίτος άξονας, στον οποίο κινήθηκε η παρούσα έρευνα, αφορά στους τρόπους διαχείρισης του ζητήματος των ναρκωτικών και συγκεκριμένα στις απόψεις του δείγματος σχετικά με τις νέες τάσεις εναλλακτικών πολιτικών αντιμετώπισης. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν είναι ενδεικτικά της γενικότερης επικράτησης μιας πολιτικής πρόνοιας και της αποδέσμευσης από μια πολιτική καταστολής. Συγκεκριμένα, ως προς τη διαχείριση του φαινομένου των ναρκωτικών έλαβαν στήριξη πολιτικές θεραπείας προς τους ήδη εξαρτημένους και πολιτικές πρόληψης για την αποφυγή επέκτασης του φαινομένου. Επιπλέον, ως προς τη μεταχείριση των εξαρτημένων χρηστών παρατηρήθηκε απομάκρυνση από τιμωρητικές τάσεις, με τη θεραπεία και την επανένταξη να αποτελούν κυρίαρχο στόχο και τον κεντρικό άξονα γύρω από τον οποίο πρέπει να κινούνται οι πολιτικές αντιμετώπισης. Τα πορίσματα δείχνουν, ότι η αναγνώριση της εξάρτησης ως ασθένεια και η επικράτηση του ιατροθεραπευτικού μοντέλου έχουν παρεισφρήσει στις αντιλήψεις του δείγματος, γεγονός που εκφράζεται ξεκάθαρα στις στάσεις τους σχετικά με τους κατάλληλους τρόπους αντιμετώπισης όσων εμπλέκονται στη χρήση. Ταυτόχρονα, όμως, παρακολουθώντας τις απαντήσεις των υποκειμένων διαπιστώθηκε μια έντονη κριτική στο υπάρχον σωφρονιστικό σύστημα. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο μέρος του υπό διερεύνηση πληθυσμού προβάλλει μια γενικότερη απόρριψη της φυλάκισης ως μέσο σωφρονισμού των χρηστών, καθώς μια τέτοια πολιτική δεν παρέχει κανένα όφελος στην κοινωνία, ευρύτερα, ούτε επιτυγχάνει την απεμπλοκή των χρηστών από τα ναρκωτικά ή την πρόληψη. Αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό εύρημα, το οποίο υπερτονίζει την ανάγκη αποφυγής της φυλάκισης, ειδικά όσον αφορά στους χρήστες και την εφαρμογή νέων πολιτικών, που δεν εμπεριέχουν έντονα τιμωρητική διάθεση, αλλά περισσότερο θεραπευτική. Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, μια διαφοροποίηση που παρατηρήθηκε όσον αφορά στους εμπόρους ναρκωτικών. Εδώ τα πορίσματα ακολουθούν μια αντίθετη κατεύθυνση, καθώς για το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος η κατάλληλη μεταχείριση είναι ο εγκλεισμός και μάλιστα, με ποινές οι οποίες, σε πολλές περιπτώσεις, ενέχουν μια έντονα τιμωρητική διάθεση, καθώς

⁵⁴³ Αυτό το πόρισμα θα μπορούσε να επιβεβαιωθεί και από παλαιότερη έρευνα του 2004 που συγκαταλέγει τα ναρκωτικά στις σημαντικότερες απειλές που σχετίζονται με τον φόβο του εγκλήματος. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Ποινική Δικαιοσύνη, 2006, σελ. 1037

προτείνονται ποινές πιο αυστηρές από τις ήδη υπάρχουσες, που φτάνουν ακόμη και την ισόβια κάθειρξη. Τέλος, μια σημαντική παρατήρηση, που άπτεται της υποθέσεως σχετικά με τις εναλλακτικές πολιτικές αντιμετώπισης των εξαρτημένων χρηστών, αφορά στο ότι οι απόψεις του δείγματος διαψεύδουν την αρχική υπόθεση, εφόσον, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, τα υποκείμενα εκφράζουν μια θετική στάση απέναντι στην αποποινικοποίηση της χρήσης. Βεβαίως, είναι χρήσιμο να αναφερθεί, ότι η νομιμοποίηση δεν τυγχάνει της ίδια αποδοχής, καθώς τα αποτελέσματα δείχνουν, ότι απορρίπτεται σχεδόν από το σύνολό των ερωτηθέντων, ακόμη και από τον πληθυσμό των τοξικοεξαρτημένων, ως μια πολιτική που δεν θα καταφέρει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το φαινόμενο. Όπως διαπιστώνεται, λοιπόν, η μειωμένη τιμωρητικότητα των υποκειμένων συνδέεται με μια γενικότερη τάση εναλλακτικής μεταχείρισης των εξαρτημένων (αποποινικοποίηση) και επιπλέον, η αναπαράσταση του εξαρτημένου-ασθενή και όχι του εξαρτημένου-εγκληματία αποτυπώνεται στο επίπεδο των στάσεων, μέσω των θετικών κρίσεων για τις εναλλακτικές μεθόδους διαχείρισης της τοξικοεξάρτησης, επιβεβαιώνοντας έτσι σε κάποιο βαθμό τις υποθέσεις μας. Τέλος, το γεγονός της ιδιαίτερης αποδοχής του μέτρου της αποποινικοποίησης και η απόρριψη της φυλάκισης, καθώς και οι λόγοι που προβάλλουν τα υποκείμενα, παρέχει σημαντική στήριξη στην υπόθεση, σύμφωνα με την οποία η απεγκληματοποίηση/αποποινικοποίηση της χρήσης θα έχει περισσότερα οφέλη για την κοινωνία, αλλά και για την αντιμετώπιση των χρηστών, αποδεσμεύοντας τους από την κοινωνική περιθωριοποίηση, που τους επιβάλλει ο διπλός στιγματισμός (χρήστης-φυλακισμένος).

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση των αποτελεσμάτων θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούν ορισμένα ευρήματα, τα οποία εκτείνονται πέραν των αρχικών αξόνων της έρευνας, αλλά παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον. Κατά πρώτον, καταγράφηκαν οι απόψεις, που εκφράζονται από τα υποκείμενα, σχετικά με τις διαδικασίες της ένταξης των εξαρτημένων και της επανένταξης των πρώην εξαρτημένων χρηστών. Τα ευρήματα και σ' αυτή την περίπτωση είναι ξεκάθαρα, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίζει πολλές επιφυλάξεις και τελικά, απορρίπτει τις προσπάθειες ένταξης των χρηστών. Από τη άλλη πλευρά, όμως, φαίνεται να διάκειται ευνοϊκά απέναντι στις προσπάθειες επανένταξης πρώην χρηστών, προβάλλοντας μια θετική στάση προς τα άτομα που έχουν περάσει με επιτυχία την διαδικασία της απεξάρτησης. Κατά δεύτερον, διερευνήθηκε το στίγμα του χρήστη, τόσο ως προς την ύπαρξη του στις αναπαραστάσεις του δείγματος, όσο και ως προς το βαθμό στον οποίο διαπλέκεται με το στίγμα της φυλακής, που προκύπτει λόγω της ποινικοποίησης της χρήσης. Εδώ τα αποτελέσματα είναι κάπως συγκεχυμένα, καθώς για άλλες ομάδες του δείγματος το στίγμα του χρήστη αποτελεί προσδιοριστικό

παράγοντα, ανεξαρτήτως οποιουδήποτε άλλου στιγματισμού, ενώ για άλλες κατηγορίες το στίγμα της φυλακής, αν μη τι άλλο, μπορεί να αποτελέσει έναν παράγοντα ενισχυτικό του κοινωνικού αποκλεισμού. Συγκεκριμένα, στις περιπτώσεις που εμπλέκουν έντονα το προσωπικό στοιχείο, το στίγμα του χρήστη είναι κυρίαρχο και δεν απαιτεί τη συμβολή οποιουδήποτε άλλου παράγοντα προκειμένου να λειτουργήσει αποτρεπτικά στη σύναψη προσωπικών δεσμών. Επίσης, για τις περιπτώσεις των ατόμων που βρίσκονται στη χρήση ο διπλός στιγματισμός δεν είναι εμφανής, καθώς το στίγμα της χρήσης κυριαρχεί και προσδιορίζει το άτομο. Αντίθετα, στις περιπτώσεις πρώην χρηστών που επιδιώκουν ομαλή επανένταξη στην κοινωνία, ο ρόλος που διαδραματίζει ο διπλός στιγματισμός είναι περισσότερο εμφανής. Όταν το στίγμα του χρήστη αρχίζει να αποδυναμώνεται λόγω της απεξάρτησης, συνδέεται με το στίγμα της φυλακής, εμποδίζοντας τις διαδικασίες της ομαλής ενσωμάτωσης στο κοινωνικό γίγνεσθαι, λειτουργώντας ενισχυτικά στην περιθωριοποίηση.

Κλείνοντας, θα πρέπει για άλλη μια φορά να τονιστεί, ότι η παρούσα έρευνα δεν αξιώνει τον τίτλο μιας ολοκληρωμένης και γενικεύσιμης μελέτης. Αποτελεί μια πιλοτικού χαρακτήρα προσπάθεια για την καταγραφή ορισμένων στοιχείων, που αφορούν στην κοινωνικά ευάλωτη ομάδα των τοξικοεξαρτημένων. Το γεγονός, ωστόσο, ότι το ζήτημα των ναρκωτικών είναι ιδιαίτερα εμφανές στο σύγχρονο κόσμο επιβάλλει την περεταίρω ενασχόληση με το θέμα, τόσο μέσω της επέκτασης του διερευνώμενου δείγματος, ώστε να διατυπωθούν πιο σαφή και γενικεύσιμα αποτελέσματα, όσο και μέσω του εμπλουτισμού των διερευνώμενων διαστάσεων του, με στόχο, πάντα, την εύρεση ενός αποτελεσματικού τρόπου αντιμετώπισης, που θα είναι συνυφασμένος με την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επιπλέον, θα ήταν χρήσιμο να μελετηθούν και άλλα ζητήματα, τα οποία δεν αποτέλεσαν στόχους της παρούσας έρευνας, όπως για παράδειγμα η συστοιχία που υπάρχει μεταξύ των αναπαραστάσεων και της πραγματικής κατάστασης, μέσω της διερεύνησης των στατιστικών που καταγράφονται στα αστυνομικά και δικαστικά αρχεία (λαμβάνοντας υπόψη τη διαδικασία του φιλτραρίσματος), το αν το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο επηρεάζει τις αναπαραστάσεις και τις συμπεριφορές των πολιτών ή ακόμη και να γίνουν συγκρίσεις μεταξύ των απόψεων, που εκφράζουν, σχετικά, τοξικοεξαρτημένοι, που βρίσκονται σε διαφορετικές φάσεις της διαδικασίας απεξάρτησης. Όλα αυτά και ακόμη περισσότερα ζητήματα είναι σημεία ενδιαφέροντος, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν υποθέσεις διερεύνησης σε μελλοντικό χρόνο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αντί ενός επιλόγου, στον οποίο θα επαναλαμβάνονταν συμπεράσματα, που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο έχουν ήδη διατυπωθεί κατά την παρουσίαση της έρευνας, θα ήταν, ίσως, πιο χρήσιμο να καταγραφούν τα συμπεράσματα εκείνα, που θα μπορούσαν, με περαιτέρω διερεύνηση, να αποτελέσουν τη βάση για την εφαρμογή μιας νέας αντεγκληματικής πολιτικής όσον αφορά στα ναρκωτικά.

Τα ποσοστά της εγκληματικότητας με την οποία συνδέονται οι χρήστες ναρκωτικών είναι μεγάλα, όπως διαφαίνεται από μία έστω και αποσπασματική ανάγνωση των σχετικών στατιστικών⁵⁴⁴. Κατ'αυτόν τον τρόπο, ο συσχετισμός των δύο φαινομένων, εγκληματικότητας και τοξικοεξάρτησης, μετατρέπεται σε αδιαμφισβήτητο γεγονός. Η διαπίστωση αυτή, μάλιστα, έχει γίνει αντικείμενο επιστημονικού ενδιαφέροντος, καθώς κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση αναφέρθηκαν πολλές θεωρητικές προσεγγίσεις, που επιχείρησαν να προσδιορίσουν, τόσο τους παράγοντες, όσο και την κατεύθυνση αυτής της σύνδεσης. Όποια προσέγγιση, όμως, και αν ακολουθηθεί, είτε ιατροβιολογικές θεωρίες που προβάλλουν ψυχοφαρμακολογικούς παράγοντες, είτε life style θεωρίες που προβάλλουν συστημικούς παράγοντες, είτε θεωρίες που προβάλλουν οικονομικούς παράγοντες ή παράγοντες προσωπικότητας κ.α., η σύνδεση θεωρείται δεδομένη⁵⁴⁵.

Πέρα, όμως, από την ίδια την πραγματικότητα υπάρχουν και άλλα στοιχεία, που ενισχύουν αυτό το συσχετισμό μεταξύ εγκληματικότητας και τοξικοεξάρτησης και τον εγκαθιστούν στις κοινωνικές αναπαραστάσεις που αφορούν σε αυτό το ζήτημα. Κατά πρώτον, η εγκληματοποίηση της χρήσης. Ο Becker αναφέρει ότι «η πράξη της ενδοφλέβιας χορήγησης ηρωίνης δεν είναι παρεκκλίνουσα λόγω της ιδιοσυστασίας της, είναι απολύτως σύμφωνη με τους κανόνες, αν τη χορηγήσει μια νοσοκόμα με συνταγή γιατρού, αλλά καθίσταται παρεκκλίνουσα μόνο όταν αυτή τελείται κατά τρόπο ο οποίος δεν έχει οριστεί δημόσια ως προσήκων, επομένως, ο παρεκκλίνων χαρακτήρας μιας πράξης εδράζεται στον τρόπο με τον οποίο αυτή χαρακτηρίζεται δημόσια.»⁵⁴⁶. Επομένως, το γεγονός ότι η πράξη της χρήσης ναρκωτικών έχει οριστεί θεσμικά ως παρεκκλίνουσα, καθιστά εξ'ορισμού αναπόφευκτο τον συσχετισμό των δύο φαινομένων. Κατά δεύτερον, η ποινικοποίηση της χρήσης. Όταν παρεμβαίνει ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος⁵⁴⁷, η σύνδεση του χρήστη με την εγκληματικότητα

⁵⁴⁴ Βλ. στατιστικές της αστυνομίας και των δικαστικών αρχών αλλά και τα στοιχεία του ΕΚΤΕΠΝ.

⁵⁴⁵ Βλ. σχετικό κεφάλαιο με θεωρητικές προσεγγίσεις σύνδεσης εγκληματικότητας-τοξικοεξάρτησης

⁵⁴⁶ Taylor I., Walton P., Young J., *The new criminology. For a social theory of deviance*, Routledge and Kegan Paul, London, 1973, σελ. 139

⁵⁴⁷ Όπως σημειώνει και ο Tannenbaum η εμπλοκή με τον ΣΑΠΔ είναι ένα κρίσιμο σημείο για την μεταστροφή της ταυτότητας κάποιου και για την υιοθέτηση μιας παρβατικής ταυτότητας. Βλ. Soothill K., Ackerley E., Francis B., *Profiles of crime recruitment, changing patterns over time*, *British Journal of Criminology*, 2004, vol. 44, σελ. 402. Ο ρόλος του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είναι καθοριστικός για

εντείνεται. Επομένως, ο χρήστης, είτε με την ένταξη του σε παράνομα κυκλώματα, στα οποία μπορεί να γίνει αποδεκτός⁵⁴⁸, είτε μέσω της αυτοεκπληρούμενης προφητείας, επιβεβαιώνει τον προαναφερόμενο συσχετισμό. Τότε, όμως, ο διπλός στιγματισμός του τοξικοεξαρτημένου είναι αναπόφευκτος. Αν ο χρήστης δεν καταφέρει να αποκρύψει την εμπλοκή του με τη χρήση και το Σ.Α.Π.Δ., οι συνέπειες του άτυπου και του επίσημου κοινωνικού ελέγχου⁵⁴⁹, στην κοινωνική ταυτότητα⁵⁵⁰, στο δίκτυο των κοινωνικών σχέσεων και στους κοινωνικούς ρόλους, είναι δεδομένες⁵⁵¹. Τέλος, από το σύνολο των στοιχείων, που ισχυροποιούν το συσχετισμό εγκληματικότητας και τοξικοεξάρτησης, δεν πρέπει να παραληφθεί ο ρόλος που διαδραματίζουν τα Μ.Μ.Ε., τα οποία με τον τρόπο που προβάλλουν τα σχετικά θέματα οδηγούν στην άμεση εγκαθίδρυση αυτού του συσχετισμού στις αναπαραστάσεις της ευρύτερης κοινωνίας⁵⁵².

Παρά το γεγονός, λοιπόν, ότι ο συσχετισμός αυτός έχει έρεισμα στην πραγματικότητα, η επίδραση όλων των στοιχείων που προαναφέρθηκαν, οδηγεί στην επένδυση του με ένα πλήθος στερεοτύπων, τα οποία με τη σειρά τους εγκαθιδρύονται στις πεποιθήσεις του κοινού⁵⁵³. Έτσι δημιουργείται μια συμβολικά φορτισμένη εικόνα για τον τοξικοεξαρτημένο, που στο επίπεδο της συμπεριφοράς καταλήγει στον αποκλεισμό αυτής της ευάλωτης ομάδας. Ο αποκλεισμός αυτός καλύπτει διάφορες φάσεις της κοινωνικής τους πορείας και προωθεί την απομάκρυνση τους από τους συμβατικούς τρόπους ζωής και τις ομαλές διαπροσωπικές επαφές με την κοινωνία⁵⁵⁴. Τους αφαιρείται, κατά κάποιο τρόπο, το δικαίωμα του πολίτη⁵⁵⁵, η ατομική ελευθερία⁵⁵⁶ και καταδικάζονται σ'ένα επίπεδο διαβίωσης μέσα στην παρανομία.

την παραγωγή αλλά κυρίως για την εδραίωση του στίγματος το οποίο τελικά φαίνεται να είναι αποτέλεσμα των διαδικασιών και όχι αιτία αυτών. Βλ. Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 217

⁵⁴⁸ Είναι αυτό, ακριβώς, που η θεωρία της ετικέτας και συγκεκριμένα ο Lemert ονομάζει πρωτογενή και δευτερογενή παρέκκλιση. Βλ. Ιμβριώτη Άννα, 2005, ο.π. σελ. 20

⁵⁴⁹ Οι συνέπειες αφορούν και στη συναναστροφή του με άλλους εγκληματίες και χρήστες, που διευκολύνουν την καθιέρωση μιας μη συμβατικής συμπεριφοράς αλλά και στο χαρακτηρισμό του ατόμου ως χαμηλής εμπιστοσύνης και αξίας, ως ανειλικρινές, ως άτομο που χρειάζεται παρακολούθηση και γενικά δεν είναι «ακριβώς» πολίτης. Βλ. Soothill K., Ackerley E., Francis B., 2004, ο.π. σελ. 402

⁵⁵⁰ Σύμφωνα με τον Becker το να συλληφθεί κάποιος ως παραβάτης έχει σημαντικές συνέπειες στην κοινωνική του συμμετοχή και στην ατομική του εικόνα/ταυτότητα, όπως επίσης και στην κοινωνική του ταυτότητα καθώς το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο τον τοποθετεί πλέον σε ένα νέο κοινωνικό status, το οποίο είναι σαφώς αρνητικά φορτισμένο. Βλ. Soothill K., Ackerley E., Francis B., 2004, ο.π. σελ. 403

⁵⁵¹ Βλ. Ιμβριώτη Άννα, 2005, ο.π. σελ. 21

⁵⁵² Βλ. Ζαραφονίτου Χρ., «Πόλη και φόβος του εγκλήματος: παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και τοπικές πολιτικές πρόληψης», *Μνήμη II*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1996

⁵⁵³ Βλ. Resignato A. J., 2000, ο.π. σελ. 267

⁵⁵⁴ Εδώ θα ταίριαζε απόλυτα η οπτική της θεωρίας της ετικέτας στην οποία η απομόνωση των τοξικοεξαρτημένων, ξεκινάει από τους ίδιους καθώς οι συνθήκες ζωής τους και οι ανάγκες τους, τους επιβάλλουν τον συσχετισμό με συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες και την απομάκρυνση από τον συμβατικό κοινωνικό ιστό, εν συνεχεία όμως μέσω τους στίγματος του παραβάτη ο αποκλεισμός εδραιώνεται, εντείνεται και επεκτείνεται σε πολλούς τομείς. Βλ. Κίτσος Τ., 2002, ο.π. σελ. 216

⁵⁵⁵ Οι τοξικοεξαρτημένοι δεν έχουν αντιπροσωπευτικό λόγο, δεν έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις, δεν έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στα κοινά. Βλ. Σκαλτσά Μαίρη, 2000, ο.π. σελ. 23-24

Σε μια τέτοια, λοιπόν, διαδικασία πρέπει ν' απαντήσουμε με απομυθοποιήσεις και όχι με νέους μύθους, αφού η μυθοποίηση, όπως και η δαιμονοποίηση των ναρκωτικών⁵⁵⁷, δεν συμβάλλουν στην ορθολογική και μακροπρόθεσμη στρατηγική διαχείρισης του φαινομένου. Οι νόμοι και τα ΜΜΕ πρέπει ν' αναλάβουν την πρωτοβουλία της αποφόρτισης του κλίματος και της αποδέσμευσης από τα στερεότυπα που συνδέουν άρρηκτα τους χρήστες με το φόβο του θανάτου⁵⁵⁸, με την ανασφάλεια θυματοποίησης⁵⁵⁹ και γενικότερα με την εγκληματικότητα. Ωστόσο, είναι σαφές, ότι για να επιτευχθεί αυτή η αλλαγή και να αποφευχθεί ο αποκλεισμός, δεν αρκεί, ούτε ο νόμος, ούτε η δημοσιογραφική δεοντολογία. Πρέπει, προηγουμένως, ν' αλλάξει ριζικά το κοινωνικό-ιδεολογικό κλίμα, μέσα στο οποίο παράγονται και καταναλώνονται όλα αυτά τα προϊόντα των κυρίαρχων μύθων⁵⁶⁰.

Όπως, λοιπόν, κατέδειξε και η έρευνα, όσο περιορισμένου βεληνεκούς και αν είναι, υπάρχει σήμερα η βάση για την επιτέλεση μιας τέτοιας αλλαγής. Η αναπαράσταση του τοξικοεξαρτημένου ως ασθενή, η αναγνώριση της θεραπείας και της επανένταξης ως κατάλληλης μεθόδου για την μεταχείριση των χρηστών, η απόρριψη της φυλακής και η ευνοϊκή διάθεση απέναντι σε εναλλακτικές πολιτικές αντιμετώπισης του ζητήματος, όπως η αποποινικοποίηση, φαίνεται, να δημιουργούν το έδαφος για την εφαρμογή πολιτικών, που, αφενός, θα στοχεύουν στην πρόληψη του φαινομένου (π.χ. συστηματική ενημέρωση) και αφετέρου, δεν θα ενισχύουν τον κοινωνικό στιγματισμό των εξαρτημένων, προσφέροντας τους τη δυνατότητα ομαλής επανένταξης και όχι αποκλεισμού (π.χ. αποποινικοποίηση και θεραπευτική αντιμετώπιση).

Προς αυτή τη κατεύθυνση, μάλιστα, φαίνεται να κινούνται οι σύγχρονες θέσεις, σύμφωνα με τις οποίες η ποινική καταστολή δεν είναι ο πιο ενδεδειγμένος τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου⁵⁶¹, οι οποίες συνδυάζονται με την γενικότερη λογική, που φαίνεται να κυριαρχεί, σε θεωρητικό επίπεδο και σε επίπεδο προσδοκιών, στο

⁵⁵⁶ Όπως συμβαίνει με όλους τους κοινωνικά αποκλεισμένους απομακρύνονται από την συμμετοχή στις κοινωνικές δραστηριότητες (Levitas 2000). Βλ. Seddon T., Drugs, crime and social exclusion, *British Journal of Criminology*, 2006, vol. 46, σελ. 682

⁵⁵⁷ Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 118-119 Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. Friedman M., Szasz T., *On* 1992, ο.π.

⁵⁵⁸ Βλ. Πανούσης Γ., *Ναρκωτικά: η άλλη όψη του πραγματικού*, Διογένης, Αθήνα, 1981 Βλ. Λαμπροπούλου Ε., 2001, ο.π. σελ. 118-119 Βλ. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. 1999, ο.π. Friedman M., Szasz T., 1992, ο.π.

⁵⁵⁹ Βλ. Γεωργούλα Σ., Για τη νεολαία: κοινωνιο-λογικές έρευνες, Αντίσταση, Αθήνα, 1999

⁵⁶⁰ Για να επιτευχθεί, βέβαια, αυτό, χρειάζονται κοινωνικές αντιστάσεις, για να αντισταθούν στη ζημία που επιτελούν τα Μ.Μ.Ε και οι νόμοι μολύνοντας το κοινωνικό σώμα με στερεότυπα, έχοντας ως άμεση συνέπεια τον φοβικό ρατσισμό, με ανασφάλειες και διακινδυνεύσεις, νέες μορφές καταστολής (ακόμα και μηδενική ανοχή). Βλ. Πανούσης Γ., 2006, ο.π.

⁵⁶¹ Ένα από τα παραδείγματα αποτελεί η Βρετανία, η οποία με στόχο να μειώσει την εγκληματικότητα που συνδέεται με την χρήση ναρκωτικών, επιχείρησε να αναπτύξει μονοπάτια συνεργασίας μεταξύ του ποινικού συστήματος και των υπηρεσιών παροχής θεραπείας στους χρήστες. Με αυτόν τον τρόπο όμως κατάφερε να οδηγήσει και στην παύση της εγκληματοποίησης και συνεπώς του στιγματισμού, έστω σε κάποιο βαθμό, της τοξικοεξάρτησης. Βλ. Seddon T., Ralphs R., Williams L., "Risk, Security and The 'Criminalization' of British Drug Policy", *The British Journal of Criminology*, vol. 48, 2008, p.p.818-834

πλαίσιο του σεβασμού των δικαιωμάτων, ότι η ποινική παρέμβαση δεν πρέπει να αποτελεί την κύρια οδό, αλλά την εξαίρεση στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων. Ταυτόχρονα, όμως, η υιοθέτηση ενός περισσότερο ιατροθεραπευτικού μοντέλου αντιμετώπισης των εξαρτημένων χρηστών συνηγορεί σε μια τέτοια προοπτική.

Χωρίς, λοιπόν, να μπορεί να υποστηρίξει κανείς με βεβαιότητα, αν η εφαρμογή πολιτικών, που δεν εμπλέκουν το χρήστη στο Σ.Α.Π.Δ., θα έχει περισσότερες θετικές ή αρνητικές επιδράσεις στο ζήτημα των ναρκωτικών, το σίγουρο είναι, ότι αυτό το ζήτημα πρέπει να τεθεί υπό συστηματική διερεύνηση. Στη βάση, μάλιστα, της διερεύνησης, για την οποία γίνεται λόγος, θα πρέπει να τεθεί ως κεντρικός άξονας ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και η αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης. Προς επίρρωση αυτού, αναφέρουμε την πάντα επίκαιρη φράση του M. Friedman, σύμφωνα με τον οποίο «η πιο επικίνδυνη παρέμβαση του κράτους είναι, αυτή που γίνεται, υποτίθεται, για την προστασία της ευρύτερης κοινωνίας, αλλά, τελικά, καταλήγει στην κατάλυση βασικών δικαιωμάτων και ελευθεριών και παρεμβαίνει στην προσωπική ζωή»⁵⁶².

⁵⁶² Friedman M., Szasz T., *On Liberty and Drugs*, Washington, D.C.: Drug Policy Foundation, 1992

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Αλεξιάδης Στ., *Εγκληματολογία*, Εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1989
2. Αρτινοπούλου Β., Ζαραφωνίτου Χρ., Τσαλίκογλου Φ., Μαντόγλου Α., *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1994
3. Αρτινοπούλου Β. & Μαγγανάς Α., *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 50-51
4. Βουγιούκα Κ., *Πρόληψη και καταστολή της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών δια μη θεραπευτικούς σκοπούς*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1977
5. Blanchet A., Trognon A., *Ψυχολογία των ομάδων: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές των ομαδικών μοντέλων*, μτφ. Παπαδόπουλος Δ., εκδόσεις Σαββάλας, β'έκδοση, Αθήνα 2002
6. Γεωργούλας Σ., *Ανήλικοι Παραβάτες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000
7. Γεωργούλα Σ, *Για τη νεολαία: κοινωνιο-λογικές έρευνες*, Αντίσταση, Αθήνα, 1999
8. Γρίβας Κ., , *Πλανητική κυριαρχία και ναρκωτικά*, «Νέα Σύνορα» Εκδ. Αντ. Λιβάνη, Αθήνα, 1997
9. Δασκαλοπούλου Ε. “Φόβος του εγκλήματος και θυματοποίηση μεταξύ γυναικών χρηστών”, διπλωματική εργασία, Αθήνα 2005
10. Δασκαλάκης Η., *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1985
11. Δασκαλάκης Η., Ανδρίτσου Α., Παπαδοπούλου Π., Παππάς Π., Τσαμπάρλη Δ., *Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1983
12. Δημόπουλος, Λ. *Η εγκληματολογική αντι-απαγόρευση της χρήσης ναρκωτικών*, 1992 σελ. 20 στο Πανούσης Ι., Δημόπουλος Λ., Καρύδης Β., *Θυματολογικά κείμενα*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1994
13. Dyer G., *Η διαφήμιση ως επικοινωνία*, μτφρ Αγγελική Σπυροπούλου, Πατάκης, Αθήνα, 1993
14. Ζαραφωνίτου Χρ., Μαντόγλου Α., *Η κοινωνική αναπαράσταση του εγκλήματος και του εγκληματία* ,στο Αντεγκληματική Πολιτική ΙΙ, εκδοτική επιμέλεια Ν. Κουράκης, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000
15. Ζαραφωνίτου Χρ., “Ο φόβος του εγκλήματος”, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002
16. Ζαραφωνίτου Χρ., *Η πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003

17. Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004
18. Ζαραφωνίτου Χρ., Κουράκης Ν., *(Αν)ασφάλεια τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική. Παρουσίαση και πορίσματα έρευνας*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2009
19. Ζερβής Χρ., *Ψυχοπαθολογία του ενήλικα*, Γ' έκδοση, Εκδόσεις ηλεκτρονικές τέχνες, 2003
20. Ιμβριώτη Άννα, *Η πορεία ανδρών στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Μελέτη ιστοριών ζωής από την ελληνική κοινωνική πραγματικότητα*, Διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Π.Μ.Σ «Κοινωνικός αποκλεισμός, μειονότητες και φύλο», 2005
21. Ηλιού-Δεδούση Κ., *Απόψεις του θεραπευτικού προσωπικού για τους χρήστες εξαρτητικών ουσιών και τη θεραπευτική παρέμβαση*, στο Τετράδια εγκληματολογίας, Ζαραφωνίτου Χρ., Τσίγκανου Ι., *Ναρκωτικά: Τάσεις και εγκληματολογικές διαστάσεις στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002
22. Κίτσος Τ., *Εγκληματικότητα των χρηστών ναρκωτικών ουσιών και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Τετράδια εγκληματολογίας, Ζαραφωνίτου Χρ., Τσίγκανου Ι., *Ναρκωτικά: Τάσεις και εγκληματολογικές διαστάσεις στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002
23. Καραμπέλας Λ., *Ο τοξικομανής εγκληματίας*, Τεύχος Α, Το πορτραίτο του Έλληνα τοξικομανούς εγκληματία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1988
24. Κουκουτσάκη Α., *Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία, Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2002
25. Κοινωνική Συμβουλευτική Υπηρεσία του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, *Ανίχνευση τάσεων εξάρτησης από ψυχοδραστικές ουσίες στον πληθυσμό του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, ηλικίας 18-24 ετών*, Τ.Ε.Ι. Αθήνας
26. Κίτσος Γ., *Ο ρόλος της ισχύουσας νομοθεσίας στην αντιμετώπιση του ζητήματος των ναρκωτικών και η εξέταση της αποποινικοποίησης των παράνομων ουσιών ως εναλλακτικού μέτρου αντιμετώπισης αυτού του ζητήματος. Στάσεις και απόψεις του κοινού*, Διδακτορική διατριβή, 2008
27. Κατερέλος Γ., *Συγχρονες έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία. Δυναμική των κοινωνικών αναπαραστάσεων.*, β' έκδοση, εκδ. Οδυσσεας, 2003
28. Κονταξής Α., *Ποινικό δίκαιο και Ναρκωτικά, Δίκαιο και οικονομία* Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1998

29. Καβουνίδη Τ., Κοινωνικός αποκλεισμός: Έννοια, κοινοτικές πρωτοβουλίες, ελληνική εμπειρία και προβληματισμός, στο Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999
30. Κουράκης Ν., *Ναρκωτικά και Ελληνική Πραγματικότητα*, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, τόμος Β', Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1990, σελ. 108-138
31. Λαμπροπούλου Ε., *Η αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρώπη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2001
32. Λαμπροπούλου Ε., *Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του ελέγχου*, Κριτική, Αθήνα 2001
33. Λαμπροπούλου Ε., *Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας : η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997
34. Lombroso C., *Ο εγκληματίας άνθρωπος*, μτφ. Αλεξίου-Πρωταίου Ε., Ψίχαλος, Αθήνα, 1971-79
35. Melossi D., *Η κοινωνική θεωρία και οι μεταβαλλόμενες αναπαραστάσεις του εγκληματία*, σελ. 21-59, στο Κουκουτσάκη Α., *Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999
36. Μαντόγλου Α., *Κοινωνικές αναπαραστάσεις*, Οδυσσέας, επιμέλεια Παπαστάμου Στ., Αθήνα, 1995
37. Μακρή Μπότσαρη Ε., *Αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση*, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2001
38. Νικολόπουλος Γ., *Κράτος, ποινική εξουσία και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: Μια εγκληματολογική προσέγγιση*, Κριτική, Αθήνα, 2002
39. Περαντζάκη-Καρατζογλου Ιωάννα, *Ανομικές καταστάσεις και χρήση ναρκωτικών*, Διατριβή, Π.Α.Σ.Π.Ε, 1989
40. Παπαστάμου Στ., *Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001
41. Παπαστάμου Στ., Mugny G., *Μειονότητες και εξουσία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001
42. Παπαστάμου Στ., *Ψυχολογιοποίηση*, Οδυσσέας, 1989
43. Παύλου Σ. Κ., Μπέκας Γ., *Συλλογή Ειδικών Ποινικών Νόμων*, Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2002
44. Παρασκευόπουλος Ν., *Καταστολή της χρήσης ναρκωτικών στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Εξάντας, 1991
45. Πανούσης Γ., *Ναρκωτικά: η άλλη όψη του πραγματικού*, Διογένης, Αθήνα, 1981
46. Ποταμιάνος Γ., *Θεωρίες προσωπικότητας και κλινική πρακτική*, Ελληνικά Γράμματα, 5^η έκδοση, Αθήνα 2002

47. Πετράκη Γ., «Κοινωνικός αποκλεισμός: Παλαιές και νέες αναγνώσεις του κοινωνικού προβλήματος» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, 6^ο επιστημονικό συνέδριο, Ίδρυμα Σ. Καραγιώργα, Αθήνα, 1998
48. Σκαλτσά Μαίρη, *Τα ναρκωτικά, φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας, που συμβάλλει στον κοινωνικό αποκλεισμό ομάδων. Ο ρόλος της οικογένειας.*, Διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Π.Μ.Σ. «Κοινωνικός αποκλεισμός και μειονότητες», Αθήνα, 2000
49. Σιμόγλου Θ. - Ραχωβίτσας Ι., *Ναρκωτικά και Αστυνομία*, Σαββάλας 2006
50. Τσίλη, Σ. *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*, στο Κατσούλης Η. (επιστ. υπεύθυνος), Καραντικός, κ.ά. (επιμ.), *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα*, τόμος Β΄. Αθήνα: ΕΚΚΕ, 1999
51. Tsiganou J., *Law-making on drugs and politics in Greece*, ΕΚΚΕ, Athens, 2003
52. Τσαλίκου Φ. Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή, Παπαζήση, Αθήνα, 1987
53. Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990
54. Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996
55. Φίλιας Β.(εποπτεία), *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*, Gutenberg, Αθήνα, 1996
56. Χαρτοκόλλης Π., *Εισαγωγή στην ψυχιατρική*, 2^η έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1991
57. Χάϊδου Α., «Θετικιστική εγκληματολογία», Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

58. Arnao G., *Rapporto sulle droghe*, Feltrinelli, Milano, 1979
59. Brochu S., Da Agra C., Cousineau M., *Drugs and crime deviant pathways*, Ashgate Publishing Company, 2002
60. Cusson M., Les zones urbaines criminelles, *Criminologie*, XXII, 2, 1989
61. Cummings J., Cummings E., *Closed Ranks:An experiment in Mental health education*, Harvard University Press, Cambridge, 1957
62. Delmas-Marty M., *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991
63. Ditton J., Farrall S., Bannister J., Gilchrist E., "Crime surveys and the measurmerment problem: fear of crime", στο Jupp V., Davies P., Francis P., *Doing criminological research*, Sage, 2000
64. Friedman M. & T. Szasz, *On Liberty and Drugs*, Washington, D.C.:Drug Policy Foundation, 1992, από την ομιλία του Τ.Αβραντίνη στην εκδήλωση για την Πολιτική Παρακαταθήκη του M.Friedman, στην αίθουσα της ΕΣΗΕΑ, στις 22/12/06

65. Goffman E., *Stigma: Notes on the management of spoilt identity*, Penguin Books, 1986, σελ. 12-16
66. Goode E., *Between politics and reason: The drug legalization debate*, St Martin'Press, New York, 1997
67. Husak D.N., *Drugs and rights*, New York: Cambridge University Press, 1992
68. Hindelang M., Godfredson R., Garofalo G., *Victims of personal crime: An empirical foundation for theory of personal victimization*, Balinger, Cambridge, 1978
69. Kaplan H.B., *Drugs, crime, and other deviant adaptations. Longitudinal studies*, Plenum Press-New York and London, 1995
70. Kury H., Obergfell-Fuchs J., "Public attitudes towards sanctioning" στο Kury H., Albrecht H. J., *Research on crime and criminal justice at Max Planck Institute*, Freiburg, 1998
71. Lee P., Murie A., *Literature review of social exclusion*, Scottish Office, Central Research Unit, 1999
72. Lewis D., Salem G., *Fear of crime: Incivility and the production of a social problem.*, Transactions, New Brunswick, 1986
73. Rose G., *Deciphering sociological research*, Contemporary Social Theory, United Kingdom, 1982
74. Taylor I., Walton P., Young J., *The new criminology. For a social theory of deviance*, Routledge and Kegan Paul, London, 1973
75. Young J., *The exclusive society. Social exclusion, crime and difference in Late Modernity*, Sage Publications, London-Thaousand Oaks-New Delhi, 1999
76. Walters G. D., *Drugs and crime lifestyle perspectives*, Sage Publication, 1994

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Βρύζας, Κ. «Ο εντυπωσιασμός στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχος 61, 1986
2. Δασκαλάκης Η., Οι συνέπειες της θεσμικής αντίδρασης στη χρήση ναρκωτικών, *Σύγχρονα θέματα*, τεύχος 13, 1981
3. ΕΚΤΠΝ, *Ετήσια έκθεση για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ευρώπη*, 2008
4. Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οιοπνευματωδών στην Ελλάδα (2006)
5. Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οιοπνευματωδών στην Ελλάδα (2009)

6. Ζαραφωνίτου Χρ., *Ναρκωτικά: Η ποινικοθεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος*, στο Ποινική Δικαιοσύνη, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 10, 2004
7. Ζαραφωνίτου Χρ., *Ναρκωτικά: Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας*, στο Ποινική Δικαιοσύνη, Νομική Βιβλιοθήκη, Τεύχος 8-9, 2006
8. Ζαραφωνίτου Χρ., Ο ρόλος των κοινωνικών αντιλήψεων στην διαμόρφωση πολιτικών για την αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων , στο Εξαρτήσεις, Τεύχος 10, 2006
9. Ζαραφωνίτου Χρ., «Ο φόβος του εγκλήματος: Ενδοαστιακή κατανομή της εγκληματικότητας και κοινωνικές αναπαραστάσεις του φαινομένου στο εσωτερικό της ελληνικής πρωτεύουσας», Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 2, 2001, σελ 186-196
10. Κοκκέβη Α., *Ναρκωτικά: Διάλογος ή σύγχυση*, www.okana.gr
11. Κακγελλάρη Ρ., Ποινική αντιμετώπιση εξαρτημένων από ναρκωτικές ουσίες παραβατών, Κέντρο ποινικών και εγκληματολογικών ερευνών, Art of crime, τεύχος 1
12. Καζαλόττι Ε., Σωτήρχου Ι., *ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ* Πόρισμα της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής εισηγείται αναθεώρηση του νομικού πλαισίου «Να γίνει πταίσμα η χρήση», Ελευθεροτυπία, 20/12/2002
13. Κουράκης Ν., «Έκθεση για την εξέλιξη της εγκληματικότητα στη σημερινή Ελλάδα», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 3, 1998, σελ. 239-248.
14. Κουράκης Ν. Ε., Αποποινικοποίηση της χρήσης ουσιών ένα ψευδοδίλημμα της Ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής, *Ποινικός Λόγος*, 2001, σελ. 1237-1244
15. Μαρίνος Γ., Ένα έγκλημα που αποσιωπάται. Η χρήση της κάνναβης τρελαίνει, όπως αποδείχθηκε στη Βρετανία μετά την αποποινικοποίηση, *Βήμα*, 21/10/2007
16. Πανούσης Γ., *ΜΜΕ και Ναρκωτικά: Ιδεοληπτική συμπαιγνία;*, Επιστημονικό Περιοδικό: Ζητήματα Επικοινωνίας, τεύχος 4^ο, 2006
17. Τσίγκανου Ι., «Το κοινωνικό μειονέκτημα της παραβατικότητας», *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τεύχος 22, σελ. 51-69, 1997
18. Τσιγκρής Α., *ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΒΡΑΔΙΑ: Ναρκωτικά 11/01/08*, Ανεμολογίτες, 2009
19. Καραγιάννης Κ., Σπυρέα Σ., Λοΐζου Χ., Ο φόβος του εγκλήματος σε ομάδες ουσιοεξαρτημένων, *Ποινική δικαιοσύνη και Εγκληματολογία*, τεύχος 1, 2010
20. Έρευνα Ευρωβαρόμετρο 2002, «Το πρόβλημα των ναρκωτικών», Κεφάλαιο 5^ο

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ:

21. Allen C., The links between heroin, crack cocaine and crime, where does street crime fit in, *British Journal of Criminology*, 2005, vol. 45, p.p. 355-372

22. Best D., Sidwell C., Gossop M., Harris J., Strang J., Crime and expenditure amongst polydrug misusers seeking treatment, the connection between prescribed methadone and crack use and crime involvement, *British Journal of Criminology*, 2001, vol. 41, p.p. 119-126
23. Bennett T., Holloway K., Gang Membership, Drugs and Crime in the UK, *The British Journal of Criminology*, vol. 44, p.p. 305-323, 2004
24. Bertrand M. A., "Beyond antiprohibitionism", *The Journal of drug issues*, vol. 20, p.p. 533-542, 1990
25. Baerveldt C., Bunkers H., De Winter M., Kooistra J., Assessing a moral panic relating to crime and drug policy in the Netherlands: Towards a testable theory, *Crime, Law & Social Change*, vol. 29, 1998, p.p. 31-47, 1998
26. Boggs S., "Formal and informal control: An explanatory study of urban, suburban and rural orientations", *The sociological Quarterly*, vol. 12, 1971 p.p. 319-327
27. Borooah V., Carcach C., Crime and fear, Evidence from Australia, *British Journal of Criminology*, Vol. 37, No. 4, 1997, p.g. 635-657
28. Blendon R. J., Young J.T., "The public and the war on illicit drugs", *Journal of American Medical Association*, vol. 279, 1998, p.p.827-832
29. Cussen M., Block W., "Legalize drugs now: An analysis of the benefits of legalized drugs.", *American Journal of Economics and Sociology*, vol. 59, No 3, 2000, p.p. 525-536
30. Chatwin C., "Drug policy developments within the European union: The destabilizing effects of Dutch and Swedish drug policies", *British Journal of Criminology*, vol. 43, 2003, p.p. 567-582
31. Degenhardt L., Conroy E., Gilmour S., Collins L., The effects of a reduction in heroin supply in Australia upon drug distribution and acquisitive crime, *British Journal of Criminology*, 2005, vol. 45, p.p. 2-24
32. Ditton J., Chadee D., Farrall S., Gilchrist E., Bannister J., "From Imitation to Intimidation: A Note on the Curious and Changing Relationship between the Media, Crime and Fear of Crime", *British Journal of Criminology*, vol. 44, 2004, p.p. 595-610
33. Ditton J., Farrall S., Bannister J., Gilchrist E., "Women and the fear of crime: Challenging the Accepted Stereotype", *British Journal of Criminology*, Vol. 38, No. 2, 1998, p.p. 283-298
34. French M. T., McCollister K. E., Alexandre P. K., Chitwood D. D., McCoy C. B., Revolving roles in drug-related crime: The cost of chronic drug users as victims and perpetrators, *Journal of Quantitative criminology*, vol. 20, No. 3, p.p. 217-241, 2004

35. Farrall S., Bannister J., Ditton J., Gilchrist E., Questioning the measurement of the fear of crime, findings from a major methodological study, *British Journal of Criminology*, Autumn, vol. 37, No. 4, 1997, p.p. 658-679
36. Friedman M., Szasz T., *On Liberty and Drugs*, Washington, D.C.: Drug Policy Foundation, 1992
37. Goldstein P., The drugs–violence nexus: A tripartite framework, *Journal of Drug Issues*, vol. 15, 1985, p.p. 493–506
38. Hiday V., Swartz M., Swanson J., Borum R., Wagner H., Criminal victimization of persons with severe mental illness, *Psychiatric Services*, 1999, 50,p.p. 62-68
39. Hastings C., MacLean K., «Addressing violence against women in rural context»,Expanding our Horizons, University of Sydney, 2002
40. Husak D. N., “The criminalization of drug use”, *Sociological Forum*, vol. 18, p.p.503-513, 2003
41. Jackson J., Experience and expression. Social and cultural significance in the fear of crime, *British Journal of Criminology*, vol. 44, 2004, p.p. 946-966
42. Killias M., “Vulnerability: Towards a better understanding of key variable in the genesis of fear of crime”, *Violence and Victims*, vol. 5, 1990, p.p. 97-108
43. Killias M., Clerici C., Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime, *British Journal of Criminology*, vol. 40, p.p. 437-450, 2000
44. Kokkevi A., Fotiou A., Richardson C., “Drug use in the general population of Greece over the last 20 years: results from a nationwide household surveys”, *European Addiction Research*, vol.13, 2007, p.p. 167-176
45. Lind B., Chen S., Weatherburn D., Mattick R., The effectiveness of methadone maintenance treatment in controlling crime, *British Journal of Criminology*, vol. 45, p.p. 201-211, 2005
46. Lupton D. & Tulloch J., Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition, *British Journal of Criminology*, Vol. 50, no 3, 1999, σελ. 508-509
47. Lupton D., “Part of living in the late twentieth century: Notions of risk and fear in the relation to crime”, *The Australian and New Zeland Journal of Criminology*, vol. 33, No. 1, 2000, p.p. 21-36
48. Melossi D., Changing representationw of the criminal, *British Journal of Criminology*, vol. 40, p.p. 296-320, 2000
49. Maher L., Dixon D., Policing and public health: Law enforcement and harm minimization in a street level drug market, *British Journal of Criminology*, vol. 39, No. 4, p.p. 488-512, 1999

50. Moscovisi S., Attitudes and opinions., *Annual review of psychology.*, vol. 14, 1963, p.p. 251
51. MacCoun R.G., "Drugs and the law: A psychological analysis of drug prohibition", *Psychological Bulletin*, vol. 113, 1993, p.p. 497-512
52. Nadelmann E. A., "Drug Prohibition in the United States: Costs, Consequences, and Alternatives," *Science*, 1 September, 1989, pp. 939-947
53. Pantazis Cr., "Fear of crime – vulnerability and poverty", *British Journal of Criminology*, Vol. 40, p.p 414-436, 2000
54. Risbeaud D., Eisner M., The "drug-crime link" from a self-control perspective, *European Journal of Criminology*, Sage Publications, vol. 3, p.p 33-67, 2006
55. Resignato A. J., Violent crime: a function of drug use or drug enforcement? *Applied Economics*, vol. 32, p.p. 681-688, 2000
56. Roach, T., « The paradox of Media Effects », *Media, Sex, Violence and Drugs in the global village*, Rowan & Littlefield Publications, p.p. 5-15, 2001
57. Sniner M., Out of harm's way, illicit drug use, medicalization and the law, *British Journal of Criminology*, 2003, vol. 43, p.p. 772-796
58. Seddon T., Ralphs R., Williams L., Risk, security and the criminalization of British drug policy, *British Journal of Criminology*, 2008, vol. 48, p.p. 818-834
59. Soothill K., Ackerley E., Francis B., Profiles of crime recruitment, changing patterns over time, *British Journal of Criminology*, 2004, vol. 44, p.p. 401-418
60. Seddon T., Drugs, crime and social exclusion, *British Journal of Criminology*, 2006, vol. 46, p.p. 608-703
61. Seddon T., Ralphs R., Williams L., "Risk, Security and The 'Criminalization' of British Drug Policy", *The British Journal of Criminology*, vol. 48, 2008, p.p.818-834
62. Stevens A., Berto D., Frick U., Kersch V., McSweeney T., Schaaf S., Tartar M., Turnbull P., Trinkl B., Uchtenhagen A., Waidner G., Werdenich W., The victimization of dependent drug users: Findings from a European study, *UK, European Journal of Criminology*, Sage Publications, vol. 4, p.p. 385-408, 2007
63. Sykes G., Matza D., Techniques of neutralization: a theory of delinquency, *American Sociological Review*, vol. 22, No 6, 1957
64. Thornberry T. P., Toward an interactional theory of delinquency, *Criminology*, vol. 25, p.p. 863-892, 1987
65. Tulloch M., The meaning of age differences in the fear of crime, *British Journal of Criminology*, vol. 40, 2000, p.p. 451-467
66. Van Swaaningen R., Public safety and the management of fear, *Theoretical Criminology*, Vol 9(3), 2005, p.g. 289-305

67. Wilson J. Q., "Against the legalization of drugs", *Commentary*, vol. 89, issue 2, p.p.21-28, 1990
68. The Consumers Union Report on Licit and Illicit Drugs, "The Swedish experience", 1972
69. Ministry of Justice, Sweden: Information about the Swedish prison and probation service, 2004
70. Knutsson J., "Swedish drug markets and drug policy", Norway, *Crime prevention studies*, vol.11, 2000
71. Stratford N., Gould A., Hinds K., McKeganey N., "The measurement of changing public attitudes towards illegal drugs in Britain", *Economic and Social Research*, London, 2003
72. Kershaw C., Budd T., Kinshott G., Mattinson J., Mayhew P., Myhil A., The 2000 British Crime Survey, Home office Statistical Bulletin, England and Wales, 17 January 2000
73. Newcombe R., "Attitudes to drug policy and drug laws: A review of the international evidence", Liverpool, *Research Bureau*, 2004
74. Head office, Swedish prison and probation service, Basic Facts, 2008
75. EOS Gallup Europe, Flash Eurobarometer 158, "Young people and drugs", 2004

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ:

1. www.okana.gr
2. www.aueb.gr
3. www.astynomia.gr
4. www.icvs.com
5. www.emcdda.com
6. www.unodc.org
7. http://europa.eu/legislation_summaries (Treaty of Maastricht, Treaty of Amsterdam, Action plan 2000-2004, Action plan 2005-2008)
8. www.aueb.gr/statistical-institute/e-vote/e_vote-ch5.pdf
9. www.austdvclearinghouse.unsw.edu.au/Conference%20papers/Exp-horiz/Hastings_MacLean.pdf
10. www.e-grammes.gr/.../narkotika.htm (ομιλία προέδρου Νεολαίας Ελληνικού Μετώπου)
11. www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index41522EN.html, EMCDDA Policies and Laws
12. <http://eldd.emcdda.europa.eu/index>, ELDD: Country profiles, Netherlands

- 13.** www.unodc.org, World Drug Report 2006
- 14.** www.emcdda.com, EMCDDA Annual Report 2007
- 15.** www.unodc.org, Sweden's successful drug policy, 2007
- 16.** www.emcdda.com, EMCDDA, Methods and Definitions, 2005
- 17.** National drug policy :Sweden prepared for the senate special committee on illegal drugs, Canada, 2002
- 18.** www.parool.nl/parool/nl/224/Binnenland/article/detail/47361/2008/11/21/Mee-ste-Nederlanders-voor-legalisering-softdrugs.dhtml

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

- ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ – ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ
- ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ – ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ- ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ:

Φύλο:

Ηλικία:

Δήμος διαμονής:

Επίπεδο μόρφωσης:

Επάγγελμα:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΛΕΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΤΥΠΟΥ:

1. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που παρουσιάζει η σύγχρονη κοινωνία (καταγράψτε μέχρι 3 κατά σειρά προτεραιότητας);

Πίνακας 1. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ*

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες** Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ανεργία	66,6%	71,4%	100%	50%	90%
Εγκληματικότητα	53,3%	50%	16,6%	50%	50%
Οικονομία-Παιδεία ⁵⁶³	26,6%	35,7%	66,6%	33,3%	0%
Κρίση Αξιών ⁵⁶⁴	13,3%	35,7%	0%	66,6%	20%
Κοινωνικά Προβλήματα ⁵⁶⁵	60%***	57,1%	83,3%	33,3%	40%
Μετανάστες	6,6%	0%	16,6%	0%	30%
Περιβάλλον	0%	0%	16,6%	16,6%	40%
Γενικά ⁵⁶⁶	0%	21,42%	0%	16,6%	0%

* Αναφέρονται και ορισμένα άλλα προβλήματα αλλά σε μεμονωμένες περιπτώσεις και σε πολύ μικρό βαθμό οπότε δεν αναφέρονται. Στους πίνακες περιλαμβάνονται αυτά που συνηθέστερα αναφέρονται από τα υποκείμενα.

** 1 άτομο δεν απάντησε

*** να αναφέρουμε ότι από αυτούς που ανέφεραν «κοινωνικά προβλήματα» ένα ποσοστό 44,4% ανέφερε συγκεκριμένα τα ναρκωτικά.

⁵⁶³ η κατηγορία «οικονομία-παιδεία» περιλαμβάνει: οικονομική κρίση, προβλήματα στο εκπαιδευτικό, έλλειψη παιδείας κ.α.

⁵⁶⁴ η κατηγορία «κρίση αξιών» περιλαμβάνει: κρίση στους θεσμούς, έλλειψη εμπιστοσύνης, έλλειψη ομαδικότητας, κοινωνική αδιαφορία, ατομικισμός κ.α.

⁵⁶⁵ η κατηγορία «κοινωνικά προβλήματα» περιλαμβάνει: περιθωριοποίηση, κοινωνικό αποκλεισμό, ατιμωρησία, διαφθορά, φτώχεια, διαζύγια, αποξένωση, ρατσισμό, ανισότητες, ναρκωτικά (τα οποία προς έκπληξη μας δεν αναφέρθηκαν σε τόσο μεγάλο βαθμό ώστε να αποτελέσουν από μόνα τους μια κατηγορία προβλημάτων) κ.α.

⁵⁶⁶ η κατηγορία «γενικά» περιλαμβάνει: ασθένειες, τροχαία, ψυχολογικά προβλήματα, διαταραχές κ.α.

2. Ποια πιστεύετε ότι είναι η έκταση της εγκληματικότητας την τελευταία πενταετία;

- A) Έχει αυξηθεί πολύ
- B) Διατηρείται σε σταθερά επίπεδα
- Γ) Έχει μειωθεί σε σχέση με το παρελθόν

Πίνακας 2. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΚΤΑΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Έχει αυξηθεί πολύ..	86,7%	73,3%	66,7%	83,3%	90%
Σταθερά επίπεδα...	13,3%	26,7%	33,3%	16,7%	10%
Έχει μειωθεί...	0%	0%	0%	0%	0%

3. Ποια είναι η εικόνα που έχετε για την έκταση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών στην ελληνική κοινωνία (στο σύνολο του πληθυσμού και στους νέους);

- A) Σταθερά το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού εμπλέκεται στην χρήση ουσιών
- B) Σταθερά μία μικρή μερίδα του πληθυσμού εμπλέκεται στη χρήση ουσιών
- Γ) Συνεχώς αυξάνεται το ποσοστό των ατόμων που κάνουν χρήση ναρκωτικών

Πίνακας 3α. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

ΕΚΤΑΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Σταθερά μεγάλο μέρος	26.7%	0%	0%	0%	10%
Σταθερά μικρό μέρος	13.3%	33,3%	0%	33,3%	0%
Συνεχής αύξηση	60%	66,7%	100%	66,7%	90%

4. Ποια εκτίμηση έχετε για το ποσοστό των εξαρτημένων χρηστών στην Ελλάδα;

- A) Πάρα πολλοί
- B) Αρκετοί
- Γ) Δεν ξέρω
- Δ) Λίγοι
- Ε) Καθόλου

Πίνακας 4α. ΕΙΚΟΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΧΡΗΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Πάρα πολλοί	33.3%	33,3%	33,3%	16,7%	20%
Αρκετοί	40%	40%	66,7%	50%	80%
Δεν ξέρω	20%	13,3%	0%	0%	0%
Λίγοι	6.7%	13,3%	0%	33,3%	0%
Καθόλου	0%	0%	0%	0%	0%

5. Ποια εκτίμηση έχετε για το ποσοστό αυτών που απλώς έχουν σε κάποια στιγμή της ζωής τους δοκιμάσει κάποια ναρκωτική ουσία;

- A) Πάρα πολλοί
- B) Αρκετοί
- Γ) Δεν ξέρω
- Δ) Λίγοι
- E) Καθόλου

Πίνακας 4β. ΕΙΚΟΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΚΑΠΟΙΑ ΣΤΙΓΜΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥΣ ΔΟΚΙΜΑΣΑΝ ΚΑΠΟΙΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΗ ΟΥΣΙΑ

ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ «ΔΟΚΙΜΑΣΕΙ»	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Πάρα πολλοί	46.7%	33,3%	66,7%	66,7%	70%
Αρκετοί	40%	53,3%	33,3%	33,3%	30%
Δεν ξέρω	13.3%	13,3%	0%	0%	0%
Λίγοι	0%	0%	0%	0%	0%
Καθόλου	0%	0%	0%	0%	0%

6. Ποια είναι η εκτίμηση σας για το είδος της ναρκωτικής ουσίας που είναι πιο διαδεδομένο;

- A) Ηρωίνη
- B) Κοκαΐνη
- Γ) Κάνναβη
- Δ) Κοκτέιλ χαπιών
- Ε) Αμφεταμίνες, έκσταση και LSD
- ΣΤ) Άλλο

Πίνακας 4γ. ΕΙΚΟΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΗ ΟΥΣΙΑ*	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ηρωίνη	26,7%	33,3%	50%	0%	20%
Κοκαΐνη	6,7%	20%	16,7%	16,7%	20%
Κάνναβη	66,7%	53,3%	66,7%	83,3%	100%
Κοκτέιλ χαπιών	20%	6,7%	0%	0%	0%
Αμφεταμίνες, έκσταση, LSD	0%	13,4%	0%	0%	10%
Άλλο	6,7%	0%	0%	0%	0%

* μπορούσαν τα υποκείμενα να δώσουν παραπάνω από μια απαντήσεις

7. Θεωρείτε ότι το ζήτημα των ναρκωτικών είναι ένα ζήτημα που θα έπρεπε να απασχολεί:

- A) Μόνο όσους αντιμετωπίζουν τέτοια περιστατικά στην οικογένεια τους
- B) Τον δήμος σας
- Γ) Το ελληνικό κράτος
- Δ) Την Ευρωπαϊκή Ένωση
- Ε) Τους διεθνείς οργανισμούς

Πίνακας 6α. ΦΟΡΕΙΣ-ΘΕΣΜΟΙ ΠΟΥ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΟ ΛΟΓΟ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΣΧΟΛΗΘΟΥΝ ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ*	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Οικογένεια	0%	0%	0%	0%	10%
Δήμος	6.7%	6,7%	0%	33,3%	30%
Ελληνικό κράτος	60%	66,7%	100%	83,3%	50%
Ευρωπαϊκή Ένωση	26,7%	26,7%	16,7%	0%	40%
Διεθνείς οργανισμούς	26,7%	26,7%	16,7%	16,7%	80%

* μπορούν τα υποκείμενα να δώσουν παραπάνω από μια απαντήσεις

8. Ποιοι είναι κατά τη γνώμη σας οι λόγοι που εξηγούν τις διαστάσεις που έχει λάβει η χρήση ναρκωτικών (επιλέξτε μέχρι 2):

- A) κρίση κοινωνικών αξιών
- B) οικονομική κρίση
- Γ) κρίση στο θεσμό της οικογένειας
- Δ) παγκοσμιοποίηση
- Ε) έλλειψη σωστής άσκησης ελέγχου από τις αρμόδιες αρχές
- ΣΤ) εξάπλωση του εμπορίου
- Ζ) κρίση στο θεσμό του κράτους
- Η) Άλλο

Πίνακας 7α. ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΛΟΓΟΙ*	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Κρίση κοινωνικών αξιών	53,3%	60%	66,7%	66,7%	70%
Οικονομική κρίση	0%	6,7%	16,7%	16,7%	20%
Κρίση οικογένειας	33,3%	46,7%	0%	66,7%	60%
Παγκοσμιοποίηση	20%	0%	0%	0%	0%
Έλλειψης σωστής άσκησης ελέγχου	13,3%	33,3%	0%	33,3%	0%
Εξάπλωση εμπορίου	40%	40%	50%	16,7%	20%
Κρίση κρατικού θεσμού	0%	0%	16,7%	0%	0%
Άλλο	20%	0%	33,3%	0%	0%

* μπορούν τα υποκείμενα να δώσουν παραπάνω από μια απαντήσεις

9. Τι σας έρχεται πρώτα στο μυαλό όταν ακούτε την λέξη «τοξικοεξαρτημένος»;

Πίνακας 11α. ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥΣ* (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ**	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες*** Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Επαναστάτης/Καινοτόμος	0%	0%	0%	0%	10%
Εξαθλιωμένος/ περιθωριοποιημένος ⁵⁶⁷	26,6%	46,15%	66,6%	50%	40%
Ασθενής ⁵⁶⁸	73,3%	53,8%	33,3%	50%	50%
Επικίνδυνος εγκληματίας	0%	0%	0%	0%	0%

* Τα αποτελέσματα για τις αναπαραστάσεις προέκυψαν από μια συνειρμική ερώτηση που τέθηκε σε όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού και η οποία σύμφωνα με άλλα παραδείγματα προηγούμενων ερευνών μας παρέχει στοιχεία σχετικά με τον κεντρικό πυρήνα και τα περιφερειακά στοιχεία της αναπαράστασης. Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., Μαντόγλου Α., *Η κοινωνική αναπαράσταση του εγκλήματος και του εγκληματία*, στο Αντεγκληματική Πολιτική II, εκδοτική επιμέλεια Ν. Κουράκης, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.

** Όπως είδαμε και στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας έχουν κατά καιρούς αναπτυχθεί διαφορετικές αναπαραστάσεις για τους τοξικοεξαρτημένους. Αυτές αποτέλεσαν και τη βάση για την πραγματοποίησης της παραπάνω κατηγοριοποίησης.

*** 2 άτομα δεν απάντησαν.

10. Γνωρίζετε προσωπικά κάποιο άτομο, που είναι εξαρτημένο από ναρκωτικά:

- A) Ναι
B) Όχι

Πίνακας 8. ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΑΤΟΜΟ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟ ΑΤΟΜΟ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	46,7%	26,7%	100%	50%	100%
Όχι	53,3%	73,3%	0%	50%	0%

⁵⁶⁷ η κατηγορία «Εξαθλιωμένος/περιθωριοποιημένος» περιλαμβάνει: ανίκανος, αντιπαραγωγικός, προβληματικός, κατεστραμμένος κ.α. αρνητικά φορτισμένα επίθετα.

⁵⁶⁸ η κατηγορία «Ασθενής» περιλαμβάνει: άρρωστος, εθισμένος, εξαρτημένος, χρήζει βοήθειας και παρακολούθησης, ναρκομανής κ.α.

11. α) Έχετε ενημέρωση για το ζήτημα των ναρκωτικών;

A) Ναι

B) Όχι

Πίνακας 9α. ΥΠΑΡΞΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	80%	60%	100%	100%	100%
Όχι	20%	40%	0%	0%	0%

β) Αν ναι, θεωρείτε ότι αυτή η ενημέρωση είναι πλήρης και αντικατοπτρίζει την πραγματικό;

- A) Είμαι πολύ καλά πληροφορημένος και οι πληροφορίες που μου παρέχονται επί του θέματος αντιστοιχούν πλήρως στην πραγματικότητα
- B) Είμαι πολύ καλά πληροφορημένος αλλά θεωρώ ότι ο τρόπος που παρουσιάζεται η κατάσταση των ναρκωτικών δεν αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα
- Γ) Δεν είμαι πολύ καλά πληροφορημένος αλλά θεωρώ ότι οι πληροφορίες που παρέχονται επί του θέματος αντιστοιχούν πλήρως στην πραγματικότητα
- Δ) Δεν είμαι πολύ καλά πληροφορημένος και θεωρώ πως ο τρόπος που παρουσιάζεται η κατάσταση των ναρκωτικών δεν αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα

Πίνακας 10α. ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΕΠΑΡΚΗΣ ΚΑΙ ΣΩΣΤΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου*	Πολίτες Αμαρουσίου**	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Επαρκώς πληροφορημένος/ αληθινή ενημέρωση	6,7%	20%	16,7%	16,7%	50%
Επαρκώς πληροφορημένος/ ψεύτικη ενημέρωση	40%	26,7%	66,7%	50%	50%
Ελλιπώς πληροφορημένος/ αληθινή ενημέρωση	13,3%	6,7%	0%	16,7%	0%
Ελλιπώς πληροφορημένος/ ψεύτικη ενημέρωση	26,7%	6,7%	16,7%	16,7%	0%

* Δεν έχουμε απαντήσεις για το 13,3%

** Δεν έχουμε απαντήσεις για το 40%

12. Ποια είναι η βασική πηγή ενημέρωσης για το θέμα των ναρκωτικών:

- A) Τηλεόραση
- B) Εφημερίδες
- Γ) Φίλοι
- Δ) Οικογένεια
- Ε) Επιστημονικά άρθρα και περιοδικά
- ΣΤ) Άλλο

Πίνακας 9β. ΠΗΓΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

ΠΗΓΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ*	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Τηλεόραση	46,7%	46,7%	16,7%	16,7%	20%
Εφημερίδες	6,7%	40%	0%	0%	10%
Φίλοι	13,3%	6,7%	0%	16,7%	0%
Οικογένεια	6,7%	13,4%	0%	0%	0%
Επιστημονικά άρθρα	33,3%	46,7%	90%	66,7%	50%
Άλλο	6,7%	20,1%	16,7%	16,7%	60%

* μπορούσαν τα υποκείμενα να δώσουν παραπάνω από μια απαντήσεις

13. Πιστεύετε ότι πρέπει να γίνεται διαχωρισμός μεταξύ «σκληρών» και «μαλακών» ναρκωτικών:

- A) Όχι, όλα τα ναρκωτικά είναι το ίδιο και έχουν αρνητικές επιπτώσεις
- B) Ναι , γιατί δεν έχουν όλα τα ναρκωτικά τις ίδιες επιβλαβείς συνέπειες
- Γ) Ναι, αλλά κατ' εξαίρεση και μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις (αναφέρετε σε ποιες περιπτώσεις)

Πίνακας 5α. ΑΠΟΦΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟ «ΣΚΛΗΡΩΝ»-«ΜΑΛΑΚΩΝ» ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ «ΣΚΛΗΡΩΝ-ΜΑΛΑΚΩΝ» ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Όχι	73,3%	53,3%	50%	33,3%	100%
Ναι	20%	26,7%	33,3%	66,7%	0%
Ναι, κατ'εξαίρεση	6,7%	20%	16,7%	0%	0%

14. Ποιες είναι κατά τη γνώμη σας οι κυριότερες συνέπειες της τοξικοεξάρτησης στην κοινωνία (μέχρι 3 απαντήσεις);

Πίνακας 14. ΑΠΟΦΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗΣ*	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου**	Πολίτες*** Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Εγκληματικότητα/ παραβατικότητα	40%	61,35%	16,6%	100%	70%
Αδρανοποίηση νέων ⁵⁶⁹	13,3%	23%	66,6%	83,3%	50%
Οικονομικά κόσθη ⁵⁷⁰	20%	15,38%	16,6%	66,6%	40%
Θάνατος/Ασθένειες	13,3%	38,46%	0%	0%	40%
Περιθωριοποίηση/ Κοινωνικός αποκλεισμός	33,3%	30,7%	50%	33,3%	10%

* Οι κατηγορίες των συνεπειών προέκυψαν ύστερα από ανάλυση περιεχομένου στις απαντήσεις που δόθηκαν στη σχετική ερώτηση.

** 4 άτομα δεν απάντησαν

*** 2 άτομα δεν απάντησαν

15. Θα αποδεχόσασταν ή όχι το να δοκιμάσει κάποιος για μία φορά κάποια παράνομη ναρκωτική ουσία (αιτιολογείστε την απάντησή σας);

A) Θα το αποδεχόμουν

B) Όχι δεν θα το αποδεχόμουν

Γιατί;.....

Πίνακας 15α. ΑΠΟΦΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΑΝΟΧΗ ΣΤΗ ΔΟΚΙΜΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Θα το αποδεχόμουν	46,7%	53,3%	100%	83,3%	60%
Δεν θα το αποδεχόμουν	53,3%	46,7%	0%	16,7%	40%

⁵⁶⁹ η κατηγορία «Αδρανοποίηση νέων» περιλαμβάνει: παράλυση του γενικού πληθυσμού και της κοινωνίας, αποκλεισμός νέων από την κοινωνική ζωή κ.α.

⁵⁷⁰ η κατηγορία «Οικονομικά κόσθη» περιλαμβάνει: παραεμπόριο, παράνομη χρήση και διακίνηση, οικονομικά κέρδη, ξέπλυμα χρήματος, οικονομική εξαθλίωση χρηστών κ.α.

16. Θα αποδεχόσασταν ή όχι το να κάνει κάποιος χρήση ναρκωτικών ουσιών, εφ'όσον το επιθυμεί;

- A) Όχι, όποιος το κάνει θα πρέπει να τιμωρείται
- B) Ναι, αλλά με κάποιες προϋποθέσεις (π.χ. να μην έχει επιπτώσεις σε άλλους)
- Γ) Ναι, γιατί είναι ασθενής-εξαρτημένος
- Δ) Ναι, γιατί ο καθένας είναι ελεύθερος να κάνει ότι θέλει

Άλλο:.....

Πίνακας 15β. ΑΠΟΦΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΑΝΟΧΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΟΤΑΝ ΤΟ ΕΠΙΘΥΜΕΙ)	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Όχι, πρέπει να τιμωρείται	20%	26,7%	16,7%	16,7%	30%
Ναι, με προϋποθέσεις	20%	46,7%	50%	50%	20%
Ναι, είναι ασθενής	26,7%	6,7%	16,7%	0%	0%
Ναι, είναι ελεύθερος	33,3%	6,7%	16,7%	16,7%	30%
Άλλο	0%	13,3%	0%	16,7%	20%

17. α) Πιστεύετε ότι η χρήση ναρκωτικών μπορεί να οδηγήσει κάποιον στην τέλεση εγκληματικών πράξεων;

- A) Ναι σε κάθε περίπτωση
- B) Είναι πιθανό
- Γ) Δεν γνωρίζω
- Δ) Δεν είναι πιθανό
- Ε) Όχι, σε καμία περίπτωση

β) Αν είναι πιθανό, κάτω από ποιες προϋποθέσεις μπορεί να συμβεί;

.....

Πίνακας 17α. ΣΥΝΔΕΣΗ ΧΡΗΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΜΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

Η ΧΡΗΣΗ ΟΔΗΓΕΙ ΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι, σε κάθε περίπτωση	13,3%	26,7%	16,7%	16,7%	0%
Είναι πιθανό	86,7%	66,7%	83,3%	83,3%	100%
Δεν γνωρίζω	0%	6,7%	0%	0%	0%
Δεν είναι πιθανό	0%	0%	0%	0%	0%
Όχι, σε καμία περίπτωση	0%	0%	0%	0%	0%

18. α) Είχατε, ποτέ, ο ίδιος ή κοντινό σας πρόσωπο, κάποια εμπειρία θυματοποίησης από τοξικοεξαρτημένο δράστη;

A) Ναι

B) Όχι

β) Αν ναι, σε τι είδους έγκλημα;

Πίνακας 19. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΧΡΗΣΤΕΣ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΧΡΗΣΤΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου*	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ**
Ναι	6,7%	13,3%	50%	0%	20%
Όχι	86,7%	86,7%	50%	100%	70%

* δεν απάντησε το 6,7%

** δεν απάντησε το 10%

19. α) Όταν κυκλοφορείτε στον δρόμο υπάρχει κάτι που σας προκαλεί φόβο;

A) Ναι

B) Όχι

β) Αν ναι τι:

Πίνακας 26. ΑΙΣΘΗΜΑ ΦΟΒΟΥ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

ΦΟΒΟΣ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	53,3%	60%	50%	33,3%	50%
Όχι	46,7%	40%	50%	66,7%	50%

20. Πιστεύετε ότι οι τοξικοεξαρτημένοι χρήστες είναι ευάλωτοι στο να γίνουν οι ίδιοι θύματα:

A) Ναι

B) Όχι

Γιατί;.....

Πίνακας 29. ΑΙΣΘΗΜΑ ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑ ΧΡΗΣΤΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	80%	93,3	100%	100%	100%
Όχι	20%	6,7	0%	0%	0%

21. α) Πόσο πιθανό θεωρείτε ότι είναι, να αποτελέσετε θύματα κάποιου τοξικοεξαρτημένου χρήστη:

A) Πολύ πιθανό

B) Πιθανό μόνο σε συγκεκριμένες περιοχές και συγκεκριμένες ώρες

Γ) Πιθανό μόνο για συγκεκριμένα είδη εγκλημάτων

Δ) Καθόλου πιθανό

β) Αν είναι πιθανό μόνο σε συγκεκριμένες περιοχές και συγκεκριμένες ώρες, ποιες είναι αυτές:

.....

γ) Αν είναι πιθανό μόνο για συγκεκριμένα είδη εγκλημάτων, ποια είναι αυτά:

.....

Πίνακας 30α. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΧΡΗΣΤΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ*
Πολύ πιθανό	53,3%	33,3%	0%	0%	10%
Πιθανό, σε συγκεκριμένες περιοχές και ώρες	20%	46,7%	50%	66,7%	30%
Πιθανό, για συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις	20%	20%	50%	33,3%	40%
Καθόλου πιθανό	6,7%	0%	0%	0%	0%

* δεν απάντησε το 20%

22. α) Πιστεύετε ότι οι χρήστες πρέπει να εγκλείονται σε σωφρονιστικό κατάστημα αποκλειστικά και μόνο λόγω της χρήσης ουσιών;

A) Ναι

B) Όχι

Γιατί;

β) Αν ναι ποια θεωρείτε ως καταλληλότερη ποινή;

A) Φυλάκιση μέχρι 1 μήνα

B) Μέχρι 6 μήνες

Γ) Μέχρι 1 χρόνο

Δ) Άλλο

Πίνακας 36α. ΑΠΟΦΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΙΝΗ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ (ΓΙΑ ΧΡΗΣΤΕΣ)

ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ ΧΡΗΣΤΗ ΣΕ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	26,7%	6,7%	16,7%	16,7%	0%
Όχι	73,3%	93,3%	83,3%	83,3%	100%

23. Πιστεύετε ότι οι έμποροι ναρκωτικών πρέπει να εγκλείονται σε σωφρονιστικό κατάστημα όταν είναι και οι ίδιοι χρήστες;

A) Ναι

B) Όχι

Γιατί;

Πίνακας 36β. ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΙΝΗ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ (ΓΙΑ ΕΜΠΟΡΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΝΟΥΝ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ)

ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΤΑΝ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΗΣΤΕΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου*	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	86,7%	66,7%	50%	83,3%	40%
Όχι	13,3%	33,3%	16,7%	16,7%	60%

* δεν απάντησε το 33,3%

24. Κατά την άποψη σας, ποιος θεσμός θα πρέπει να έχει τον πρώτο λόγο στην επίλυση του ζητήματος των ναρκωτικών:

- A) Η αστυνομία
- B) Η ποινική δικαιοσύνη
- Γ) Οι κοινωνικές υπηρεσίες
- Δ) Θεσμοί όπως η οικογένεια και το σχολείο
- Ε) Οι φορείς απεξάρτησης
- ΣΤ) Η γειτονιά
- Ζ) Άλλο

Πίνακας 32. ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)⁵⁷¹

ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΣ ΦΟΡΕΑΣ ΓΙΑ ΕΠΙΛΥΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Αστυνομία	6,7%	13,3%	16,7%	0%	0%
Ποινική δικαιοσύνη	13,3%	6,7%	16,7%	0%	10%
Κοινωνικές υπηρεσίες	60%	40%	33,4%	0%	30%
Οικογένεια/Σχολείο	6,7%	20,1%	33,4%	33,3%	20%
Φορείς απεξάρτησης	20%	73,4%	50%	33,3%	60%
Γειτονιά	0%	0%	0%	0%	0%
Άλλο	13,3%	0%	16,7%	33,3%	20%

⁵⁷¹ Σ'αυτή την ερώτηση μπορούσαν τα υποκείμενα να δώσουν παραπάνω από μια απαντήσεις.

25. Ποια πιστεύετε ότι θα πρέπει να είναι η συνολική μεταχείριση των τοξικοεξαρτημένων χρηστών;

- A) Θεραπεία και επανένταξη
- B) Φυλάκιση και σωφρονισμός
- Γ) Φυλάκιση και θεραπεία μέσα στη φυλακή
- Δ) Επιβολή προστίμου ή άλλου διοικητικού μέτρου (πχ., αφαίρεση άδειας οδήγησης για ορισμένο χρονικό διάστημα κλπ)
- E) Επιβολή διοικητικού μέτρου και θεραπεία
- ΣΤ) Άλλο.....

Πίνακας 34. ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ

ΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΧΡΗΣΤΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Θεραπεία/Επανένταξη	80%	86,7%	83,3%	50%	90%
Φυλάκιση/Σωφρονισμός	0%	0%	0%	0%	0%
Φυλάκιση/Θεραπεία στη φυλακή	13,3%	6,7%	0%	33,3%	0%
Πρόστιμο/Διοικητικό μέτρο	0%	0%	0%	0%	0%
Διοικητικό μέτρο/ Θεραπεία	0%	6,7%	16,7%	0%	10%
Άλλο	6,7%	0%	0%	16,7%	0%

26. Ποια είναι η άποψη σας σχετικά με την αποποινικοποίηση της χρήσης (η αντικατάσταση της ποινής από άλλα μέτρα όπως θεραπεία, πρόστιμο, αφαίρεση άδειας οδήγησης, κλπ) των ναρκωτικών;

- A) Υπέρ
- B) Κατά
- Γ) Δεν ξέρω

Πίνακας 37α. ΣΤΑΣΗ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΠΟΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ⁵⁷²
(ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΑΠΟΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου*	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Υπέρ	60%	53,3%	66,7%	50%	80%
Κατά	26,7%	26,7%	16,7%	50%	10%
Δεν ξέρω	13,3%	13,3%	16,7%	0%	10%

* Δεν απάντησε το 6,7%

27. Ποια είναι η άποψη σας σχετικά με την νομιμοποίηση της χρήσης (ελεύθερη χρήση) των ναρκωτικών;

- A) Υπέρ
- B) Κατά
- Γ) Δεν ξέρω

Πίνακας 38α. ΣΤΑΣΗ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ
(ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Υπέρ	33,3%	6,7%	33,3%	0%	0%
Κατά	60%	80%	16,7%	100%	90%
Δεν ξέρω	6,7%	13,3%	50%	0%	10%

28. Στην περίπτωση που η χρήση ναρκωτικών δεν αποτελούσε εγκληματική πράξη, πιστεύετε ότι οι χρήστες θα:

- A) Ήταν κοινωνικά ενταγμένοι και άρα ακίνδυνοι για την κοινωνία
- B) Θα συνέχιζαν να είναι το ίδιο επικίνδυνοι για την κοινωνία
- Γ) Άλλο

⁵⁷² Όσον αφορά στην αποποινικοποίησης να σημειώσουμε ότι έμφαση δόθηκε στην αποποινικοποίηση της χρήσης ως πράξη και όχι τόσο στην αποποινικοποίηση συγκεκριμένων ουσιών.

Πίνακας 39α. ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΑΝ Η ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗ ΔΕΝ ΑΠΟΤΕΛΟΥΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΧΡΗΣΤΗ ΑΝ Η ΧΡΗΣΗ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Κοινωνικά ενταγμένοι/Ακίνδυνοι	46,7%	6,7%	16,7%	16,7%	10%
Επικίνδυνοι	40%	86,7%	0%	66,7%	20%
Άλλο	13,3%	6,7%	83,3%	16,7%	70%

29. Γενικά, ποια είναι τα κατάλληλα μέτρα για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών (αναφέρετε μέχρι 3);

Πίνακας 31α. ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου**	Πολίτες* Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Τιμωρητικά μέτρα ⁵⁷³	20%	46,15%	16,6%	0%	0%
Θεραπευτικά μέτρα ⁵⁷⁴	26,6%	61,53%	83,3%	50%	50%
Πρόληψη/Ενημέρωση	40%	53,84%	66,6%	100%	50%
Ευαισθητοποίηση	6,6%	7,6%	0%	50%	10%
Κοινωνικές αλλαγές ⁵⁷⁵	0%	15,38%	33,3%	0%	10%
Συνεργασία φορέων ⁵⁷⁶	0%	15,38%	0%	50%	30%
Παιδεία	6,6%	7,6%	0%	0%	20%
Αποποινικοποίηση χρήσης	13,3%	0%	0%	0%	20%

* 2 άτομα δεν απάντησαν

**4 άτομα δεν απάντησαν

⁵⁷³ η κατηγορία «Τιμωρητικά μέτρα» περιλαμβάνει κυρίως ποινές σε εμπόρους και διακινητές, και σε μικρότερο βαθμό περισσότερη αστυνόμευση.

⁵⁷⁴ η κατηγορία «Θεραπευτικά μέτρα» περιλαμβάνει κυρίως δημιουργία καλύτερων και περισσότερων δομών για απεξάρτηση των χρηστών και επανένταξη τους στην κοινωνία.

⁵⁷⁵ η κατηγορία «Κοινωνικές αλλαγές» περιλαμβάνει αναδιάρθρωση και αναμόρφωση της κοινωνίας ώστε να είναι πιο δίκαιη, να παρέχει ίσες ευκαιρίες, να υπάρχει σεβασμός και αλληλεγγύη.

⁵⁷⁶ η κατηγορία «Συνεργασία φορέων» περιλαμβάνει κυρίως τον συντονισμό των φορέων που χειρίζονται το ζήτημα των ναρκωτικών δηλαδή αστυνομίας, κράτους και κέντρων απεξάρτησης για μια πιο ολοκληρωμένη στρατηγική επίλυσης του προβλήματος.

ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

30. Αν υποθέσουμε ότι είχατε κάποιο σπίτι, για το οποίο ψάχνατε ενοικιαστή ή αναζητούσατε να προσλάβετε κάποιο υπάλληλο στην δουλειά σας. Πώς θα αντιδρούσατε, αν το άτομο που απευθυνόταν σ' εσάς, είτε για να ενοικιάσει το σπίτι, είτε για να προσληφθεί, ήταν (εδώ παρουσιάζουμε την ερώτηση έχοντας προσθέσει και τα αποτελέσματα από την ερευνητική διαδικασία):

Πίνακας 41. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΤΑΝ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ Ή ΓΙΑ ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΣΠΙΤΙΟΥ

ΥΠΟΘΕΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Χρήστης ναρκωτικών	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 66,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 73,3%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 50%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 83,3%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 70%
Πρώην χρήστης ναρκωτικών	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση/ Δεν θα είχα κανένα πρόβλημα 26,7%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 53,3%	Δεν θα είχα κανένα πρόβλημα 66,7%	Δε θα τον δεχόμουν εκτός και αν δεν είχα άλλη επιλογή 50%	Δεν θα είχα κανένα πρόβλημα 60%
Πρώην χρήστης ναρκωτικών που έχει κάνει θεραπεία απεξάρτησης	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 40%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 33,3%	Δεν θα είχα κανένα πρόβλημα/ Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 50%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 50%	Δεν θα είχα κανένα πρόβλημα/ Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 50%
Χρήστης ναρκωτικών που για κάποιο διάστημα είχε εκτίσει ποινή φυλάκισης λόγω χρήσης	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 46,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 53,3%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 50%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 83,3%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 60%

Πρώην χρήστης ναρκωτικών που για κάποιο διάστημα είχε εκτίσει ποινή φυλάκισης λόγω χρήσης	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση/ Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 26,7%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις/ Δε θα τον δεχόμουν εκτός και αν δεν είχα άλλη επιλογή 20%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 50%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 66,7%	Δεν θα είχα κανένα πρόβλημα 50%
---	--	---	--	--	---------------------------------

31. Αν υποθέσουμε ότι κάποιο μέλος της οικογένειάς σας αποφάσιζε να συνάψει σχέσεις με ένα άλλο πρόσωπο. Πώς θα αντιδρούσατε αν μαθαίνατε ότι αυτό το άτομο ήταν:

Πίνακας 42. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΤΑΝ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΣΥΝΑΨΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ⁵⁷⁷

ΥΠΟΘΕΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Χρήστης ναρκωτικών	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 53,3%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 93,3%	Δε θα τον δεχόμουν εκτός και αν δεν είχα άλλη επιλογή 66,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 66,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 60%
Πρώην χρήστης ναρκωτικών	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 33,3%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση/ Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 46,7%	Δε θα τον δεχόμουν εκτός και αν δεν είχα άλλη επιλογή 66,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 50%	Δεν θα είχα κανένα πρόβλημα 40%
Πρώην χρήστης ναρκωτικών που έχει κάνει θεραπεία απεξάρτησης	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 46,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 46,7%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 100%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 50%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα'χα επιφυλάξεις 70%
Χρήστης ναρκωτικών που για κάποιο διάστημα είχε εκτίσει ποινή φυλάκισης λόγω χρήσης	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 46,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 86,7%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 66,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 66,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 50%

⁵⁷⁷ Ο λόγος που βάλαμε και αυτή την ερώτηση είναι γιατί εμπλέκει ακόμη πιο έντονα το προσωπικό στοιχείο και έτσι προβλέπουμε ότι θα αναδειχθούν οι πραγματικές αναπαραστάσεις για τους χρήστες.

Πρώην χρήστης ναρκωτικών που για κάποιο διάστημα είχε εκτίσει ποινή φυλάκισης λόγω χρήσης	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση ή 33,3%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 60%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 66,7%	Θα τον απέρριπτα σε κάθε περίπτωση 50%	Θα τον δεχόμουν αλλά θα είχα κάποιες επιφυλάξεις 50%
---	--	--	--	--	--

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΕΝΑΡΙΩΝ:

32. Αν προχωρούσατε στον δρόμο και βλέπατε δύο νέους να προμηθεύονται ναρκωτικά ποια θα ήταν η εξωτερική τους εμφάνιση;

Πίνακας 22. ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΧΡΗΣΤΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου**	Πολίτες* Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Καθημερινή/ Όπως όλων	6,6%	7,6%	33,3%	16,6%	20%
Οποιαδήποτε	26,6%	46,15%	66.6%	16,6%	20%
Βρώμικη/Ατημέλητη ^{5/8}	33,3%	46,15%	0%	66,6%	40%
Βρώμικη ή Περιποιημένη (ανάλογα τη φάση και την ουσία)	0%	0%	0%	0%	20%

* 2 άτομα δεν απάντησαν

**5 άτομα δεν απάντησαν

33. Αν συναντούσατε δύο νέους στο δρόμο που γνωρίζετε ότι κάνουν χρήση ναρκωτικών θα νιώθατε κάποιο φόβο;

A) Ναι

B) Όχι

Γιατί;.....

^{5/8} η κατηγορία «Βρώμικη/Ατημέλητη» περιλαμβάνει φράσεις: χαλασμένα δόντια, σκυφοί, αδύνατοι, εξασθλωμένοι, απλανές βλέμμα κ.α.

Πίνακας 30β. ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΟ ΑΙΣΘΗΜΑ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

ΦΟΒΟΣ ΓΙΑ ΧΡΗΣΤΕΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες* Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	26,6%	42,85%	0%	33,3%	10%
Όχι	73,3%	57,14%	100%	66,6%	90%

* 1 άτομο δεν απάντησε

34. Αν σας λέγαμε ότι ο ένας ήταν καταπονημένος με βρώμικα ρούχα και με τα σημάδια της χρήσης ορατά, ενώ ο άλλος ήταν περιποιημένος με καθαρά ρούχα και με λιγότερο ορατά τα σημάδια της χρήσης, ποιόν θα φοβόσασταν περισσότερο αν τους συναντούσατε σε διαφορετικές χρονικές στιγμές στο δρόμο και γιατί;

Πίνακας 23. ΡΟΛΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΨΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΧΡΗΣΤΗΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΕΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΦΟΒΟ ⁵⁷⁹	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου**	Πολίτες* Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Κανένας από τους δύο	20%	6,6%	100%	16,6%	80%
Ο πρώτος ⁵⁸⁰	26,6%	53,3%	0%	66,6%	0%
Ο δεύτερος ⁵⁸¹	0%	13,3%	0%	16,6%	10%
Και οι δύο	40%	26,6%	0%	0%	0%
Ο πρώτος μόνο σε ορισμένες συνθήκες (π.χ. κακόφημη περιοχή)	0%	0%	0%	0%	10%

* 2 άτομα δεν απάντησαν

**2 άτομα δεν απάντησαν

⁵⁷⁹ Στη συγκεκριμένη ερώτηση επιλέχθηκε η αντίδραση του φόβου, για να δούμε πιο από τα άλλα χαρακτηριστικά πέραν της χρήσης τους επηρεάζει, τυχαία και από τα υποκείμενα ζητήθηκε να απαντήσουν υποθετικά «αν φοβόντουσαν, ποιόν θα φοβόντουσαν περισσότερο.

⁵⁸⁰ Η κατηγορία «ο πρώτος» είναι: «καταπονημένος με βρώμικα ρούχα και με τα σημάδια της χρήσης ορατά»-χαμηλή οικονομική επιφάνεια.

⁵⁸¹ Η κατηγορία «ο δεύτερος» είναι: «περιποιημένος με καθαρά ρούχα και με λιγότερο ορατά τα σημάδια της χρήσης»- καλή οικονομική κατάσταση.

35. Αν κάποιος νέος, πτυχιούχος και με περιποιημένη εμφάνιση και οικονομική άνεση σας ζητούσε εργασία, αλλά μαθαίνατε ότι είναι χρήστης ναρκωτικών ουσιών θα τον προσλαμβάνατε ή όχι και γιατί:

A) Ναι

B) Όχι

Πίνακας 43α. ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΕΝΟΣ ΧΡΗΣΤΗ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΕΙ ΤΑ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ

ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΧΡΗΣΤΗ ΜΕ «ΠΡΟΣΟΝΤΑ»	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες* Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	26,6%	7,1%	33,3%	16,6%	10%
Όχι	60%	85,7%	66,6%	83,3%	80%
Εξαρτάται	13,3%	7,1%	0%	0%	10%

*1 άτομο δεν απάντησε

Πίνακας 43β. ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΜΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΕΝΟΣ ΧΡΗΣΤΗ ΜΕ ΠΡΟΣΟΝΤΑ

ΛΟΓΟΙ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου*	Πολίτες** Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου***	Κ.Υ. Αμαρουσίου****	ΚΕΘΕΑ*****
Ασυνέπεια ⁵⁸²	50%	70%	100%	60%	50%
Για να ζητήσει βοήθεια ⁵⁸³	0%	0%	0%	0%	12,5%
Πρώτα πρέπει να απεξαρτηθεί ⁵⁸⁴	25%	0%	0%	0%	25%
Στίγμα του «χρήστη» ⁵⁸⁵	25%	30%	0%	40%	12,5%

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ:

*από τα 9 άτομα που απάντησαν «Όχι» δεν έδωσαν εξήγηση τα 5, επομένως οι απαντήσεις αφορούν ένα σύνολο 4.

**από τα 12 άτομα που απάντησαν «Όχι» δεν έδωσαν εξήγηση τα 2, επομένως οι απαντήσεις αφορούν ένα σύνολο 10 ατόμων.

***οι απαντήσεις αφορούν έναν σύνολο 4 ατόμων που απάντησαν «Όχι» στην προηγούμενη ερώτηση.

****οι απαντήσεις αφορούν έναν σύνολο 5 ατόμων που απάντησαν «Όχι» στην προηγούμενη ερώτηση.

*****οι απαντήσεις αφορούν έναν σύνολο 8 ατόμων που απάντησαν «Όχι» στην προηγούμενη ερώτηση

⁵⁸² η κατηγορία «Ασυνέπεια» περιλαμβάνει: κατά τη γνώμη των ερωτηθέντων η χρήση κάνει τα άτομα ασυνεπή, δυσλειτουργικά, μη αποδοτικά, αδύναμα, χωρίς διαύγεια μυαλού και όλα αυτά θα δυσκόλευαν την προσαρμογή και την ικανοποιητική απόδοση στις σκληρές συνθήκες της εργασίας.

⁵⁸³ η κατηγορία «Για να ζητήσει βοήθεια»: είναι σύμφωνα με την γνώμη των ερωτηθέντων ένας τρόπος πίεσης για να ξεφύγει από την χρήση, εφόσον δε θα έχει εισόδημα.

⁵⁸⁴ η κατηγορία «Πρώτα πρέπει να απεξαρτηθεί»: είναι σύμφωνα με την άποψη των ερωτηθέντων η προτεραιότητα που πρέπει να δοθεί. Δηλαδή πρώτα πρέπει να δώσει το βάρος του στην απεξάρτηση και μετά στην εύρεση εργασίας ως μέρος της φάσης επανένταξης.

⁵⁸⁵ η κατηγορία «Στίγμα του «χρήστη»»: αφορά σε όλες τις προκαταλήψεις που συνεπάγεται η ιδιότητα του χρήστη, είναι το στίγμα που ακολουθεί ένα χρήστη, η απόρριψη του δε βασίζεται σε άλλες εξηγήσεις παρά μόνο ότι είναι χρήστης, εδώ εντάσσονται και οι περιπτώσεις που οι πιθανοί εργοδότες αισθάνονται φόβο.

36. Αν μαθαίνατε ότι ο νέος, που μόλις γνωρίσατε στη παρέα των φίλων σας, κάνει χρήση ουσιών («σκληρών» ναρκωτικών, π.χ ηρωίνη, κοκαΐνη) πως θα αντιδρούσατε;

Πίνακας 20. Ο ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ «ΚΑΘΑΡΩΝ» ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΤΩΝ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

A.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΕ ΧΡΗΣΤΗ «ΣΚΛΗΡΩΝ» ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Αδιαφορία/Λύπηση	13,3%	13,3%	16,6%	50%	20%
Ενημέρωση για Κ.Α./Βοήθεια	6,6%	6,6%	50%	0%	40%
Αποφυγή/Όρια στη σχέση	40%	53,3%	0%	33,3%	20%
Εξαρτάται από τη στάση του χρήστη	6,6%	0%	0%	0%	20%
Επιφυλακτικότητα	20%	6.6%	33,3%	16,6%	0%
Κανένα πρόβλημα	13,3%	20%	0%	0%	0%

37. Αν μαθαίνατε ότι ο νέος, που μόλις γνωρίσατε στη παρέα των φίλων σας, κάνει χρήση ουσιών («μαλακών» ναρκωτικών, π.χ χασίς, χάπια) πως θα αντιδρούσατε;

B.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΕ ΧΡΗΣΤΗ «ΜΑΛΑΚΩΝ» ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου**	Πολίτες* Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Αδιαφορία/Λύπηση	13,3%	21,42%	16,6%	33,3%	20%
Ενημέρωση για Κ.Α./Βοήθεια	6,6%	7,1%	16,6%	0%	40%
Αποφυγή/Όρια στη σχέση	33,3%	28,57%	0%	16,6%	20%
Εξαρτάται από τη στάση του χρήστη	13,3%	0%	0%	0%	20%
Επιφυλακτικότητα	0%	28,57%	33,3%	33,3%	0%
Κανένα πρόβλημα	26,6%	14,28%	0%	0%	0%
Να μην προχωρήσει σε χρήση «σκληρών» ναρκωτικών	0%	0%	33,3%	16,6%	0%

* 1 άτομο δεν απάντησε

**1 άτομο δεν απάντησε

38. Αν μαθαίνατε ότι ο νέος, που μόλις γνωρίσατε στη παρέα των φίλων σας, είχε κλειστεί για κάποιο χρονικό διάστημα στη φυλακή, εξαιτίας του εθισμού του στα ναρκωτικά, πως θα αντιδρούσατε;

Γ.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΑΝ Ο ΧΡΗΣΤΗΣ ΕΧΕΙ ΚΑΝΕΙ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου**	Πολίτες* Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Αδιαφορία/Καμία αντίδραση	6,6%	15,3%	16,6%	50%	20%
Αποφυγή/Απόρριψη	46,6%	30,7%	0%	33,3%	20%
Φόβος	0%	23%	0%	0%	0%
Απογοήτευση	0%	7,6%	0%	0%	0%
Επιφυλακτικότητα	6,6%	0%	0%	16,6%	0%
Ενημέρωση/Βοήθεια	0%	0%	50%	0%	40%
Εξαρτάται (τη στάση του χρήστη, τον λόγο φυλάκισης και αν είχε απεξαρτηθεί)	20%	23%	33,3%	0%	20%

*2 άτομα δεν απάντησαν

**2 άτομα δεν απάντησαν

39. Αν μαθαίνατε ότι ο νέος, που μόλις γνωρίσατε στη παρέα των φίλων σας, έκανε χρήση ουσιών και τώρα βρίσκεται σε πρόγραμμα απεξάρτησης, πως θα αντιδρούσατε;

Πίνακας 40α. ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΠΟΥ ΚΑΝΟΥΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου*	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Θετικά ⁵⁸⁶	46,6%	60%	100%	100%	100%
Αρνητικά	13,3%	6,6%	0%	0%	0%
Καμία αντίδραση	6,6%	13,3%	0%	0%	0%
Πιο θετικός αλλά δε θα τον αποδεχόμουν	13,3%	20%	0%	0%	0%

*2 άτομα δεν απάντησαν

⁵⁸⁶Η κατηγορία «θετικά» περιλαμβάνει συναισθήματα όπως: χαρά, ενθάρρυνση, συμπαράσταση, αποδοχή, ελπίδα, στήριξη, θαυμασμό κ.α.

40. Αν έπρεπε να επιλύσετε το πρόβλημα των ναρκωτικών, ποια θα ήταν η πρώτη σας κίνηση;

Πίνακας 33. ΠΡΩΤΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ ΤΟΥΣ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΕΣ

ΠΡΩΤΗ ΚΙΝΗΣΗ ΕΠΙΛΥΣΗΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Πρόληψη	0%	20%	0%	16,6%	30%
Ενημέρωση	6,6%	26,6%	0%	0%	10%
Προγράμματα ⁵⁸⁷	20%	33,3%	33,3%	33,3%	20%
Αποποινικοποίηση/ Νομιμοποίηση	20%	6,6%	0%	0%	10%
Τιμωρητικά μέτρα ⁵⁸⁸	40%	33,3%	50%	0%	0%
Αλλαγή κοινωνίας ⁵⁸⁹	0%	0%	0%	33,3%	0%
Δεν ξέρω/«Δεν γίνεται με μια κίνηση»	13,3%	13,3%	16,6%	16,6%	30%

41. Αν γνωρίζατε δύο ανθρώπους που έχουν διαπράξει το ίδιο έγκλημα, αλλά ο ένας από τους δύο ήταν επιπλέον και χρήστης ουσιών, θα προτεινάτε να έχουν την ίδια αντιμετώπιση;

Πίνακας 47α. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΧΡΗΣΤΩΝ Ή «ΚΑΘΑΡΩΝ»

ΙΔΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι ⁵⁹⁰	46,6%	40%	33,3%	33,3%	10%
Όχι ⁵⁹¹	40%	46,6%	66,6%	66,6%	80%
Εξαρτάται ⁵⁹²	13,3%	13,3%	0%	0%	10%

⁵⁸⁷ η κατηγορία «Προγράμματα» περιλαμβάνει την ενίσχυση της αποτοξίνωσης των ήδη υπαρχόντων χρηστών και των κέντρων απεξάρτησης με συνακόλουθη συνεργασία των φορέων.

⁵⁸⁸ η κατηγορία «Τιμωρητικά μέτρα» αφορά κυρίως στις αυστηρότερες ποινές για τους εμπόρους, καταδίκη των μεγαλέμπορων και των κρατικών λειτουργών που πολλές φορές εμπλέκονται, πάταξη του λαθρεμπορίου.

⁵⁸⁹ η κατηγορία «Αλλαγή κοινωνίας» αφορά την αλλαγή των ηθικών αρχών αλλά κυρίως αλλαγή των οικονομικών συμφερόντων.

⁵⁹⁰ η κατηγορία «ναι» εκφράζει την άποψη των ερωτηθέντων ότι από τη στιγμή που διέπραξαν έγκλημα είναι οι δύο υπόλογοι και πρέπει να αντιμετωπισθούν αναλόγως.

⁵⁹¹ η κατηγορία «όχι» εκφράζει την άποψη ότι πρέπει να έχουν διαφορετική αντιμετώπιση, είτε γιατί στους χρήστες πρέπει να αναγνωρίζονται ελαφρυντικά, είτε γιατί έχουν ανάγκη θεραπείας επομένως δεν πρέπει να αντιμετωπιστούν σαν κοινοί εγκληματίες και να κλειστούν σε φυλακή.

⁵⁹² η κατηγορία «εξαρτάται» περιλαμβάνει τις απαντήσεις όπου η αντιμετώπιση πρέπει να είναι η ίδια ή διαφορετική ανάλογα με το είδος του εγκλήματος και τις συνθήκες που οδήγησαν στην τέλεση του.

42. α) Αν σας ζητούσαν να ενταχθείτε σε επιδοτούμενο από το κράτος πρόγραμμα επαγγελματικής αποκατάστασης ουσιοεξαρτημένων και έπρεπε, να επιλέξετε έναν απεξαρτημένο χρήστη για να συνεργαστείτε, θα συμμετείχατε στο πρόγραμμα;

A) Ναι

B) Όχι

Πίνακας 44. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΕ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΕΣ

ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Ναι	60%	80%	100%	83,3%	100%
Όχι	40%	20%	0%	16,6%	0%

β) Αν, επιπλέον, είχατε την δυνατότητα να διαλέξετε κάποιον ο οποίος είναι απεξαρτημένος χρήστης ουσιών και δεν έχει φυλακιστεί ποτέ ή κάποιον ο οποίος είναι απεξαρτημένος χρήστης αλλά είχε εκτίσει ποινή σε κάποια φυλακή λόγω χρήσης, ποιόν θα επιλέγατε;

.....

Πίνακας 45α. ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΗ Ή ΠΡΩΗΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΥ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΗ (ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ)

ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΗ Ή ΠΡΩΗΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΥ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΗ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ				
	Πολίτες Ταύρου	Πολίτες Αμαρουσίου	Κ.Υ. Ταύρου	Κ.Υ. Αμαρουσίου	ΚΕΘΕΑ
Τον πρώην χρήστη (χωρίς φυλάκιση)	13,3%	60%	50%	50%	10%
Τον πρώην χρήστη (με φυλάκιση)	0%	6,6%	0%	16,6%	0%
Και τους δύο/Δεν υπάρχει διαφοροποίηση	40%	33,3%	33,3%	33,3%	70%
Και τους δύο υπό προϋποθέσεις	6,6%	0%	16,6%	0%	20%
Κανέναν από τους δύο	40%	0%	0%	0%	0%

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΓΙΑ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥΣ

A. ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ:

Φύλο:

Ηλικία:

Δήμος διαμονής:

Επίπεδο μόρφωσης:

Επάγγελμα:

Οικογενειακή κατάσταση:

B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ (ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ):

1. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η κατάσταση όσον αφορά στα ναρκωτικά (έκταση, βασικές ουσίες, αν αναφέρουν έξαρση τους λόγους αυτής και ποιοι θα πρέπει να ασχολούνται γενικά με αυτό το ζήτημα);

Πίνακας 3β. ΕΙΚΟΝΑ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΟΙ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Αύξηση	80%
Μείωση	0%
Σταθερότητα	20%

Πίνακας 7β. ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΛΟΓΟΙ ΑΥΞΗΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Επιχειρηματικοί/Κέρδος ⁵⁹³	20%
Δεδομένο στις παρέες ⁵⁹⁴	20%
Ευκολία εύρεσης	10%
Κράτος/ Αστυνομία ⁵⁹⁵	50%

⁵⁹³ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΙ/ΚΕΡΔΟΣ: εδώ εντάσσονται απόψεις όπως ότι το κέρδος είναι αυτό που έχει οδηγήσει στην τόσο μεγάλη αύξηση, αφού οι έμποροι που έχουν το μεγαλύτερο κέρδος συνεχώς εφευρίσκουν τρόπους για να αυξάνουν τη ζήτηση, όπως π.χ. διοχέτευση στην αγορά μεγαλύτερων ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών, χαμηλότερης ποιότητας, τα οποία έχουν μικρότερο κόστος, τόσο παραγωγής, όσο και κατανάλωσης.

⁵⁹⁴ ΔΕΔΟΜΕΝΟ ΣΤΙΣ ΠΑΡΕΕΣ: εδώ εντάσσονται απόψεις όπως ότι η χρήση αποτελεί το κοινό σημείο αναφοράς μιας παρέας συνεπώς ασυνείδητα όλοι αναγκάζονται να εισχωρήσουν.

⁵⁹⁵ ΚΡΑΤΟΣ/ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ: εδώ εντάσσονται απόψεις όπως ότι η αδιαφορία και η μη παρέμβαση του κράτους απέναντι στο ζήτημα είναι που οδηγούν στην επέκταση του φαινομένου. Επίσης εντάσσονται και απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η διατήρηση του φαινομένου υποκινείται από τον ίδιο τον κρατικό μηχανισμό διότι λειτουργεί προς όφελος του.

Ενημέρωση ⁵⁹⁶	20%
Διαφήμιση/Life style ⁵⁹⁷	10%
«Μαγκιά» ⁵⁹⁸	20%

2. Η ενημέρωση που παρέχεται για τα ναρκωτικά είναι αρκετή και περιλαμβάνει όλη την αλήθεια για τον κόσμο των ναρκωτικών;

Πίνακας 10β. ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

I. ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Αρκετή ⁵⁹⁹	20%
Ελλιπή ⁶⁰⁰	40%
Καμία	40%

II. ΣΧΕΣΗ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ «ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ» ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

ΣΧΕΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΜΕ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Αληθινή	30%
Ψεύτικη	40%
Επιφανειακή ⁶⁰¹	30%

3. Ο διαχωρισμός που γίνεται από ορισμένους ανάμεσα σε «σκληρά» και «μαλακά» ναρκωτικά είναι σωστός ή όχι και γιατί;

⁵⁹⁶ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ: εδώ εντάσσονται απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η λάθος ενημέρωση ή η αδυναμία να ενημερωθεί ο κόσμος πριν την ραγδαία διάδοση των ναρκωτικών ευθύνονται για την σημερινή έκταση του φαινομένου.

⁵⁹⁷ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ/LIFE STYLE: εδώ εντάσσονται απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η λειτουργία των Μ.Μ.Ε. παίζει καθοριστικό ρόλο, καθώς η διάδοση και η δημιουργία προτύπων που κάνουν χρήση σαν μια ένδειξη επαναστατικότητας και εναλλακτικής αντιμετώπισης της σύγχρονης πραγματικότητας, οδήγησε στην επέκταση του φαινομένου, π.χ. η προβολή τραγουδιστών που η χρήση προβάλλεται όχι ως κάτι αρνητικό αλλά ως κάτι που τους κάνει ξεχωριστούς.

⁵⁹⁸ «ΜΑΓΚΙΑ»: εδώ εντάσσονται απόψεις που θέλουν τη χρήση ως απόδειξη σε μια παρέα της δύναμης κάποιου, με την παρανομία που την περικλείει να ενισχύει αυτή την αίσθηση. Επίσης δημιουργεί στους νέους την αίσθηση ότι αντιδρούν, είναι ιδιαίτεροι και διαφορετικοί και δημιουργεί την εντύπωση του «ανήκουν» σε μια ομάδα.

⁵⁹⁹ Η κατηγορία «Αρκετή» περιλαμβάνει απόψεις όπως ότι λίγο πολύ όλοι γνωρίζουν τι είναι και ποιες συνέπειες έχει στο άτομο και την κοινωνία αλλά είναι θέμα επιλογής.

⁶⁰⁰ Η κατηγορία «Ελλιπή» περιλαμβάνει απόψεις όπως ότι υπάρχει κάποια ενημέρωση αλλά είναι περιορισμένη και χρειάζεται μεγαλύτερη ένταση και συντονισμό

⁶⁰¹ το «Επιφανειακή» ορίζεται από τα υποκείμενα ως οι περιπτώσεις που λέγονται κάποια πράγματα τα οποία έχουν κάποια βάση αλλά δε λέγονται όλα όπως πρέπει και από τα άτομα που πρέπει, που είναι στο χώρο και τα γνωρίζουν καλύτερα.

Πίνακας 5β . ΑΠΟΦΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟ «ΣΚΛΗΡΩΝ»-«ΜΑΛΑΚΩΝ» ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ «ΣΚΛΗΡΩΝ» - «ΜΑΛΑΚΩΝ» ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Σωστός	10%
Λάθος	50%
Σωστός και Λάθος	40%

4. Τι ποσοστό της εγκληματικότητας πιστεύετε ότι διαπράττεται από τοξικοεξαρτημένους;

Πίνακας 17β. ΣΥΝΔΕΣΗ ΧΡΗΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΜΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΧΡΗΣΤΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Μεγάλο	90%
Μικρό	10%

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ (ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΤΕΣ/ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΕΣ):

5. Τι σας έρχεται πρώτα στο μυαλό όταν ακούτε την λέξη «τοξικοεξαρτημένος»;

Πίνακας 11β. ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥΣ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ*	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Είδη ναρκωτικών ⁶⁰²	70%
«Θάνατος»	20%
Ιδιότητα ⁶⁰³	80%
Αρνητικά συναισθήματα ⁶⁰⁴	60%
Εθισμός/Εξάρτηση/Απεξάρτηση	40%
Φυλακή	10%

⁶⁰² η κατηγορία ΕΙΔΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ: περιλαμβάνει τα διάφορα είδη ουσιών με τα οποία κατά κύριο λόγο έρχονται σε επαφή οι χρήστες π.χ. ηρωίνη, χάπια, ποτό.

⁶⁰³ η κατηγορία ΙΔΙΟΤΗΤΑ: περιλαμβάνει προσδιοριστικά επίθετα της ιδιότητα του χρήστη π.χ. χρήστης, «πρεζάκι», εξαρτημένος, άρρωστος, ψεύτης.

⁶⁰⁴ Η κατηγορία ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ: περιλαμβάνει συναισθήματα όπως: μοναξιά, φόβος, πόνος, τλαιπωρία, απώλεια της ζωής και των όμορφων στιγμών της.

6. Ποια εικόνα πιστεύετε ότι έχουν τα άτομα που δεν είναι χρήστες για τους τοξικοεξαρτημένους και που πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό;

Πίνακας 12. ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΧΡΗΣΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΟΙ ΜΗ ΧΡΗΣΤΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΟΥΣ.

ΣΤΑΣΕΙΣ ΜΗ ΧΡΗΣΤΩΝ ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΤΕΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Φόβος	40%
Λύπηση/Οίκτος	30%
Αδιαφορία	40%
Κατανόηση/Βοήθεια	40%
Ρατσισμός/Υποτίμηση/Απέχθεια	50%
Αποφυγή	20%

Πίνακας 13. ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥΣ

ΛΟΓΟΙ ΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΤΕΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Ενημέρωση ⁶⁰⁵	30%
Εμπειρίες ⁶⁰⁶	30%
Εμφάνιση ⁶⁰⁷	40%
Εγκληματικότητα χρηστών	30%
Σtereότυπο	40%

7. Πιστεύετε ότι ένας χρήστης ναρκωτικών μπορεί να διαπράξει εγκληματικές πράξεις (σε ποιο βαθμό αυτό είναι πιθανό, κάτω από ποιες προϋποθέσεις και τι είδους εγκλήματα αφορά);

Πίνακας 18. ΕΙΔΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΠΡΑΤΤΟΥΝ ΟΙ ΧΡΗΣΤΕΣ

ΕΙΔΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Εγκλήματα κατά της περιουσίας (κλοπές, ληστείες, φθορές)	100%
Εγκλήματα κατά της ζωής	20%

⁶⁰⁵ «Ενημέρωση»: μπορεί να είναι θετική ή αρνητική και να προέρχεται ή όχι από τα Μ.Μ.Ε. και συνεπώς, αναλόγως, επηρεάζει και την εικόνα που διαμορφώνουν οι μη χρήστες για τους τοξικοεξαρτημένους.

⁶⁰⁶ «Εμπειρίες»: μπορεί να είναι οι εμπειρίες που προέρχονται λόγω της ύπαρξης περιστατικών τοξικοεξάρτησης στο οικογενειακό ή κοντινό περιβάλλον του ατόμου, ή που προέρχονται από αρνητικές προηγούμενες εμπειρίες θυματοποίησης από χρήστες.

⁶⁰⁷ «Εμφάνιση»: η εξωτερική εμφάνιση του χρήστη παίζει επίσης σημαντικό ρόλο. Έτσι η βρωμιά, η εγκατάλειψη και η εξαθλίωση είναι που υπαγορεύει αρνητικές αναπαραστάσεις.

Σωματικές βλάβες/Απειλές	40%
Τσακωμοί/Ξυλοδαρμοί	70%
Διακίνηση/«Βαποράκια» ⁶⁰⁸	20%

8. Πιστεύετε ότι η εικόνα που έχει η ευρύτερη κοινωνία για τους χρήστες διαφέρει ανάλογα τον χρήστη που έχουν απέναντι τους; Ποια χαρακτηριστικά πιστεύετε ότι παίζουν ρόλο σ' αυτή την διαφοροποίηση αν υπάρχει;

Πίνακας 24. ΡΟΛΟΣ ΑΛΛΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ⁶⁰⁹ ΣΤΗΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΧΡΗΣΤΩΝ

ΡΟΛΟΣ ΑΛΛΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Διαφοροποιούν	50%
Δεν διαφοροποιούν	20%
Δεν αναφέρονται σε άλλα χαρακτηριστικά	30%

9. Πιστεύετε ότι η εικόνα που έχει ένας μη χρήστης για έναν χρήστη επηρεάζεται από το είδος της ουσίας που καταναλώνει; Για παράδειγμα ένας χρήστης ηρωίνης αντιμετωπίζεται το ίδιο με κάποιον χρήστη χασίς;

Πίνακας 21α. ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΧΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΕΙΔΟΣ ΟΥΣΙΑΣ ΧΡΗΣΗΣ ⁶¹⁰	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Διαφοροποιεί	60%
Δεν διαφοροποιεί	30%
Εξαρτάται	10%

⁶⁰⁸ Η διακίνηση ουσιών για την εξασφάλιση της δόσης είναι πραγματικά ένα πολύ συχνό φαινόμενο στους κύκλους των τοξικοεξαρτημένων (άλλωστε όλοι ανέφεραν ότι κάποια στιγμή στη ζωή τους αναγκάστηκαν να το κάνουν), ωστόσο, βλέπουμε ότι στα παραπάνω αποτελέσματα δεν αναφέρεται σε μεγάλα ποσοστά ως εγκληματική πράξη που διαπράττεται από χρήστες και ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό, ίσως οφείλεται στο γεγονός, ότι μια τέτοια πράξη είναι σε τέτοιο βαθμό ενταγμένη στην καθημερινότητα τους, που δεν γίνεται αντιληπτή ως εγκληματική, αφού είναι η ανάγκη που τους οδηγεί εκεί.

⁶⁰⁹ Στην κατηγορία «άλλα χαρακτηριστικά» σχεδόν από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων αναφέρονται η οικονομική επιφάνεια και το «όνομα», τα οποία θα μπορούσαν να διαφοροποιήσουν την αντιμετώπιση των μη χρηστών απέναντι στους τοξικοεξαρτημένους.

⁶¹⁰ Το «είδος της ουσίας χρήσης» σημαίνει αν η ευρύτερη κοινωνία διαφοροποιεί την αντιμετώπιση και την εικόνα ενδεχομένως που έχει για τους χρήστες ανάλογα την ουσία που καταναλώνουν. Παραδείγματος χάρι έχουν διαφορετική αντιμετώπιση αυτοί που κάνουν χρήση με χασίς από αυτούς που κάνουν ηρωίνη....

Πίνακας 21β. ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΧΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ⁶¹¹ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

Διαφοροποιεί	60%
Δεν διαφοροποιεί	40%

10. Τώρα που έχετε ενταχθεί σε πρόγραμμα απεξάρτησης (ή έχετε ολοκληρώσει το πρόγραμμα) πιστεύετε ότι σας αντιμετωπίζουν διαφορετικά;

Πίνακας 40β. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝ ΘΑ ΥΠΑΡΞΕΙ ΑΛΛΑΓΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

ΑΛΛΑΓΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Αλλαγή μόνο από οικογένεια ⁶¹²	50%
Αλλαγή από ευρύτερη κοινωνία ⁶¹³	40%
Καμία αλλαγή/Δεν ενδιαφέρονται	10%

Δ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ (ΦΟΒΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ-ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ):

11. Υπάρχει κάτι που σας κάνει να αισθάνεστε ευάλωτοι;

Πίνακας 27. ΑΙΣΘΗΜΑ ΤΟΥ «ΕΥΑΛΩΤΟΥ» ΣΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

ΑΙΣΘΗΜΑ «ΕΥΑΛΩΤΟΥ» ΧΡΗΣΤΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Ψυχικά ⁶¹⁴	50%
Σωματικά ⁶¹⁵	60%

⁶¹¹ Σ'αυτή την ερώτηση τα αποτελέσματα προέκυψαν μόνο από το 50% του συνόλου των συνεντευξιαζόμενων καθώς οι υπόλοιποι δεν απάντησαν στο σχετικό ερώτημα.

⁶¹² «ΑΛΛΑΓΗ ΜΟΝΟ ΑΠΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ»: αυτή η κατηγορία εντάσσει τις απόψεις των ερωτηθέντων σύμφωνα με τις οποίες η απεξάρτηση των χρηστών μπορεί να επηρεάσει μόνο τις οικογένειες τους και το κοντινό τους περιβάλλον. Μόνο σε αυτούς θα αλλάξει η συμπεριφορά προς το καλύτερο και για παράδειγμα θα τους θεωρούν πιο ώριμους και θα τους συμπεριφέρονται ανάλογα, θα τους ενημερώνουν για διάφορα γεγονότα, θα έρθουν πιο κοντά, θα είναι πιο θετικοί, θα τους έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη, θα τους μιλάνε πιο άνετα και θα είναι γενικά πιο καλή η σχέση τους.

⁶¹³ «ΑΛΛΑΓΗ ΑΠΟ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»: αυτή η κατηγορία εντάσσει τις απόψεις των ερωτηθέντων σύμφωνα με τις οποίες η απεξάρτηση τους θα αλλάξει γενικότερα την εικόνα τους και συνεπώς και την αντιμετώπιση της ευρύτερης κοινωνία απέναντι τους. Συγκεκριμένα θα αλλάξει ολόκληρη η κοινωνική τους ζωή, θα πάψουν να τον σχολιάζουν αρνητικά, θα είναι πιο συζητήσιμοι, θα υπολογίζουν τη γνώμη του, θα αναγνώριζαν την δύσκολη προσπάθεια που έκανε.

⁶¹⁴ η κατηγορία «ΨΥΧΙΚΑ» αφορά στο γεγονός ότι αισθάνεται ευάλωτος σε ψυχικό επίπεδο γιατί νιώθει μοναξιά και αποκλεισμό, γιατί πιστεύει ότι έχει πράγματα ακόμη να κάνει και δεν μπορεί, γιατί δεν θέλει να μένει στάσιμος αλλά δε μπορεί να κάνει αλλιώς, γιατί δεν μπορεί να κάνει όνειρα, να έχει σχέσεις, να έχει φίλους, να έχει δουλεία, δεν μπορεί να έχει συνέπεια και σταθερότητα στη ζωή του, γίνεσαι ευαίσθητος και σε πειράζει ο τρόπος που σε κρίνουν οι άλλοι, γενικά δε μπορείς να ζήσεις φυσιολογικά και αυτό είναι που σε πιέζει ψυχικά.

⁶¹⁵ η κατηγορία «ΣΩΜΑΤΙΚΑ» αφορά στην ευαλωτότητα που νιώθουν οι χρήστες λόγω των στερητικών που έχουν από την έλλειψη της δόσης, λόγω του ότι πολλές φορές προκαλούν ατυχήματα και γενικά δεν προσέχουν τη σωματική τους ακεραιότητα και υγιεινή, λιώνεις σιγά-σιγά λόγω της χρήσης, διασπείρονται ασθένειες και τελικά μπορεί να καταλήξει και σε θάνατο.

Νομικά ⁶¹⁶	30%
Φόβος εγκλήματος ⁶¹⁷	20%
Λόγω χρήσης/Εξάρτησης ⁶¹⁸	30%

12. Όταν κυκλοφορείτε στο δρόμο βράδυ υπάρχει κάτι που σας προκαλεί φόβο; Τι προκαλεί αυτό το φόβο;

Πίνακας 28. ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΩΝ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ

ΦΟΒΟΙ ΧΡΗΣΤΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Συλλήψεις	10%
Επιθέσεις	40%
«Πακέτα» ⁶¹⁹	30%
Κανένας φόβος ⁶²⁰	60%

13. Νιώθετε ότι οι χρήστες προκαλούν φόβο σε άτομα που δεν είναι χρήστες;

14. Πιστεύετε ότι είναι δικαιολογημένο κάτι τέτοιο και πού οφείλεται;

15. Υπάρχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στους χρήστες που προκαλούν αυτό το φόβο; Ποια είναι αυτά; Τι θεωρείτε ότι είναι αυτό που φοβούνται;

16. Ως χρήστης είναι πιθανό να γίνεις θύμα άλλων χρηστών;

17. Άτομα που δεν είναι χρήστες έχουν λόγο να φοβούνται μήπως θυματοποιηθούν από χρήστες; Αν ναι για ποιους λόγους;

(Οι απαντήσεις σχετικά με αυτές τις ερωτήσεις βρίσκονται αναλυτικά στα αποτελέσματα.)

Ε. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ (ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ-ΧΡΗΣΤΩΝ):

18. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών (και ποιοι φορείς πρέπει να έχουν την κύρια ευθύνη);

⁶¹⁶ η κατηγορία «ΝΟΜΙΚΑ» περιλαμβάνει όλους τους φόβους των χρηστών που ακολούθως τους κάνει να αισθάνονται και ευάλωτοι σχετικά με τους νόμους, τις συλλήψεις, την αστυνομία και την φυλακή.

⁶¹⁷ η κατηγορία «ΦΟΒΟΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ» σχετίζεται με τον φόβο που είναι σε μεγάλο βαθμό στους χρήστες μήπως θυματοποιηθούν. Είναι υπαρκτός καθημερινά ο φόβος να γίνουν θύματα επίθεσης ειδικά στις περιπτώσεις που κυκλοφορούν ή διαμένουν στα στέκια.

⁶¹⁸ η κατηγορία «ΛΟΓΩ ΧΡΗΣΗΣ/ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ» αναφέρεται στις απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η ίδια η χρήση σε κάνει ευάλωτο, τόσο γιατί σε καταστέλλει και έτσι δεν έχεις την δύναμη να αντισταθείς σε οτιδήποτε, όσο και γιατί η εξάρτηση είναι τόσο μεγάλη που δε μπορείς να κάνεις τίποτα χωρίς την ουσία.

⁶¹⁹ «Πακέτο» στην αργκό των χρηστών έχει τη έννοια να μην βρουν δόση για να κάνουν τη χρήση τους, να τους δώσουν νοθευμένη ουσία με συνέπεια να μην έχει τα αποτελέσματα που θέλουν και να χρειάζονται κι άλλη δόση, ή να τους πάρουν τα λεφτά και να τους κοροϊδέψουν σε σχέση με τη δόση.

⁶²⁰ η κατηγορία «ΚΑΝΕΝΑΣ ΦΟΒΟΣ» σύμφωνα με τις απόψεις που αναφέρθηκαν από τους συνεντευξαζόμενους αφορά στο γεγονός ότι ενώ οι χρήστες αισθάνονται ότι αντικειμενικά υπάρχουν λόγοι να φοβούνται μήπως σε κλέψουν, μήπως σε χτυπήσουν, μήπως πεθάνεις ακόμα, συνήθως δεν τους υπολογίζουν, είτε γιατί σε νοιάζει μόνο η χρήση, είτε γιατί μαθαίνεις να ζεις με αυτούς και να τους εντάσσεις στην καθημερινότητα σου, είτε γιατί με τη χρήση νιώθεις άρρωστος.

Πίνακας 31β. ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Ενημέρωση ⁶²¹	70%
Θεραπεία χρηστών ⁶²²	20%
Καταστολή ⁶²³	30%
Αποποινικοποίηση/Νομιμοποίηση ⁶²⁴	10%

Πίνακας 6β. ΦΟΡΕΙΣ-ΘΕΣΜΟΙ ΠΟΥ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΟ ΛΟΓΟ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΣΧΟΛΗΘΟΥΝ ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Κράτος	50%
Σχολεία ⁶²⁵	10%
Οικογένεια	10%
Συνδυασμός φορέων	20%
Άτομο	10%

19. Πώς πιστεύετε ότι πρέπει να μεταχειρίζεται το σύστημα τους χρήστες ναρκωτικών και πως τους εμπόρους ναρκωτικών και πώς τους χρήστες που κάνουν και διακίνηση;

Α) ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ: όλα τα υποκείμενα θεωρούν λάθος τον τρόπο με τον οποίο το ποινικό σύστημα μεταχειρίζεται τους απλούς χρήστες ουσιών.

⁶²¹ η κατηγορία «ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ» περιλαμβάνει απόψεις όπως το να γίνονται μαθήματα στα σχολεία, να γίνονται καμπάνιες, να δίνεται μεγαλύτερη ένταση στη ενημέρωση, να ενημερωθούν γονείς, σχολεία, πανεπιστήμια, διαφημίσεις, συντονισμένη και συστηματική ενημέρωση, ενημέρωση για τις εναλλακτικές που έχουν τα παιδιά που τελικά πέφτουν στα ναρκωτικά, να δοθούν χρήματα και ελευθερία σ'αυτούς που θέλουν να ενημερώσουν τον κόσμο, να ενταχθούν πρώην χρήστες στην ενημέρωση που έχουν μια πιο καλή γνώση και εμπειρία και να γίνει περισσότερη ενημέρωση στους δρόμους.

⁶²² η κατηγορία «ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΧΡΗΣΤΩΝ» περιλαμβάνει απόψεις όπως να γίνουν περισσότερα κέντρα απεξάρτησης, να μειωθούν οι λίστες αναμονής και να βγουν να ενημερώσουν τον κόσμο για τις δομές που υπάρχουν και τις εναλλακτικές που έχουν.

⁶²³ η κατηγορία «ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ» αφορά κατά κύριο λόγο στο να κυνηγήσουν τους εμπόρους και σ'ένα δεύτερο επίπεδο να υπάρχει περισσότερη αστυνομική περιφρούρηση, να σπάσουν τα στέκια και να αυξηθούν οι ποινές (για αυτούς που κάνουν τη διακίνηση).

⁶²⁴ η κατηγορία «ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ» περιλαμβάνει τις απόψεις τις συνταγογράφησης (χορήγηση ηρωίνης με συνταγή), και τη διάλυση του μύθου των ναρκωτικών και της παρανομίας μέσω της χορήγησης τους από νοσοκομεία.

⁶²⁵ οι κατηγορίες «ΣΧΟΛΕΙΑ» και «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ» βλέπουμε ότι παρουσιάζουν πολύ μικρό ποσοστό. Αυτό βέβαια δεν αντικατοπτρίζει πλήρως την πραγματικότητα διότι για τους περισσότερους ερωτηθέντες είναι σημαντικοί και αυτοί οι φορείς. Απλώς στη συγκεκριμένη καταγραφή εντάσσουμε τα υποκείμενα σύμφωνα με την πρώτη τους απάντηση, ωστόσο οι περισσότεροι που θεωρούν ότι τη βασική ευθύνη έχει το κράτος δευτερευόντως αναφέρουν και την οικογένεια και το σχολείο, εφόσον όμως δεν είναι η πρώτη τους επιλογή δεν καταγράφεται στα ποσοστά. Γι'αυτό το λόγο προς έκπληξη μας είναι τόσο χαμηλά τα ποσοστά που αφορούν αυτές τις κατηγορίες.

Η φυλάκιση πιστεύουν δεν είναι, σε καμία περίπτωση, η λύση για την επίλυση του προβλήματος της χρήσης («...στη φυλακή μόνο χειρότερος μπορείς να γίνεις...»).

Β) ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΩΝ: όλα τα υποκείμενα εκφράζουν απόψεις για την αυστηρή τιμωρία των εμπόρων από το ποινικό σύστημα, από το οποίο, μάλιστα, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να ξεφεύγουν. Επομένως, ο εγκλεισμός θεωρείται απαραίτητος και σε ορισμένες περιπτώσεις, τα υποκείμενα προτείνουν να είναι ακόμη πιο βαριές και αυστηρές οι ποινές, ίσως και ισόβια.

Γ)) ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΟΔΙΑΚΙΝΗΤΩΝ-ΧΡΗΣΤΩΝ («ΒΑΠΟΡΑΚΙΑ»): τα περισσότερα υποκείμενα κάνουν διαχωρισμό των μικροδιακινήτων από τους εμπόρους. Θεωρούν ότι αυτοί, στην ουσία, είναι χρήστες, συνεπώς, πρέπει να αντιμετωπίζονται με ανάλογο τρόπο και πολύ πιο ήπια (όπως αναφέρουν συνήθως το κάνουν για να εξασφαλίσουν τη δόση τους) σε σχέση με τους εμπόρους. Στην περίπτωση, βέβαια, που αυτές οι ενέργειες αποσκοπούν στο κέρδος, επισημαίνουν, ότι η μεταχείριση θα πρέπει να είναι παρόμοια με αυτή των εμπόρων.

20. Ποια η άποψη σας για την αποποινικοποίηση της χρήσης;

Πίνακας 37β. ΣΤΑΣΗ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΠΟΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΑΠΟΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Υπέρ	70%
Κατά	10%
Και τα δύο	20%

21. Σε τι πιστεύετε ότι θα ωφελούσε η αντικατάσταση της ποινικής αντιμετώπισης από διοικητικές κυρώσεις(π.χ. αφαίρεση άδειας οδήγησης για ορισμένο χρονικό διάστημα κλπ) ή θεραπευτικές πρακτικές;

Πίνακας 35α. ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΤΗΣ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΕ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ

ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΙΝΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ ΑΠΟ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΣΕ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Υπέρ	100%
Κατά	0%

Πίνακας 35β. ΑΠΟΦΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΣΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ

ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΙΝΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ ΑΠΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Υπέρ	0%
Κατά	0%
Δεν έχει νόημα*	100%

22. Για έναν χρήστη θα ήταν πιο ωφέλιμο να ενταχθεί σε ένα πρόγραμμα απεξάρτησης στην περίπτωση που συλληφθεί να κάνει χρήση ή να κλειστεί σε κάποιο σωφρονιστικό κατάστημα και γιατί;

ΛΟΓΟΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΕ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Στη φυλακή είναι χειρότερα...	40%
Θα επιτευχθεί η απεξάρτηση...	20%
Θα αλλάξει ο τρόπος σκέψης....	70%
Θα μειωθεί η εγκληματικότητα....	20%
Οι χρήστες δεν είναι εγκληματίες....	10%

23. Πιστεύετε ότι θα άλλαζε η εικόνα που έχει η κοινωνία για τους χρήστες αν δεν έμπαιναν στη φυλακή;

Πίνακας 39β. ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΑΝ Η ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗ ΔΕΝ ΑΠΟΤΕΛΟΥΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΘΑ ΑΛΛΑΖΕ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΗ ΑΝ ΔΕΝ ΕΜΠΑΙΝΕ ΦΥΛΑΚΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Όχι, το στίγμα του «χρήστη» είναι πιο ισχυρό ⁶²⁶	20%
Ναι, το στίγμα της «φυλακής» οδηγεί σε διπλό στιγματισμό, κάνει ακόμη πιο δύσκολη την κατάσταση ⁶²⁷	60%

⁶²⁶ η κατηγορία «ΟΧΙ, ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΟΥ «ΧΡΗΣΤΗ» ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΙΣΧΥΡΟ» εκφράζει τις απόψεις των υποκειμένων σύμφωνα με τις οποίες δεν παίζει ιδιαίτερο ρόλο αν έχεις κάνει φυλακή ή όχι, αν είσαι χρήστης ούτως ή άλλως αντιμετωπίζεις τον κοινωνικό αποκλεισμό. Το στίγμα του «χρήστη» είναι καθοριστικό και βαρύ και υπερκαλύπτει το στίγμα της «φυλακής».

⁶²⁷ η κατηγορία «ΝΑΙ, ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΗΣ «ΦΥΛΑΚΗΣ» ΟΔΗΓΕΙ ΣΕ ΔΙΠΛΟ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟ ΟΠΟΤΕ ΚΑΝΕΙ ΑΚΟΜΗ ΠΙΟ ΔΥΣΚΟΛΗ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ» εκφράζει τις απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η ήδη επιβαρυνόμενη κατάσταση ενός χρήστη γίνεται ακόμη χειρότερη, καθώς το στίγμα της «φυλακής» ενισχύει το στίγμα του «χρήστη» και συνεπώς η κοινωνία δε δίνει καμία ευκαιρία στο άτομο αυτό, τον φοβούνται περισσότερο και δεν αναλώνονται στην αιτία του εγκλεισμού αφού για την ευρύτερη κοινωνία, όπως λένε «έχεις κάνει φυλακή....».

Εξαρτάται από το άτομο ⁶²⁸	20%
---------------------------------------	-----

24. Ποια η άποψη σας για την νομιμοποίηση (κανενός είδους κύρωση) της χρήσης ;

Πίνακας 38β. ΣΤΑΣΗ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

NOMIMΟΠΟΙΗΣΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Υπέρ	20%
Κατά	80%

ΣΤ. ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΤΙΓΜΑ:

25. Πιστεύετε ότι θα μπορούσε να γίνει αποδεκτός από την κοινωνία ένας χρήστης ναρκωτικών, ένας πρώην χρήστης, ένας χρήστης που βρίσκεται σε πρόγραμμα απεξάρτησης, ένας πρώην χρήστης που έχει κλειστεί σε φυλακή λόγω της χρήσης;

Πίνακας 16. ΑΠΟΔΟΧΗ ΚΑΠΟΙΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ Ή ΕΙΧΑΝ ΕΜΠΛΑΚΕΙ ΜΕ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Οι κατηγορίες ανάμεσα στις οποίες είχαν να επιλέξουν τα υποκείμενα ήταν οι εξής:

- α) χρήστης ναρκωτικών ουσιών
- β) πρώην χρήστης ναρκωτικών ουσιών
- γ) χρήστης ναρκωτικών ουσιών που βρίσκεται σε πρόγραμμα απεξάρτησης
- δ) πρώην χρήστης ναρκωτικών ουσιών που έχει εγκλειστεί σε σωφρονιστικό κατάστημα λόγω χρήσης

ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΑΠΟΔΟΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Χρήστης ναρκωτικών ουσιών	0%
Πρώην χρήστης ναρκωτικών ουσιών	100%
Χρήστης ναρκωτικών ουσιών που βρίσκεται σε πρόγραμμα απεξάρτησης	0%
Πρώην χρήστης ναρκωτικών ουσιών που έχει εγκλειστεί σε σωφρονιστικό κατάστημα λόγω χρήσης	0%

⁶²⁸ η κατηγορία «ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ» ουσιαστικά περιλαμβάνει τις απόψεις των υποκειμένων που θεωρούν ότι είναι ανάλογα το άτομο που έχεις απέναντί σου για το αν θα αντιδράσει καλύτερα ή χειρότερα απέναντί σ'ένα χρήστη και σ'ένα χρήστη που έχει κάνει και φυλακή. Για άλλους, που δεν αποδέχονται καθόλου τη χρήση (συνήθως οι πιο μεγάλοι σε ηλικία) το ότι κάνεις χρήση είναι το πιο σημαντικό και σε απορρίπτουν απευθείας, ενώ για άλλους που είναι πιο ανεκτικοί απέναντι στη χρήση (συνήθως οι πιο νέοι σε ηλικία) αυτό που τους παίζει βασικό ρόλο για την αρνητική αντιμετώπιση είναι, κατά κύριο λόγο, ο εγκλεισμός σε κάποιο σωφρονιστικό κατάστημα.

ΜΙΚΡΟΤΕΡΗ ΑΠΟΔΟΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Χρήστης ναρκωτικών ουσιών	50%
Πρώην χρήστης ναρκωτικών ουσιών	0%
Χρήστης ναρκωτικών ουσιών που βρίσκεται σε πρόγραμμα απεξάρτησης	0%
Πρώην χρήστης ναρκωτικών ουσιών που έχει εγκλειστεί σε φυλακή λόγω χρήσης	50%

26. Αν γνωρίζατε δύο ανθρώπους που έχουν διαπράξει το ίδιο έγκλημα, αλλά ο ένας από τους δύο ήταν επιπλέον και χρήστης ουσιών, θα προτεινάτε να έχουν την ίδια αντιμετώπιση (τόσο από το ποινικό σύστημα όσο και από την ευρύτερη κοινωνία);

Πίνακας 47β. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΧΡΗΣΤΩΝ Ή «ΚΑΘΑΡΩΝ»

I. ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

ΙΔΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
ΝΑΙ ⁶²⁹	30%
ΟΧΙ ⁶³⁰	40%
ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ⁶³¹	30%

Πίνακας 47β. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΧΡΗΣΤΩΝ Ή «ΚΑΘΑΡΩΝ»

II. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΙΔΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
ΝΑΙ ⁶³²	50%
ΟΧΙ ⁶³³	40%
ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ	10%

⁶²⁹ η κατηγορία «ναι» περιλαμβάνει τις απόψεις εκείνων που θεωρούν ότι το έγκλημα είναι έγκλημα και πρέπει να τιμωρείται αναλόγων ανεξάρτητα από το ποιος το διέπραξε.

⁶³⁰ η κατηγορία «όχι» περιλαμβάνει τις απόψεις αυτών που πιστεύουν ότι οι χρήστες πρέπει να έχουν μια πιο ευνοϊκή μεταχείριση και να τους αποδίδονται κάποια ελαφρυντικά. Οι θέσεις που προβάλλουν ότι η ανάγκη για χρήματα προκειμένου να εξασφαλίσουν τη δόση του ή η έλλειψη νηφαλιότητας εξαιτίας της επήρειας της ουσίας οδηγούν τους χρήστες στη διάπραξη εγκληματικών ενεργειών δικαιολογούν σε κάποιο βαθμό αυτές τις συμπεριφορές, αντίθετα όσοι δεν είναι χρήστες δεν έχουν τέτοιου είδους δικαιολογίες και η διάπραξη οποιασδήποτε εγκληματικής πράξης είναι απόλυτα συνειδητή επιλογή.

⁶³¹ η κατηγορία «εξαρτάται» εμπερικλείει τις απόψεις αυτών οι οποίοι για να απαντήσουν στην ερώτηση προβαίνουν σε διαχωρισμό των εγκληματικών ενεργειών σε σοβαρά και σε λιγότερο σοβαρά εγκλήματα: α) στα πιο σοβαρά εγκλήματα στα οποία εντάσσουν τις δολοφονίες, την παιδεραστία κ.α. δεν δικαιολογούν ελαφρυντικά σε καμία από τις περιπτώσεις,

β) στα λιγότερο σοβαρά εγκλήματα στα οποία κατά τη γνώμη τους εντάσσονται οι ληστείες, οι κλοπές, οι απειλές κ.α. υποστηρίζουν ότι πρέπει να αναγνωρίζονται στους χρήστες ορισμένα ελαφρυντικά.

⁶³² αυτοί που σ' αυτή την ερώτηση απαντούν «ναι» έχουν ως βασικό γνώμονα ότι για το έγκλημα είναι έγκλημα ανεξάρτητα από το ποιος το διαπράττει, γιατί οι μη χρήστες δεν μπαίνουν στη διαδικασία να δουν τους βαθύτερους λόγους μιας τέτοιας πράξης και να αποδώσουν τα αντίστοιχα ελαφρυντικά.

⁶³³ αυτοί που απαντούν «όχι» είτε δικαιολογούν σε κάποιο βαθμό στους χρήστες αυτές τις πράξεις αναγνωρίζοντας τον ρόλο της εξάρτησης είτε σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως αναφέρουν οι συνεντευξαζόμενοι, είναι περισσότερο σκληροί προς τον χρήστη, καθώς η αρνητική στάση προς τους εγκληματίες συγχωνεύεται με το στίγμα της «χρήσης» και οδηγεί σε ακόμη πιο αρνητική στάση.

27. Στην περίπτωση που η χρήση ναρκωτικών δεν αποτελούσε εγκληματική πράξη, πιστεύετε ότι οι χρήστες θα ήταν κοινωνικά ενταγμένοι στην κοινωνία;

Πίνακας 39β. ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΑΝ Η ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗ ΔΕΝ ΑΠΟΤΕΛΟΥΣΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΘΑ ΑΛΛΑΞΕ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΗ ΑΝ ΔΕΝ ΕΜΠΛΑΙΝΕ ΦΥΛΑΚΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Όχι, το στίγμα του «χρήστη» είναι πιο ισχυρό ⁶³⁴	20%
Ναι, το στίγμα της «φυλακής» οδηγεί σε διπλό στιγματισμό, κάνει ακόμη πιο δύσκολη την κατάσταση ⁶³⁵	60%
Εξαρτάται από το άτομο ⁶³⁶	20%

28. Στην περίπτωση που δύο πρώην χρήστες αναζητούν εργασία και ο ένας εκ των δύο είχε βρεθεί στη φυλακή για κάποιο διάστημα λόγω της χρήσης πιστεύετε ότι θα έχουν ίσες ευκαιρίες για εύρεση εργασίας;

Πίνακας 45β. ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΗ Ή ΠΡΩΗΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΥ ΠΡΩΗΝ ΧΡΗΣΤΗ (ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΙ)

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Προτίμηση σε αυτόν που δεν έχει κάνει φυλακή	60%
Ίσες ευκαιρίες και στους δύο	0%
Εξαρτάται από τον εργοδότη	30%
Αποκλείονται και οι δύο	10%

29. Αν εσείς ήσασταν στη θέση του εργοδότη ποιόν θα προσλαμβάνατε; Θα δίνετε τις ίδιες ευκαιρίες;

⁶³⁴ η κατηγορία «ΟΧΙ, ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΟΥ «ΧΡΗΣΤΗ» ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΙΣΧΥΡΟ» εκφράζει τις απόψεις των υποκειμένων σύμφωνα με τις οποίες δεν παίζει ιδιαίτερο ρόλο αν έχεις κάνει φυλακή ή όχι, αν είσαι χρήστης ούτως ή άλλως αντιμετωπίζεις τον κοινωνικό αποκλεισμό. Το στίγμα του «χρήστη» είναι καθοριστικό και βαρύ και υπερκαλύπτει το στίγμα της «φυλακής».

⁶³⁵ η κατηγορία «ΝΑΙ, ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΗΣ «ΦΥΛΑΚΗΣ» ΟΔΗΓΕΙ ΣΕ ΔΙΠΛΟ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟ ΟΠΟΤΕ ΚΑΝΕΙ ΑΚΟΜΗ ΠΙΟ ΔΥΣΚΟΛΗ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ» εκφράζει τις απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η ήδη επιβαρυνόμενη κατάσταση ενός χρήστη γίνεται ακόμη χειρότερη, καθώς το στίγμα της «φυλακής» ενισχύει το στίγμα του «χρήστη» και συνεπώς η κοινωνία δε δίνει καμία ευκαιρία στο άτομο αυτό, τον φοβούνται περισσότερο και δεν αναλώνονται στην αιτία του εγκλεισμού αφού για την ευρύτερη κοινωνία, όπως λένε «έχεις κάνει φυλακή....».

⁶³⁶ η κατηγορία «ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ» ουσιαστικά περιλαμβάνει τις απόψεις των υποκειμένων που θεωρούν ότι είναι ανάλογα το άτομο που έχεις απέναντί σου για το αν θα αντιδράσει καλύτερα ή χειρότερα απέναντι σ'ένα χρήστη και σ'ένα χρήστη που έχει κάνει και φυλακή. Για άλλους, που δεν αποδέχονται καθόλου τη χρήση (συνήθως οι πιο μεγάλοι σε ηλικία) το ότι κάνεις χρήση είναι το πιο σημαντικό και σε απορρίπτουν απευθείας, ενώ για άλλους που είναι πιο ανεκτικοί απέναντι στη χρήση (συνήθως οι πιο νέοι σε ηλικία) αυτό που τους παίζει βασικό ρόλο για την αρνητική αντιμετώπιση είναι, κατά κύριο λόγο, ο εγκλεισμός σε κάποιο σωφρονιστικό κατάστημα.

Πίνακας 46. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΟΤΑΝ ΕΡΓΟΔΟΤΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΧΡΗΣΤΕΣ

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Προτίμηση σε αυτόν που δεν έχει κάνει φυλακή	20%
Ίσες ευκαιρίες και στους δύο	80%

30. Ένας χρήστης που έχει μια οικονομική επιφάνεια και μια καλή οικογενειακή κατάσταση έχει καλύτερη αντιμετώπιση από έναν χρήστη που δεν τα διαθέτει; Επιπλέον υπάρχουν άλλα τέτοιου είδους χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τον τρόπο που η κοινωνία αντιμετωπίζει έναν εξαρτημένο χρήστη ναρκωτικών;

Πίνακας 25α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ/ ΚΑΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΝΟΣ ΧΡΗΣΤΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΝΟΣ ΧΡΗΣΤΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Διαφορετική ⁶³⁷	90%
Ίδια ⁶³⁸	10%

Πίνακας 25β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ/ ΚΑΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΝΟΣ ΧΡΗΣΤΗ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ/ ΚΑΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΝΟΣ ΧΡΗΣΤΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ
Διαφορετική ⁶³⁹	80%
Ίδια ⁶⁴⁰	20%

⁶³⁷ η κατηγορία «Διαφορετική» περιλαμβάνει μια αντιμετώπιση από την κοινωνία σε γενικές γραμμές καλύτερη από αυτή που εκφράζεται προς τους υπόλοιπους χρήστες. Είναι δηλαδή πιο θετικοί απέναντί τους, δεν εκφράζουν τόσο έντονο ρατσισμό, δεν θα βιώσει τόσο έντονα τον αποκλεισμό από την κοινωνία.

⁶³⁸ η κατηγορία «Ίδια» περιλαμβάνει μια αντιμετώπιση η οποία δεν διαφοροποιείται ανάλογα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ακόμη δηλαδή και αν έχουν οικονομική επιφάνεια ή μια καλή οικογενειακή κατάσταση αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίζονται και οι υπόλοιποι χρήστες ναρκωτικών ουσιών.

⁶³⁹ η κατηγορία «Διαφορετική» στην περίπτωση των χρηστών περιλαμβάνει, κατά κύριο λόγο, πιο αρνητικές αντιδράσεις προς αυτούς που διαθέτουν τέτοιου είδους χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι, είναι πιθανό να γίνουν θύματα εκμετάλλευσης και αυτό γιατί το «όνομα» ή τα λεφτά που διαθέτει κάποιος μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άλλους χρήστες, ώστε να εξασφαλίσουν πιο εύκολα τη δόση τους και από την άλλη πλευρά, μπορεί αυτά τα χαρακτηριστικά, να γίνουν αντιληπτά ως πρόκληση προς τους υπόλοιπους χρήστες, με αποτέλεσμα αυτός που τα διαθέτει, είτε να κινδυνεύει να εξοστρακιστεί από την υπόλοιπη ομάδα των χρηστών, είτε ακόμη και να θυματοποιηθεί.

⁶⁴⁰ η κατηγορία «Ίδια» περιλαμβάνει τις απόψεις των χρηστών σύμφωνα με τις οποίες στους χρήστες δεν υπάρχουν στοιχεία διαφοροποίησης όλοι είναι το ίδιο, είναι εθισμένοι και εξαρτημένοι από μια ουσία και μόνο αυτό είναι που έχει σημασία.